

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

Διπλωματική Εργασία

**ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

της

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΣ ΕΚΟΥΤΣΙΔΟΥ

Επιβλέπων Καθηγητής
Σπυρίδων Αβδημιώτης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος ειδίκευσης
στη διοίκηση & οργάνωση εκπαιδευτικών μονάδων

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2020

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια
άδεια πνευματικών δικαιωμάτων Creative Commons:

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια άδεια πνευματικών δικαιωμάτων Creative Commons:

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή

Μπορείτε να:

- **Μοιραστείτε:** αντιγράψετε και αναδιανέμετε το παρόν υλικό με κάθε μέσο και τρόπο
- **Προσαρμόστε:** αναμείξτε, τροποποιήστε και δημιουργήστε πάνω στο παρόν υλικό

Υπό τους ακόλουθους όρους:

- **Αναφορά Δημιουργού:** Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.
- **Μη Εμπορική Χρήση:** Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.
- **Παρόμοια Διανομή:** Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο παρόν υλικό, πρέπει να διανείμετε τις δικές σας συνεισφορές υπό την ίδια άδεια CreativeCommonsόπως και το πρωτότυπο.

Αναλυτικές πληροφορίες νομικού κώδικα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στη Διοίκηση & Οργάνωση Εκπαιδευτικών Μονάδων του Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αποτελεί έργο αποκλειστικά δικής μου δημιουργίας, έρευνας, μελέτης και συγγραφής.
- Για τη συγγραφή της Διπλωματικής μου Εργασίας δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται σαφής αναφορά στην πηγή προέλευσης(βιβλίο, άρθρο από επιστημονικό περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Θεσσαλονίκη, Νοέμβριος 2020

Η Δηλούσα: Σταυρούλα Εκουτσίδου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διερευνά τον τρόπο διαχείρισης κρίσεων στις σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Στις κρίσεις συγκαταλέγονται όλες εκείνες οι καταστάσεις που είναι ικανές να διαταράξουν την κανονική λειτουργία μιας σχολικής μονάδας και να θέσουν σε κίνδυνο τα μέλη της. Σκοπός της έρευνας, η οποία διεξήχθη στα πλαίσια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας, είναι να διερευνήσει πώς αντιμετωπίζονται καταστάσεις κρίσεων στα ελληνικά σχολεία, αν προϋπάρχει σχεδιασμός για την πρόληψη και τη διαχείρισή τους, αλλά και ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων, των σχολικών ψυχολόγων, του κράτους και των ΜΜΕ σε μια αποτελεσματική διαχείριση έκτακτων και απειλητικών συμβάντων. Ως καταλληλότερη ερευνητική μέθοδος επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση, καθώς κρίθηκε σκόπιμο ότι θα έπρεπε να δοθεί η ευκαιρία στον κάθε συμμετέχοντα στην έρευνα, μέσω των ατομικών συνεντεύξεων, να εκφράσει ελεύθερα τις δικές του εμπειρίες και απόψεις. Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει ότι στα ελληνικά σχολεία υπάρχει κατά κύριο λόγο προγραμματισμός για φυσικά φαινόμενα, ενώ για άλλα περιστατικά ο τρόπος διαχείρισής τους αποφασίζεται τη στιγμή που αυτά προκύπτουν. Ο ρόλος όλων των εμπλεκόμενων μελών μέσα στη σχολική κοινότητα, του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων, των σχολικών ψυχολόγων, θεωρείται εξίσου σημαντικός, όπως σημαντική θεωρείται και η μεταξύ τους συνεργασία και επικοινωνία. Η συμβολή του κράτους κρίνεται χρήσιμη στον τομέα παροχής οδηγιών και κατευθύνσεων για τη διαχείριση κρίσεων αλλά και στον τομέα της επιμόρφωσης των στελεχών εκπαίδευσης όπως και της σωστής επιλογής τους, ενώ ο ρόλος των ΜΜΕ θεωρείται στις περισσότερες περιπτώσεις αρνητικός και γι' αυτόν τον λόγο προτείνεται ότι θα πρέπει να γίνεται μια σωστή επικοινωνιακή διαχείριση των κρίσεων από τους υπευθύνους του κάθε σχολείου, ώστε να υπάρχει μια έγκυρη και σωστή πληροφόρηση.

Λέξεις-κλειδιά

διαχείριση κρίσεων, προγραμματισμός, διευθυντής, εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς, σχολικοί ψυχολόγοι, κράτος, ΜΜΕ, συνεργασία

ABSTRACT

This thesis explores how crisis management is handled in primary and secondary schools in Greece. Crises include all those situations that are capable of disrupting the normal operation of a school unit and endangering its members. The purpose of the research, which was conducted in the framework of this thesis, is to investigate how crisis situations are dealt with in Greek schools, if there is pre-planning for their prevention and management and what can be the role of principal, teachers, students, parents, school psychologists, the state and the media in an effective management of emergencies and threats. The qualitative approach was chosen as the most appropriate research method, as it was deemed appropriate that each participant in the research should be given the opportunity, through individual interviews, to freely express their own experiences and views. From the processing of the data it results that in the Greek schools there is mainly planning for natural phenomena, while for other cases the way of their management is decided at the moment when they occur. The role of all members involved in the school community, the principal, teachers, students, parents, school psychologists, is considered as important as the cooperation and communication between them. The contribution of the state is considered useful in the field of providing instructions and directions for crisis management but also in the field of training of education executives as well as their correct selection, while the role of media is considered in most cases negative and therefore it is suggested that proper communication of crisis management should be established by the managers of each school, so that there is valid and correct information.

Keywords

crisis management, planning, principal, teachers, students, parents, school psychologists, state, media, cooperation

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5
Ευχαριστίες.....	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
Κεφάλαιο 1. Κρίση-Σχολική κρίση: είδη, στάδια και επιπτώσεις.....	12
1.1. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου κρίση.....	12
1.2. Η έννοια της Σχολικής Κρίσης.....	14
1.3. Διάκριση των κρίσεων και οι επιπτώσεις τους στη σχολική μονάδα.....	15
1.4. Στάδια της κρίσης.....	19
1.4.1. Στάδια της κρίσης για τον οργανισμό.....	19
1.4.2. Στάδια της κρίσης για τα άτομα.....	22
Κεφάλαιο 2. Διαχείριση κρίσεων.....	23
2.1. Διαχείριση κρίσεων και σχολείο.....	23
2.2. Διαχείριση κρίσεων και Ενημέρωση.....	27
Κεφάλαιο 3. Ο ρόλος του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων και των σχολικών ψυχολόγων στη διαχείριση κρίσεων.....	29
3.1. Ο ρόλος του διευθυντή.....	29
3.2. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στη διαχείριση κρίσεων.....	34
3.3. Ο ρόλος των μαθητών.....	38
3.4. Ο ρόλος των γονέων.....	39
3.5. Ο ρόλος των σχολικών ψυχολόγων και της παρέμβασης μέσα στη σχολική μονάδα.....	42
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία έρευνας.....	45
4.1. Εισαγωγή.....	45
4.2. Αναγκαιότητα της έρευνας.....	46
4.3. Αντιληπτικό περίγραμμα. Σκοπός και στόχοι της έρευνας.....	47
4.4. Τα ερευνητικά ερωτήματα.....	48
4.5. Μέθοδος έρευνας.....	49
4.6. Ερευνητικό εργαλείο.....	51
4.7. Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας.....	53
4.8. Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας.....	54
4.9. Διαδικασία υλοποίησης των προσωπικών συνεντεύξεων/Δεοντολογία.....	54
4.10. Περιορισμοί της έρευνας.....	55

4.11.	Επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας	56
4.12.	Εννοιολογικός χάρτης.....	119
	Συμπεράσματα και προτάσεις	120
	Βιβλιογραφικές αναφορές.....	131

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σπυρίδωνα Αβδημιώτη για την καθοδήγηση και την υποστήριξη που μου προσέφερε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας, καθώς και για την ευκαιρία που μου έδωσε να μελετήσω και να διεξάγω έρευνα πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα της διαχείρισης κρίσεων στις σχολικές μονάδες στην Ελλάδα, που αποτελεί, σύμφωνα και με τα συμπεράσματα της έρευνας, ένα πεδίο στο οποίο παρουσιάζονται μεγάλες ελλείψεις και θα πρέπει να γίνουν πολλές προσπάθειες και από τα εμπλεκόμενα μέλη της σχολικής κοινότητας αλλά και από το κράτος.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω όλους τους συνεντευξιαζόμενους που δέχτηκαν με μεγάλη προθυμία να συμμετάσχουν στην έρευνά μου και να μοιραστούν μέσω των συνεντεύξεων τις αντιλήψεις και τις προσωπικές τους εμπειρίες.

Δεν πρέπει να παραλείψω να ευχαριστήσω και την οικογένειά μου, τον άντρα μου και τα παιδιά μου, για την κατανόηση και τη στήριξή τους.

*Ένα από τα δείγματα ηγετικής ικανότητας
είναι η δυνατότητα να αναγνωρίζεις ένα πρόβλημα
προτού γίνει επείγουσα κατάσταση.*

Arnold H. Glasow, 1905-1998, Αμερικανός γνωμοκογράφος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Φυσικές καταστροφές, όπως σεισμοί, τυφώνες, πλημμύρες, αλλά και κίνδυνοι για τους οποίους ευθύνεται ο άνθρωπος, όπως πυρκαγιές, τρομοκρατικές ενέργειες, πυρηνικά ατυχήματα, βίαια περιστατικά, εκφοβισμός, απαγωγές, πυροβολισμοί, είναι γεγονότα που συμβαίνουν σε όλον τον κόσμο και τα παρακολουθούμε στις ειδήσεις σχεδόν καθημερινά. Επιπλέον, είναι αδιαμφισβήτητο ότι οι σχολικές μονάδες δε μένουν αλώβητες από τέτοιου είδους περιστατικά ούτε μένουν απομονωμένες από το κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι. Όπως αναφέρει ο Johnson (2000), το σχολείο είναι ο δεύτερος σημαντικός κοινωνικός θεσμός μετά την οικογένεια στη ζωή των παιδιών, καθώς μέσα στη σχολική μονάδα οι μαθητές περνούν ένα μεγάλο μέρος της ημέρας τους. Αυτό έχει ως συνέπεια οτιδήποτε συμβαίνει μέσα σε αυτή, έστω και μέσα σε μια συγκεκριμένη τάξη ή σε ένα μεμονωμένο μέλος της, είτε αυτός είναι συμμαθητής ή καθηγητής, να τα επηρεάζει. Και συχνά ένα ιδιαίτερο γεγονός που μπορεί να λάβει χώρα μέσα στη σχολική μονάδα δεν αφήνει ανεπηρέαστους ούτε τους συγγενείς ούτε τους φίλους τους. Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε πόσο σημαντικό είναι η σχολική μονάδα να είναι προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει την όποια δύσκολη και έκτακτη κατάσταση προκύψει. Εξάλλου, ο ρόλος των κρίσεων στη ζωή μας είναι διττός. Από τη μια αποτελούν κίνδυνο αλλά από την άλλη δίνουν την ευκαιρία για αλλαγές και αναζήτηση νέων τρόπων δράσης και επίλυσης προβληματικών καταστάσεων (Οικονόμου, 2013). Κρίνεται, λοιπόν, απαραίτητο να υπάρξει σε κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα πρόβλεψη για τη διαχείριση κρίσεων. Σύμφωνα με τους Rosenthal και Rijnenburg (1991), οι έννοιες της πρόληψης, του προγραμματισμού, της ανταπόκρισης και της ανάκαμψης αποτελούν το κλειδί για τη σωστή αντιμετώπιση ενός απειλητικού γεγονότος. Αυτό σημαίνει ότι το κάθε σχολείο είναι αναγκαίο να διερευνήσει κατά πόσο είναι προετοιμασμένο να διαχειριστεί καταστάσεις κρίσης, αν υπάρχει συγκεκριμένος σχεδιασμός για τέτοιου είδους έκτακτα γεγονότα αλλά και υιοθέτηση προληπτικών μέτρων, κατά πόσο υπάρχει η δυνατότητα τα μέλη της σχολικής μονάδας όχι μόνο να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν σε δύσκολα γεγονότα αλλά και να είναι κατάλληλα προετοιμασμένα για ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Επομένως, τα ερωτήματα που τίθενται είναι κατά πόσο τα σχολεία στην Ελλάδα είναι προετοιμασμένα να διαχειριστούν ένα απρόβλεπτο και δύσκολο γεγονός; Υπάρχει σχεδιασμός και ετοιμότητα; Είναι ενήμερο τόσο το εκπαιδευτικό προσωπικό όσο και ο μαθητικός πληθυσμός για το πώς πρέπει να αντιδράσει και ποιες ενέργειες θα πρέπει να κάνει σε κάθε περίπτωση; Ποιος είναι ο ρόλος του κάθε μέλους της σχολικής κοινότητας για τη διαχείριση των κρίσεων και πιο συγκεκριμένα του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων; Πόσο σημαντική είναι η συνεργασία των

εκπαιδευτικών μεταξύ τους και ποια είναι η συμβολή των σχολικών ψυχολόγων, του κράτους και των ΜΜΕ; Αυτά τα ερωτήματα επιδιώκει να διερευνήσει η παρούσα ποιοτική έρευνα χρησιμοποιώντας ως ερευνητικό εργαλείο τις ατομικές συνεντεύξεις με συνεντευξιαζόμενους μέλη της σχολικής κοινότητας, ο καθένας από τους οποίους συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία έχοντας διαφορετική ιδιότητα. Σκοπός της είναι μέσα από τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων να διαφανεί πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τον σχεδιασμό, την πρόβλεψη και τη διαχείριση των κρίσεων στις σχολικές τους μονάδες καθώς και τον ρόλο που θα πρέπει να έχει το κάθε μέλος στην προσπάθεια αυτή, αλλά και ποια είναι η γνώμη τους για τη συμβολή των ψυχολόγων, του κράτους και των ΜΜΕ.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται η εννοιολογική προσέγγιση των όρων «κρίση» και «σχολική κρίση», η διάκριση των κρίσεων, ο εντοπισμός των σταδίων εξέλιξής τους και οι επιπτώσεις τους για τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται τρόποι διαχείρισης κρίσεων, όπως και η σημασία της επικοινωνιακής πολιτικής που θα πρέπει να ακολουθήσει ένας οργανισμός, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται ανάλυση του ρόλου των εμπλεκόμενων μελών μιας σχολικής μονάδας, του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων και των σχολικών ψυχολόγων, για την πρόβλεψη και την κατάλληλη αντιμετώπιση καταστάσεων που μπορούν να διαταράξουν την ομαλή λειτουργία της. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας και γίνεται η επεξεργασία των δεδομένων. Στο τέλος καταγράφονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την επεξεργασία αυτή, καθώς και οι προτάσεις για το μέλλον.

Κεφάλαιο 1. Κρίση-Σχολική κρίση: είδη, στάδια και επιπτώσεις

1.1. Εννοιολογική προσέγγιση του όρου κρίση

Στην καθημερινή μας ζωή γίνεται συχνά η χρήση του όρου «κρίση» είτε αυτή αφορά την προσωπική ζωή του κάθε ατόμου (κρίση στον γάμο, στην επαγγελματική ζωή ή κρίση της μέσης ηλικίας) είτε αφορά την κοινωνία μας (οικονομική κρίση, κρίση αξιών, κρίση στις σχέσεις γειτονικών χωρών κτλ.) (Γωνίδα, 2015). Μελετώντας κανείς τη βιβλιογραφία θα διαπιστώσει ότι υπάρχουν πολλές ερμηνείες για την έννοιά της. Θα λέγαμε όμως ότι χαρακτηρίζεται από τους περισσότερους μελετητές ως απειλή. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Rosenthal και Rijnenburg (1991), οι κρίσεις μπορούν να σχετιστούν με γεγονότα που ενδέχεται να είναι απειλητικά, να προκαλέσουν αβεβαιότητα και να χαρακτηριστούν ως επείγουσες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, οι οποίες χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης με τη λήψη των κατάλληλων αποφάσεων. Αυτές οι καταστάσεις μπορεί να προκύψουν είτε λόγω φυσικών ή τεχνολογικών αιτιών είτε λόγω εξεγέρσεων και επαναστάσεων ή ακόμα και τρομοκρατικών χτυπημάτων και είναι βέβαιο ότι τέτοιου είδους γεγονότα δεν έχουν λείψει ποτέ από την ιστορία του πλανήτη μας. Γι' αυτό τον λόγο οι Rosenthal, Boin, και Comfort (2001), επισημαίνουν ότι οι κρίσεις και οι καταστροφές αφορούν κάθε ομάδα ανθρώπων είτε αυτή είναι ένας οργανισμός, μία πόλη ή μία χώρα. Οι ίδιοι μάλιστα αντιλαμβάνονται τις κρίσεις ως καταστάσεις που απειλούν τις βασικές δομές, αξίες και αρχές μιας κοινωνίας ή ενός οργανισμού, αλλά ταυτόχρονα αποτελούν και πρόκληση για τη διοίκηση, ώστε μέσα σε συνθήκες πίεσης και αβεβαιότητας να είναι σε θέση να πάρει τις σωστές αποφάσεις. Για τον ίδιο λόγο, πολλοί ερευνητές επηρεαζόμενοι από την ερμηνεία που δίνουν οι Έλληνες στη λέξη κρίση, θεωρούν ότι οι κρίσεις έχουν δύο όψεις, την απειλή αλλά και την ευκαιρία (Boin και 'T Hart , 2003. Coombs και Holladay, 2011). Στην ελληνική γλώσσα η λέξη κρίση σημαίνει «όχι μόνο την κορύφωση μιας δύσκολης εξελικτικής πορείας με επιδείνωση όλων των αρνητικών φαινομένων, από το ξεπέρασμα της οποίας εξαρτάται η επιστροφή στη φυσιολογική κατάσταση, αλλά και η διανοητική ικανότητα που χαρακτηρίζεται από την ορθή εκτίμηση γεγονότων ή καταστάσεων» (στο www.greek-language.gr/).

Ο Lukaszewski (2013) αντιλαμβάνεται τις κρίσεις ως καταστάσεις που προκαλούν θύματα, ενώ από την πλευρά του ο Coombs (2014, σ.3) επιχειρεί να συνθέσει επιμέρους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς καταλήγοντας στο ότι «κρίση είναι η αντίληψη ενός απρόβλεπτου

γεγονότος που απειλεί σημαντικές προσδοκίες των ενδιαφερόμενων (stakeholders) οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με την υγεία, την ασφάλεια ή περιβαλλοντικά και οικονομικά ζητήματα». Αυτό σημαίνει ότι ένα γεγονός μπορεί να χαρακτηριστεί ως κρίση, αν το αντιλαμβάνονται με αυτόν τον τρόπο τα άτομα που επηρεάζονται ή μπορούν να επηρεάσουν τον οργανισμό/επιχείρηση. Κατά τον ίδιο, οι κρίσεις είναι ξαφνικές και απρόβλεπτες αλλά όχι πάντα μη αναμενόμενες, καθώς συχνά απλώς δεν ξέρουμε το πότε θα συμβούν. Βέβαια, υπάρχουν και κρίσεις που δείχνουν κάποια προειδοποιητικά σημάδια, ώστε δίνουν τη δυνατότητα στη διοίκηση να προετοιμάσει την αντίδρασή της. Σε όλες όμως τις περιπτώσεις οι κρίσεις έχουν την προοπτική να προκαλούν αρνητικές ή ανεπιθύμητες καταστάσεις που μπορεί να επηρεάσουν τόσο τα άτομα όσο και τη φήμη και την ύπαρξη του οργανισμού (Fearn-Banks, 2016). Επίσης, είναι υπαρκτός ο κίνδυνος της γενίκευσης προκαλώντας συχνά το κοινό αίσθημα (Φιλολιά, Παπαγεωργίου και Στεφανάτος, 2005), ενώ το κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι εξαπλώνονται γρήγορα, ώστε ο χρόνος αντίδρασής μας σε αυτές είναι ελάχιστος, πόσο μάλλον για τη λήψη σωστών αποφάσεων (Οικονόμου, 2013). Συνεπώς, για τον Ζήμερο (X), κρίση είναι μια κατάσταση απρόβλεπτη που προκαλεί στα άτομα ένταση και ανασφάλεια, καθώς διαταράσσεται η ομαλή λειτουργία του οργανισμού, παρατηρείται μια χρονική περίοδος με κύρια χαρακτηριστικά τις αλλαγές, τις δυσκολίες και τους κινδύνους και αναμένεται ότι οι συνέπειές της θα είναι ανεπιθύμητες. Γι' αυτό και θεωρεί ότι οι κρίσεις αποτελούν ένδειξη για το πόσο έτοιμος είναι ο κάθε οργανισμός να ανταποκριθεί σε δύσκολες καταστάσεις και να γυρίσει πάλι σε κατάσταση σταθερότητας. Η Καρολίδου (2017) αναφέρει ως χαρακτηριστικά της κρίσης την κλιμάκωση της έντασης που συνήθως γίνεται με αργό ρυθμό, το αίσθημα κινδύνου και ανασφάλειας που προκαλεί στα άτομα, τα οποία νιώθουν ότι δεν μπορούν να ελέγξουν την κατάσταση, τη διατάραξη της ομαλής λειτουργίας του οργανισμού, την εμπλοκή και τον έλεγχο του οργανισμού τόσο από άλλους αρμόδιους φορείς όσο και από τα ΜΜΕ με σκοπό να εξεταστούν τα γεγονότα και να φανεί ποια ήταν τα πραγματικά περιστατικά και οι αιτίες τους, το πλήγμα στην εικόνα και τη φήμη του οργανισμού σε περίπτωση εσφαλμένης διαχείρισης της κρίσης και τέλος την πρόκληση υλικών ζημιών αλλά και σωματικών και ψυχικών βλαβών. Από την πλευρά τους οι Klein και Linderman, όπως αναφέρει η Γιαννούλη (X), διατύπωσαν τον ορισμό «μια συναισθηματική απειλητική κατάσταση ή ένας συναισθηματικός κίνδυνος που αφορά οποιαδήποτε μεταβολή στις κοινωνικές συνθήκες στις οποίες ζει το άτομο, τέτοια ώστε να προκαλέσει αλλαγή στις προσδοκίες του από τον εαυτό του και στις σχέσεις του με τους άλλους», δίνοντας έτσι έμφαση στην κοινωνική διάσταση του προβλήματος.

Βέβαια, η έννοια της κρίσης μπορεί να αφορά, εκτός από μια ομάδα ανθρώπων ή έναν οργανισμό, το κάθε άτομο ξεχωριστά, ώστε, όπως αναφέρουν οι Χατζηχρήστου, Κατή και Γεωργουλέας (2012), κρίση είναι μια προσωρινή κατάσταση, η οποία δημιουργεί έντονο άγχος και αποδιοργανώνει το άτομο, με αποτέλεσμα αυτό να αδυνατεί να την αντιμετωπίσει ή να έχει τον έλεγχο της. Όμως, το κάθε απειλητικό γεγονός δεν οδηγεί σε κρίση όλα τα άτομα που το βιώνουν, αλλά αντίθετα υπάρχει υποκειμενική ερμηνεία του, καθώς παίζει ρόλο η ένταση και η χρονική διάρκεια έκθεσης του ατόμου στο συγκεκριμένο συμβάν αλλά και η ετοιμότητα και ο τρόπος διαχείρισής του από αυτό (Γωνίδα, 2015). Ο Johnson (2000) ξεχωρίζει 3 σημαντικά χαρακτηριστικά της που μπορούν να επηρεάσουν ψυχολογικά τους ανθρώπους: την απειλή, καθώς συχνά ένα τέτοιο συμβάν μπορεί να βλάψει και να προκαλέσει τραυματισμό και πόνο στα άτομα, την απώλεια, διότι ενδέχεται να υπάρξει απώλεια αγαπημένων προσώπων ή και υλικών αγαθών, και την τραυματική εμπειρία, αφήνοντας στους ανθρώπους αναμνήσεις από ήχους και εικόνες που δεν μπορούν εύκολα να τις ξεχάσουν, ώστε αποδιοργανώνονται και χάνουν την πίστη στον εαυτό τους και στον κόσμο γενικότερα. Γι' αυτό, έχει πολύ μεγάλη σημασία να είναι ο οργανισμός προετοιμασμένος και να υπάρχει ένας καλός σχεδιασμός σε περίπτωση που προκύψει ένα τέτοιο συμβάν.

1.2. Η έννοια της Σχολικής Κρίσης

Η Σισμάνη Παπακώστα (2006) επισημαίνει ότι στην καθημερινή μας ζωή μπορεί να συμβούν πολλά απροσδόκητα γεγονότα, τα οποία παρόλο που κάθε φορά ενδέχεται να έχουν διαφορετική μορφή, δεν αφήνουν ανεπηρέαστες ακόμα και τις σχολικές μονάδες, γεγονότα για τα οποία πρέπει το σχολείο να κάνει την κατάλληλη προετοιμασία και να είναι έτοιμο να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις τους για τους μαθητές αλλά και για το διδακτικό προσωπικό. Κατά τον Παναγάκο (X) ως σχολική κρίση θεωρείται ένα γεγονός με ιδιαίτερη επικινδυνότητα ή αγχογόνο, που μπορεί να είναι απρόσμενο και με συγκεκριμένη χρονική διάρκεια και που μπορεί να επηρεάσει μαθητές ή και άλλα άτομα από το προσωπικό του σχολείου. Με άλλα λόγια, είναι μια κατάσταση όχι μόνιμη, που μπορεί όμως να διαταράξει την κανονική λειτουργία της σχολικής μονάδας και να θέσει σε κίνδυνο τα εμπλεκόμενα μέλη της (Metzgar, 1994). Σύμφωνα με τους Karanikola, Nikos και Panagiotopoulos (2018), στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να προκύψουν κρίσεις που οφείλονται είτε στην έλλειψη μιας σωστής επικοινωνίας ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέλη, τη συνύπαρξη ατόμων διαφορετικών μεταξύ

τους και την αδυναμία σωστής οργάνωσης εκ μέρους της διοίκησης είτε στις ιδιαίτερες συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος ή την έλλειψη των απαιτούμενων πόρων για τη λειτουργία του σχολείου.

1.3. Διάκριση των κρίσεων και οι επιπτώσεις τους στη σχολική μονάδα

Κατά τον Lukaszewski (2010), το 95% των κρίσεων σχετίζονται με την κανονική καθημερινή δραστηριότητα ενός οργανισμού, που σημαίνει ότι υπάρχει γνώση των ελλείψεων και των προβλημάτων και άρα υπάρχουν άτομα που ξέρουν πώς να τις χειριστούν, ενώ το 5% αφορά μη λειτουργικά προβλήματα, όπως ο εκφοβισμός, η βία, οι απαγωγές, οι εγκληματικές ενέργειες, οι μαζικές καταστροφές, για τις οποίες συχνά δεν υπάρχει γνώση για τον τρόπο διαχείρισής τους από τη διοίκηση των οργανισμών και γι' αυτό προκαλούν φόβο, δισταγμό, αρνητικά συναισθήματα και απροθυμία να αντιμετωπιστούν με αποτελεσματικό τρόπο.

Σύμφωνα με τον Erickson (1963) μπορούμε να κατηγοριοποιήσουμε τις κρίσεις σε εξελικτικές, που θα μπορούσαν ως ένα σημείο να προβλεφθούν καθώς σχετίζονται με τη μετάβαση ενός ατόμου από ένα στάδιο εξέλιξης σε ένα άλλο, και σε τυχαίες, που αφορούν απροσδόκητα συμβάντα, τα οποία μπορούν να εμφανιστούν στον καθένα μας οποιαδήποτε στιγμή. Σύμφωνα με τους Κατσαρό (2006) και Παναγάκο (X) στις εξελικτικές ή αναπτυξιακές κρίσεις, οι οποίες είναι φυσιολογικές και αναμενόμενες καταστάσεις, αλλά ίσως κάποια άτομα αντιμετωπίζουν δυσκολία να τις διαχειριστούν, εντάσσεται η έναρξη της σχολικής ζωής και άρα η απομάκρυνση από την οικογενειακή εστία, η αλλαγή σχολείου, ένα πιθανό διαζύγιο, η μετακόμιση, η είσοδος στην εφηβεία κτλ. Οι τυχαίες ή περιστασιακές κρίσεις είναι καταστάσεις που σχετίζονται με θάνατο ή ασθένεια, με τραυματισμό των ιδίων ή κοντινών προσώπων, με απειλή της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας, όπως περιπτώσεις απαγωγής, κακοποίησης ή ληστείας, με βίαια συμβάντα, όπως τρομοκρατικές επιθέσεις, εισβολές, πόλεμοι κτλ, με φυσικές καταστροφές (σεισμοί, πλημμύρες, πυρκαγιές, τυφώνες, κατολισθήσεις κτλ), με βιομηχανικά ατυχήματα, όπως πυρηνικά ατυχήματα, τοξικά απόβλητα, εκρήξεις σε βιομηχανικές μονάδες κτλ. Κατά τον Οικονόμου (2013), υπάρχουν δύο ειδών τραυματικά γεγονότα που προκαλούν κρίση: τα μη αναμενόμενα που διαταράσσουν την καθημερινότητα των ατόμων, όπως ο θάνατος ή μία απροσδόκητη καταστροφή, και τα αναμενόμενα ή επαναλαμβανόμενα ή διαρκή, όπως η κακοποίηση, ο πόλεμος, η φτώχεια κτλ. Επίσης, σύμφωνα με τον Johnson (2000), οι κρίσεις μπορεί να ξεκινούν από την τοπική κοινότητα και

να επηρεάζουν και το σχολείο, όπως η βία ανάμεσα στα μέλη της τοπικής κοινότητας, ή μπορεί να προέρχονται από τον ίδιο τον χώρο της σχολικής μονάδας, όπως η βία μεταξύ των μαθητών. Δηλαδή, μπορούν να χαρακτηριστούν ως εσωτερικές ή εξωτερικές κρίσεις. Και για τα δύο είδη πρέπει να γίνουν οι κατάλληλες παρεμβάσεις μέσα στη σχολική μονάδα, αλλά ειδικά για τις εσωτερικές κρίσεις θα πρέπει να ληφθούν μέτρα και για την αντιμετώπιση των αιτιών που τις προκάλεσαν (Κατσαρός, 2006).

Για τους Brock, Sandoval και Lewis (2005, σ.16) τα απειλητικά εκείνα συμβάντα που ενδέχεται να προκαλέσουν κρίση μπορούν να ταξινομηθούν στις εξής κατηγορίες:

- Απειλητικές για τη ζωή ασθένειες ή τραυματισμοί
- Βίαιοι ή απρόσμενοι θάνατοι
- Επαπειλούμενος θάνατος ή τραυματισμός
- Πράξεις πολέμου ή τρομοκρατικές ενέργειες
- Φυσικές καταστροφές
- Καταστροφές για τις οποίες ευθύνεται ο άνθρωπος/βιομηχανικές καταστροφές

Ο Dubronski (2016) διακρίνει τις αιτίες που προκαλούν τις κρίσεις σε άμεσες και έμμεσες. Οι πρώτες αφορούν όσες συνδέονται με άμεσο τρόπο με την κρίση, ενώ οι έμμεσες είναι αυτές που επηρεάζουν άλλους παράγοντες, οι οποίοι με τη σειρά τους προκαλούν τελικά την κρίση. Από την πλευρά του ο Spillan (2003, σ.164), διακρίνει τις κρίσεις σε:

- Επιχειρησιακή κρίση, όταν ένα συμβάν επηρεάζει την καθημερινή λειτουργία του οργανισμού, όπως η κατάρρευση του πληροφοριακού συστήματος, απώλεια ή καταστροφή δεδομένων λόγω φωτιάς κτλ.
- Κρίση εξαιτίας κακής δημοσιότητας, που συνήθως απορρέει από τις επιχειρησιακές κρίσεις, όπως για παράδειγμα ένα βιομηχανικό ατύχημα που έχει ως αποτέλεσμα την αρνητική δημοσιότητα
- Κρίση εξαιτίας της μη ηθικής συμπεριφοράς ενός ατόμου ή του οργανισμού, όπως ληστεία, διαφθορά, κατασκοπεία, ενδο-επιχειρησιακή βία
- Κρίση εξαιτίας φυσικών καταστροφών (πλημμύρες, τυφώνες, σεισμοί κτλ.)
- Κρίση εξαιτίας της μη σωστής εφαρμογής της νομοθεσίας με επακόλουθο έρευνα της αστυνομίας ή μηνύσεις.

Ως προς τις κρίσεις σε ατομικό επίπεδο, ο Baldwin (1978), λαμβάνοντας υπόψη του τα επιμέρους είδη των ψυχολογικών κρίσεων που είχαν προταθεί από άλλους ερευνητές, κατέληξε στην ταξινόμησή τους σε έξι κατηγορίες:

- Κρίσεις που οφείλονται στην ιδιοσυγκρασία/προδιάθεση του ατόμου.
- Κρίσεις που σχετίζονται με τη μετάβαση του ατόμου από το ένα στάδιο της ζωής του στο άλλο
- Κρίσεις που οφείλονται σε ένα τραυματικό γεγονός
- Κρίσεις που σχετίζονται με την ωριμότητα και την ανάπτυξη ενός ατόμου, όπως η σεξουαλική ταυτότητα, η σύγκρουση αξιών, η ικανότητα να νιώσει κάποιος οικειότητα ή να αποκτήσει στοιχειώδη αυτοπειθαρχία
- Κρίσεις που αντανακλούν προβλήματα ψυχοπαθολογίας, όπως η κατάθλιψη και η σχιζοφρένεια
- Κρίσεις που προκαλούν επείγουσα ψυχιατρικά προβλήματα, ώστε το άτομο να μην έχει την ικανότητα να αναλάβει την ευθύνη του εαυτού του, όπως τάσεις αυτοκτονίας ή εξαρτήσεις από ουσίες

Με βάση τις παραπάνω διακρίσεις, στα πλαίσια μιας σχολικής μονάδας θα μπορούσαν να υπάρξουν κρίσεις και αναπτυξιακές και τυχαίες, αναμενόμενες και μη αναμενόμενες, εσωτερικές και εξωτερικές, καθώς υπάρχουν παιδιά που εμφανίζουν προβλήματα κατά τη μετάβασή τους από το ένα αναπτυξιακό στάδιο στο άλλο, αλλά και ανά πάσα στιγμή μπορούν να λάβουν χώρα απρόσμενα γεγονότα που ενδέχεται να αποτελέσουν απειλή. Οι επιπτώσεις τέτοιων καταστάσεων μπορεί να είναι πολλές, όπως η μειωμένη επίδοση των μαθητών, ο μεγάλος αριθμός απουσιών, προβλήματα συμπεριφοράς των μαθητών, όπως επιθετικότητα, παραβατική και εγκληματική συμπεριφορά, ενώ μετά από μια κρίση συνήθως τα προβλήματα που υπήρχαν ήδη στη σχολική μονάδα οξύνονται (Γωνίδα, 2015). Για τους Stein και Crow (2016) το να βιώσει ένα παιδί κάποιου είδους τραυματική εμπειρία μπορεί δυνητικά να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη μάθηση και στα ακαδημαϊκά του επιτεύγματα, στη συμπεριφορά του και στην κοινωνική και συναισθηματική του ζωή, ενώ για τους Brock, Sandoval και Lewis (2005), το κάθε απειλητικό ή ξαφνικό γεγονός που συμβαίνει σε μια σχολική μονάδα μπορεί να επιδράσει αρνητικά τόσο στη σωματική όσο και στην ψυχολογική κατάσταση των μαθητών. Οι επιπτώσεις του, πιο συγκεκριμένα, έχουν να κάνουν με την ασφάλεια, την υγεία ή την κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των εμπλεκόμενων μελών της σχολικής μονάδας και έχει ιδιαίτερη σημασία ότι καθώς το κάθε άτομο αντιλαμβάνεται και αξιολογεί διαφορετικά

την κάθε περίπτωση, την αντιμετωπίζει ή αντιδρά σε αυτή και με διαφορετικό τρόπο. Βέβαια, σε κατάσταση έντονης κρίσης τα άτομα, και ιδιαίτερα τα παιδιά και οι έφηβοι, νιώθουν έντονα συναισθήματα, όπως αυτά της απογοήτευσης, της απελπισίας και της αποδιοργάνωσης, γεγονός που επηρεάζει την ικανότητά τους να αντιδράσουν αποτελεσματικά και να κινητοποιήσουν τόσο τη γνωστική και αντιληπτική τους ικανότητα όσο και τις δυνατότητες που θα είχαν στη διάθεσή τους. Και σε αυτό το σημείο είναι που κρίνεται αναγκαία η συμβολή των ενηλίκων, για να τους προσφέρουν στήριξη και καθοδήγηση.

Κατά τη Γιαννούλη (X), ο κάθε μαθητής αντιδρά διαφορετικά στις κρίσεις κι αυτό εξαρτάται από την προηγούμενη εμπειρία του, από την προσωπικότητά του και από την αμεσότητα του καταστροφικού γεγονότος που είχε πάνω του. Οι πιο συνηθισμένες αντιδράσεις των μαθητών μπορεί να είναι ο φόβος μήπως επαναληφθεί το τραυματικό γεγονός, το να ξαναζήσουν το γεγονός μέσω της σκέψης τους, η απομόνωση και η προσκόλληση στα μέλη της οικογένειάς τους. Βέβαια, υπάρχουν και περιπτώσεις που το παιδί μπορεί να γίνει επικίνδυνο είτε απέναντι στον εαυτό του είτε απέναντι σε άλλους.

Οι παραπάνω αντιδράσεις μπορούν να εξηγηθούν ίσως και κάτω από το πρίσμα της θεωρίας του Maslow (Young, 1998). Σύμφωνα με τον Maslow (Greenberg και Baron, 2013. Κάτου, 2017. Maslow, 1943), οι άνθρωποι έχουν κάποιες ανάγκες που όταν μπορέσουν να τις ικανοποιήσουν, τότε γίνονται ευτυχισμένοι και μπορούν να αποδώσουν καλύτερα στην καθημερινότητά τους. Αυτές είναι οι σωματικές/βιολογικές ανάγκες (τροφή, νερό, ύπνος, ένδυση, στέγαση), οι οποίες αν δεν ικανοποιηθούν, τότε το άτομο θα υποφέρει, οι ανάγκες για ασφάλεια ή για σιγουριά, οι οποίες συνδέονται με την ανάγκη ύπαρξης ενός περιβάλλοντος που είναι ικανό να προσφέρει σιγουριά, ασφάλεια, χωρίς την απειλή φυσικού ή ψυχολογικού κινδύνου, οι κοινωνικές ανάγκες, οι οποίες έχουν να κάνουν με την ανάγκη του ανθρώπου να συνάπτει κοινωνικές σχέσεις, να είναι μέλος μιας κοινωνικής ομάδας, να συνεργάζεται, να διατηρεί φιλίες, οι ανάγκες εκτίμησης, οι οποίες αφορούν την ανάγκη κάποιου να είναι αποδεκτός από τους άλλους, να χαίρει σεβασμού, εκτίμησης, αναγνώρισης από τρίτους και οι ανάγκες αυτοπραγμάτωσης, οι οποίες αφορούν την ανάγκη του ατόμου να ανακαλύψει τον εαυτό του και να μεγιστοποιήσει τις δυνατότητές του. Για τον Maslow πρώτη προσπάθεια του ανθρώπου είναι η κάλυψη των 3 πρώτων αναγκών (Ray, 1992). Έτσι, μόνο όταν το άτομο ικανοποιήσει τις σωματικές του ανάγκες και όταν νιώσει ασφάλεια μπορεί να οργανώσει σωστά τη σκέψη του και τα συναισθήματά του, να ανταπεξέλθει στις καθημερινές προκλήσεις, να θέσει στόχους και να είναι σε θέση να τους πραγματοποιήσει. Επομένως, καταλαβαίνουμε

ότι για να επιστρέψει ένας μαθητής ή ένα άλλο μέλος της σχολικής μονάδας στους κανονικούς του ρυθμούς, θα πρέπει να υπάρξει σωστή καθοδήγηση για την αντιμετώπιση του τραυματικού γεγονότος που προκάλεσε η κρίση, ώστε να αισθανθεί ασφαλής, αλλά και να του προσφερθεί βοήθεια, για να ικανοποιηθούν οι βιοτικές του ανάγκες σε περίπτωση κυρίως φυσικών καταστροφών.

1.4. Στάδια της κρίσης

1.4.1. Στάδια της κρίσης για τον οργανισμό

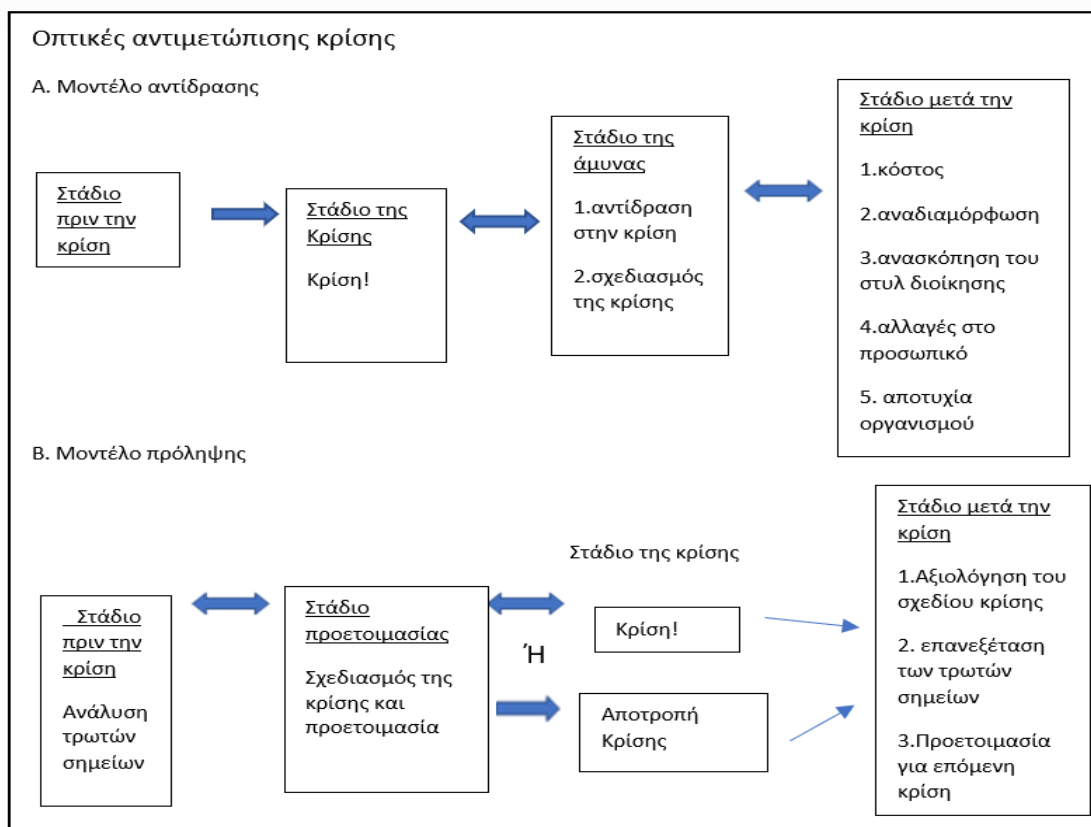
Κατά την Καρολίδου (2017), οι φάσεις της κρίσης σε έναν οργανισμό είναι:

- Η προ κρίσης φάση (Prodromal crisis stage): στη φάση αυτή εκδηλώνονται κάποια πρόδρομα συμπτώματα, που οφείλονται ίσως σε πράξεις ή παραλείψεις προσώπων του οργανισμού, κι αν γίνουν έγκαιρα αντιληπτά τότε ο οργανισμός μπορεί να λάβει μέτρα και να εμποδίσει την κρισιμότητα της κατάστασης.
- Η οξεία φάση (Acute crisis stage): είναι η φάση κατά την οποία σημειώνεται η εμφάνιση και η κορύφωση της κρίσης και χρειάζεται να παρθούν άμεσα και ουσιαστικά μέτρα.
- Η φάση της αντιμετώπισης των επιπτώσεων (Chronic crisis stage): Κατά τη φάση αυτή ο οργανισμός προσπαθεί να ανταπεξέλθει στις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης που ενδέχεται να διαρκέσουν για μεγάλη χρονική περίοδο.
- Η φάση της ανάκαμψης ή της διάλυσης (Crisis resolution stage): Κατά τη φάση αυτή και ανάλογα με τα μέτρα που έχουν παρθεί, αν ήταν τα κατάλληλα ή όχι, ο οργανισμός ανακάμπτει ή καταρρέει.

Σύμφωνα με την Fearn-Banks (2016), μια κρίση αποτελείται από τα εξής στάδια: την ανίχνευση, την αποτροπή, την ανάσχεση, την ανόρθωση και τη γνώση. Το πρώτο στάδιο, αυτό της ανίχνευσης/ανακάλυψης, συνήθως ξεκινάει όταν γίνουν αντιληπτά κάποια προειδοποιητικά σημάδια, καθώς κάποιες κρίσεις μπορεί να έχουν τέτοια, άλλα περισσότερο και άλλα λιγότερο φανερά. Ένας οργανισμός πρέπει να έχει τα αντανεκλαστικά εκείνα που θα του δώσουν τη δυνατότητα να εντοπίσει τα σημάδια αυτά και να προβεί σε ενέργειες κατά το αρχικό στάδιο της κρίσης και προτού αυτή γενικευτεί. Μάλιστα, κατά τον Spillan (2003), είναι

σημαντικό να μην παραβλέπονται ή να μην υποτιμούνται τα σημάδια, παρόλο που μπορεί να είναι δύσκολο να βρεθούν οι πραγματικές αιτίες της κρίσης, γιατί εντοπίζοντας τελικά την πραγματική αιτία ο οργανισμός μπορεί να αποτρέψει τη μεγάλη έκτασης κρίση. Κατά το δεύτερο στάδιο, της αποτροπής, επισημαίνει η Fearn-Banks (2016) ότι μπορούν να εφαρμοστούν διάφορες τακτικές αποτροπής της κρίσης για έναν οργανισμό. Σημαντικό ρόλο παίζει η επαφή, επικοινωνία και συνεργασία που θα έχει αναπτύξει με την τοπική κοινωνία και τους άλλους φορείς. Ο οργανισμός πρέπει να είναι εξωστρεφής και να πληροφορεί την κοινή γνώμη για τον τρόπο λειτουργίας του και τα βήματα που πράττει, να παίρνει μέτρα για ό,τι ενδεχομένως μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο, να ενθαρρύνει τους εργαζομένους να αναφέρουν πιθανά προβλήματα, να παρακολουθεί την εξέλιξη προηγούμενων κινδύνων κτλ. Το επόμενο στάδιο που αναφέρεται στην προετοιμασία, αφορά τις περιπτώσεις εκείνες που δεν μπορούν να αποτραπούν. Συγκροτείται μια ομάδα προσώπων, καταγράφονται σχεδιασμοί και ο καθένας καλείται να αναλάβει έναν ρόλο για την αντιμετώπιση της κρίσης. Αυτή η ομάδα λειτουργεί ως ένα αθροιστικό μυαλό, καθώς εκείνη τη στιγμή της κρίσης το κάθε άτομο δε θα είναι σε θέση από μόνο του να σκεφτεί τόσο λογικά. Κατά το στάδιο της ανάσχεσης, γίνεται προσπάθεια να περιοριστεί όσο γίνεται η διάρκεια της κρίσης ή να μην εξαπλωθεί περισσότερο, ενώ κατά το στάδιο της ανόρθωσης ο οργανισμός προσπαθεί να επανέλθει στην κανονικότητα. Το τελευταίο στάδιο, αυτό της γνώσης, είναι πολύ σημαντικό, γιατί επιχειρείται η ανάλυση της κρίσης και η καταγραφή των επιπτώσεών της. Αποτελεί ως ένα είδος αξιολόγησης της κατάστασης και του τρόπου που την αντιμετώπισε ο οργανισμός.

Σύμφωνα με τον Spillan (2003), υπάρχουν δύο οπτικές για την αντιμετώπιση μιας κρίσης, όπως φαίνεται στην εικόνα 1, που η καθεμία αποτελείται από διαφορετικά στάδια. Κατά την πρώτη οπτική, η διοίκηση του οργανισμού μπορεί να αγνοήσει τα προειδοποιητικά σημάδια και να αντιμετωπίσει την κρίση όταν έρθει, που σημαίνει ότι οι αποφάσεις και ο σχεδιασμός λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια ή μετά το απειλητικό γεγονός. Κατά τη δεύτερη οπτική, ο οργανισμός βλέποντας τα σημάδια μπορεί να προετοιμαστεί κατάλληλα, για να αποτρέψει την κρίση ή να τη διαχειριστεί καλύτερα. Έχει, δηλαδή, προηγηθεί μια ανάλυση της κατάστασης, γεγονός που της επιτρέπει να προβεί στον σχεδιασμό αποτροπής της.

Σε προσαρμογή από Spillan, J. E. (2003). An Exploratory Model for Evaluating Crisis Events and Managers' Concerns in Non-Profit Organisations, p.163)

Κατά τον Dubrovski (2016), τα στάδια της διαδικασίας που προτείνεται να εφαρμόζονται σε περίοδο κρίσης είναι τα εξής:

1. Η ανάλυση της παρούσας κατάστασης, που σημαίνει εντοπισμός των αιτιών της κρίσης και των επιπέδων της έντασής της.
2. Η αξιολόγηση των δυνατοτήτων αντιμετώπισης της κρίσης.
3. Ο σχεδιασμός της διαχείρισης κρίσης.
4. Η λεπτομερής ανάλυση της κατάστασης, για να βρεθεί σε ποιους τομείς χρειάζεται να παρθούν μέτρα.
5. Η προσπάθεια εξασφάλισης όσο το δυνατόν μεγαλύτερης φερεγγυότητας.
6. Η υιοθέτηση νέων μέτρων ώστε να αποτραπούν τυχόν αστοχίες και ο έλεγχός τους.
7. Η αξιολόγηση εναλλακτικών μέτρων σε περίπτωση που η ένταση της κρίσης είναι μεγαλύτερη.
8. Η δημιουργία ενός στρατηγικού σχεδιασμού για την αποκατάσταση της κρίσης με προσομοίωση της πιθανής έκβασης.

9. Η προετοιμασία και υλοποίηση των μεσοπρόθεσμων μέτρων.

10. Η δημιουργία ενός συστήματος ελέγχου των αποτελεσμάτων και των επιπτώσεών τους.

Σε κάθε περίπτωση η αντιμετώπιση ενός έκτακτου και απειλητικού γεγονότος, η οποία απαιτεί συνεργασία, σύνεση, ομαδικότητα, αλληλεγγύη και τήρηση των κανονισμών του σχολείου, δεν πρέπει να σταματάει με την όποια κατάληξη θα έχει, αλλά είναι σημαντικό να λειτουργήσει στο μέλλον ως παράδειγμα για την πρόληψη και αντιμετώπιση ανάλογων συμβάντων.

1.4.2. Στάδια της κρίσης για τα άτομα

Σύμφωνα με τη Rapoport (1967), η κρίση αντικατοπτρίζει την κατάσταση αντίδρασης ενός ατόμου σε ένα γεγονός. Συνήθως το άτομο φαίνεται να είναι αναστατωμένο με κυρίαρχα συναισθήματα την ένταση, το άγχος, την ντροπή, την επιθετικότητα ή την ενοχή. Σε περίπτωση έντονης κρίσης, τότε το άτομο μπορεί να παρουσιάζει και γνωστική ή αντιληπτική σύγχυση. Όμως η κρίση για τη Rapoport δεν είναι ασθένεια και δε σημαίνει απαραίτητα ψυχοπαθολογία και γι' αυτό το άτομο μπορεί να βγει από αυτή την κατάσταση πιο δυνατό. Αν τη βιώνει ως απειλή, το άγχος συνήθως είναι έντονο, αν τη βιώνει ως απώλεια, τότε κυρίαρχα είναι τα συναισθήματα της κατάθλιψης ή του θρήνου, ενώ αν τη βιώνει ως πρόκληση, μπορεί να νιώθει άγχος αλλά συγχρόνως έχει την ελπίδα, την ενέργεια και τη δύναμη να ξεπεράσει και να επιλύσει την προβληματική κατάσταση. Επίσης, θεωρεί ότι η οξεία φάση της κρίσης δε διαρκεί πολύ, καθώς το άτομο ξαναβρίσκει την ισορροπία του είτε μόνο του είτε με τη βοήθεια των δικών του ανθρώπων.

Ο Carlan προσδιόρισε τα στάδια της κρίσης τα οποία, όπως αναφέρεται στους Dass-Brailsford (2007) και Poal (1990), είναι 4:

1. Η ένταση που νιώθει αρχικά το άτομο ως αντίδραση σε ένα γεγονός και η προσπάθειά του να χρησιμοποιήσει τρόπους διαχείρισης που γνωρίζει.
2. Η αύξηση της έντασης, καθώς αποτυγχάνει να αντιμετωπίσει την προβληματική κατάσταση, η οποία επηρεάζει την καθημερινότητα του ατόμου.
3. Η αποτυχία της αντιμετώπισης του προβλήματος έχει ως αποτέλεσμα την προσπάθειά του να βρει νέους έκτακτους τρόπους επίλυσης.

4. Τελικά, αν δεν είναι επιτυχής η έκβαση, τότε μπορεί να καταλήξει σε ψυχολογική κατάρρευση και κοινωνική αποστασιοποίηση του ατόμου.

Κατά τη Rapoport (1962) και τον Poal (1990), μετά από ένα απροσδόκητο γεγονός το άτομο βρίσκεται αρχικά σε ένταση και σε αγχογόνα ψυχολογική κατάσταση, καθώς κάνει προσπάθειες να βρει λύσεις αλλά αδυνατεί να επιλύσει ακόμα και απλά πράγματα. Καθώς αρχίζει να επεξεργάζεται το συμβάν, κατακλύζεται από συναισθήματα, όπως κλάμα, θυμό ή άρνηση, ενώ κάποια άτομα νιώθουν καλύτερα συζητώντας το γεγονός με άλλα πρόσωπα. Κατά τη φάση της αντιμετώπισης ή της προσαρμογής, το άτομο κάνει έναν απολογισμό των συνεπειών και προσπαθεί να βρει τρόπους για να αντιμετωπίσει τη δύσκολη κατάσταση. Η τελική φάση, η οποία μπορεί να διαρκέσει από μήνες μέχρι και χρόνια, αφορά στην επιστροφή του ατόμου στην πρότερη κατάσταση (Γωνίδα, 2015).

Κεφάλαιο 2. Διαχείριση κρίσεων

2.1. Διαχείριση κρίσεων και σχολείο

Σύμφωνα με τον Οδηγό για τη Διαχείριση Κρίσεων που εξέδωσε το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου (στο <http://www.moec.gov.cy/>), μια σχολική μονάδα μπορεί να αντιμετωπίσει διαφόρων ειδών κρίσεις. Αυτές μπορεί να σχετίζονται με κάποιον θάνατο μέλους του σχολείου που ίσως οφείλεται σε ασθένεια, αυτοκτονία, δυστύχημα κτλ., με ατυχήματα που μπορεί να συμβούν εντός ή και εκτός σχολείου, με περιστατικά βίας που επηρεάζουν τη σωματική και ψυχική υγεία των μελών της σχολικής μονάδας, με σοβαρές καταστροφές στις υποδομές του κτιρίου ίσως λόγω σεισμού, φωτιάς, πλημμυρών κτλ., με κάποιο τραυματικό γεγονός που επηρεάζει την τοπική κοινότητα και επομένως και το σχολικό περιβάλλον.

Η διαχείριση των κρίσεων αποσκοπεί στην προσπάθεια αποτροπής της κρίσης, στο να υπάρξει πρόβλεψη και όσο το δυνατόν ελαχιστοποίηση των απειλών με την παροχή των κατάλληλων προτάσεων σχεδιασμού και προγραμματισμού (Rosenthal και Rijnenburg, 1991). Πιο

συγκεκριμένα, για την Fearn-Banks (2016), η διαχείριση κρίσεων είναι μια διαδικασία στρατηγικού σχεδιασμού για απροσδόκητα και απειλητικά γεγονότα που μπορεί να οδηγήσουν σε κρίση τον οργανισμό, ώστε με τον σχεδιασμό αυτόν να μπορέσει να διαχειριστεί το συμβάν με όσο το δυνατόν λιγότερο κίνδυνο και αβεβαιότητα. Με άλλα λόγια, βοηθάει τον οργανισμό να αποκτήσει με μεγαλύτερη ευκολία τον έλεγχο της κατάστασης. Κι αυτό γιατί, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει η ίδια, κατά την κρίση οι άνθρωποι έχουν τόσο έντονα συναισθήματα, καθώς βρίσκονται σε κατάσταση πανικού, και ο χρόνος αντίδρασης είναι τόσο περιορισμένος που πραγματικά είναι σχεδόν ανέφικτο να σκεφτούν λογικά και να το πραγματοποιήσουν εκείνη τη στιγμή.

Όπως αναφέρει και ο Owaduge (2005), η διαχείριση κρίσεων είναι μια διαδικασία σχεδιασμού, καθώς θεωρεί πως αν δεν προετοιμαστεί ο οργανισμός κατάλληλα, δε θα μπορέσει να έχει μια άμεση και αποτελεσματική αντίδραση. Μάλιστα αυτή η διαδικασία πρέπει να είναι συνεχής καθώς όλες οι φάσεις του σχεδιασμού πρέπει διαρκώς να ελέγχονται και να αναθεωρούνται. Κι αυτό γιατί πάντα υπάρχουν νέες και καλές ιδέες που προέρχονται από την εμπειρία και την έρευνα. Ότι η διαχείριση κρίσης δεν είναι μια απλή διαδικασία αλλά ένα σύνολο προσπαθειών του οργανισμού είτε να σταματήσει είτε να αποφύγει μια ενδεχόμενη κρίση αναπτύσσοντας υποθετικά σενάρια επισημαίνουν και οι Javed και Niazi (2015).

Σύμφωνα με την έρευνα των Gagnon, Barber και Soyuturk (2020), σε ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσης πρέπει να περιλαμβάνονται συγκεκριμένα πρωτόκολλα αντιμετώπισής της, τρόποι προετοιμασίας της κάθε σχολικής τάξης και της σχολικής μονάδας γενικότερα, όπως και τεχνικές για να την ανάκαμψη του προσωπικού και των μαθητών. Οι Jimerson, Brock & Pletcher (2005), αναφέρουν πως υπάρχουν ποικίλα μοντέλα για την προετοιμασία και τις παρεμβάσεις που πρέπει να γίνουν σε μια κατάσταση κρίσης, αλλά η δική τους προσπάθεια έγκειται στο να διαμορφωθεί μια κοινή διεθνής βάση αντιμετώπισης τέτοιου είδους καταστάσεων μέσω της συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών και στρατηγικών από ειδικούς σε διεθνές επίπεδο. Προτείνουν για έναν σωστό σχεδιασμό αρχικά να συγκροτηθεί μια ομάδα ατόμων υπεύθυνων για τη δημιουργία σχεδίων διαχείρισης κρίσεων με τη συμμετοχή προσώπων από την τοπική κοινωνία και τους διάφορους φορείς και υπηρεσίες, όπως αστυνομία, πυροσβεστική, νοσοκομεία. Να οριστεί κάποιος υπεύθυνος σε επίπεδο σχολικής μονάδας και να δημιουργηθεί ένα συντονιστικό όργανο για τη λήψη αποφάσεων, να υπάρξει πρόβλεψη για δημιουργία ενός ειδικού οργάνου υπεύθυνου για τη χρηματοδότηση των αναγκών που θα προκύψουν για τη στήριξη των ατόμων, να καταγραφούν οδηγίες για την

αποφυγή κινδύνου των μαθητών και να υπάρξει πρόβλεψη για ένα ηλεκτρονικό σύστημα επικοινωνίας και για παροχή πρώτων βοηθειών για τη σωστή διαχείριση του περιστατικού και των επιπτώσεών του. Σύμφωνα με τους Rodriguez, Diaz, Santos και Aguirre (2007), είναι απαραίτητο να υπάρχει και ένα αποτελεσματικό και αξιόπιστο σύστημα ειδοποίησης, ώστε τα άτομα και οι τοπικές κοινωνίες να μπορούν να προετοιμαστούν σε περίπτωση κινδύνου, μειώνοντας έτσι τους τραυματισμούς και τις απώλειες ανθρώπων. Για να είναι αποτελεσματική η διαδικασία της ειδοποίησης θα πρέπει να ακολουθεί τα εξής στάδια: το άκουσμα της ειδοποίησης, η κατανόησή της, το να την πιστέψει ο κόσμος, η επιβεβαίωσή της και η ανταπόκριση σε αυτήν. Αν κάποιο από αυτά τα στάδια δεν επιτευχθεί, τότε δε θα έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Σύμφωνα με τον Metzgar (1994), ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσεων για να λειτουργήσει σωστά μέσα στη σχολική μονάδα θα πρέπει πρώτα να δημιουργηθεί μια δυνατή ομάδα πρόληψης, σχεδιασμού και υποστήριξης με τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων μελών του σχολείου. Μία αντίστοιχη ομάδα θα πρέπει να δημιουργηθεί και έξω από τη σχολική μονάδα στην οποία θα συμμετέχουν φορείς και υπηρεσίες που θα συνδράμουν σε περίπτωση κρίσης, όπως η αστυνομία, η πυροσβεστική, τα νοσοκομεία, σύμβουλοι ψυχικής υγείας κτλ., ενώ απαιτείται και ένα δίκτυο επικοινωνίας που θα διευκολύνει τη συνεργασία των δύο παραπάνω ομάδων.

Σύμφωνα με τον Πιπερόπουλο (2006), το ερώτημα που πρέπει να απασχολεί όσους ανήκουν στην ομάδα που παίρνει τις αποφάσεις κατά τη διαχείριση κρίσεων είναι: « τι θα πρέπει να κάνουμε αν...». Πιο συγκεκριμένα, προτείνει για τη σωστή διαχείριση της κρίσης ο οργανισμός εξαρχής να ορίσει μια ομάδα τα μέλη της οποίας θα συνεργαστούν για την κατάστρωση πιθανών σεναρίων και σχεδίων για τη διαχείριση δύσκολων καταστάσεων.

Σύμφωνα με τον Johnson (2000), υπεύθυνοι της διαχείρισης κρίσεων πρέπει να είναι:

- Ο πλέον υπεύθυνος, που συνήθως είναι ο διευθυντής του σχολείου και είναι αυτός που συνεργάζεται με τις αρχές.
- Οι υπεύθυνοι για τον σχεδιασμό και τη συλλογή πληροφοριών, οι οποίοι είναι άτομα που ανήκουν ανάμεσα στο εκπαιδευτικό προσωπικό και επιχειρούν κατά τη διάρκεια του έκτακτου γεγονότος να συλλέξουν στοιχεία, να διαχειριστούν χρήσιμα έγγραφα και να αξιοποιήσουν την κάθε πληροφορία.
- Οι «επιχειρησιακοί», αυτοί που θα αναλάβουν να δράσουν, όπως η ομάδα πρώτων βοηθειών, ομάδα αναγνώρισης και διάσωσης, ομάδα ασφαλείας, ομάδα καταγραφής ζημιών, ομάδα εκκένωσης κτλ.

- Οι υπεύθυνοι για τα οικονομικά ζητήματα.
- Οι υπεύθυνοι για τα logistics και την υλικοτεχνική υποδομή.

Κατά τον Οικονόμου (2013), το πρώτο βήμα που πρέπει να κάνει ο οργανισμός είναι η αξιολόγηση του τραυματικού γεγονότος που προκάλεσε η κρίση, αν είναι δηλαδή αναμενόμενο ή μη αναμενόμενο. Ακολουθεί η ανάπτυξη του σχεδιασμού με την αξιολόγηση των πηγών και των ρόλων. Πρέπει να διαπιστωθεί κατά πόσο μπορούν να προσφερθούν οι ανάλογες υπηρεσίες για την αντιμετώπιση της κρίσης μέσα στη σχολική μονάδα και κατά πόσο υπάρχουν πηγές που θα μπορούσαν να προσφέρουν ψυχολογική στήριξη στους μαθητές. Πρέπει, επίσης, να διαπιστωθεί κατά πόσο τα μέλη του Συλλόγου Διδασκόντων έχουν την κατάλληλη εκπαίδευση για την παροχή βοήθειας, ώστε τελικά να διανεμηθούν στο εκπαιδευτικό προσωπικό οι κατάλληλοι ρόλοι. Συγκροτείται, λοιπόν, μια ομάδα που θα είναι υπεύθυνη για τη λήψη αποφάσεων εντός της σχολικής μονάδας, ενώ ο Διευθυντής θα αποτελεί τον συνδετικό κρίκο με τους υπόλοιπους φορείς εκτός του σχολείου. Μια άλλη ομάδα, που μπορεί να αποτελείται από καθηγητές και ειδικούς και θα έχει διαρκή επικοινωνία και πληροφόρηση με την προηγούμενη ομάδα, θα λειτουργεί ως ομάδα υποστήριξης σε άτομα που θα χρειαστούν ψυχολογική και όχι μόνο στήριξη. Κατά τον Young (1998), θα μπορούσε από πριν να δημιουργηθεί και μια ομάδα εθελοντών που θα συνδράμει σε περίπτωση μιας κρίσης.

Τέλος, από την πλευρά τους οι Lichtenstein, Schonfeld και Kline (1994), προτείνουν κι αυτοί τη δημιουργία μιας ομάδας διαχείρισης κρίσεων μέσα στη σχολική μονάδα, η οποία πρέπει να επιδιώξει την κατάλληλη εκπαίδευση και επιμόρφωση των μελών της. Αυτή η ομάδα θα προβεί στη δημιουργία ενός σχεδίου διαχείρισης του απρόσμενου περιστατικού μέσα στο οποίο περιλαμβάνεται η δημιουργία λίστας με τα ονόματα και τα τηλέφωνα των μαθητών και όλου του προσωπικού, η κατανομή των αρμοδιοτήτων για κάθε μέλος αφού πρώτα έχει γίνει καταγραφή τυχόν προηγούμενης εκπαίδευσής τους, για παράδειγμα γνώση πρώτων βοηθειών ή γνώση καρδιοαναπνευστικής αναζωογόνησης, καθορισμός των διαδικασιών που θα εφαρμοστούν σε περίπτωση κρίσης, όπως η διαδικασία εκκένωσης του κτιρίου, ο καθορισμός των εξόδων κινδύνου, η προετοιμασία ειδοποιητηρίων για τους γονείς, ο έλεγχος του απαραίτητου εξοπλισμού άλλων υλικών, η δημιουργία λίστας τηλεφωνικής με τους αρμόδιους φορείς αλλά και τους εθελοντές, η δημιουργία χάρτη του σχολείου με όλες τις αίθουσες, τους διαδρόμους και τις εισόδους.

2.2. Διαχείριση κρίσεων και Ενημέρωση

Η επικοινωνιακή διαχείριση της κρίσης αφορά κατά κύριο λόγο τη συλλογή, επεξεργασία και διάδοση των πληροφοριών που σχετίζονται με τα συμβάντα που προκάλεσαν την κρίση (Coombs και Holladay, 2011). Σύμφωνα με τον Coombs (2007), είναι πολύ σημαντική η σωστή διαχείριση της επικοινωνίας και η ροή της πληροφόρησης σε περίοδο κρίσης από την πλευρά του οργανισμού. Μπορεί οι κρίσεις να επηρεάζουν τα εμπλεκόμενα μέλη (stakeholders) με ποικίλους τρόπους, σωματικά συναισθηματικά ή οικονομικά, αλλά καθοριστικός είναι και ο ρόλος που παίζουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και το διαδίκτυο στις αντιδράσεις των ατόμων, καθώς παρέχουν συνήθως πληροφορίες για τα τραυματικά γεγονότα. Και είναι γεγονός ότι η ελλιπής ή αρνητική πληροφόρηση μπορεί να επηρεάσει τον τρόπο αλληλεπίδρασης των ενδιαφερομένων με τον οργανισμό, βλάπτοντας παράλληλα και τη φήμη του, διότι θα καταδειχτεί ότι αυτός δεν ανταποκρίθηκε σωστά στη διαχείριση της κρίσης και άρα δεν κατάφερε να ικανοποιήσει τις προσδοκίες τους. Και η φήμη συνήθως διαμορφώνεται σιγά σιγά μέσω των πληροφοριών που λαμβάνουν οι ενδιαφερόμενοι είτε από τον ίδιο τον οργανισμό είτε από τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο είτε από στόμα σε στόμα.

Σύμφωνα με τη Marra (1998), επειδή οι κρίσεις προκαλούν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, επομένως και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, δημοσιογράφοι είτε από τοπικά μέσα είτε εθνικής εμβέλειας είτε από όλο τον κόσμο, είναι πιθανό να βρεθούν στο σημείο της κρίσης. Αυτοί θα προσπαθήσουν να συλλέξουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες, να εξασφαλίσουν δηλώσεις των εμπλεκόμενων προσώπων, να αναζητήσουν εξηγήσεις για το συμβάν. Για τον λόγο αυτό, ο οργανισμός θα πρέπει να παρέχει υπεύθυνη ενημέρωση. Διαφορετικά, οι δημοσιογράφοι θα προσπαθήσουν να βρουν άλλες πηγές πληροφόρησης που ενδεχομένως να μην είναι αξιόπιστες ή να είναι ακόμα και παραπλανητικές, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τον οργανισμό και τα πρόσωπα γύρω από αυτόν. Επομένως, σύμφωνα με τον Πιπερόπουλο (2006), είναι απαραίτητο να οριστούν κάποια άτομα που θα είναι υπεύθυνα για την παροχή χρήσιμων πληροφοριών. Αυτή η ομάδα που θα ευθύνεται για την Επικοινωνία και τις Δημόσιες σχέσεις θα πρέπει να είναι σε θέση σε σύντομο χρονικό διάστημα να ετοιμάσει τις πληροφορίες που θα δοθούν στα ΜΜΕ, συμπεριλαμβανομένων ίσως και των προσωπικών καταθέσεων των εργαζομένων, ώστε να διαφανεί το θάρρος και η αυτοθυσία τους. Επίσης, πρέπει να υπάρχει η ομάδα Διαχείρισης ροής πληροφοριών, ώστε ένα άτομο να δίνει τις σωστές πληροφορίες στα ΜΜΕ με υπεύθυνο τρόπο, καθώς η απάντηση «ουδέν σχόλιο»

δείχνει ότι ο οργανισμός δεν έχει τον έλεγχο της κατάστασης, όπως επίσης και ότι υπάρχει απουσία ενός οργανωμένου σχεδίου αντιμετώπισης και διαχείρισής της.

Κατά τον Coombs (2015) υπάρχουν δύο στρατηγικές για τη διαχείριση της επικοινωνίας κατά την περίοδο κρίσης που αφορούν: α. τη διαχείριση των πληροφοριών, κατά την οποία οι υπεύθυνοι του οργανισμού συλλέγουν και διαχέουν τις πληροφορίες τις σχετικές με τα συμβάντα που προξένησαν την κρίση, και β. τη διαχείριση του νοήματος, που σημαίνει ότι γίνονται προσπάθειες να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα θα αντιληφθούν την κρίση. Γενικότερα, για να αντιμετωπιστεί σωστά επικοινωνιακά μια κρίση θα πρέπει ο οργανισμός να αποβλέπει στη σωστή καθοδήγηση των πληροφοριών, στην κατάλληλη προσαρμογή τους ή στην ανακατασκευή της φήμης.

Η Marra (1998) κάνει αναφορά σε θεωρίες που αναπτύχθηκαν για την επικοινωνιακή διαχείριση της κρίσης, οι οποίες στηρίζονται στη μελέτη και ανάλυση παλαιότερων κρίσεων. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη θεωρία της Απολογίας, ένας οργανισμός προσπαθεί με τις κατάλληλες ενέργειες να διασφαλίσει τη φήμη του και να διατηρήσει την καλή εικόνα του. Αυτό επιτυγχάνεται είτε αρνούμενος τις κατηγορίες και αντικρούοντάς τις είτε δίνοντας περεταίρω εξηγήσεις ή ζητώντας μια ξεκάθαρη συγνώμη, ενώ την ίδια επιδίωξη έχει και η θεωρία της Ανάκτησης της Εικόνας, καθώς οι ενέργειες του οργανισμού αποσκοπούν στο να εντοπιστεί τι είναι αυτό που μπορεί να βλάψει την εικόνα του και με ποιο τρόπο θα μπορούσε να αντιμετωπίσει μια τέτοια κατάσταση. Αυτό που πρέπει, δηλαδή, να αναρωτηθεί ο οργανισμός είναι αν η κοινή γνώμη γνωρίζει όλα τα γεγονότα γύρω από το κρίσιμο συμβάν, ώστε να είναι σε θέση να δώσει τις κατάλληλες εξηγήσεις. Σε περίπτωση που η κοινή γνώμη δε γνωρίζει κάτι, πρέπει να αποφασίσει αν θα το κρατήσει κρυφό ή αν από μόνος του θα το αποκαλύψει.

Από την άλλη πλευρά, είναι σημαντικό να προστατευτούν τα θύματα και οι συγγενείς τους. Έτσι, κατά τον Young (1998), παρόλο που αναγνωρίζει πόσο δύσκολη είναι η προστασία τους από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ο οργανισμός μπορεί να προβεί σε κάποιες ουσιαστικές ενέργειες, όπως για παράδειγμα να τηρηθεί αυστηρά η ανωνυμία και η ιδιωτικότητα των προσώπων, να οριστεί ένας χώρος προστατευμένος από τους δημοσιογράφους για τα θύματα ή για τους συγγενείς τους σε περίπτωση που βρίσκονται στον χώρο του οργανισμού κτλ. Επίσης, θα πρέπει να ενημερωθούν τα πρόσωπα αυτά για τα δικαιώματά τους απέναντι στα ΜΜΕ και να συνειδητοποιήσουν ότι:

- δεν είναι υποχρεωμένα να μιλήσουν ή να φωτογραφηθούν

- έχουν το δικαίωμα να διαλέξουν οι ίδιοι τον χώρο και τον χρόνο που θα δώσουν μία συνέντευξη
- μπορούν να αρνηθούν να απαντήσουν σε κάποια ερώτηση
- έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν μια επισκόπηση του τι θα δημοσιευτεί
- μπορούν να επιλέξουν αν θέλει να φανεί το πρόσωπό τους ή όχι
- υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο “on the record” και στο “off the record”.

Κεφάλαιο 3. Ο ρόλος του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων και των σχολικών ψυχολόγων στη διαχείριση κρίσεων

3.1. Ο ρόλος του διευθυντή

«Όταν αποκτήσεις κάποιο αξίωμα να αποδεικνύεσαι αντάξιός του»

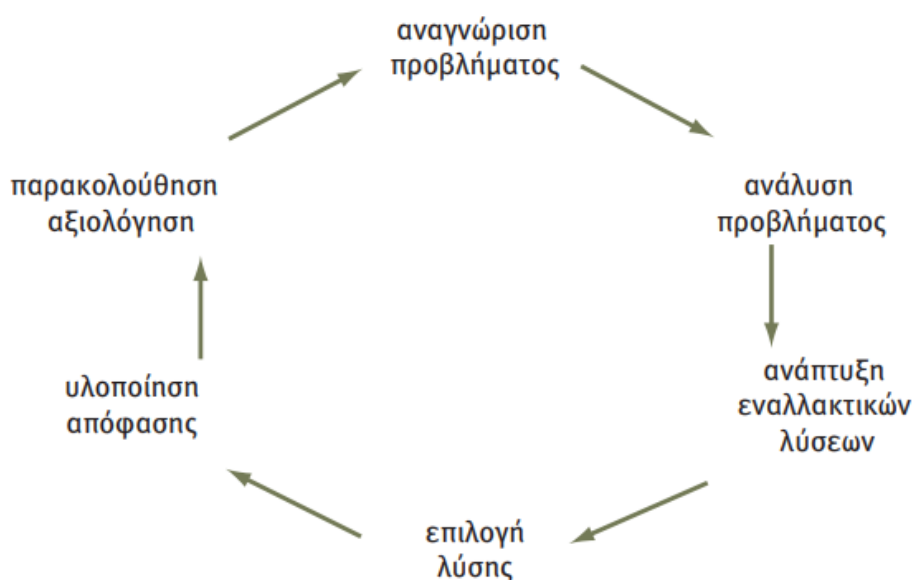
Μένανδρος

Σύμφωνα με τον Κατσαρό (2008), τα στοιχεία που συνθέτουν τον όρο «διοίκηση» είναι η επιδίωξη καθορισμού και επίτευξης των σκοπών ενός οργανισμού, η οργάνωση των μέσων που θα βοηθήσουν στην πραγματοποίηση των σκοπών (ανθρώπινες δραστηριότητες, υλικοί πόροι) και οι λειτουργίες που επιτελούνται, όπως ο προγραμματισμός, η οργάνωση, ο συντονισμός, η διεύθυνση, ο έλεγχος. Στην εκπαίδευση έργο της διοίκησης της σχολικής μονάδας είναι η δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για τη διευκόλυνση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της σωστής αξιοποίησης των μέσων/παραγόντων, δηλαδή του εκπαιδευτικού και βοηθητικού προσωπικού, της κτιριακής και τεχνολογικής υποδομής, των οικονομικών πόρων, αλλά και των γονέων και της τοπικής κοινωνίας. Με άλλα λόγια, όσοι συμμετέχουν στη διοίκηση της σχολικής μονάδας έχουν την ευθύνη του σχεδιασμού και του

προγραμματισμού της σχολικής ζωής, της καθοδήγησης, του συντονισμού και του ελέγχου των ατόμων που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η ιδιαιτερότητα της διοίκησης ενός εκπαιδευτικού οργανισμού έγκειται στον διττό ρόλο του: από τη μια αποτελεί έναν διοικητικό θεσμό με γραφειοκρατικά χαρακτηριστικά, όπως η ιεραρχική δομή, η τήρηση κανόνων και η ύπαρξη σαφώς καθορισμένων ρόλων και καθηκόντων, και από την άλλη αποτελεί έναν κοινωνικό θεσμό, ο οποίος αλληλεπιδρά με άλλους θεσμούς και επηρεάζεται από τη δράση τους, όπως και από το γενικότερο κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον και από άλλους τοπικούς παράγοντες.

Είναι αδιαμφισβήτητο, λοιπόν, ότι για να μπορέσει ένας οργανισμός, όπως το σχολείο, να λειτουργήσει σωστά και να επιτύχει τους στόχους του πρέπει να διαθέτει ένα καλό σύστημα διοίκησης, που σημαίνει ότι όσοι συμμετέχουν σε αυτή είναι σε θέση να προβούν στις κατάλληλες ενέργειες και να λάβουν τις σωστές αποφάσεις, υιοθετώντας ταυτόχρονα τους κατάλληλους τρόπους αντιμετώπισης των προβληματικών ή έκτακτων καταστάσεων (Σιδηροπούλου, 2015). Σύμφωνα με τον Κατσαρό (2008, σ.37), η απόφαση αποτελεί τη «διαδικασία επίλυσης συγκεκριμένου προβλήματος μέσω της εφαρμογής και επιλογής της προσφορότερης από τις πιθανές εναλλακτικές λύσεις» ενώ ακολουθεί τα στάδια που αποτυπώνονται στο παρακάτω σχεδιάγραμμα.

Τα στάδια ορθολογικής λήψης αποφάσεων

Πηγή: Κατσαρός, Ι. (2008). Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης, σ.37

Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τους Αργυροπούλου και Συμεωνίδη (2017), Γεροδήμου (2018) και Στραβάκου (2003) για μια σωστή διοίκηση των σχολείων χρειάζεται κατάλληλη οργάνωση, που σημαίνει σωστή εποπτεία, ανάληψη ευθυνών και κατάλληλος συντονισμός των δραστηριοτήτων και των καθηκόντων, σαφής καθορισμός των στόχων που θα είναι γνωστοί και στο εκπαιδευτικό προσωπικό αλλά και στους μαθητές και τους γονείς, σωστός προγραμματισμός και πρόβλεψη. Αυτό συνεπάγεται την κατάστρωση πλάνων για την επίτευξη των στόχων, ενώ η πρόβλεψη, η οποία αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τον σωστό προγραμματισμό, δίνει την ευκαιρία στη διοίκηση να εξετάσει πιθανά σενάρια και να επιλέξει αυτά που κρίνει ως καταλληλότερα.

Τη σημασία της σωστής προετοιμασίας και του σχεδιασμού επισημαίνει και ο Johnson (2000), ο οποίος θεωρεί σωτήρια την ύπαρξη ενός σωστού σχεδιασμού με την ταυτόχρονη κατανομή των υπευθυνοτήτων, ώστε να γνωρίζει εκ των προτέρων ο καθένας τον ρόλο του και το τι πρέπει να κάνει, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη συμμετοχή των μαθητών αλλά και τη σύμφωνη γνώμη της τοπικής κοινωνίας. Ο σχεδιασμός βοηθάει τη διοίκηση να προετοιμάζει τις εξελίξεις παρά να τις αντιμετωπίζει και σύμφωνα με τον Φασούλη (2001), είναι απαραίτητος για τη βελτίωση της ποιότητας ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος, καθώς αυτό γίνεται πιο αποτελεσματικό όταν υπάρχει προσπάθεια αποφυγής των λαθών και σχεδιασμός με την παράλληλη εφαρμογή και δοκιμή των εναλλακτικών σχεδίων παρά με την εκ των υστέρων προσπάθεια διόρθωσης μιας προβληματικής κατάστασης. Από την πλευρά του ο Owaduge (2005), αναφέρει ότι αν δεν προετοιμαστεί ο οργανισμός κατάλληλα για τις περιπτώσεις κρίσεων, τότε δε θα μπορέσει να τις αντιμετωπίσει αποτελεσματικά, καθώς εκείνες τις ώρες χρειάζεται μια άμεση αντίδραση.

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι ο ρόλος του διευθυντή της σχολικής μονάδας είναι ιδιαίτερα απαιτητικός και επιφορτισμένος με ποικίλες αρμοδιότητες, καθώς ηγείται της προσπάθειας για μια αποτελεσματική διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, για την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών αναγκών των μαθητών αλλά και για τη διασφάλιση της σωματικής και ψυχολογικής τους ακεραιότητας. Ο ίδιος, παρόλο που βρίσκεται στη βάση της εκπαιδευτικής διοίκησης, λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τα ανώτερα στελέχη και είναι αυτός που καλείται να δώσει κίνητρα και να διαμορφώσει την κουλτούρα του σχολείου με το παράδειγμά του, τον τρόπο που ενεργεί, την αντίδρασή του στις διάφορες καταστάσεις, ακόμα και στις έκτακτες που μπορεί να προκαλέσουν κρίση (Στραβάκου, 2018). Πρέπει να είναι με άλλα λόγια ένας μετασχηματιστικός ηγέτης, που έχοντας πρώτα απ' όλα

όραμα και θέτοντας στόχους σε συνεργασία με τον Σύλλογο Διδασκόντων, λαμβάνει υπόψη του τις ιδιαιτερότητες του κάθε μέλους της σχολικής μονάδας και αξιοποιεί κατάλληλα τις δεξιότητες του καθενός, ενώ είναι παρόν σε κάθε θετική πρωτοβουλία με τη βοήθεια και τη στήριξη που παρέχει (Βασιλειάδου και Διερωνίτου, 2014). Είναι πάντα σε κατάσταση ετοιμότητας, παρακολουθώντας παράλληλα τι συμβαίνει μέσα και έξω από το σχολείο, ώστε να μπορεί να αντιδράσει αν κρίνει ότι κάποια γεγονότα ενδέχεται να το επηρεάσουν (Ζιάκα, 2014). Είναι αυτός που θα πρέπει να διατηρήσει την ισορροπία και την ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας, που καθοδηγεί και φροντίζει για τη συντήρηση του σχολικού κτιρίου (Σαγρή και Βουρνούκα, 2016). Επίσης, είναι αυτός που προάγει τη συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς της σχολικής μονάδας, με τους μαθητές και τις οικογένειές τους, με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, με τους Σχολικούς Συμβούλους, τη Διεύθυνση Εκπαίδευσης και την Περιφερειακή Διεύθυνση, με τους τοπικούς φορείς και τις δημόσιες αρχές (Βασιλόπουλος, 2017). Μάλιστα, σύμφωνα με τη Μυλωνά (2003), αποτελεσματικός θεωρείται ένας διευθυντής που είναι ορθολογιστής και πραγματιστής, που προτείνει λύσεις σύμφωνες με τους στόχους, τις επεξεργάζεται κι αν δεν έχουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, τις αναθεωρεί.

Για να είναι σε θέση να ανταπεξέλθει στο δύσκολο έργο του, θα πρέπει να έχει τις κατάλληλες γνώσεις αλλά και ηγετικές, διοικητικές και επικοινωνιακές ικανότητες και δεξιότητες, ενώ αναμφίβολα η σωστή αντιμετώπιση των δύσκολων και έκτακτων καταστάσεων εκ μέρους του βοηθάει στην επαναφορά της λειτουργίας της σχολικής μονάδας στην κανονικότητα, αποτελεί παράδειγμα για τη διαχείριση μελλοντικών κρίσεων και ενισχύει την αίσθηση ασφάλειας και εμπιστοσύνης των εμπλεκόμενων μελών (Ζωγόπουλος, Μπαντούνα και Κουσαβέλος, 2020). Βέβαια, σύμφωνα με τον Σαϊτή (2007), συνήθως οι διευθυντές αναλαμβάνουν τη διοικητική αυτή θέση χωρίς να έχουν την απαιτούμενη κατάρτιση, ώστε ενεργούν σύμφωνα με την προηγούμενη εμπειρία τους ή μιμούμενοι κάποιον άλλο διευθυντή που είχαν συνεργαστεί στο παρελθόν, ενώ επαφίεται στους ίδιους συνήθως η επιμόρφωση και κατάρτισή τους (Καμαριανός, 2007). Όπως και να έχει, σύμφωνα με τον Low (2008), οι διευθυντές δεν πρέπει να κρύβονται πίσω από την έλλειψη εκπαίδευσής τους ούτε να φοβούνται να το παραδεχτούν. Όταν παρουσιαστεί μια κρίση, δεν πρέπει να δειλιάσουν αλλά να ζητήσουν βοήθεια και να μιλήσουν με άλλους συναδέλφους τους που ίσως έχουν αντιμετωπίσει ένα ανάλογο περιστατικό. Έτσι, θα μπορέσουν να προετοιμαστούν και να δημιουργήσουν μια ομάδα αντιμετώπισης κρίσης μέσα στη σχολική μονάδα έχοντας παράλληλα στενή συνεργασία με τους σχολικούς συμβούλους που είναι καλύτερα εκπαιδευμένοι.

Οι στόχοι των διευθυντών, ως υπεύθυνοι της διοίκησης του σχολείου, για την αντιμετώπιση κρίσεων θα πρέπει να είναι σύμφωνα με τον Johnson (2000, σ.18,19):

- Η ασφάλεια: για τη διασφάλισή της βοηθητική και σημαντική είναι η συνεργασία της διοίκησης του σχολείου με την αστυνομία, την πυροσβεστική, τα νοσοκομεία και άλλες κρατικές αρχές, με σκοπό την παροχή χρήσιμων πληροφοριών, την έγκριση πρωτοβουλιών, την ενημέρωση των εκπαιδευτικών για το πώς μπορούν να προφυλάξουν τα νεαρά άτομα από ενδεχόμενους κινδύνους, αλλά και μετά από μία τραυματική εμπειρία πώς να τα απομακρύνουν από εικόνες και ήχους που μπορεί να ενδυναμώνουν το αίσθημα της ανασφάλειας και να μπορέσουν να επανέλθουν στην καθημερινή ρουτίνα.
- Η σταθερότητα: πρέπει να είναι σε θέση το σχολείο να προσφέρει ένα σταθερό περιβάλλον στους μαθητές, καθώς είναι συνήθως ευάλωτοι στις αλλαγές, ειδικά κατά την περίοδο της εφηβείας.
- Η συνέπεια: οι πληροφορίες και οι ενημερώσεις από πλευράς του σχολείου θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από συνέπεια και ειλικρίνεια.
- Ο συντονισμός: επειδή οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αντιμετώπισης των όποιων προβλημάτων προκύψουν με τους μαθητές, πρέπει να επιδιώκεται η εκπαίδευσή τους, ενώ παράλληλα πρέπει να γίνει ένας προγραμματισμός διαχείρισης καταστάσεων κρίσης με συντονισμένες ενέργειες.
- Η πρόληψη για τις τυχόν παρεπόμενες επιπτώσεις μιας κρίσης: Καθώς ακόμα και μήνες μετά την κρίση μπορεί να εμφανιστούν δευτερογενείς επιπτώσεις στη συμπεριφορά και την ψυχολογία των μαθητών, θα πρέπει να υπάρξει πρόνοια για την αντιμετώπισή τους στα πλαίσια της οποίας μια στενή επικοινωνία και συνεργασία με τους γονείς κρίνεται απαραίτητη.
- Η προσωπική επαφή και υποστήριξη: πρέπει να παίρνει μέτρα το σχολείο για την ψυχολογική στήριξη των μαθητών κυρίως μέσω της συμβουλευτικής.
- Η ανάπτυξη δεξιοτήτων: επειδή σε μια κρίση που το συναίσθημα του άγχους είναι έντονο, το σχολείο θα πρέπει να καλλιεργεί χρήσιμες δεξιότητες όπως αυτή της διαχείρισης του άγχους και δύσκολων καταστάσεων.
- Η αλληλοϋποστήριξη σχολείου-οικογένειας: καθώς η οικογένεια είναι ο πιο σημαντικός θεσμός της ζωής του παιδιού, το σχολείο θα πρέπει να επιδιώκει τη στενή συνεργασία με τους γονείς δίνοντάς τους τις απαραίτητες πληροφορίες και προτρέποντάς τους να συμμετέχουν σε δραστηριότητες του σχολείου.

- Η αίσθηση της κοινότητας: αυτό μπορεί να επιτευχθεί είτε με την παροχή ομαδικής συμβουλευτικής υποστήριξης είτε με διάφορες δραστηριότητες, όπως δημοσίευση σχετικών άρθρων στη σχολική εφημερίδα, πρωτοβουλίες για εύρεση πηγών χρηματοδότησης κτλ.
- Η ενδυνάμωση: καθώς σε περιόδους κρίσης συχνά τα άτομα χάνουν την αυτοπεποίθησή τους και νιώθουν ανήμπορα, το σχολείο πρέπει μέσω των κατάλληλων ενεργειών να ενδυναμώνει τους μαθητές, ώστε να επανέλθουν στις καθημερινές δραστηριότητές τους.
- Η υποστήριξη μέσα στη σχολική τάξη: σημαντικό ρόλο για την αντιμετώπιση των ψυχολογικών συνεπειών μιας κρίσης έχει η διαμόρφωση του κατάλληλου κλίματος της σχολικής τάξης, το οποίο θα είναι υποστηρικτικό και θα ενθαρρύνει τους μαθητές να συζητήσουν αυτά που τους απασχολούν.

Σύμφωνα με τους Everard, Morris and Wilson (2004), ένα άτομο δεν μπορεί να είναι υπεύθυνο για την εφαρμογή όλων όσων χρειάζονται για τη διαχείριση μιας κρίσης, αλλά ο διευθυντής είναι υπεύθυνος για την οργάνωση και την ανάθεση των επιμέρους αρμοδιοτήτων στο υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου. Επιδιώκει τη γνωστοποίηση των πολιτικών του σχολείου για την ασφάλεια του χώρου, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την εκπαίδευση τόσο του προσωπικού όσο και των μαθητών, βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με εκπροσώπους και φορείς για την ασφάλεια, εντοπίζει κινδύνους και προσπαθεί να τους αναλύσει, προτείνει διαδικασίες σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι όσοι βρίσκονται στην ηγεσία της διοίκησης μιας σχολικής μονάδας δε θα πρέπει να σκέφτονται ότι μια καταστροφή δεν μπορεί να λάβει χώρα στο δικό τους σχολείο ή στη δική τους περιοχή, αλλά θα πρέπει να είναι έτοιμοι με τη σωστή προετοιμασία να την αντιμετωπίσουν (Adams & Kritsonis, 2006).

3.2. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στη διαχείριση κρίσεων

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως ο ρόλος του εκπαιδευτικού μέσα στο σύγχρονο σχολείο είναι πολυδιάστατος (Γεωργουλοπούλου, 2005). Δεν είναι υπεύθυνος μόνο για τη διδασκαλία του γνωστικού του αντικειμένου, αλλά και για τη διασφάλιση της σωματικής ακεραιότητας του μαθητή καθώς και της ψυχολογικής του στήριξης τόσο μέσα στη σχολική τάξη όσο και έξω

από αυτή. Παράλληλα, σύμφωνα με τους Lichtenstein, Schonfeld και Kline (1994), πρέπει να είναι σε θέση να εντοπίζει προβληματικές καταστάσεις, να έχει την ικανότητα επίλυσής τους, να διαχειρίζεται ενδεχόμενες συγκρούσεις, να επικοινωνεί και να συμβουλεύει, να συνεργάζεται με τους μαθητές, τους γονείς και τους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς. Επομένως, ο εκπαιδευτικός είναι καθοδηγητής, παιδαγωγός, εμπυχωτής και ψυχολόγος, αφού συμβουλεύει, παρακινεί, επιβραβεύει, αξιολογεί, οργανώνει τη σχολική τάξη, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, εξασφαλίζει ίσες ευκαιρίες για όλους τους μαθητές, διαχειρίζεται προβληματικές και καταστάσεις κρίσεων, εξασφαλίζει την ασφάλεια και την υγιεινή των μαθητών, δημιουργεί ευνοϊκό κλίμα μάθησης (Ντούσκας, 2007). Το κλίμα αυτό μέσα στη σχολική τάξη είναι σημαντικό να στηρίζεται στην εμπιστοσύνη, στο ενδιαφέρον του ενός για τον άλλον, στην εξωτερίκευση των συναισθημάτων, στη συνεργασία και την αλληλοϋποστήριξη, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων αναγκαίων για την ενδυνάμωση των μαθητών. Σύμφωνα με τους Γλαβά και Καλαματιανού (2017), ο εκπαιδευτικός μόνο μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο είναι σε θέση να γνωρίζει τις πραγματικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, ώστε να προσαρμόσει ανάλογα τον τρόπο διδασκαλίας του ή να αντιληφθεί τα όποια προβλήματα υπάρχουν, για να μπορέσει να βρει την κατάλληλη λύση. Μέσα στο ίδιο πλαίσιο μια ενδεχόμενη κρίση θα μπορούσε να προβλεφθεί ή να αντιμετωπιστεί πιο αποτελεσματικά.

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται με τη συνδρομή των νέων παιδαγωγικών προσεγγίσεων ενδυνάμωση του ρόλου των εκπαιδευτικών και στον τομέα της ψυχικής υγείας των μαθητών. Σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών για τη Σχολική και Κοινωνική Ζωή για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση του Υπουργείου Παιδείας (2011), ένα αποτελεσματικό σχολείο πρέπει να προάγει την ψυχική ανθεκτικότητα των μαθητών, που σημαίνει ότι βοηθάει στη θετική προσαρμογή τους, ακόμα κι αν οι συνθήκες είναι δύσκολες ή υπάρχει ο κίνδυνος της απειλής και της επικινδυνότητας. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται μέσα από την εφαρμογή των κατάλληλων δράσεων να βοηθήσουν στην ενδυνάμωση των μαθητών και στην προσπάθεια να μάθουν να παίρνουν τις σωστές αποφάσεις για την προστασία της υγείας και της ασφάλειάς τους. Τους βοηθούν να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες, ώστε να αποφεύγουν τους κινδύνους και τα ατυχήματα όσο είναι εφικτό, τους μαθαίνουν τρόπους αναζήτησης και παροχής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης.

Σε περίπτωση ενός απροσδόκητου και τραυματικού γεγονότος που έχει διαταράξει την κανονικότητα στο σχολείο, η ψυχολογική και κοινωνική προσαρμογή και επάνοδος σε μια νέα καθημερινότητα είναι κάτι που εξελίσσεται σταδιακά με τη συμμετοχή όλων των μελών της

σχολικής μονάδας (Χατζηχρήστου & al, 2020). Σε αυτό θα κληθούν οι εκπαιδευτικοί να βοηθήσουν όσο μπορούν, ενδυναμώνοντας τους μαθητές, ώστε να καταστούν ικανοί, αξιοποιώντας τα δυνατά χαρακτηριστικά του χαρακτήρα τους, να ανταπεξέλθουν στις όποιες δυσκολίες τους παρουσιάστηκαν. Σπουδαίο ρόλο παίζουν οι ανθρώπινες επαφές και οι σχέσεις με τους άλλους, καθώς τα παιδιά αισθάνονται ότι δεν είναι μόνα αλλά ότι ανήκουν σε μια ομάδα, στην οποία κυριαρχεί η αλληλοϋποστήριξη και η φροντίδα. Επίσης, σημαντική είναι η προσπάθεια ενίσχυσης της αυτοπεποίθησής τους, ώστε αναγνωρίζοντας τις προσωπικές τους δυνάμεις, να είναι σε θέση να αποκτήσουν την αίσθηση ότι «όλα θα πάνε καλά», αλλά και να συνειδητοποιήσουν ότι σε δύσκολες στιγμές μπορούν να βρουν πηγές στήριξης σε πρόσωπα ή πράγματα. Κι εδώ ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι ανεκτίμητος, καθώς μπορεί να λειτουργήσει ως παράδειγμα διαχείρισης και στήριξης σε δύσκολες καταστάσεις. Ενθαρρύνονται οι μαθητές από το διδακτικό προσωπικό για την ανάληψη πρωτοβουλιών και την ενεργό συμμετοχή σε δράσεις, γεγονός που θα τους βοηθήσει να αισθανθούν ότι παίρνουν τον έλεγχο και ενεργούν. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί προτρέπουν τους μαθητές να θυμηθούν και να στηριχτούν στις αξίες και τις πεποιθήσεις τους, να ιεραρχήσουν τις προτεραιότητές τους και να θέσουν στόχους ρεαλιστικούς και εφικτούς, να κάνουν όνειρα και να μη χάνουν την αισιοδοξία τους ακόμα και στις δύσκολες στιγμές.

Κατά τη Μακρή, όπως αναφέρεται στην Κυριάκου (2016), οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει πρωτίστως να γνωρίζουν ότι τα παιδιά έχουν δύο ειδών ανάγκες, για να μπορέσουν να διαχειριστούν καλύτερα μια κρίση, τις γνωστικές και τις συναισθηματικές. Δηλαδή οι μαθητές θα πρέπει να κατανοήσουν το γεγονός που προηγήθηκε και προκάλεσε την κρίση με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών, ώστε να μη μεγαλοποιείται στο μυαλό τους. Επίσης, επειδή για την αντιμετώπιση του απροσδόκητου συμβάντος έχει σημασία το παιδί να μπορεί να μιλήσει γι' αυτό και να κατανοήσει τα συναισθήματά του, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να είναι διαθέσιμοι να το ακούσουν ως ενεργοί ακροατές με ενσυναίσθηση. Δηλαδή, οι καθηγητές θα πρέπει να μπουν στη θέση του μαθητή, για να καταλάβουν πώς νιώθει και γιατί έχει αυτή τη συμπεριφορά, ακούγοντάς τον προσεκτικά και προσπαθώντας να διώξουν τις δικές τους σκέψεις και συναισθήματα, για να αντιληφθούν καλύτερα το δικό του πρόβλημα (Κιρκιγιάννη, 2009).

Επομένως, οι καθηγητές πάντα είναι εκεί για να παρατηρούν, να αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές ανάγκες του κάθε μαθητή, να συζητάνε μαζί τους, να μοιράζονται τους προβληματισμούς τους, να τους βοηθάνε να κατανοήσουν τα γεγονότα και να διαψεύδουν τυχόν φήμες. Μάλιστα, σύμφωνα με τη Σισμάνη Παπακώστα (2006), μια παρέμβαση και

ενεργητική ακρόαση των εκπαιδευτικών μπορεί πολλές φορές να επιλύσει προβληματικές καταστάσεις χωρίς τη συμμετοχή των ειδικών ψυχολόγων, οι οποίοι τους θεωρούν πολύτιμους συνεργάτες τους στην προσπάθεια να εξασφαλιστεί η ψυχική υγεία και ευτυχία των μαθητών.

Εκτός όμως από τη βοήθεια που μπορεί να προσφέρουν στους μαθητές, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να συμμετέχουν ενεργά μέσα στο σχολικό περιβάλλον, λαμβάνοντας μέρος στις συνεδριάσεις του συλλόγου διδασκόντων, παίρνοντας πρωτοβουλίες, κάνοντας προτάσεις, συμμετέχοντας στη λήψη αποφάσεων κτλ. Σύμφωνα με τους Τζωτζού και Αναστασόπουλο (2013), μέσω των συνεδριάσεων του Συλλόγου Διδασκόντων, του άτυπου μεταξύ τους διαλόγου και των κοινών δραστηριοτήτων εντός και εκτός της σχολικής μονάδας, οι εκπαιδευτικοί ανταλλάσσουν γνώσεις, συναισθήματα, εμπειρίες και καλές πρακτικές με σκοπό τη βελτίωση του έργου τους. Οι διαμάχες ανάμεσα σε συναδέλφους πρέπει να αποφεύγονται και μάλιστα σε περίπτωση που συμβούν να μπορούν να αντιμετωπιστούν με αποτελεσματικό τρόπο, ώστε να επικρατεί στον οργανισμό ένα κλίμα συνεργασίας, αλληλοβοήθειας, αλληλοκατανόησης, ειλικρίνειας και φιλίας (Κρανάκη, 2016). Πρέπει να συνδιαμορφώνουν με τον διευθυντή την κουλτούρα του σχολείου, να επιδιώκουν την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί και να γνωρίζουν ποιος είναι ο ρόλος τους σε περίπτωση αντιμετώπισης μιας δύσκολης κατάστασης.

Για να μπορέσουν όμως να διαχειριστούν οι εκπαιδευτικοί τις ποικίλες απαιτήσεις της εργασίας τους και να ανταπεξέλθουν στο δύσκολο έργο τους, απαιτείται η κατάλληλη εκπαίδευση και επιμόρφωσή τους. Σύμφωνα με τους Couvillon et al (2010), για να υπάρξει σωστή πρόβλεψη κρίσεων και διαχείριση δύσκολων καταστάσεων, απαιτείται η εκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού, η σαφής οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων τους αλλά και σωστή προετοιμασία του σχολικού χώρου. Για τον Low (2008), αν δεν είναι καλά προετοιμασμένο και εκπαιδευμένο το προσωπικό κι αν δεν υπάρξει σωστή ανταπόκριση από αυτό για την εφαρμογή των ενεργειών που έχουν προβλεφθεί για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων μιας κρίσης, τότε όλος ο σχεδιασμός που μπορεί να έχει γίνει είναι καταδικασμένος να αποτύχει. Επιπλέον, η Κυριάκου (2016), η οποία τονίζει τη σημασία κυρίως της ψυχικής ανθεκτικότητας για την αντιμετώπιση των κρίσεων, προτείνει την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, έστω και σε εθελοντική βάση, αλλά και τη δημιουργία Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων στις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης.

Γενικότερα, για να μπορέσει ένας εκπαιδευτικός να ανταπεξέλθει σε όλες αυτές τις αρμοδιότητες, χρειάζεται να έχει γνώσεις διαχείρισης του άγχους, επίλυσης συγκρούσεων και πρόληψης της βίας, αλλά και να καλλιεργήσει απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες. Είναι

απαραίτητη η ικανότητα της προσαρμοστικότητας, καθώς όχι μόνο συντελούνται πολύ συχνά αλλαγές στον τομέα της εκπαίδευσης, αλλαγές που σχετίζονται με τα ωρολόγια προγράμματα, τη διδακτέα ύλη, τις μεθόδους και τις οδηγίες διδασκαλίας, αλλά πρέπει να προσαρμόζεται στο κάθε σχολικό-εργασιακό περιβάλλον αλλά και στις αλλαγές που προκύπτουν μετά από απρόσμενα γεγονότα είτε αυτά συμβαίνουν εντός της σχολικής μονάδας είτε εκτός, που όμως επηρεάζουν τη λειτουργία της. Επίσης, πρέπει να είναι οργανωτικός και ευέλικτος. Να διαθέτει την ικανότητα της αυτοανάλυσης και της αυτοαξιολόγησης, για να μπορεί να εντοπίζει τις ελλείψεις και να προσπαθεί βελτιώνεται, να έχει την ικανότητα της κριτικής σκέψης και της δημιουργίας νέων συνθηκών, επιδιώκοντας την αλλαγή και την ανάληψη πρωτοβουλιών (Δασκολιά, 2000). Επιπλέον, οι επικοινωνιακές δεξιότητες είναι αυτές που αποτελούν ίσως το πιο σημαντικό εφόδιο που πρέπει όλοι οι εκπαιδευτικοί να καλλιεργήσουν με απώτερο σκοπό την εύρυθμη και αποτελεσματική λειτουργία της σχολικής μονάδας. Η κατοχή των δεξιοτήτων αυτών έχει ιδιαίτερη σημασία στη διαμόρφωση της σχέσης εκπαιδευτικού-μαθητή, καθώς και οι μαθητές από την πλευρά τους, για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στη μαθησιακή διαδικασία, έχουν ανάγκη ενός θετικού ψυχολογικού κλίματος που θα τους παρέχει ασφάλεια και εμπιστοσύνη, αλλά και οι εκπαιδευτικοί από τη δική τους πλευρά χρειάζονται ένα ευχάριστο και ήρεμο κλίμα, για να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της εργασίας τους (Μπαραλός και Φωτοπούλου, 2010).

Με βάση τα παραπάνω, ο καθένας μας αντιλαμβάνεται ότι το επάγγελμα του εκπαιδευτικού δεν είναι ένα επάγγελμα που ο καθένας το ασκεί μόνος του ούτε πρέπει να θεωρεί τον εαυτό του αυθεντία, αλλά αντίθετα χρειάζεται τη στήριξη και τη βοήθεια των συναδέλφων του καθώς και των συμβούλων, για να αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις, πιθανά άγχη, ενοχές ή αισθήματα ανεπάρκειας (Ματσαγγούρας, 2005). Επίσης, χρειάζεται διαρκή επιμόρφωση είτε με πρωτοβουλία του σχολείου είτε με πρωτοβουλία του ίδιου του εκπαιδευτικού.

3.3. Ο ρόλος των μαθητών

Σύμφωνα με τον Celaya (2003), είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος των μαθητών στη διαχείριση κρίσεων μέσα στη σχολική μονάδα και μάλιστα ο αριθμός των επικίνδυνων περιστατικών μπορεί να μειωθεί όταν οι μαθητές τηρούν τους κανόνες του σχολείου και τα μέτρα προστασίας που ισχύουν σε κάθε σχολική μονάδα. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν ενθαρρύνονται οι μαθητές να αναλάβουν σημαντικούς ρόλους σε κάθε είδους κρίση αλλά και όταν εμπλέκονται στις

διαδικασίες πρόληψης, όπως η συμμετοχή τους σε ενέργειες όπως η καταγραφή των κανονισμών με τη μορφή αφισών κτλ. Επίσης, είναι σημαντικό να βλέπουν και να κατανοούν τις προσπάθειες της διοίκησης και του διδακτικού προσωπικού να εξασφαλιστεί η σωματική και ψυχολογική υγεία όλων. Θα πρέπει να τους παρέχεται η δυνατότητα να εκφράζουν τις σκέψεις, τα συναισθήματά τους και τις ανησυχίες τους για ζητήματα που τους απασχολούν ή να αναφέρουν περιστατικά που θα μπορούσαν να διαταράξουν την ομαλή λειτουργία του σχολείου. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν στο σχολείο καλλιεργείται το κατάλληλο σχολικό κλίμα αλλά και επικρατεί εκείνο το επικοινωνιακό πλαίσιο στο οποίο κυριαρχεί στις σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών ο σεβασμός, η συμπάθεια και η εμπιστοσύνη, η ενθάρρυνση και η συζήτηση (Μπαραλός, Φωτοπούλου, 2010). Οι Χατζηχρήστου et al (2012), συμβουλεύουν τους νέους σε δύσκολες καταστάσεις να καταβάλουν προσπάθειες ώστε να είναι σε θέση να κατανοήσουν και τελικά να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, γιατί είναι φυσιολογικό σε τέτοιου είδους καταστάσεις να επικρατούν συναισθήματα άγχους, θυμού και σύγχυσης που μπορεί να επηρεάζουν τους ίδιους ή κοντινά τους πρόσωπα. Αν αντιληφθούν ότι οι ίδιοι ή κάποιοι συμμαθητές τους κατακλύζονται από τέτοιου είδους συναισθήματα που μπορεί να επηρεάζουν και την καθημερινότητά τους, θα πρέπει να ζητήσουν βοήθεια από κάποιον καθηγητή ή άλλον ενήλικα που τον εμπιστεύονται. Σε τέτοιες δύσκολες περιόδους δεν πρέπει να το βάζουν κάτω αλλά να έχουν πίστη ότι θα καταφέρουν να το ξεπεράσουν. Πρέπει να φροντίζουν τον εαυτό τους, να στηρίζονται στα δυνατά σημεία του χαρακτήρα τους, να προσπαθούν να διατηρήσουν τις καθημερινές τους συνήθειες, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και εντός της σχολικής μονάδας αλλά και στο πλαίσιο της κοινότητας βοηθώντας ίσως άλλους ανθρώπους, γεγονός που θα τους κάνει να νιώσουν ότι έχουν οι ίδιοι τον έλεγχο της κατάστασης. Επίσης, θα πρέπει να επιζητούν την έγκυρη ενημέρωση για γεγονότα που έχουν συμβεί.

3.4. Ο ρόλος των γονέων

Σύμφωνα με τον Bronfenbrenner, όπως αναφέρει ο Σιδηρόπουλος (2016), το περιβάλλον αποτελείται από άλλα μεγαλύτερα ή μικρότερα συστήματα το καθένα από τα οποία έχει κέντρο του το άτομο. Έτσι, για τα παιδιά είναι αναμενόμενο ότι το άμεσο κοινωνικό τους περιβάλλον αποτελείται από την οικογένεια, το σχολείο και τη γειτονιά, ενώ αργότερα θα ενταχθεί στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των συστημάτων επηρεάζουν τα

άτομα και επομένως και τα παιδιά. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε αλλαγή συμβεί σε ένα από αυτά τα συστήματα, τότε επηρεάζει και τη λειτουργία του άλλου και άρα έχει επιπτώσεις στην ψυχολογία και τη συμπεριφορά τους. Επομένως, δεν υπάρχει αμφιβολία για τη σημασία που έχει μια σωστή και αποτελεσματική σχέση και επικοινωνία του σχολείου με τους γονείς (Ντινίδου, 2013), επικοινωνία που θα φανεί ιδιαίτερα απαραίτητη στην αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων. Οι Eccles & Harold (1996) αναφέρουν ότι τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι γονείς θεωρούν τη συνεργασία μεταξύ τους πολύ σημαντική, ενώ ο Ρέλλος (2003) επισημαίνει ότι ο γονιός, αν και εμπλέκεται έμμεσα στη μαθησιακή διαδικασία, πρέπει να πληροφορείται για την πορεία του παιδιού του, καθώς είναι κι αυτός που τη συμπληρώνει στο σπίτι. Επίσης, σύμφωνα με τους Hill & Tyson (2009), ειδικά κατά την περίοδο της εφηβείας, όπου συντελούνται πολλές αλλαγές στην ψυχοσύνθεση των μαθητών και συχνά η επίδοσή τους και η συμπεριφορά τους επηρεάζεται, είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος των γονέων και η εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία των παιδιών τους είτε βοηθώντας τους στο σπίτι είτε συμμετέχοντας σε δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο σχολείο. Έτσι, σύμφωνα με τους Τζώτζου και Αναστασόπουλος (2013), οι γονείς πρέπει να συμμετέχουν ενεργά έχοντας μια στενή συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς για την επίτευξη των στόχων του σχολείου αλλά και για την επίλυση προβληματικών καταστάσεων. Κι αυτό γιατί το σχολείο ως εκπαιδευτικός οργανισμός και η οικογένεια έχουν ένα κοινό σκοπό. Αυτός δεν είναι άλλος από την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή και την πρόοδό του σε όλους τους τομείς που θα παίξουν αργότερα σημαντικό ρόλο στην ενήλικη ζωή του. Με άλλα λόγια, επιδιώκουν από κοινού τη γνωστική και ψυχολογική του ανάπτυξη, την κοινωνικοποίησή του, την καλλιέργεια των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του.

Για την αποφυγή προβληματικών καταστάσεων μέσα στο σχολείο που μπορεί να οδηγήσουν σε κρίση είναι απαραίτητος ο εντοπισμός των προειδοποιητικών σημαδιών. Για τον Celaya (2003) πρέπει η επικοινωνία σχολείου-γονέων/κηδεμόνων να λειτουργεί με διπλή κατεύθυνση, ώστε από τη μια πλευρά οι γονείς να ενημερώνονται από τους εκπαιδευτικούς για τη μαθησιακή πορεία του παιδιού τους και για τα τυχόν προβλήματα που εντοπίζονται από αυτούς και από την άλλη πλευρά οι ίδιοι οι γονείς θα πρέπει να ενημερώνουν τους εκπαιδευτικούς για τις επικρατούσες συνθήκες μέσα στην οικογένεια, για τις τυχόν αλλαγές στις συνήθειες και τη συμπεριφορά των παιδιών, για τις διάφορες προβληματικές καταστάσεις που μπορεί να βιώνουν και να επηρεάζουν τη συμπεριφορά και τη μάθησή τους. Αυτή η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των δύο πλευρών μπορεί να γίνει είτε μέσω του τηλεφώνου είτε μέσω επιστολών/μείλ είτε μέσω της επίσκεψης των γονέων στον χώρο του σχολείου. Ο τελευταίος

τρόπος είναι και ο πιο ενδεδειγμένος για να υπάρξει μια πιο άμεση και αποτελεσματική επικοινωνία. Έτσι, ενεργοποιείται καλύτερα η αμφίδρομη επικοινωνία, κατά την οποία εναλλάσσονται οι ρόλοι του πομπού και του δέκτη (Μπιλλήρη, 2014).

Είναι γεγονός ότι όταν ενισχύεται η γονεϊκή μέριμνα και όσο οι γονείς είναι ουσιαστικά παρόντες σε όλες τις πτυχές της ζωής των παιδιών τους, τότε μπορεί να προβλεφθούν ή να αντιμετωπιστούν καλύτερα τα όποια προβλήματα μπορεί να παρουσιαστούν. Έτσι, σύμφωνα με την Epstein, όπως αναφέρουν οι Barnard (2004, σ.41), Sheldon και Epstein (2002) και ο Σιδηρόπουλος (2016), υπάρχουν έξι τρόποι εμπλοκής των γονέων που το σχολείο θα πρέπει να προωθήσει:

- η υποστήριξη του ρόλου των γονέων. Το σχολείο θα πρέπει να βοηθήσει με τις κατάλληλες δράσεις, ώστε να καλλιεργήσουν οι γονείς απαραίτητες δεξιότητες για την καλύτερη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, μαθαίνοντας για τα στάδια της ανάπτυξής τους και κατανοώντας πόσο σημαντικό είναι να τίθενται κανόνες και όρια
- η διαμόρφωση ενός σωστού παιδαγωγικού κλίματος μέσα στο σπίτι
- η αμφίδρομη επικοινωνία με το σχολείο
- ο εθελοντισμός στο σχολείο, ώστε οι γονείς να παίρνουν μέρος σε εκπαιδευτικές δράσεις που λαμβάνουν χώρα μέσα σε αυτό
- η συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων για θέματα της σχολικής μονάδας και για την εύρυθμη λειτουργία της
- η συνεργασία με την κοινότητα για την ενίσχυση των σχολικών μονάδων. Για παράδειγμα, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων, οι γονείς ενθαρρύνονται να προβούν σε προσπάθειες για την εξεύρεση των απαραίτητων πόρων καθώς και προσπάθειες για τη λειτουργία υποστηρικτικών δομών με σκοπό την ψυχολογική στήριξη μαθητών και καθηγητών. Μάλιστα σε ό,τι έχει να κάνει με την ψυχολογική ενδυνάμωση των μαθητών, η Κυριάκου (2014) επισημαίνει τον καθοριστικό ρόλο και της οικογένειας αλλά και του σχολείου για το «χτίσιμο» της ψυχικής ανθεκτικότητας που θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση των κρίσεων και άλλων δύσκολων καταστάσεων που θα συναντήσουν τα παιδιά στη ζωή τους.

Σύμφωνα με τον Παπαγεωργάκη (2013), η επαφή των γονέων με τη σχολική μονάδα μπορεί να είναι θεσμική ή άτυπη, ατομική ή συλλογική, όμως σημασία έχει να είναι συχνή και όχι μόνο για την ενημέρωσή τους από τους εκπαιδευτικούς αλλά και για τη διατύπωση των

απόψεών τους σε σοβαρά ζητήματα που αφορούν τη σχολική μονάδα και χρήζουν αντιμετώπισης. Προς αυτή την κατεύθυνση αυτή κινείται και η θεσμοθέτηση της εμπλοκής των γονέων στο σχολικό γίνεσθαι μέσω του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Αυτός εκφράζει τη συνισταμένη γνώμη των γονέων/κηδεμόνων των μαθητών της σχολικής μονάδας, εντοπίζει και συζητά προβλήματα, προτείνει λύσεις που θα βοηθήσουν το σχολείο στη διαχείριση δύσκολων καταστάσεων που λαμβάνουν χώρα μέσα σε αυτό, προβάλλονται αιτήματα και ασκούνται πιέσεις και προς τη διοίκηση του σχολείου και προς τις τοπικές αρχές όποτε χρειαστεί. Επίσης, ανάλογα με τις επαγγελματικές τους εμπειρίες και γνώσεις μπορούν να προσφέρουν πολύτιμη βοήθεια, όπως για παράδειγμα βοήθεια όσον αφορά την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου σε περίπτωση επισκευών, κατασκευών, εξοπλισμού κτλ., βοήθεια που κρίνεται ανεκτίμητη σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι οι γονείς μπορούν να είναι βοηθοί και υποστηρικτές στο εκπαιδευτικό έργο και στην αντιμετώπιση κρίσεων με ποικίλους τρόπους, καθώς ο ρόλος τους είναι σημαντικός τόσο στην πρόληψη και αποφυγή προβληματικών καταστάσεων όσο και στην αντιμετώπισή τους με τη σωστή γονεϊκή μέριμνα αλλά και με την ενεργή συμμετοχή και εμπλοκή τους στα ζητήματα που αφορούν τη σχολική μονάδα.

3.5. Ο ρόλος των σχολικών ψυχολόγων και της παρέμβασης μέσα στη σχολική μονάδα

Σε καταστάσεις κρίσεων που λαμβάνουν χώρα σε μια σχολική μονάδα οι μαθητές είναι εκείνοι που κυρίως χρειάζονται στήριξη και ψυχολογική βοήθεια. Πρώτα απ' όλα, έχουν την ανάγκη να κατανοήσουν το συμβάν που προκάλεσε την κρίση απομυθοποιώντας το, ώστε να μην τους προκαλεί άλλο φόβο. Επίσης, έχουν την ανάγκη να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και είναι σημαντικό να υπάρχει ο ειδικός που θα τους ακούσει και θα τους βοηθήσει να αναγνωρίσουν τα συναισθήματα αυτά και να τα αποδεχτούν ως αναμενόμενα και φυσιολογικά (Χατζηχρήστου, Κατή και Γεωργουλέας, 2012).

Σύμφωνα με την Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου (<http://www.moec.gov.cy/>), όταν ένα καταστροφικό γεγονός απειλήσει τη σχολική μονάδα, αυτή πρέπει να είναι προετοιμασμένη να διαχειριστεί σωστά την κρίση και τις συνέπειές της είτε αυτές έχουν να κάνουν με το προσωπικό του σχολείου είτε με

τους μαθητές και το στενό οικογενειακό τους περιβάλλον. Πολύτιμη είναι η συμμετοχή του Εκπαιδευτικού Ψυχολόγου, του οποίου βασικός σκοπός είναι, εκτός των άλλων, η ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και των μαθητών και η προστασία της ψυχικής τους υγείας. Η παρέμβασή του μπορεί να είναι είτε εξατομικευμένη, ιδίως για παιδιά που παρουσιάζουν δυσκολίες μάθησης και προσαρμογής, είτε στο πλαίσιο ευρύτερων προγραμμάτων απευθυνόμενα σε εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς. Ο ρόλος του είναι να συμβουλεύει και να καθοδηγεί τους εκπαιδευτικούς και να στηρίζει τους μαθητές ατομικά ή ομαδικά μετά από ένα τραυματικό γεγονός. Παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες αξιολόγησης και παρέμβασης, καθώς η επανένταξη των ατόμων στην ομαλότητα και η επαναφορά της σταθερότητας στο περιβάλλον της σχολικής μονάδας είναι απαραίτητη.

Σύμφωνα με τη Γιαννούλη (X), είναι σημαντική η προαγωγή της ψυχικής υγείας και της ψυχικής ανθεκτικότητας μέσα στο σχολικό περιβάλλον, γι' αυτό και ο σχολικός ψυχολόγος επιδιώκει αρχικά την πρόληψη μέσω των προγραμμάτων παρέμβασης για την καλλιέργεια των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών, αλλά και τη συμβουλευτική, όταν χρειαστεί. Τα προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης αφορούν την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και τη δημιουργία ενός θετικού και υποστηρικτικού ψυχολογικού κλίματος μέσα στον σχολικό χώρο. Τα προγράμματα δευτερογενούς πρόληψης στοχεύουν στην υποστήριξη εκείνων των παιδιών που εμφανίζουν κάποιες δυσκολίες ή ενδέχεται να εμφανίσουν προβληματική συμπεριφορά λόγω ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων, ενώ τα προγράμματα τριτογενούς πρόληψης απευθύνονται στους μαθητές με διαγνωσμένες ανάγκες που χρειάζονται κατάλληλη υποστήριξη. Αλλά και στην περίπτωση διαχείρισης μιας κρίσης, αρχικά γίνεται εκτίμηση των ψυχολογικών αναγκών με την παροχή άμεσης ψυχολογικής υποστήριξης, τις επόμενες μέρες μπορεί να εφαρμοστεί μια επιλεκτική ψυχολογική παρέμβαση και τελικά μια εξατομικευμένη για όποιο παιδί χρειάζεται βοήθεια να ξαναγυρίσει στην προηγούμενη κατάσταση σταθερότητας. Ο Slaikeu (1990) αναφέρει το παρακάτω εργαλείο, που μπορεί να βοηθήσει στην εκτίμηση για την αναγκαιότητα μιας παρέμβασης στα πλαίσια του σχολείου για κάποιον μαθητή:

- B (behavioral functioning). Απώλεια όρεξης, απουσία ύπνου, δεν μπορεί να ξεχάσει.
- A (affective functioning). Άγχος, θλίψη, θυμός, κατάθλιψη.
- S (somatic functioning). Δυσκολία ύπνου, πονοκέφαλοι, κοιλιακές διαταραχές, αίσθημα κόπωσης.

- I (interpersonal relationships). Απομόνωση, δεν αναζητά βοήθεια, συγκρούσεις.
- C (cognitive functioning). Καταστροφικές σκέψεις, ψυχαναγκαστικές αυτοκατηγορίες.

Όταν εφαρμοστεί ένα πρόγραμμα παρέμβασης στο σχολείο για την αντιμετώπιση μιας κρίσης, ο στόχος του είναι να προστατευτεί ο μαθητής από άλλους επιπλέον παράγοντες που μπορεί να επιδεινώσουν τα συναισθήματα άγχους και σύγχυσης, να μπορέσει να οργανώσει και να κινητοποιήσει τους ανθρώπους που θα το βοηθήσουν, όπως τα άτομα της οικογένειάς του, και να μπορέσει τελικά να γυρίσει στην προ κρίσης κατάστασή του. Γενικότερα, μια παρέμβαση αρχικά αποσκοπεί να προλάβει την εμφάνιση της κρίσης, σε δεύτερο στάδιο παρέχεται μετά την είσοδο της κρίσης, ενώ αργότερα αφορά τη μακροπρόθεσμη υποστήριξη του ατόμου (στο www.moec.gov.cy/).

Επομένως, ο ρόλος και η συμμετοχή του ψυχολόγου στα σχολεία κρίνεται απαραίτητη, ιδίως για τη διαχείριση δύσκολων και έκτακτων καταστάσεων, καθώς σύμφωνα με τον Βλαχόπουλο (2015), οι σχολικοί ψυχολόγοι εξειδικεύονται στην παιδική και εφηβική ανάπτυξη κι έχουν εμπειρία στην παρέμβαση για διαχείριση προβλημάτων των μαθητών. Μάλιστα, οι Καραβά, Μαρκολέφας και Ρέππα (2020) προτείνουν τη μόνιμη παρουσία σχολικού ψυχολόγου σε κάθε σχολική μονάδα, ώστε να δημιουργηθεί μια διεπιστημονική ομάδα με τη συμμετοχή και των εκπαιδευτικών με σκοπό τη διαμόρφωση ενός υποστηρικτικού και αποτελεσματικού στη διαχείριση προβλημάτων περιβάλλοντος. Παραθέτονται χαρακτηριστικά τα λόγια της διευθύντριας του Επαγγελματικού Λυκείου Αγίων Αναργύρων Θεοδώρας Κουλίνου: «Το κλίμα άλλαξε πλήρως παρά το γεγονός ότι είναι μικρό το διάστημα που διορίστηκε ψυχολόγος στο σχολείο μας. Τα παιδιά στην αρχή ήταν επιφυλακτικά αλλά τώρα καταλαβαίνουν ότι μπορούν ελεύθερα να μιλούν στην ψυχολόγο για οποιοδήποτε πρόβλημα αντιμετωπίζουν. Το ίδιο συμβαίνει και με το εκπαιδευτικό προσωπικό καθώς έχουν μια σημαντική βοήθεια στη διαχείριση σοβαρών καταστάσεων» (Τρίγκα, 2008).

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία έρευνας

4.1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τους Λαγουμιντζή, Βλαχόπουλο και Κουτσογιάννη (2015) έρευνα είναι το εργαλείο εκείνο που βοηθά την κάθε επιστήμη να διευρύνει τους ορίζοντές της και επομένως με τις νέες γνώσεις που παράγονται να εξελιχθεί περισσότερο. Η επιστημονική έρευνα, επομένως, στηριζόμενη στη συστηματική μελέτη της εμπειρικής πραγματικότητας, έχει σκοπό να προσφέρει μια νέα παράμετρο στη μελέτη και εξαγωγή συμπερασμάτων και όχι να ασχοληθεί με κάτι ήδη γνωστό ή που έχει ήδη αποδειχθεί, αν και κάποιες φορές συμβαίνει κι αυτό μόνο και μόνο για να επαληθευτεί ή να διορθωθεί μια άλλη παρόμοια έρευνα που έχει προηγηθεί. Συνεπώς, ένας ερευνητής είναι απαραίτητο πρώτα να μελετά διεξοδικά τη διεθνή έγκριτη βιβλιογραφία που σχετίζεται με το θέμα που τον ενδιαφέρει, ώστε να αντιληφθεί τι είναι ήδη γνωστό, και μετά να συνειδητοποιήσει αν η δική του ερευνητική προσπάθεια θα είναι πρωτότυπη ή αν θα καλύψει κάποιο κενό που υπάρχει στις ήδη προϋπάρχουσες γνώσεις πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα. Κατά την επιστημονική έρευνα γίνεται χρήση ειδικών μέσων για τη συλλογή των εμπειρικών δεδομένων, όπως αυτό της συνέντευξης, της παρατήρησης ή του ερωτηματολογίου, ενώ τα όποια συμπεράσματα μπορούν αργότερα να αναθεωρηθούν, να επαληθευτούν ή ανατραπούν από άλλη έρευνα. Σύμφωνα με τον Maxwell (2008), τα απαραίτητα βήματα που προτείνεται να γίνουν για τη διεξαγωγή μιας ποιοτικής έρευνας είναι ο καθορισμός των στόχων και η αναγκαιότητα της συγκεκριμένης έρευνας, το αντιληπτικό πλαίσιο πάνω στο οποίο θα βασιστεί, τα ερευνητικά ερωτήματα, η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί και η εξασφάλιση της εγκυρότητάς της.

Με βάση τα παραπάνω και με δεδομένο ότι η μεθοδολογία της έρευνας αφορά την επιλογή από τον ερευνητή των κατάλληλων τρόπων και εργαλείων διεξαγωγής της για την όσο το δυνατόν καλύτερη εξυπηρέτηση των στόχων της, αφορά δηλαδή το πώς αυτή θα σχεδιαστεί και το πώς θα πραγματοποιηθεί, στο κεφάλαιο αυτό καταγράφεται, μετά και από την ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας, η αναγκαιότητα της παρούσας έρευνας, οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν, ενώ παράλληλα περιγράφεται η μέθοδος προσέγγισης που εφαρμόστηκε, τα εργαλεία συλλογής των δεδομένων που επιλέχτηκαν, όπως και ο τρόπος επιλογής του πληθυσμού/δείγματος.

4.2. Αναγκαιότητα της έρευνας

Μετά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση διαπιστώθηκε ότι τα σχολεία, αναπόσπαστο κομμάτι της κάθε κοινωνίας, είναι αντιμέτωπα καθημερινά με καταστάσεις απρόβλεπτες που μπορούν να απειλήσουν την ομαλή λειτουργία τους και να προκαλέσουν κρίση. Επίσης, διαπιστώθηκε ότι έχουν γίνει έρευνες παγκοσμίως που αφορούν τη διαχείριση κρίσεων αλλά πολλές από αυτές σχετίζονται με τη διαχείριση κρίσεων σε επιχειρήσεις ή σε άλλους κρατικούς φορείς ή σε κάποιους τομείς της οικονομίας, όπως ο τουρισμός. Έχουν γίνει βέβαια και έρευνες που αφορούν καταστάσεις κρίσεων στα εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά ιδιαίτερα στην Ελλάδα είναι περιορισμένες. Σ' αυτές παρατηρήθηκε ότι οι ερευνητές ασχολήθηκαν πρώτιστα με τον εντοπισμό των αιτιών που προκαλούν κρίση σε σχολεία της πρωτοβάθμιας αλλά και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και τον τρόπο διαχείρισής τους κυρίως από τον διευθυντή της σχολικής μονάδας (Καραθάνος, 2006. Κουσάβελος, 2018. Πανδή, 2019. Σπυροπούλου και Ταμπούκου, 2016. Ψαρά, 2018) ή μελετούν τις απόψεις ή/και την αντίδραση των εκπαιδευτικών στις διάφορες κρίσεις (Κοτσώρη, 2018. Μεγαρίτης, 2015. Μπαλιούσης, 2019. Παπαδαντωνάκης, 2016). Κάποιες μάλιστα έρευνες που διεξήχθησαν στην Ελλάδα επικεντρώνονται περισσότερο στη διαχείριση κρίσεων που οφείλονται στον σχολικό εκφοβισμό, στη βία ή γενικότερα σε συγκρούσεις ανάμεσα στα μέλη ενός σχολείου (Βράκα, 2017. Κόγιος και Φράγκου, 2018) ή στις κρίσεις που προέρχονται από φυσικές καταστροφές (Σακελλαρίου, 2018) ή ακόμα ερευνούν τις παρεμβάσεις που μπορούν να γίνουν μετά την κρίση (Θεοδωροπούλου, 2017). Η αναγκαιότητα, επομένως, της παρούσας έρευνας έγκειται στην προσπάθειά της να μελετήσει όχι μόνο την ετοιμότητα της κάθε σχολικής μονάδας για τη διαχείριση κρίσεων με την εφαρμογή ή μη του κατάλληλου σχεδιασμού, αλλά και να διερευνήσει τον ρόλο που μπορεί να παίζει το κάθε μέλος της σχολικής κοινότητας, ο διευθυντής, οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές, οι γονείς, ο σχολικός ψυχολόγος, αλλά και τα ΜΜΕ και το κράτος, στην προσπάθεια πρόβλεψης και αντιμετώπισης απειλητικών καταστάσεων στα ελληνικά σχολεία. Η παρούσα έρευνα, επομένως, προσπαθεί να καλύψει το κενό που υπάρχει στο ερευνητικό πεδίο και που σχετίζεται με τη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας, καταγράφοντας τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τα ίδια τα μέλη της σχολικής κοινότητας (διευθυντές, υποδιευθυντές, εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς και λοιπό προσωπικό), ο καθένας από τη δική του πλευρά, τον προγραμματισμό και τη διαχείριση ενός απειλητικού συμβάντος μέσα στα πλαίσια της σχολικής τους μονάδας και τον ρόλο που θεωρούν ότι πρέπει να παίζει το κάθε μέλος ξεχωριστά στην πρόληψη και στην αντιμετώπισή του.

4.3. Αντιληπτικό περίγραμμα. Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στον εντοπισμό των «πώς», των «τι» και των «γιατί» σε ζητήματα που αφορούν τη διαχείριση κρίσεων στις σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, ο καθορισμός του σκοπού και των στόχων της προκύπτει μέσα στο πλαίσιο των αντιληπτικών περιγραμμάτων της ποιοτικής έρευνας. Σύμφωνα με τον Ματζούκα (2007), τα αντιληπτικά περιγράμματα που διέπουν την ποιοτική έρευνα και που σχετίζονται με τους στόχους της βασίζονται στη θεώρηση ότι δεν είναι βέβαιη η ύπαρξη μιας αντικειμενικής πραγματικότητας, καθώς το κάθε άτομο βιώνει και αντιλαμβάνεται τα όσα συμβαίνουν γύρω του με τον δικό του ξεχωριστό τρόπο. Επομένως, για να προαχθεί η ανθρώπινη γνώση θα πρέπει η έρευνα να αποσκοπεί στην κατανόηση του πώς αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα το κάθε υποκείμενο, ώστε να μελετηθεί το ζητούμενο της έρευνας μέσα στο περιβάλλον που είναι μοναδικό για κάθε άτομο, καταγράφοντας και ερμηνεύοντας τον τρόπο με τον οποίο αυτό το βιώνει.

Η παρούσα έρευνα, συνεπώς, βασίζεται πάνω σε αυτό το αντιληπτικό πλαίσιο καθώς και στο γεγονός ότι η εκπαιδευτική διαδικασία είναι πολύπλοκη. Οι συνθήκες μέσα στις οποίες λειτουργεί η κάθε εκπαιδευτική μονάδα διαφέρουν από χώρα σε χώρα, από κοινωνία σε κοινωνία, από περιοχή σε περιοχή και όχι μόνο. Διαφορές εντοπίζονται και ανάμεσα σε σχολικές μονάδες της ίδιας περιοχής. Αυτό συμβαίνει γιατί στην κάθε σχολική μονάδα εμπλέκονται πολλά και διαφορετικά άτομα, διευθυντές, εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς κ.τ.λ., το καθένα από τα οποία έχει τα δικά του βιώματα, τη δική του οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ιδιαιτερότητα, τις δικές του αντιλήψεις και πεποιθήσεις. Καταστάσεις κρίσης μπορούν να συμβούν και συμβαίνουν καθημερινά σε κάθε σχολείο σε όλο τον κόσμο. Οι αιτίες τους όμως κάθε φορά μπορεί να διαφέρουν, ενώ διαφορετική είναι και η αντίδραση των μελών τους. Διαφορετικός επίσης είναι και ο τρόπος διαχείρισής τους αλλά και ο προγραμματισμός για την αποτροπή τους ή για την καλύτερη αντιμετώπισή τους. Κι επειδή το σχολείο αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας μας, αυτό σημαίνει ότι το κάθε μέλος της παίζει τον δικό του ξεχωριστό ρόλο στην προσπάθεια αυτή. Με το σκεπτικό αυτό, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει αν υπάρχει προγραμματισμός για την αντιμετώπιση ενδεχόμενων καταστάσεων κρίσης στις σχολικές μονάδες στη χώρα μας αλλά και ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων, των σχολικών

ψυχολόγων, του κράτους και των ΜΜΕ σε μια αποτελεσματική διαχείριση έκτακτων και απειλητικών συμβάντων.

Επιμέρους στόχοι είναι να μελετηθεί μέσα από τα βιώματα και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων:

- κατά πόσο στα ελληνικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υπάρχει προγραμματισμός και μια οργανωμένη διαχείριση κρίσεων και για ποιες περιπτώσεις κρίσεων
- ποιος είναι ο ρόλος του κάθε μέλους που εμπλέκεται στη σχολική πραγματικότητα και πιο συγκεκριμένα του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων αλλά και των σχολικών ψυχολόγων στην προσπάθεια πρόβλεψης, αποτροπής και αντιμετώπισης μιας κρίσης
- πόσο σημαντική είναι η σωστή επικοινωνία και η συνεργασία των εκπαιδευτικών για την αποτελεσματικότητα της διαχείρισης των κρίσεων
- τι ρόλο παίζει η σωστή ενημέρωση για τα συμβάντα κρίσεων, ποιος είναι ο ρόλος των ΜΜΕ και πώς αυτά πρέπει να αντιμετωπίζονται από τη σχολική μονάδα
- ποιος είναι ο ρόλος και η συμβολή του κράτους για τη διαχείριση κρίσεων μέσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα
- κατά πόσο, με βάση την εμπειρία των υποκειμένων της έρευνας και μέσω της περιγραφής ενός συμβάντος κρίσης, μια σωστή ή ελλιπή διαχείριση κρίσεων μπορεί να αποτρέψει χειρότερες καταστάσεις ή να συντελέσει ως παράδειγμα, ώστε να μην ξανασυμβούν παρόμοια περιστατικά ή να αντιμετωπιστούν καλύτερα τα όσα πρόκειται να προκύψουν στο μέλλον

4.4. Τα ερευνητικά ερωτήματα

Με γνώμονα τους στόχους της έρευνας, το ερευνητικό ερώτημα που προκύπτει είναι «πώς αντιμετωπίζονται ενδεχόμενες καταστάσεις κρίσεων στις σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα».

Επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- Πώς προσλαμβάνουν οι ερωτώμενοι την ετοιμότητα και τον σχεδιασμό διαχείρισης κρίσεων στις σχολικές τους μονάδες.

- Πώς ορίζουν τον ρόλο του διευθυντή, των εκπαιδευτικών, των μαθητών, των γονέων, των σχολικών ψυχολόγων όσον αφορά την πρόληψη και αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης στις σχολικές τους μονάδες.
- Ποια σημασία αποδίδουν στη σωστή επικοινωνία και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών μεταξύ τους αλλά και μεταξύ όλων των εμπλεκομένων μελών μιας σχολικής μονάδας για την πρόληψη, αποφυγή και αποτελεσματική αντιμετώπιση συμβάντων κρίσης.
- Με ποιο τρόπο θεωρούν ότι μπορεί το κράτος να συμβάλλει στην καλύτερη αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης μέσα στις σχολικές μονάδες.
- Πώς αντιλαμβάνονται τον ρόλο των ΜΜΕ κατά τη διαχείριση μιας κρίσης στη σχολική μονάδα και ποια θεωρούν ως την πλέον κατάλληλη επικοινωνιακή πολιτική από την πλευρά του σχολείου.
- Με ποιον τρόπο έχουν βιώσει ένα περιστατικό κρίσης και τη διαχείριση που έγινε για την αντιμετώπισή του στα πλαίσια της σχολικής τους μονάδας και κατά πόσο θεωρούν ότι ήταν επαρκής και αποτρεπτική για παρόμοια συμβάντα.

4.5. Μέθοδος έρευνας

Κατά τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή μιας έρευνας, μπορούν να εφαρμοστούν δύο προσεγγίσεις για τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων, η ποσοτική και η ποιοτική, οι οποίες διέπονται από δύο διαφορετικές λογικές (Τσιώλης, 2014). Οι ποσοτικές έρευνες αποσκοπούν στη συλλογή δεδομένων δίνοντάς τους αριθμητικές τιμές, ώστε να γίνει στατιστική ανάλυση, καθώς θεωρείται ότι τα κοινωνικά φαινόμενα αντικατοπτρίζουν την αντικειμενική πραγματικότητα, με αποτέλεσμα η διερεύνηση των σχέσεων και των επιπτώσεών τους να μπορεί να οδηγήσει στη γενίκευση των συμπερασμάτων και να επιτρέψει την πρόβλεψη (Gelo, Braakmann και Benetka, 2008). Από την άλλη, η ποιοτική έρευνα επηρεάζεται από εκείνες τις θεωρητικές σκέψεις που εστιάζουν στην εμπειρία των ατόμων, στην αλληλεπίδρασή τους, στο νόημα που δίνουν σε ό, τι συμβαίνει γύρω τους, στην κατανόηση και την ερμηνεία των κάθε φορά δεδομένων. Αφού η κοινωνική πραγματικότητα διαμορφώνεται και μετασχηματίζεται ανάλογα με τις αλληλεπιδράσεις των ατόμων, τότε ο κοινωνικός ερευνητής εξετάζει το φαινόμενο που τον απασχολεί «εκ των έσω», έτσι ώστε να μπορεί να κατανοήσει τα κοινωνικά φαινόμενα στη δυναμική τους διάσταση (Τσιώλης, 2014). Συνεπώς, κοινό χαρακτηριστικό των ποιοτικών ερευνών είναι η πρόθεσή τους να προσεγγίσουν τον πραγματικό κόσμο και να

κατανοήσουν, να περιγράψουν ή να εξηγήσουν τα διάφορα κοινωνικά φαινόμενα «από μέσα», αναλύοντας είτε εμπειρίες ατόμων ή ομάδων είτε τους τρόπους που επικοινωνούν και αλληλεπιδρούν τα πρόσωπα αυτά μεταξύ τους είτε άλλες μορφές έκφρασης εμπειριών και δράσης (πχ κείμενα, μουσικά και κινηματογραφικά έργα), ώστε να διαφανεί πώς αντιλαμβάνονται τον κόσμο γύρω τους και πώς δρουν μέσα σε αυτόν (Kvale, 2007).

Ως καταλληλότερη μέθοδος για την παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η ποιοτική προσέγγιση. Κι αυτό γιατί ο σκοπός της δεν είναι να ποσοτικοποιηθούν και να πάρουν στατιστική μορφή τα δεδομένα, αφού προηγουμένως απαντήσουν τα υποκείμενα σε ερωτηματολόγιο με προκαθορισμένες κατηγορίες απαντήσεων στις οποίες έχει δοθεί ένας αριθμός. Αυτό θα σήμαινε ότι οι απόψεις και οι εμπειρίες των ανθρώπων θα έπρεπε να περιοριστούν στην ουσία σε προκαθορισμένες ερωταπαντήσεις (Patton, 2002). Σκοπός της είναι η ανακάλυψη νέων πτυχών του υπό διερεύνηση ζητήματος και να αναλυθούν όλες οι λεπτομέρειες των δεδομένων (Τσιώλης, 2014). Πιο συγκεκριμένα, επειδή το θέμα της διαχείρισης κρίσεων είναι πολύ σημαντικό, καθώς αφορά όλες τις σχολικές μονάδες ανεξάρτητα σε ποια βαθμίδα εκπαίδευσης ανήκουν και επειδή οι κρίσεις επηρεάζουν όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας, κρίθηκε σκόπιμο ότι θα έπρεπε να δοθεί η ευκαιρία στον κάθε συμμετέχοντα στην έρευνα είτε αυτός ανήκει στη διοίκηση του σχολείου ή στο διδακτικό προσωπικό είτε είναι μαθητής, γονέας ή βοηθητικό προσωπικό, να μπορεί να εκφράσει ελεύθερα τις δικές του εμπειρίες και απόψεις. Και η ποιοτική έρευνα εξυπηρετεί τον σκοπό αυτό, καθώς με την εφαρμογή της μπορούν να μελετηθούν τα υπό διερεύνηση κοινωνικά φαινόμενα από την οπτική γωνία των εμπλεκόμενων προσώπων με τη βοήθεια εργαλείων που βρίσκονται κοντά σε καθημερινές πρακτικές (Τσιώλης, 2014). Ο ερευνητής που επιλέγει αυτή την προσέγγιση δεν ενδιαφέρεται μόνο για τα γεγονότα αλλά και για το πώς πραγματικά οι συμμετέχοντες τα αντιλαμβάνονται και πώς αυτά επιδρούν στη δική τους συμπεριφορά. Με άλλα λόγια, ο ερευνητής ακολουθώντας ποιοτικές μεθόδους μπορεί να ανιχνεύσει τις εμπειρίες των ατόμων και να εμβαθύνει στη σημασία που έχουν για τα υποκείμενα (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Επομένως, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη αυτή η μέθοδος, για να κατανοήσουμε καλύτερα πώς οι εμπειρίες, οι στάσεις και οι πράξεις έχουν διαμορφωθεί κάτω από τις μοναδικές συνθήκες μέσα στις οποίες έλαβαν χώρα (Maxwell, 2008). Βέβαια, όπως αναφέρει η Παρασκευοπούλου-Κόλλια (2008), σημαντικός θεωρείται ο ρόλος του ερευνητή που διεξάγει την ποιοτική έρευνα, του οποίου η κρίση έχει βαρύνουσα σημασία, καθώς είναι αυτός που θα προσπαθήσει να εντοπίσει τι σημαίνει η εμπειρία των ατόμων στην οποία αναφέρονται και να την ερμηνεύσει, όπως επίσης

είναι αυτός που θα αποφασίσει τελικά ποια είναι εκείνα τα ουσιώδη στοιχεία που θα πρέπει να συμπεριληφθούν στα συμπεράσματα της έρευνας.

4.6. Ερευνητικό εργαλείο

Ως ερευνητικό εργαλείο για τη συλλογή των δεδομένων επιλέχθηκε η ατομική συνέντευξη. Κατά τη διεξαγωγή μιας συνέντευξης ο ερευνητής υποβάλλει ερωτήσεις στον κάθε συμμετέχοντα με σκοπό να εκμαιεύσει τις πληροφορίες εκείνες που πηγάζουν από τις αντιλήψεις και τις εμπειρίες του και που θα αποτελέσουν το απαραίτητο και χρήσιμο υλικό για την εξαγωγή των συμπερασμάτων. Το ενδιαφέρον, επομένως, του ερευνητή εστιάζεται στην ανακάλυψη των πεποιθήσεων των υποκειμένων πάνω στο υπό μελέτη ζήτημα, ενώ ακολουθεί η ερμηνεία τους, η σύγκρισή τους με τις απαντήσεις των άλλων υποκειμένων και τελικά η ομαδοποίησή τους για τη διατύπωση των συμπερασμάτων (Λαγουμιντζή, Βλαχόπουλο και Κουτσογιάννη, 2015). Σύμφωνα με τον Ζάχο (2010), οι ερευνητικές συνεντεύξεις με ένα κάθε φορά άτομο μπορεί να είναι ελεύθερες/ανοιχτές, ημιδομημένες ή δομημένες/τυποποιημένες. Στην παρούσα έρευνα εφαρμόστηκε ο τύπος της ημιδομημένης συνέντευξης, ο οποίος αποτελεί έναν συνδυασμό των άλλων δύο. Κατά την ημιδομημένη συνέντευξη ο ερευνητής έχει προετοιμάσει κάποιες βασικές ερωτήσεις που μπορεί να τις αναπροσαρμόζει σε κάθε συνέντευξη ή να προχωρά σε επεξηγηματικές ερωτήσεις ή να δίνει τη δυνατότητα στους ερωτώμενους να εκφράσουν τις σκέψεις τους αλλά ο ίδιος παράλληλα να τους κατευθύνει με τις κατάλληλες ερωτήσεις του προς την κατεύθυνση που επιθυμεί για την εξυπηρέτηση των στόχων της έρευνας (Alsaawi, 2014. Ζάχος, 2010. Kvale & Brinkmann, 2009. Λαγουμιντζής, Βλαχόπουλος και Κουτσογιάννης, 2015).

Κατά τη διάρκεια της κάθε συνέντευξης κύριο μέλημα του ερευνητή είναι να μη φέρει σε δύσκολη θέση τους ερωτώμενους, να μη νιώσουν για οποιονδήποτε λόγο ότι απειλούνται ή κρίνονται για τις αντιλήψεις τους. Παράλληλα, επειδή είναι μια μορφή επικοινωνίας, ο ερευνητής πρέπει να γνωρίζει ότι για την ομαλή διεξαγωγή της συνέντευξης και για τη σωστή ερμηνεία των λεγομένων των συνεντευξιζόμενων θα πρέπει να υπάρχει η σωστή κατανόησή τους. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η ενεργητική ακρόαση και η ενσυναίσθηση από την πλευρά του ερευνητή, που σημαίνει ότι ακούει προσεκτικά τον συνομιλητή του, του κάνει επεξηγηματικές ερωτήσεις όταν χρειαστεί, δείχνει σεβασμό και ενδιαφέρον για τα λεγόμενά του, μπαίνει στη θέση του άλλου για να καταλάβει τι αισθάνεται και τι σκέφτεται εκείνος.

Επίσης, ο ερευνητής αντιλαμβάνεται τη σημασία όχι μόνο της λεκτικής αλλά και της μη λεκτικής επικοινωνίας, η οποία περιλαμβάνει τα εξωγλωσσικά στοιχεία και την παραγλώσσα. Πιο συγκεκριμένα, η ένταση και η χροιά της φωνής, η στάση του σώματος, οι εκφράσεις του προσώπου, η βλεμματική επαφή, οι χειρονομίες αποτελούν βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία της επικοινωνίας. Μάλιστα, σύμφωνα με τους Καρατσέκη και Γρύλλη (2007) τα μη λεκτικά στοιχεία της επικοινωνίας συντελούν κατά 93% στο νόημα που θα εκλάβει κάποιος από το μήνυμα που μεταδίδει ο συνομιλητής του.

Ο κορμός των βασικών ερωτήσεων που έγιναν στους συμμετέχοντες ήταν ο εξής:

1. Κατά πόσο υπάρχει σχεδιασμός και προγραμματισμός για τη διαχείριση διαφόρων ειδών κρίσεων στη σχολική μονάδα που εργάζεστε;
2. Ποιος είναι ο ρόλος του διευθυντή της σχολικής μονάδας για τον προγραμματισμό και την αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης;
3. Ποιος είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών της σχολικής μονάδας στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων;
4. Ποιος είναι ο ρόλος των μαθητών της σχολικής μονάδας στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων;
5. Ποιος είναι ο ρόλος των γονέων στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων σε μια σχολική μονάδα;
6. Πόσο σημαντική είναι η επικοινωνία και συνεργασία των εκπαιδευτικών μέσα στη σχολική μονάδα για την πρόληψη και διαχείριση των κρίσεων;
7. Ποιος είναι ο ρόλος του κράτους και πώς μπορεί να βοηθήσει τις σχολικές μονάδες στη διαχείριση των κρίσεων;
8. Ποιος είναι ο ρόλος των σχολικών ψυχολόγων στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων μέσα σε μια σχολική μονάδα;
9. Ποιος είναι ο ρόλος των ΜΜΕ κατά τη διαχείριση μιας κρίσης που λαμβάνει χώρα σε μια σχολική μονάδα και ποια πρέπει να είναι η επικοινωνιακή πολιτική του σχολείου;
10. Μπορείτε να αφηγηθείτε ένα περιστατικό κρίσης που συνέβη στη σχολική σας μονάδα και να πείτε πώς αυτή το διαχειρίστηκε;

Σημειώνεται ότι οι απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων κατά τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας μαγνητοφωνήθηκαν σε ηλεκτρονική συσκευή, καθώς κρίθηκε πως η απλή γραπτή

καταγραφή τους εκείνη τη στιγμή από τον ερευνητή μπορούσε να μην είναι επαρκής και για να αποφευχθεί έτσι παραποίηση των λεγομένων του κάθε συνεντευξιαζόμενου.

4.7. Πληθυσμός και δείγμα της έρευνας

Όπως προαναφέρθηκε, σκοπός της παρούσας ποιοτικής έρευνας δεν είναι να εξάγει γενικά και αντικειμενικά συμπεράσματα, αλλά ειδικά και συγκεκριμένα, γι' αυτό και το δείγμα έπρεπε να είναι κατάλληλο όχι ως προς την ποσότητα, δηλαδή τον μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων, αλλά ως την ποιότητα των πληροφοριών που θα παρείχε. Μάλιστα, για μια ποιοτική έρευνα το μεγάλο σε αριθμό δείγμα μπορεί να επηρεάσει την εγκυρότητά της, καθώς καθίσταται δύσκολο να εντοπιστούν και να ερμηνευτούν τα υποκειμενικά και ιδιαίτερα στοιχεία του κάθε ατόμου πάνω στα οποία θα βασιστεί για την εξαγωγή των συμπερασμάτων της η έρευνα (Ματζούκος, 2007). Κατά την εφαρμογή της σκόπιμης δειγματοληψίας, όπως και στην παρούσα έρευνα, ο ερευνητής κάνει επιλογή του δείγματος με κριτήριο ότι τα συγκεκριμένα άτομα θα βοηθήσουν με τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους στην όσο το δυνατόν καλύτερη επίτευξη των στόχων της έρευνας, καθώς ο κύριος σκοπός της δεν είναι η γενίκευση αλλά η συλλογή των πληροφοριών εκείνων, πλούσιων για μελέτη και ερμηνεία σε βάθος (Ισαρη και Πουρκός, 2015). Με άλλα λόγια, σημαντικό ρόλο για την καταλληλότητα του δείγματος έπαιξε η γνώση των συμμετεχόντων πάνω στο υπό μελέτη θέμα αλλά και η θέλησή τους να συμμετάσχουν. Επομένως, η επιλογή του δείγματος δεν έγινε τυχαία αλλά σύμφωνα με την υποκειμενική άποψη του ερευνητή ότι τα συγκεκριμένα άτομα μπορούσαν να συνεισφέρουν με τις εμπειρίες και τις πεποιθήσεις τους στην επιτυχή διεξαγωγή της έρευνας.

Με βάση τα παραπάνω, ο πληθυσμός της παρούσας έρευνας αποτελείτο από άτομα που εμπλέκονται στην εκπαιδευτική πραγματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, συμμετείχαν δέκα (10) στον αριθμό άτομα, ενώ έγινε προσπάθεια η επιλογή τους να βασίζεται στη διαφορετική τους ιδιότητα, ώστε να γίνει καταγραφή των εμπειριών και των σκέψεών τους μέσα από τη διαφορετική οπτική γωνία του καθενός. Δύο συμμετέχοντες ανήκουν στη διοίκηση σχολικών μονάδων, από τους οποίους ένας είναι διευθυντής (γενικού λυκείου) και ένας υποδιευθυντής (σε ειδικό σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), τρεις είναι μόνιμοι εκπαιδευτικοί (ο ένας στην πρωτοβάθμια και οι δύο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση διαφορετικών ειδικοτήτων), ένας αναπληρωτής εκπαιδευτικός (στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση), ένας είναι μαθητής γ' λυκείου,

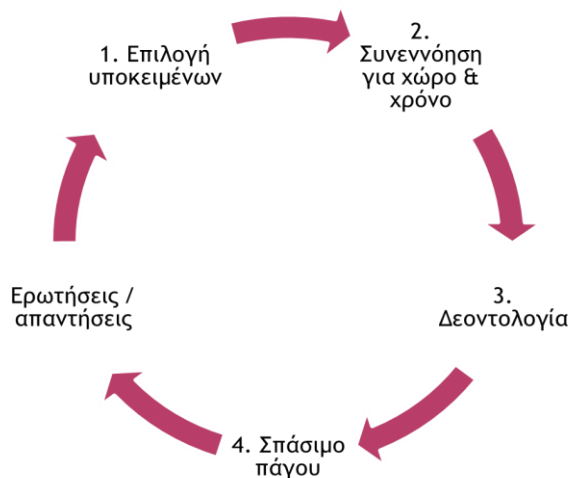
έναν γονέα μαθητών που φοιτούν σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ένας εργάζεται ως σχολικός νοσηλεύτης κι ένας ως σχολικός φύλακας.

4.8. Χρόνος διεξαγωγής της έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη το χρονικό διάστημα από τις 5 Σεπτεμβρίου μέχρι τις 6 Οκτωβρίου. Η χρονική αυτή περίοδος από τη μια πλευρά κρίθηκε κατάλληλη, καθώς τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας μόλις είχαν επιστρέψει στις σχολικές μονάδες μετά τους καλοκαιρινούς μήνες κι έτσι η προσέγγισή τους ήταν πιο εύκολη, παράλληλα όμως τα υποκείμενα της έρευνας ήταν απασχολημένα με τον προγραμματισμό εν όψει της νέας σχολικής χρονιάς.

4.9. Διαδικασία υλοποίησης των προσωπικών συνεντεύξεων/Δεοντολογία

Κατά τη διεξαγωγή μιας έρευνας ο ερευνητής πρέπει να έχει στον νου του βασικά ζητήματα δεοντολογίας, τα οποία σχετίζονται με τον τρόπο επικοινωνίας του με τους συνεντευξιζόμενους. Αυτά, εκτός των άλλων, έχουν να κάνουν με την πρότερη πληροφόρησή τους, την εξασφάλιση συναίνεσης για τη συμμετοχή τους, της προστασίας τους και της ανωνυμίας τους (Ισαρη και Πουρκός, 2015), τη διακριτικότητα και τον σεβασμό. Σύμφωνα με την παρακάτω εικόνα τα στάδια μιας συνέντευξης είναι τα εξής:

Πηγή: Κάλδη, Σ. (Χ). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας).

Επομένως, έγινε αρχικά η επιλογή των ατόμων που θα συμμετείχαν στην έρευνα, ενώ κατά το χρονικό διάστημα πριν την υλοποίηση της κάθε ατομικής συνέντευξης προηγήθηκε επικοινωνία με τον κάθε συμμετέχοντα, ώστε να ενημερωθεί για την έρευνα, το αντικείμενο και τους σκοπούς της, και να εξασφαλιστεί η συμμετοχή του. Οι 7 συνεντεύξεις έγιναν σε τόπο και χρόνο που επέλεξαν οι ίδιοι ανάλογα με το τι τους εξυπηρετούσε καλύτερα, για να νιώθουν άνετα και χωρίς να έχουν την πίεση χρόνου, και οι 3 έγιναν μέσω βιντεοκλήσεων εξαιτίας της απόστασης, της έλλειψης ελεύθερου χρόνου των ερωτώμενων αλλά και λόγω της πανδημίας του κορονοϊού. Λίγα λεπτά πριν την έναρξη της συνέντευξης, τονίστηκε από τον ερευνητή ότι θα υπάρξει τήρηση της ανωνυμίας τους και εξασφαλίστηκε από τον ίδιο η συναίνεσή τους για τη μαγνητοφώνηση της συνέντευξης, ώστε να γίνει σωστή καταγραφή των λεγομένων τους. Για τον ανήλικο μαθητή της γ' τάξης του Λυκείου εξασφαλίστηκε προηγουμένως και η συγκατάθεση των γονέων του. Επισημάνθηκε, επίσης, στους συνεντευξιαζόμενους ότι έχουν το δικαίωμα να αποχωρήσουν από τη διαδικασία της συνέντευξης όποτε το επιθυμήσουν ή να ζητήσουν να μη συμπεριληφθούν τα λεγόμενά τους στα δεδομένα της έρευνας (Ισαρη και Πουρκός, 2015), ενώ πριν τη μαγνητοφώνηση προηγήθηκε μια ολιγόλεπτη προσωπική κουβέντα για να χαλαρώσει ο ερωτώμενος. Η διάρκεια της κάθε συνέντευξης κυμάνθηκε από τα 20 μέχρι τα 35 λεπτά περίπου.

4.10. Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα ακολούθησε την ποιοτική προσέγγιση, της οποίας βασικός περιορισμός είναι ότι δεν μπορούν τα συμπεράσματά της να γενικευτούν, καθώς βασίζεται σε μικρό αριθμό συμμετεχόντων και σε συλλογή δεδομένων που αφορούν την υποκειμενική διάσταση και ερμηνεία του υπό εξέταση ζητήματος. Για να αντιμετωπιστεί ως ένα βαθμό αυτός ο περιορισμός, υπήρξε προσπάθεια να γίνει τριγωνοποίηση μέσω της συλλογής δεδομένων από άτομα που συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία έχοντας διαφορετική ιδιότητα. Από την άλλη, πάντα υπάρχει το ενδεχόμενο κάποιο από τα υποκείμενα της έρευνας να μην έδωσε για δικούς του προσωπικούς λόγους ειλικρινείς απαντήσεις, ενώ είναι δύσκολο να εξαλειφθεί η πιθανότητα λανθασμένης ερμηνείας των δεδομένων από την πλευρά του ερευνητή. Κι αυτό γιατί, σύμφωνα με την Καραγιάννη (2015) υφίσταται η ανθρώπινη πολυπλοκότητα, που

σημαίνει ότι ο κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός, έχοντας τη δική του ξεχωριστή προσωπικότητα, τις δικές τους αντιλήψεις που έχουν διαμορφωθεί μέσα στο κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον που γεννήθηκε και ζει, τις δικές του πνευματικές ικανότητες, τον δικό του τρόπο ζωής και επομένως υπάρχει δυσκολία να ερμηνευτούν με απόλυτη ακρίβεια οι απόψεις του και οι αντιδράσεις του.

4.11. Επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας

Για την επεξεργασία των δεδομένων ακολουθήθηκε η θεματική ανάλυση. Σκοπός της είναι να γίνει κωδικοποίηση και ταξινόμηση των δεδομένων που προκύπτουν από τις προσωπικές συνεντεύξεις σε επιμέρους θεματικές κατηγορίες, ώστε να βγουν συμπεράσματα. Βέβαια, όπως αναφέρει ο Γαλάνης (2018), τίθεται το ερώτημα αν είναι σωστό και έγκυρο οι απόψεις και οι εμπειρίες κάποιου να παραλληλίζονται, να συγκρίνονται και να ομαδοποιούνται με τις απόψεις ενός άλλου ερωτώμενου, ώστε να βγαίνουν κάποια συμπεράσματα. Σύμφωνα με τον ίδιο, αυτό μπορεί να γίνει στη θεματική ανάλυση, αρκεί οι ερευνητές να είναι πολύ προσεκτικοί.

Για την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων παρουσιάζονται οι απαντήσεις του κάθε ερωτώμενου στην καθεμία από τις δέκα βασικές ερωτήσεις που έγιναν. Η κωδικοποίηση των ερωτώμενων, για να είναι φανερή η διαφορετική ιδιότητα του καθενός, γίνεται ως εξής:

- **ΕΔ1:** Εκπαιδευτικός σε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (μόνιμη)
- **ΕΔ2:** Εκπαιδευτικός σε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (μόνιμος)
- **ΔΔ:** Διευθυντής σε σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- **ΥΔ:** Υποδιευθύντρια σε ειδικό σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- **ΕΠ:** Εκπαιδευτικός σε σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (μόνιμη)
- **ΕΠα:** Εκπαιδευτικός σε σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (αναπληρώτρια)
- **Μ:** Μαθητής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- **Γ:** Γονέας
- **ΣΝ:** Σχολική νοσηλεύτρια
- **ΣΦ:** Σχολική φύλακας

Πρώτη ερώτηση: «Κατά πόσο υπάρχει σχεδιασμός και προγραμματισμός για τη διαχείριση διαφόρων ειδών κρίσεων στη σχολική σας μονάδα;».

Απαντήσεις

ΕΔ1: «Υπάρχει ο σχεδιασμός στο σχολείο τυπικού χαρακτήρα και αφορά την εκκένωση του σχολείου σε περίπτωση σεισμού. Αυτό από χρόνια ισχύει. Για άλλες κρίσεις θα αυτοσχεδιάσουμε. Θα έπρεπε να υπάρχει προγραμματισμός αλλά δεν υπάρχει. Αυτό συμβαίνει λόγω μιας γενικότερης κουλτούρας που έχει καλλιεργηθεί. Και για τον κορονοϊό υπάρχει τώρα σχεδιασμός και γενικές κατευθύνσεις από το υπουργείο. Γενικότερα όμως οι σχολικές μονάδες δεν είναι τόσο προχωρημένες, ώστε να έχουν επεξεργασμένα σχέδια διαχείρισης κρίσεων».

ΣΝ: «Υπάρχει πρόβλεψη για την αντιμετώπιση του σεισμού. Υπάρχει σχέδιο που το έχει οργανώσει ο διευθυντής για το πώς πρέπει να αντιδράσουμε όλοι, μαθητές και εκπαιδευτικοί. Για άλλα περιστατικά δεν υπάρχει συγκεκριμένη πρόβλεψη πέρα από τον COVID που προέκυψε τον Μάρτιο με βάση τις οδηγίες του υπουργείου. Για άλλα περιστατικά συντονισμένες προσπάθειες δεν υπάρχουν. Ο κάθε εκπαιδευτικός αντιδράει και με τη στήριξη του διευθυντή βέβαια. Κι αυτό γιατί δεν υπάρχουν σαφείς οδηγίες ότι πρέπει να γίνει αυτό. Οπότε το αφήνουν σε περίπτωση που συμβεί κάτι, να το αντιμετωπίσουν τότε».

ΣΦ: «Υπάρχει σχεδιασμός. Ο διευθυντής κάνει ενημερώσεις και γίνονται ασκήσεις για πυρκαγιά, για σεισμό, αν λιποθυμήσει κάποιος μαθητής. Για όλα αυτά γίνονται ενημερώσεις. Έχουν συμβεί αρκετά περιστατικά και έχει γίνει άμεση και σωστή αντιμετώπιση.»

Μ: «Σε περιπτώσεις bullying ή σε ανάλογες περιπτώσεις υπάρχουν στο σχολείο μου καθηγητές, καθηγητές εμπιστοσύνης, στους οποίους μπορούν να απευθυνθούν τα παιδιά προκειμένου να ξεπεραστούν αυτές οι κρίσεις, μπορούν επίσης να απευθυνθούν στους υπεύθυνους καθηγητές της τάξης τους. Υπήρχαν, επίσης, κάποιες μέρες του χρόνου που ο υπεύθυνος καθηγητής ερχόταν στην τάξη, μας έδινε οδηγίες και κάναμε ασκήσεις σεισμού, για να ξέρουμε πώς να αντιδράσουμε σε περιπτώσεις ανάλογες σεισμού ή καταστροφών.»

ΔΔ: «Με βάση το καθηκοντολόγιο των διευθυντών, όπως και γενικότερα, υπάρχει πρόβλεψη για την αντιμετώπιση κρίσεων σε γενικές γραμμές. Η εξειδίκευση της αντιμετώπισης είναι θέμα ανάλογα με την κάθε περίπτωση. Στην αρχή της σχολικής χρονιάς γίνεται μια γενική κατανομή αρμοδιοτήτων αλλά από εκεί και πέρα οι επιμέρους αρμοδιότητες πάλι ορίζονται ανάλογα με την περίπτωση. Από το κράτος υπάρχουν οδηγίες που σχετίζονται με την πολιτική προστασία,

για σεισμούς, άλλες καταστροφές όπως πλημμύρες, φωτιές και οτιδήποτε σχετικό. Από εκεί και πέρα και για τον σχολικό εκφοβισμό. Και τώρα με τον Covid.»

ΕΠα: «Στα 17 χρόνια που δουλεύω σε σχολεία δε γνωρίζω αν υπάρχει σχεδιασμός. Γνωρίζω ότι αν υπάρχει κάποια κρίση την επιμελείται ο διευθυντής και επειδή είμαι αναπληρώτρια και επειδή δε με παίρνουν πάντα στην αρχή της σχολικής χρονιάς, δεν ξέρω πολλές φορές τι συζητάνε στις αρχικές συνεδριάσεις τους κι αν ορίζεται κάποιος υπεύθυνος για τη διαχείριση κρίσεων. Τον προγραμματισμό τον κάνουν οι μόνιμοι κι εμείς ερχόμαστε μετά και μόνο αν μας ενημερώσουν γνωρίζουμε κάποια πράγματα, αλλιώς δε γνωρίζουμε τίποτα. Πάντως αν συμβεί κάτι το συζητάει επί τόπου ο σύλλογος διδασκόντων και παίρνουνε κοινές αποφάσεις. Αν συμβεί κάτι σε εμάς τους αναπληρωτές ειδικοτήτων, το λέμε στον διευθυντή και στον δάσκαλο της τάξης για να βρούμε τη λύση. Δε με έχουν ρωτήσει ποτέ αν έχω κάποιες δεξιότητες ή κάποιο σεμινάριο που θα βοηθούσε στη διαχείριση κρίσεων. Στις ασκήσεις σεισμού συμμετέχουμε όλοι κανονικά, αλλά συγκεκριμένες αρμοδιότητες δεν έχουμε γιατί είμαστε αναπληρωτές. Ειδικά εγώ που πηγαίνω και σε 3 σχολεία, αν γίνει για παράδειγμα άσκηση σεισμού και με έχουν τοποθετήσει σε κάποια θέση, μπορεί αν τύχει κάτι να μην είμαι εκείνη την ημέρα σε εκείνο το σχολείο. Για σεισμό και για πυρασφάλεια οδηγίες έχουν συνήθως τοιχοκολλημένες και στις ανακοινώσεις.»

ΥΔ: «Ειδικά στο σχολείο μου υπάρχει προγραμματισμός, γιατί είναι ειδικό σχολείο και επειδή συμβαίνει να έχουμε μεγάλη διεπιστημονική ομάδα, δηλαδή υπάρχουν κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, διάφορες ειδικότητες και εκπαιδευτικοί, μπορούμε και έχουμε βρει τρόπους να διαχειριζόμαστε τις κρίσεις, κυρίως τις ενδοσχολικές. Άλλες κρίσεις δεν έχουν παρουσιαστεί προς το παρόν που να μας έχουν χτυπήσει άμεσα. Υπάρχει ένα πρωτόκολλο σύμφωνα με το οποίο διαχειριζόμαστε τις κρίσεις. Ειδικά για προβληματικές συμπεριφορές, υπάρχουν πολλά και διαφορετικά πράγματα που κάνουμε, γιατί είναι ειδικό γυμνάσιο και φοιτούν παιδιά που είναι σε δύσκολη ηλικία, στην εφηβεία, και το 75% είναι αγόρια και έχουμε πολύ συχνά καταστάσεις που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως κρίσεις, που σχετίζονται κυρίως με βίαιη συμπεριφορά. Γι' αυτό έχουμε αναπτύξει διάφορες δράσεις. Κάνουμε μια φορά την εβδομάδα διεπιστημονική ομάδα, οπότε συζητάμε τα θέματα του σχολείου και εννοείται, επειδή έχουμε εμπειρία και οι περισσότεροι είμαστε πολλά χρόνια στο ίδιο σχολείο, και είναι πολύ σημαντικό αυτό, υπάρχει σταθερότητα στο προσωπικό, ξέρουμε το πλαίσιο, ξέρουμε τους μαθητές, είμαστε εξοικειωμένοι και με τον χώρο και με τα άτομα, αντιλαμβανόμαστε σχετικά έγκαιρα τα φαινόμενα και μπορούμε να λειτουργήσουμε κάπως προληπτικά. Ορίζουμε διαδικασίες, παίρνουμε πρωτοβουλίες, τις μεταφέρουμε στον σύλλογο διδασκόντων και από

κει και πέρα λειτουργεί και το συμβούλιο της τάξης. Το συμβούλιο της τάξης έχει μέσα τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό, τις ειδικότητες, μπορεί να φωνάξουμε γονέα, αν υπάρχει λόγος, μπορεί να φωνάξουμε μέλη από το δεκαπενταμελές, ανάλογα με την κατάσταση που έχουμε να αντιμετωπίσουμε. Αυτές οι πρωτοβουλίες είναι δικές μας και δεν ορίζονται από το υπουργείο. Για σεισμούς και πυρκαγιές, για φυσικά φαινόμενα δηλαδή, έχουν έρθει οδηγίες από το υπουργείο. Επειδή το σχολείο μας γειτνιάζει με Στρατιωτική Σχολή έχουν το σχολείο μας υπό την εποπτεία τους κι αν συμβεί κάτι που έχει σχέση με φυσικές καταστροφές, θα τους πάρουμε τηλέφωνο και αυτοί θα έρθουν να βοηθήσουν. Έχουν το δικό τους πρωτόκολλο, είναι πολύ συγκεκριμένες οι διαδικασίες.»

Γ: «Απ' ό, τι γνωρίζω γίνονται κάποιες ασκήσεις σε περίπτωση σεισμού. Κατά τη διάρκεια της χρονιάς εκπαιδεύουν τους μαθητές και οι δάσκαλοι ως συντονιστές προσπαθούν να μάθουν στα παιδιά πώς να συμπεριφερθούν σε περίπτωση σεισμού. Αυτό ξέρω από τα παιδιά μου. Και κάποιες δράσεις που γίνονται κατά τη διάρκεια της χρονιάς μέσα από προγράμματα του υπουργείου για το bullying, για τη βία στο σχολείο.»

ΕΠ: «Στο σχολείο μου υπάρχει πράγματι υπάρχει σχέδιο δράσης. Καταρτίζεται και υπογράφεται από τους εκπαιδευτικούς με συγκεκριμένο πρακτικό στην αρχή της σχολικής χρονιάς. Το σχέδιο εκπονείται από τον διευθυντή πάντα σε συνεργασία με τον σύλλογο των διδασκόντων. Περιλαμβάνει κυρίως περιπτώσεις έκτακτων συνθηκών, όπως σεισμός, πυρκαγιά, πλημμύρα, κυρίως για ακραία φυσικά φαινόμενα.»

ΕΔ2: «Έχουμε σχεδιασμό, όπως σε όλα τα σχολεία. Το βασικό είναι οι σεισμοί ή άλλο έκτακτο περιστατικό. Μάλιστα κάνουμε και προσομοίωση κάθε χρόνο, όπως πρέπει να γίνεται με βάση το σχέδιο που υπάρχει στον κανονισμό. Θεωρητικά δεν είναι για σεισμό μόνο, είναι για ό τι συμβεί στο σχολείο και πρέπει να εκκενωθεί είτε είναι πυρκαγιά είτε είναι σεισμός είτε είναι κάποιο συμβάν που μπορεί να προκαλέσει κίνδυνο. Όσον αφορά την κρίση με τους ανθρώπους, γενικότερα αυτό αντιμετωπίζεται από τον Σύλλογο ανάλογα με τις συνθήκες, δεν υπάρχει κάποιος σχεδιασμός εκ των προτέρων. Αντιμετωπίζεται εκείνη τη στιγμή, γιατί έχεις να κάνεις με ανθρώπους και δεν ξέρεις κάθε φορά πώς θα το χειριστείς. Αν έχεις να κάνεις διαχείριση για συγκεκριμένες καταστροφές, που έχουν συγκεκριμένα πρωτόκολλα για το πώς θα κινηθείς – έρχεται και σε ενημερώνει η πυροσβεστική ή αν συμβεί κάποιο ατύχημα έχεις κάνει σεμινάρια πρώτων βοηθειών- αυτά έχουν συγκεκριμένη αντιμετώπιση, αλλά τον άνθρωπο τον αντιμετωπίζεις ανάλογα με το συμβάν. Είναι κάτι το οποίο είναι εξελισσόμενο και μεταβαλλόμενο, δεν είναι κάτι σταθερό. Επομένως, ό τι και να γράψεις σε έναν κανονισμό για

το πώς θα αντιμετωπίσεις μια τέτοια κρίση, επειδή είναι η καθεμία διαφορετική περίπτωση, πάλι θα έχεις διαφορετική πιθανόν αντιμετώπιση».

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν, στις σχολικές μονάδες των ερωτώμενων υπάρχει σχεδιασμός για την αντιμετώπιση κρίσεων «τυπικού χαρακτήρα» (ΕΔ1), και «σύμφωνα με το καθηκοντολόγιο των διευθυντών πρόβλεψη για την αντιμετώπιση κρίσεων σε γενικές γραμμές» (ΔΔ). Πιο συγκεκριμένα, **όλοι** απάντησαν πως υπάρχει σχεδιασμός για την αντιμετώπιση «σεισμού», ενώ υπάρχει πρόβλεψη και για άλλες φυσικές καταστροφές, όπως «πυρκαγιά» (ΥΔ, ΕΠ1, ΕΠα, ΔΔ, ΣΦ) «πλημμύρες» (ΔΔ, ΕΠ), «είναι για ό τι συμβεί στο σχολείο και πρέπει να εκκενωθεί» (ΕΔ2). Επίσης, για τον Covid (ΕΔ1, ΣΝ, ΔΔ) «λιποθυμία» (ΣΦ), για «σχολικό εκφοβισμό/bullying» (Μ, ΔΔ, Γ).

Σε περίπτωση άλλου είδους κρίσεων «θα αυτοσχεδιάσουμε» (ΕΔ1), «το αφήνουν σε περίπτωση που συμβεί κάτι, να το αντιμετωπίσουν τότε» (ΣΝ), «αν συμβεί κάτι, το συζητάει επί τόπου ο σύλλογος διδασκόντων και παίρνουν κοινές αποφάσεις» (ΕΠα), «όσον αφορά την κρίση με τους ανθρώπους γενικότερα αυτό αντιμετωπίζεται από τον Σύλλογο ανάλογα με τις συνθήκες, δεν υπάρχει κάποιος σχεδιασμός εκ των προτέρων» (ΕΔ2).

Η εξήγηση γιατί δεν υπάρχει περαιτέρω προγραμματισμός είναι «λόγω γενικότερης κουλτούρας» (ΕΔ1), «γιατί δεν υπάρχουν σαφείς οδηγίες» (ΣΝ), «υπάρχουν γενικές οδηγίες και η εξειδίκευση της αντιμετώπισης γίνεται ανάλογα με την περίπτωση» (ΔΔ), «όταν έχεις να κάνεις με ανθρώπους, είναι κάτι εξελισσόμενο και μεταβαλλόμενο, δεν είναι σταθερό. Επομένως ό τι και να γράψεις σε έναν κανονισμό για το πώς θα αντιμετωπίσεις μια τέτοια κρίση, επειδή είναι η καθεμία διαφορετική περίπτωση, πάλι θα έχεις διαφορετική πιθανόν αντιμετώπιση» (ΕΔ2). Βέβαια, υπάρχει και η απάντηση ότι «ορίζουμε διαδικασίες, παίρνουμε πρωτοβουλίες, οι πρωτοβουλίες είναι δικές μας, δεν ορίζονται από το υπουργείο» (ΥΔ).

Επίσης, τέθηκε η σημασία ενός μόνιμου προσωπικού «δε γνωρίζω για τον προγραμματισμό, γιατί ως αναπληρώτρια δε με παίρνουν πάντα στην αρχή της χρονιάς, τον προγραμματισμό τον κάνουν οι μόνιμοι κι αν μας ενημερώσουν ξέρουμε» (ΕΠα), «είμαστε όλοι χρόνια στο σχολείο, υπάρχει σταθερότητα προσωπικού, ξέρουμε το πλαίσιο, τους μαθητές, είμαστε εξοικειωμένοι με τον χώρο και τα άτομα» (ΥΔ).

Δεύτερη ερώτηση: «Ποιος είναι ο ρόλος του διευθυντή της σχολικής μονάδας για τον προγραμματισμό και την αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης;»

ΕΔ1: «Η ηγεσία παίζει καθοριστικό ρόλο σε όλο το φάσμα των λειτουργιών του σχολείου και σ' αυτό το κομμάτι προφανώς. Πρέπει να είναι ευαισθητοποιημένος πλέον σε αυτά τα θέματα ο σύγχρονος διευθυντής, ως ηγέτης, και να γνωρίζει τις κατευθυντήριες οδηγίες της Διεύθυνσης, να τις επεξεργάζεται περαιτέρω και να τις περνάει στους εκπαιδευτικούς και να τους ευαισθητοποιεί αυτός σαν πολλαπλασιαστής. Θα μπορούσε να γίνει κατανομή αρμοδιοτήτων, μια ομάδα να είναι υπεύθυνη να ειδοποιήσει το ΕΚΑΒ ή την αστυνομία κτλ. Στον σεισμό ως ένα βαθμό υπάρχει αυτό, θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε άλλες κρίσεις και ο διευθυντής έχει καθοριστικό ρόλο σε αυτό ως ηγέτης. Το σχολείο ξεκινάει να διαμορφώνει πολιτικές και στρατηγικές από τον διευθυντή. Θα μπορούσε να έχει επαφές και με άλλους φορείς. Για παράδειγμα, αν είχαμε να διαχειριστούμε το ξέσπασμα ενός μαθητή, θα έπρεπε να έχει επαφή με το ΚΕΣΥ, με τους ψυχολόγους... Να έχει επαφές ίσως με κέντρα πρόληψης ουσιών, μια υποδομή του δήμου ή να έχει δικτύωση με υπηρεσίες γύρω από το σχολείο. Για την πρόβλεψη, αν πέσει στην αντίληψη κάποιου εκπαιδευτικού ότι υπάρχει κάποιο θέμα, ο διευθυντής θα πρέπει να τον διευκολύνει, να είναι επικοινωνιακός και ανοιχτός να ακούσει και να αξιοποιήσει την πληροφορία. Πρέπει να είναι υποστηρικτικός».

ΣΝ: «Σίγουρα ο διευθυντής είναι ο πρώτος που ενημερώνεται για την κρίση. Ο εκπαιδευτικός απευθύνεται σε εκείνον μόλις συμβεί κάτι. Αν χρειαστεί από κει και πέρα, θα καλέσει αυτός το συμβούλιο των καθηγητών και θα δώσει τις περαιτέρω οδηγίες. Εξαρτάται και από την κρίση. Αν είναι μια κρίση που ο καθηγητής μπορεί να την αντιμετωπίσει μόνος του μέσα στην τάξη, μπορεί έπειτα να ενημερωθεί ο διευθυντής. Αν είναι κάτι πιο σοβαρό, πρέπει να είναι παρών από την πρώτη στιγμή ο διευθυντής. Ο διευθυντής ως κεφαλή του σχολείου θα πρέπει να γνωρίζει το τι συμβαίνει και να έχει τα προσόντα για να δώσει τις κατάλληλες οδηγίες στους καθηγητές και στο υπόλοιπο προσωπικό για το πώς πρέπει να χειριστεί ο καθένας την κατάσταση. Πρέπει να συνεργάζονται όλοι μεταξύ τους και ο διευθυντής να είναι εκείνος που θα τους κατευθύνει. Βλέπει τις ανάγκες του σχολείου. Θα πρέπει να ενημερώνει τους εκπαιδευτικούς και να οργανώνει σεμινάρια και ημερίδες για την επιμόρφωσή τους. Αλλά για όλα αυτά ίσως χρειάζονται άδειες και είναι δύσκολο να τις παίρνουν από τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης. Ο διευθυντής θα πρέπει να πιέζει με τον τρόπο του τους γονείς να έρχονται σε μεγαλύτερη επαφή με τους καθηγητές και το σχολείο.»

ΣΦ: «Πιστεύω πως ο ρόλος του διευθυντή είναι αυτός του συντονιστή, έτσι ώστε να συνεργαστεί σωστά με τους καθηγητές, με το προσωπικό γενικά του σχολείου και φυσικά με τα παιδιά. Ο διευθυντής έχει πρωταρχικό ρόλο, γιατί ο ίδιος ουσιαστικά θα πρέπει να δώσει οδηγίες για το πώς θα γίνουν τα πράγματα και οι καθηγητές ανάλογα με το περιστατικό θα βοηθήσουν κι αυτοί. Ως προς την πρόβλεψη και τον σχεδιασμό κάνει ενημερώσεις στους καθηγητές και στο υπόλοιπο προσωπικό. Κι εγώ, ως σχολικός φύλακας, αν δω κάποιο περιστατικό ενημερώνω κατευθείαν τον διευθυντή, οπότε κατεβαίνει κάτω με τον καθηγητή που έχει εφημερία. Πρέπει να υπάρχει συνεργασία και άμεση αντιμετώπιση, γιατί υπάρχουν αρκετά συμβάντα και σωματική και ψυχολογική και λεκτική βία.»

Μ: «Ο διευθυντής θα πρέπει να δίνει οδηγίες στους καθηγητές και στους υπεύθυνους των τάξεων, ώστε να μπορούν να προβλεφθούν κρίσεις στο εσωτερικό των τάξεων ή στο σύνολο του σχολείου. Πρέπει δηλαδή να ενημερώνει τους καθηγητές. Είναι η κεφαλή του σχολείου. Πρέπει να έχει πνεύμα συνεργασίας με τους καθηγητές. Έτσι το σχολείο λειτουργεί καλύτερα. Επίσης, πρέπει να ενημερώνει τους μαθητές για φλέγοντα ζητήματα του σχολείου. Πρέπει να έχει ικανότητα λήψης αποφάσεων, γιατί έτσι θα εμπνέει και τους ίδιους τους καθηγητές και θα τους καθοδηγεί προς τη σωστή κατεύθυνση.»

ΔΛ: «Για τον σχεδιασμό είναι πολύ μεγάλος ο ρόλος του διευθυντή και πολύ ουσιαστικός, καθώς πρέπει να γνωρίζει πολύ καλά λεπτομέρειες που έχουν να κάνουν με τη φύση και τη λειτουργία του σχολείου όσο και γενικότερα με τις ιδιαιτερότητες που έχει το σχολείο και κτιριακά και σε σχέση με το μαθητικό δυναμικό ή των συναδέλφων. Είναι καθοριστικός ο ρόλος του για το κατά πόσο θα μεταδώσει ουσιαστικά τη δυνατότητα ψύχραιμης αντιμετώπισης οποιασδήποτε κρίσης είτε έκτακτης περίπτωσης είτε κάτι το οποίο θα μπορούσαμε να το προβλέψουμε. Η προετοιμασία όλων γίνεται κυρίως στην καθημερινότητα. Σίγουρα πρέπει ο διευθυντής πρέπει να έχει επαφές και με άλλους φορείς, γιατί εκτός από τα έκτακτα, τα περισσότερα προβλήματα που έχουμε να διαχειριστούμε σχετίζονται και με τη λειτουργία τόσο τη νομική-θεσμική και άλλων φορέων, όπως το ΚΕΣΥ, και σε άλλες περιπτώσεις ιδιαίτερες είναι φορείς, όπως σε περίπτωση φωτιάς η Πυροσβεστική, ή η νοσοκομειακή υποστήριξη. Απόλυτα και απαραίτητα θα πρέπει ο διευθυντής να γνωρίζει τις δεξιότητες και τις επιμορφώσεις του κάθε εκπαιδευτικού. Νομίζω πως οι περισσότεροι διευθυντές το επιδιώκουν. Στη θητεία του ο κάθε διευθυντής θα πρέπει να γνωρίζει τόσο το μόνιμο όσο και το έκτακτο ή το περιστασιακό προσωπικό του σχολείου και στην λογική αυτή θα πρέπει να υπάρχει μια μορφή συνέντευξης, για να γνωρίζει και τις ιδιαιτερότητες του

καθενός, αν αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα, αλλά και τις δεξιότητες που μπορεί να έχει για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά οποιοδήποτε θέμα.»

ΕΠα: «Δε γνωρίζω εγώ λεπτομέρειες, ο διευθυντής ξέρει τι θα πρέπει να κάνει. Πάντως επειδή στα σχολεία συμβαίνουν πολλές καταστάσεις, ειδικά στην πρωτοβάθμια, εμείς πηγαίνουμε στον διευθυντή και μετά το αναλαμβάνει αυτός. Για τη διαχείριση κρίσεων ο διευθυντής είναι υπεύθυνος. Αν συμβεί κάποιο περιστατικό, καταγράφεται σε ένα βιβλίο-πρακτικό, ώστε όταν έρθει ο γονέας να δει ότι όντως έχει συζητηθεί, ότι έχει ενημερωθεί ο διευθυντής και έχει καταγραφεί. Οπότε ο γονέας καταλαβαίνει ότι δεν το προσπεράσαμε το γεγονός. Βέβαια, ο διευθυντής όταν συμβεί κάτι παίρνει τηλέφωνο αμέσως και ενημερώνει τον γονέα. Στα σχολεία που ήμουν ο διευθυντής με τον υποδιευθυντή μια χαρά τα κατάφερναν. Δεν ξέρω αν όλοι οι διευθυντές είναι ικανοί αλλά πάντως προσπαθούν. Ο διευθυντής επικοινωνεί και με φορείς όποτε χρειάζεται.»

ΥΔ: «Ο ρόλος του είναι σίγουρα συντονιστικός και εποπτικός. Ο διευθυντής έχει και τον παιδαγωγικό ρόλο και τον διοικητικό, οπότε έχει πολλές αρμοδιότητες. Πρέπει να είναι πάντα ενήμερος για το τι συμβαίνει, έχει πάντα την εποπτεία για όλα τα θέματα του σχολείου και είναι και αυτός που θα πάρει και την τελική απόφαση όταν χρειάζεται να γίνει κάτι πολύ γρήγορα. Δηλαδή αν συμβεί κάτι έκτακτο, μπορεί να είναι ένας τραυματισμός ή να φύγει ένα παιδί από το σχολείο και να μην το βρίσκουμε, είναι αυτός που θα πάρει την απόφαση εκείνη τη στιγμή ότι θα κάνουμε αυτό. Γίνεται και ένα μίνι συμβούλιο και άμεσα θα πρέπει να αποφασίσουμε για κάτι. Άρα, θα έλεγα ότι είναι κύριος και βασικός ο ρόλος του για τις αποφάσεις. Για την κατανομή των αρμοδιοτήτων των εκπαιδευτικών γίνεται σύλλογος, όλοι μαζί αποφασίζουμε και έχει την εποπτεία ο διευθυντής. Δηλαδή, στην αρχή της σχολικής χρονιάς κάνουμε έναν σύλλογο μεγάλο, όπου μοιράζονται οι αρμοδιότητες, από τις διοικητικές αρμοδιότητες μέχρι και για θέματα παιδαγωγικά ή διαχείρισης τέτοιων θεμάτων κρίσης και αναλαμβάνουμε ρόλους. Υπενθυμίζω βέβαια ότι το σχολείο μας είναι ειδικό και έχει ειδικότητες που σχετίζονται πολύ με την αντιμετώπιση κρίσεων, όπως είναι οι ψυχολόγοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί, είναι κάπως εύκολα και ρυθμισμένα αυτά σε σχέση με τη γενική εκπαίδευση εννοώ φυσικά. Για την επικοινωνία με τους φορείς συνήθως υπεύθυνος είναι ο διευθυντής και ο υποδιευθυντής, σε συνεργασία.»

Γ: «Ο διευθυντής έχει τον ρόλο του συντονιστή φαντάζομαι σε αυτές τις περιπτώσεις, τόσο στη διάρκεια μιας κρίσης όσο και στην οργάνωση για τη δημιουργία συνθηκών και τη λήψη μέτρων για την πρόληψη. Αυτός είναι που θα συντονίσει τους καθηγητές, που θα δώσει

αρμοδιότητες, που θα βοηθήσει να δημιουργηθούν σχέδια αντιμετώπισης κρίσεων, αυτός που θα παροτρύνει να εκπαιδευτούν και οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί αλλά και οι γονείς για την αντιμετώπιση μιας κρίσης. Αυτός πιστεύω ότι είναι ο κυριότερος ρόλος του.»

ΕΠ: «Ο διευθυντής είναι η κεφαλή του σχολείου, ο υπεύθυνος του σχολείου. Είναι αυτός που καταρτίζει το σχέδιο δράσης, είναι αυτός που μοιράζει τις αρμοδιότητες, που δίνει τις οδηγίες στους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς. Είναι υπεύθυνος να ενημερώσει και τους εκπαιδευτικούς αλλά και τους μαθητές και τους γονείς. Διαμορφώνει τον εσωτερικό κανονισμό του σχολείου, ο οποίος υπάρχει, αλλά μπορούν να γίνουν κάποιες τροποποιήσεις ή να γίνει επικαιροποίησή του. Ο διευθυντής θα πρέπει να επιδιώκει συνεχώς την επιμόρφωσή του σε θέματα που άπτονται της διαχείρισης κρίσης. Πολύ βασικό είναι να μιλάει και με άλλους διευθυντές σχολείων, οι οποίοι έχουν αντιμετωπίσει περιστατικά, ώστε ακόμα κι αν δεν έχει αντιμετωπίσει ο ίδιος, να γνωρίζει εκ των προτέρων πώς θα μπορέσει να το κάνει αν υπάρξουν κάποιες προβληματικές καταστάσεις. Να είναι δηλαδή έτοιμος από πιο πριν. Θα πρέπει να έχει άμεση επαφή με τα νοσοκομεία, με την πυροσβεστική, με τα ΚΕΣΥ. Είναι υπεύθυνος και για τις κτιριακές εγκαταστάσεις. Σε συνεργασία με τον δήμο, αυτό συμβαίνει και στο δικό μου σχολείο, έρχεται κλιμάκιο που ελέγχει τους χώρους του σχολείου παρουσία του διευθυντή κι έτσι μειώνονται οι περιπτώσεις ατυχημάτων κατά τη διάρκεια του σχολικού ωραρίου. Στα σχολεία που έχω δουλέψει στην πλειοψηφία τους οι διευθυντές ακολουθούσαν τα όσα έχω πει.»

ΕΔ2: «Ο ρόλος του διευθυντή γενικότερα είναι πολύ σημαντικός για το σχολείο ολόκληρο, έτσι όπως είναι δομημένο το ελληνικό σχολείο. Άρα, κυρίως με την προσωπικότητα του διευθυντή και τις γνώσεις του λειτουργεί και η διαχείριση κρίσεων ανάλογα. Επειδή η εξουσία που του δίνεται και από το κράτος και από το υπουργείο είναι μεγάλη και συνήθως και ο Σύλλογος δεν πηγαίνει κόντρα στον διευθυντή για πολλούς λόγους, γιατί αξιολογείται, για χίλιους δυο λόγους, ο διευθυντής έχει μεγάλη εξουσία και άρα για τις κρίσεις που συμβαίνουν έχει μεγάλη σημασία το πρόσωπό του διευθυντή για τον τρόπο που θα αντιμετωπιστούν. Καταρχάς, αυτός είναι που θα δώσει τις οδηγίες, τις κατευθύνσεις για τη διαχείριση μιας κρίσης, θα κρίνει αν ένα συμβάν είναι σημαντικό ή όχι, θα το φέρει στον σύλλογο. Ακόμα και ανθρώπινο συμβάν να είναι, δηλαδή αν συμβεί κάτι με έναν μαθητή, θα πάει πρώτα στο γραφείο του διευθυντή και αυτός θα εισηγηθεί στον Σύλλογο αν θα πρέπει να γίνει κάτι συνήθως, αλλά και στον σχεδιασμό της κρίσης από το σχολείο πώς είναι στημένος, ποιος έχει τα κλειδιά, ποιος θα δώσει εξουσίες κ.τ.λ. αυτά γίνονται με τη συμμετοχή και την προτροπή του διευθυντή και όχι τόσο του Συλλόγου».

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Ο διευθυντής μιας σχολικής μονάδας χαρακτηρίζεται ως «ηγέτης» (ΕΔ1), «η κεφαλή του σχολείου» (ΣΝ), «κεφαλή και υπεύθυνος της σχολικής μονάδας» (ΕΠ).

Ο ρόλος του για τη διαχείριση κρίσεων κρίνεται ως «καθοριστικός» (ΕΔ1), «πρωταρχικός» (ΣΦ), «μεγάλος, ουσιαστικός, καθοριστικός» (ΔΔ), «συντονιστικός, εποπτικός» (ΥΔ), «πολύ σημαντικός για το σχολείο ολόκληρο, έτσι όπως είναι δομημένο το ελληνικό σχολείο» (ΕΔ2).

Γενικότερα, ο διευθυντής «πρέπει να είναι ευαίσθητοποιημένος, να γνωρίζει τις κατευθυντήριες γραμμές της Διεύθυνσης, να είναι υποστηρικτικός, επικοινωνιακός και ανοιχτός» (ΕΔ1), «να έχει τα προσόντα να δώσει τις κατάλληλες οδηγίες» (ΣΝ), «ανάλογα με την προσωπικότητα του διευθυντή και τις γνώσεις του λειτουργεί και η διαχείριση κρίσεων» (ΕΔ2), ενώ παράλληλα «έχει πολλές αρμοδιότητες, παιδαγωγικές και διοικητικές» (ΥΔ).

Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με τον σχεδιασμό αντιμετώπισης κρίσεων πρέπει «να επεξεργάζεται τις οδηγίες της Διεύθυνσης και να διαμορφώνει τη στρατηγική και πολιτική του σχολείου» (ΕΔ1), «να βοηθάει στη δημιουργία σχεδίων αντιμετώπισης» (Γ), «να καταρτίζει σχέδια δράσης» (ΕΠ), «αναλαμβάνει τη διαχείριση κρίσεων» (ΕΠα), «είναι αυτός που θα πάρει την τελική απόφαση» (ΥΔ).

Αναφορικά με τη συνεργασία του με τους εκπαιδευτικούς και την εμπλοκή τους στη διαδικασία διαχείρισης κρίσεων, ο διευθυντής «περνάει τις οδηγίες στους εκπαιδευτικούς, τους ευαίσθητοποιεί σαν πολλαπλασιαστής» (ΕΔ1), «καλεί το συμβούλιο των καθηγητών, δίνει τις κατάλληλες οδηγίες» (ΣΝ) «συνεργάζεται με το προσωπικό και δίνει οδηγίες, κάνει ενημερώσεις» (ΣΦ, ΕΠ), «δίνει οδηγίες και ενημερώνει τους καθηγητές, τους εμπνέει και τους καθοδηγεί» (Μ), «συντονίζει τους καθηγητές» (Γ), «θα δώσει τις οδηγίες, τις κατευθύνσεις για τη διαχείριση μιας κρίσης, θα κρίνει αν ένα συμβάν είναι σημαντικό ή όχι, αν θα το φέρει στον σύλλογο, ο σχεδιασμός της κρίσης από το σχολείο γίνεται με τη συμμετοχή και την προτροπή του διευθυντή και όχι τόσο του Συλλόγου. Επειδή η εξουσία που του δίνεται και από το κράτος και από το υπουργείο είναι μεγάλη, συνήθως και ο Σύλλογος δεν πηγαίνει κόντρα στον διευθυντή για πολλούς λόγους» (ΕΔ2).

Επίσης, «κάνει κατανομή των δραστηριοτήτων, διευκολύνει τον εκπαιδευτικό, τον ακούει και αξιοποιεί την πληροφορία» (ΕΔ1), «μοιράζει αρμοδιότητες» (ΕΠ, Γ), «γνωρίζει τις δεξιότητες

και τις επιμορφώσεις και των μονίμων και των έκτακτων (αναπληρωτών) εκπαιδευτικών» (ΔΔ), «έχει την εποπτεία για την κατανομή των αρμοδιοτήτων» (ΥΔ).

Εκτός από τους εκπαιδευτικούς «ενημερώνει τους μαθητές και τους γονείς» (ΕΠ, ΕΠα), «παροτρύνει γονείς και μαθητές για την αντιμετώπιση κρίσεων» (Γ), «πιέζει γονείς να έρχονται σε μεγαλύτερη επαφή με το σχολείο» (ΣΝ), «μεταδίδει τη δυνατότητα ψύχραιμης αντιμετώπισης» (ΔΔ), «συνεργάζεται με το προσωπικό και τα παιδιά, κάνει ενημερώσεις και στο υπόλοιπο προσωπικό» (ΣΦ).

Αναφέρεται ως σημαντικό το «να γνωρίζει λεπτομέρειες για τη φύση και λειτουργία του σχολείου, τις ιδιαιτερότητες τις κτιριακές και τις σχετικές με το μαθητικό δυναμικό και τους καθηγητές» (ΔΔ), «να έχει την εποπτεία για όλα τα θέματα» (ΥΔ), «να γνωρίζει τι συμβαίνει, να βλέπει τις ανάγκες του σχολείου» (ΣΝ), «να διαμορφώνει τον εσωτερικό κανονισμό του σχολείου» (ΕΠ).

Ως προς τις άλλες του επαφές και συνεργασίες για την αντιμετώπιση κρίσεων «να έχει επαφές και επικοινωνία με άλλους φορείς» (ΕΔ1, ΔΔ, ΕΠα, ΥΔ, ΕΠ), «να μιλάει και με άλλους διευθυντές που έχουν αντιμετωπίσει περιστατικά, για να γνωρίζει εκ των προτέρων πώς θα μπορέσει να το κάνει αν υπάρξουν κάποιες προβληματικές καταστάσεις» (ΕΠ).

Ως προς την επιμόρφωση, ο διευθυντής πρέπει «να επιδιώκει συνεχώς την επιμόρφωσή του σε θέματα διαχείρισης κρίσεων» (ΕΠ), «να οργανώνει σεμινάρια και ημερίδες για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών» (ΣΝ).

Τρίτη ερώτηση: «Ποιος είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών της σχολικής μονάδας στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων;»

ΕΔ1: «Ο Σύλλογος διδασκόντων έχει αυξημένες αρμοδιότητες στο ελληνικό σχολείο, αλλά τέτοιες πρωτοβουλίες δεν αναλαμβάνονται συχνά. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι μάλλον περιορισμένος, δηλαδή περιορίζονται μόνο στα διδακτικά καθήκοντα, στα γραφειοκρατικά καθήκοντα. Φυσικά αν ευαισθητοποιηθούν να εμπλακούν σε μια ομάδα διαχείρισης κρίσης, σαφώς και θα παίξουν σημαντικό ρόλο. Αλλά δεν είναι μεγάλα τα περιθώρια για πρωτοβουλίες. Εγώ αυτό διαπιστώνω από τα 25 χρόνια προϋπηρεσίας. Ο εκπαιδευτικός δεν παίρνει εύκολα πρωτοβουλίες, δηλαδή να πει κάποιος εγώ έκανα μια εκπαίδευση στις πρώτες βοήθειες και να αυτοπροταθεί. Δεν το κάνει...Σ' αυτό παίζει ρόλο η στάση του διευθυντή, οι σχέσεις με τον σύλλογο, το πόσο επαγγελματίας είναι, πόσο θέλει να διευρύνει τον ρόλο του ή να περιοριστεί

στα απολύτως απαραίτητα, είναι το σύστημα το δημοσιοϋπαλληλικό που προκαλεί αυτή την αντίληψη, πολλά είναι στη μέση. Η φράση ατομική ευθύνη εμπεριέχεται σε κάθε επαγγελματική ενασχόληση. Για την πρόληψη μπορούν να κάνουν πολλά πράγματα και ο διευθυντής θα πρέπει να τους να τους ακούσει, γιατί αλλιώς ο εκπαιδευτικός δε θα θέλει να εμπλακεί ξανά. Όταν ο εκπαιδευτικός δει ένα παιδί σε κίνδυνο ή κάτι άλλο, πρέπει να παρέμβει και να κάνει κοινωνό τον διευθυντή, τους συναδέλφους, πάντα στα πλαίσια της προστασίας προσωπικών δεδομένων και της διακριτικότητας και να τύχει αυτό το παιδί υποστήριξης, για να μην γίνουν άλλα χειρότερα.. Καλό θα ήταν να γνωρίζει ο κάθε εκπαιδευτικός τον ρόλο του σε περίπτωση κρίσης, αλλά θα πρέπει να έχει και εκπαίδευση, κάποιες γενικές οδηγίες που πρέπει να τις εκπονούν οι αρμόδιοι φορείς και με βάση αυτές το κάθε σχολείο να λειτουργεί περαιτέρω.»

ΣΝ: «Τα μάτια των εκπαιδευτικών θα πρέπει να είναι πάντα ανοιχτά για να προλάβουν τα χειρότερα. Βέβαια, αυτό πάντα δεν είναι εφικτό. Μπορεί και να μην αντιληφθούν κάτι άμεσα. Από εκεί και πέρα η εμπειρία παίζει μεγάλο ρόλο, πέρα από την προσωπικότητα του καθενός, και όσο πιο έμπειρος είναι κάποιος μπορεί να προλάβει πιο γρήγορα την εξέλιξη μιας κρίσης. Ο διευθυντής θα πρέπει να τους ενημερώνει και όποτε υπάρχει ευκαιρία να τους υπενθυμίζει κάποια πράγματα, όπως για το σχέδιο του σεισμού τι πρέπει να κάνει ο καθένας. Έτσι οι καθηγητές θα γνωρίζουν τον ρόλο τους κάθε φορά. Θα πρέπει να έχουν στενή επικοινωνία και με τους γονείς.»

ΣΦ: «Και ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι πολύ σημαντικός, γιατί θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία και να επιβλέπουν πάντα τα παιδιά. Αν συμβεί κάτι, ο καθηγητής πρώτα θα προσπαθήσει να το διεκπεραιώσει ο ίδιος και μετά θα τρέξει στον διευθυντή να το πει. Γίνεται αμέσως ενημέρωση από τον διευθυντή, ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν. Οι καθηγητές μέσα στην τάξη βλέπουν τη συμπεριφορά των παιδιών. Και στην αυλή όταν κάνουν υπηρεσία βλέπουν τις συμπεριφορές των παιδιών και την ψυχολογία τους, πώς αντιμετωπίζουν τις παρέες τους και τους συμμαθητές τους, αν δημιουργούν κάποιο πρόβλημα ή βλάβες...»

Μ: «Οι καθηγητές παίζουν σημαντικό ρόλο. Πρέπει να εμπνέουν εμπιστοσύνη στους μαθητές για να τους ανοιχτούν για διάφορα προβλήματα ή θέματα που τους αφορούν κι έτσι να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες και να συμβουλευθούν τους μαθητές. Ο καθηγητής θα πρέπει να ενημερώνει και να ενημερώνεται και να είναι σε συνεχή επαφή με τους γονείς, προκειμένου να γνωρίζει και ο γονέας και ο καθηγητής τα προβλήματα που υπάρχουν τόσο στο σχολείο όσο και στο σπίτι, ώστε να αποφευχθούν συμπεριφορές άσχημες στην τάξη

και έτσι να προβλεφθούν συγκρούσεις ή κάποιες άλλες κρίσεις. Ο καθηγητής θα πρέπει να συμβουλεύει τους μαθητές, να προβλέπει κρίσεις και να κρατάει σε ισορροπία τους μαθητές. Στο πλαίσιο κάποιων κανόνων που θα υπάρχουν, ο καθηγητής να απαγορεύει τη διατάραξη της ισορροπίας. Κατά την εφημερία τους να μην επιτρέπουν την είσοδο εξωσχολικών, μόνο σε ορισμένες περιπτώσεις να γίνεται αυτό. Για τη διαχείριση κρίσεων μεταξύ των καθηγητών πρέπει να μοιραστούν ρόλοι και ο καθένας να υπεύθυνος για κάποιον τομέα. Γι' αυτό και ο διευθυντής ορίζει υπεύθυνους καθηγητές της τάξης ή σε άλλους τομείς. Όταν ένας καθηγητής είναι υπεύθυνος σε έναν τομέα μπορεί να βοηθήσει καλύτερα τους μαθητές.»

ΔΔ.: «Πάρα πολύ σημαντικό ο ρόλος των εκπαιδευτικών και πολύ λειτουργικός, γιατί τόσο στις προγραμματισμένες αντιμετωπίσεις κρίσεων όσο και στις έκτακτες περιπτώσεις οι εκπαιδευτικοί είναι αυτοί που άμεσα αναλαμβάνουν να εκτελέσουν τις απαραίτητες ενέργειες σε πρώτο βαθμό. Η συνεργασία και η πρωτοβουλία που μπορεί να αναπτύξει κάποιος εκπαιδευτικός είναι πολύ σημαντική. Φυσικά και οι καθηγητές θα πρέπει να έχουν τα μάτια τους ανοιχτά. Ουσιαστικά το σχολείο λειτουργεί με βάση το σύνολο των καθηγητών. Συνεπώς ο καθένας παίζει τον ρόλο του μέσα σε αυτό το παζλ και ουσιαστικά για να είναι ολοκληρωμένο πρέπει ο ρόλος του καθενός να είναι και λειτουργικός και συμπληρωματικός σε σχέση με των υπολοίπων. Ακόμα και διαφωνίες να υπάρχουν στον σύλλογο διδασκόντων είναι πολύ θετικό γιατί μέσα από τις αντιθέσεις μπορεί να υπάρξει καλύτερη εικόνα του προβλήματος. Συνθέτοντας όλες αυτές τις πολλές φορές διαμετρικά αντίθετες απόψεις μπορείς να καταλήξεις σε μια εικόνα που είναι πιο κοντά στην αντικειμενική πραγματικότητα.»

ΕΠα: «Οι εκπαιδευτικοί το πρώτο που κάνουμε είναι να δώσουμε τις πρώτες βοήθειες αν υπάρξει ατύχημα. Δε χρειάζεται να έχουμε κάνει κάποιο σεμινάριο για να αποδείξουμε ότι ξέρουμε... Υπάρχουν συγκεκριμένα φάρμακα που επιτρέπεται να δώσουμε. Ρωτάμε τον διευθυντή ή τον υποδιευθυντή τι φάρμακο ή αλοιφή μπορούμε να δώσουμε. Βέβαια υπάρχει και κάποιος υπεύθυνος φαρμακείου. Αν αντιληφθούν οι εκπαιδευτικοί ότι υπάρχει προβληματική συμπεριφορά ενός παιδιού ή άλλα σοβαρά θέματα, ενημερώνεται ο διευθυντής. Τα τελευταία χρόνια υπάρχουν οι ψυχολόγοι και οι κοινωνικοί λειτουργοί στα σχολεία, οπότε το συζητά ο διευθυντής με τον ψυχολόγο και ενημερώνεται και ο γονέας και λύνουμε έτσι τα θέματα. Ξέρετε εμάς τους αναπληρωτές δε μας ενημερώνουν. Το πρώτο πράγμα που θα κάνω εγώ αν δω ένα πρόβλημα είναι να το συζητήσω με τον δάσκαλο, αν υπάρχει ψυχολόγος με τον ψυχολόγο, γιατί ο δάσκαλος κάνει τα μαθήματά του. Εγώ ως δασκάλα ειδικότητας, θα δω και άλλα πράγματα, Αν έχει το σχολείο ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό θα πάω να το συζητήσω και μετά θα πάω στον διευθυντή. Ο διευθυντής τα κινεί όλα. Για την πρόβλεψη μπορεί να

βοηθήσουν κάποια προγράμματα. Γίνονται κατά τη διάρκεια της χρονιάς διάφορα projects. Στην αρχή της χρονιάς μας λένε ποιος θέλει να αναλάβει προγράμματα. Αφορούν την υγεία, τη σωστή διατροφή, το bullying...»

ΥΔ: «Καταρχάς οι εκπαιδευτικοί είναι υπεύθυνοι για τα τμήματά τους. Αυτό σημαίνει ότι ξέρουν πολύ καλά τα παιδιά, το ιστορικό του κάθε παιδιού. Όταν κάνουμε τη διεπιστημονική ομάδα και συζητάμε θέματα παιδιών, αυτά μεταφέρονται στον υπεύθυνο εκπαιδευτικό, οπότε είναι ενήμερος και τι αποφάσεις έχουμε πάρει και τι διαδικασίες θα ακολουθηθούν, για να επιλύσουμε ένα ζήτημα. Άρα, ο κάθε εκπαιδευτικός για τα δικά του παιδιά που είναι υπεύθυνος έχει έναν εποπτικό ρόλο και βασικό ρόλο για να αντιμετωπίσει πράγματα που αφορούν τα παιδιά του τμήματός του. Έρχεται σε επικοινωνία με γονείς. Υπενθυμίζω ότι είναι ειδικό σχολείο και έχουμε πολλές «παραβατικές» συμπεριφορές, οι εφημερίες είναι πολύ συγκεκριμένες, τις οποίες βγάζει ο υποδιευθυντής. Ο κάθε καθηγητής έχει πολύ συγκεκριμένες αρμοδιότητες.»

Γ: «Ο ρόλος των εκπαιδευτικών νομίζω πως πρέπει να είναι εκτελεστικός. Ο καθένας θα πρέπει να έχει έναν συγκεκριμένο ρόλο, ο οποίος θα συντονίζεται από τον υπεύθυνο του σχεδίου για την αντιμετώπιση της κρίσης ή αν δεν υπάρχει σχέδιο από τον συντονιστή της σχολικής μονάδας που πρέπει να είναι ο διευθυντής. Αν είναι δυνατό να συμβαίνει αυτό, ο κάθε καθηγητής να γνωρίζει τις αρμοδιότητές του για κάθε κρίση, θα σημαντικό, γιατί θα μπορούσε να αντιμετωπίσει κάθε πρόβλημα με επιτυχία και αποτελεσματικότητα. Υπεύθυνος για την κατανομή φαντάζομαι θα πρέπει να είναι ο διευθυντής ή ο σύλλογος διδασκόντων. Όταν συνεδριάζουν οι εκπαιδευτικοί στον σύλλογο με τον διευθυντή επικεφαλής, εκεί μοιράζονται οι αρμοδιότητες απ' ό, τι ξέρω. Η πρόβλεψη από πλευράς εκπαιδευτικών θα πρέπει να προέρχεται μέσα προγράμματα, από σχέδια που θα προϋπάρχουν, που θα έχουν γίνει εκπαιδεύσεις, δράσεις για συγκεκριμένες κρίσεις. Μόνο έτσι έρχεται η πρόβλεψη, με την εκπαίδευση, με την ενημέρωση και με τη γνώση. Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι ικανός να αναγνωρίζει τα σημάδια, να διαβάζει τα σημάδια που μπορεί να προμηνύουν την έναρξη μιας κρίσης, να μπορεί να τα μεταβιβάζει στους αρμόδιους που μπορούν να προγραμματίσουν ή να αποτρέψουν αυτή την κρίση, ώστε να υπάρχει αποτέλεσμα και να μην εξελιχθεί σε επικίνδυνη για τα παιδιά κατάσταση.»

ΕΠ: «Μετά τον διευθυντή ο αμέσως βασικός παράγοντας είναι οι εκπαιδευτικοί. Είναι αυτοί που είναι πολλές ώρες με τα παιδιά, που τους απονέμονται από τον διευθυντή οι αρμοδιότητες, που πρέπει να διαβάσουν και να ενημερωθούν για το σχέδιο δράσης που θα τους έχει δώσει ο

διευθυντής. Θα πρέπει να διαβάζουν και τις σχετικές εγκυκλίους, να ενημερώνονται. Αλλά εξίσου πολύ σημαντικό εκτός από αυτά τα τυπικά και οργανωτικά, θα πρέπει να έχουν ανοιχτές τις κεραίες τους, θα πρέπει να αντιλαμβάνονται τις κρίσεις πριν ξεσπάσουν. Θα πρέπει να βρίσκονται πολύ κοντά στους μαθητές τους, ώστε αυτοί να εκμυστηρεύονται οτιδήποτε τους απασχολεί.»

ΕΔ2: «Πρώτον, είναι πολύ σημαντικός ο σύλλογος (διδασκόντων) γιατί είναι αυτός που καλείται να πράξει σε οποιαδήποτε περίπτωση. Ο διευθυντής θα δώσει κατευθύνσεις, αλλά αυτός είναι που θα εφαρμόσει τη διαχείριση κρίσεων, για να εφαρμοστεί σωστά ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσεως είτε αυτό αφορά μια κρίση όπως είπαμε σεισμού, πυρκαγιάς κ.τ.λ. είτε αφορά ένα συμβάν στο σχολείο με μαθητή, bullying κ.τ.λ., και στις δύο περιπτώσεις αυτός που εφαρμόσει είτε ποινές είτε θα δώσει κατευθύνσεις είναι ο σύλλογος. Και αυτός που θα εφαρμόσει το σχέδιο μια εκκένωσης είναι ο σύλλογος. Αν ο σύλλογος έχει συνοχή, αν υπάρχει ένας σύλλογος που είναι δεμένος μεταξύ του, θα εφαρμόσει καλύτερα από έναν σύλλογο που είναι διαιρεμένος. Γι' αυτό, είναι πολύ βασικό οι αρμοδιότητες του συλλόγου να θεσμοθετούνται καλύτερα από το υπουργείο, ώστε να μην υπάρχουν προστριβές για τις αρμοδιότητες μέσα στον σύλλογο, για να μη δημιουργούνται θέματα μεταξύ των καθηγητών, να μη δημιουργούνται προβλήματα και να μην υπάρχει κακό κλίμα, το οποίο επηρεάζει και τις κρίσεις. Το κράτος θα πρέπει να θεσμοθετεί ποιες θα είναι οι αρμοδιότητες του καθενός ανάλογα με τη θέση του και τα προσόντα του και να είναι καθορισμένες. Γιατί πολλές φορές όταν αποφασίζει ο σύλλογος δημιουργούνται αδικίες, προβλήματα, κάποιοι κοιτάνε να εξασφαλίσουν τον εαυτό τους ή να ελαφρύνουν τον εαυτό τους και από εκεί αρχίζουν τα προβλήματα. Αυτό στη συνέχεια, όταν θα έρθει μια διαχείριση κρίσης, επειδή θα υπάρχουν προστριβές, θα είναι πιο δύσκολο να βρεθεί μια κοινή λύση, να εφαρμόσει κάτι που να είναι ομόφωνο. Εννοείται ο κάθε εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει από πριν τις αρμοδιότητές του και οπωσδήποτε να γίνεται κάθε φορά προσομοίωση σε αυτά που μπορεί να γίνει, όπως επίσης και να έχει ενημερωθεί για τη νομοθεσία. Όταν μια κρίση έχει να κάνει με ανθρώπινο δυναμικό πρέπει πριν την απόφαση του συλλόγου να είναι ενημερωμένος για τη νομοθεσία. Να φροντίζει να ενημερώνεται μέσω του συλλόγου και των αρμόδιων οργάνων. Είναι πολύ δύσκολο για τους εκπαιδευτικούς κατά μόνας τα κάνουν κάτι, γιατί υπερισχύει η θέση του διευθυντή. Για παράδειγμα, σε αυτόν που θα στείλεις έναν μαθητή για να τον τιμωρήσει ή να τον επιπλήξει είναι ο διευθυντής. Μόνος σου δεν μπορείς να το κάνεις. Κατ' επέκταση θα πάει στον σύλλογο αν το περιστατικό είναι σοβαρό. Αυτό ως ένα βαθμό είναι κακό. Αν ας πούμε ο διευθυντής δε δίνει σημασία, δημιουργείται ένα τεράστιο θέμα με την αξιοπιστία των

καθηγητών και μετά οι μαθητές δεν τους σέβονται. Γιατί θεωρούν ότι δε θα τιμωρηθούν και ο καθηγητής εκπίπτει στα μάτια τους. Αυτό έχει να κάνει με την πρόληψη. Γιατί αν σε ένα σχολείο ο διευθυντής και ο σύλλογος έχει σταθερή άποψη και θέση και παίρνει συγκεκριμένες αποφάσεις, τότε και ο κάθε καθηγητής θα γνωρίζει καλά τις αρμοδιότητές του και πώς πρέπει να φερθεί σε κάθε μαθητή, ώστε να προλάβει και τέτοιου είδους κρίσεις. Αν αυτό δεν ισχύει, είναι πολύ δύσκολο και φτάνει να συμβαίνουν αυτά που συμβαίνουν και να ερχόμαστε εκ των υστέρων να δώσουμε τιμωρία και όχι να κάνουμε πρόβλεψη.»

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών ως προς τη διαχείριση κρίσεων κρίνεται ως «πολύ σημαντικός» (ΣΦ), «πάρα πολύ σημαντικός και λειτουργικός, καθώς αναλαμβάνουν να εκτελέσουν άμεσα τις απαραίτητες ενέργειες σε πρώτο βαθμό» (ΔΔ), «εποπτικός, βασικός» (ΥΔ), «εκτελεστικός» (Γ), «ο αμέσως βασικός παράγοντας μετά τον διευθυντή» (ΕΠ), «πολύ σημαντικός ο σύλλογος, γιατί είναι αυτός που καλείται να πράξει σε οποιαδήποτε περίπτωση, που θα εφαρμόσει τη διαχείριση κρίσεων» (ΕΔ2).

Σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων και τις αρμοδιότητές του πρέπει «ο κάθε εκπαιδευτικός να γνωρίζει τον ρόλο του» (ΕΔ), «ο διευθυντής θα πρέπει να τους ενημερώνει, για να γνωρίζουν τον ρόλο τους κάθε φορά» (ΣΝ), «πρώτα θα προσπαθήσει να το διεκπεραιώσει ο ίδιος και μετά θα τρέξει στον διευθυντή να το πει, γίνεται αμέσως ενημέρωση από τον διευθυντή, ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν» (ΣΦ), «να μοιραστούν ρόλοι και ο καθένας να είναι υπεύθυνος για κάποιον τομέα» (Μ), «ο καθένας παίζει τον ρόλο του, πρέπει να είναι λειτουργικός και συμπληρωματικός σε σχέση με τους υπόλοιπους» (ΔΔ), «ο κάθε καθηγητής έχει πολύ συγκεκριμένες αρμοδιότητες» (ΥΔ), «πρέπει να έχει ο καθένας συγκεκριμένο ρόλο που θα συντονίζεται από τον υπεύθυνο του σχεδίου αντιμετώπισης κρίσης, να γνωρίζουν τις αρμοδιότητές τους» (Γ), «τους απονέμονται αρμοδιότητες από τον διευθυντή, πρέπει να διαβάσουν και να ενημερωθούν για το σχέδιο δράσης, να διαβάσουν εγκυκλίους» (ΕΠ), «το κράτος θα πρέπει να θεσμοθετεί ποιες θα είναι οι αρμοδιότητες του καθενός ανάλογα με τη θέση του και τα προσόντα του και να είναι καθορισμένες, γιατί πολλές φορές όταν αποφασίζει ο σύλλογος δημιουργούνται αδικίες,, ο κάθε εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει από πριν τις αρμοδιότητές του και οπωσδήποτε να γίνεται κάθε φορά προσομοίωση σε αυτά που μπορεί να γίνει, όπως επίσης και να έχει ενημερωθεί για τη νομοθεσία» (ΕΔ2).

Ως προς τον ρόλο των εκπαιδευτικών για τον εντοπισμό προβληματικών καταστάσεων και την πρόβλεψη συμβάντων κρίσης «όταν δει ένα παιδί σε κίνδυνο, να παρέμβει, να κάνει κοινωνό τον διευθυντή και τους συναδέλφους, ο διευθυντής θα πρέπει να τους ακούσει αλλιώς δε θα εμπλακούν ξανά» (ΕΔ1), «τα μάτια των εκπαιδευτικών να είναι ανοιχτά, για να προλάβουν το χειρότερο, παίζει ρόλο σ' αυτό η εμπειρία και η προσωπικότητα του εκπαιδευτικού, να έχουν στενή συνεργασία με τους γονείς» (ΣΝ), «να υπάρχει συνεργασία και να επιβλέπουν πάντα τα παιδιά στην τάξη και στην αυλή» (ΣΦ), «να εμπνέουν εμπιστοσύνη στους μαθητές, για να τους ανοιχτούν, να ενημερώνουν και να ενημερώνονται, να είναι σε στενή συνεργασία με τους γονείς, να συμβουλεύουν τους μαθητές, να κρατούν σε ισορροπία τους μαθητές, τήρηση κανόνων, εφημερίες» (Μ), «αν αντιληφθούν ότι υπάρχει πρόβλημα συμπεριφοράς, ενημερώνεται ο διευθυντής, ο ψυχολόγος ή ο κοινωνικός λειτουργός, ο γονέας, μπορούν στην πρόβλεψη να βοηθήσουν κάποια προγράμματα (projects)» (ΕΠα), «εφημερίες, ο καθένας υπεύθυνος για το τμήμα του που ξέρει πολύ καλά τα παιδιά» (ΥΔ), «να έχουν τα μάτια τους ανοιχτά» (ΔΔ), «η πρόβλεψη θα πρέπει να έρχεται μέσα από προγράμματα, σχέδια που θα προϋπάρχουν, εκπαιδεύσεις, δράσεις για συγκεκριμένες κρίσεις, ο εκπαιδευτικός να αναγνωρίζει τα σημάδια και να τα μεταβιβάζει στους αρμοδίους» (Γ), «να έχουν ανοιχτές τις κεραίες τους, να αντιλαμβάνονται τις κρίσεις πριν ξεσπάσουν, να βρίσκονται πολύ κοντά στους μαθητές τους, ώστε αυτοί να εκμυστηρεύονται οτιδήποτε τους απασχολεί» (ΕΠ).

Ως προς τον σχεδιασμό διαχείρισης κρίσεων, «ο Σύλλογος Διδασκόντων έχει αυξημένες αρμοδιότητες αλλά δεν αναλαμβάνει συχνά τέτοιες πρωτοβουλίες, ο εκπαιδευτικός δεν παίρνει εύκολα πρωτοβουλίες να αυτοπροταθεί» (ΕΔ1).

Αυτό οφείλεται «στη στάση του διευθυντή, στις σχέσεις με τον σύλλογο, πόσο επαγγελματίας είναι ο εκπαιδευτικός, πόσο θέλει να διευρύνει τον ρόλο του ή να περιοριστεί στα απολύτως απαραίτητα, στο σύστημα το δημοσιοϋπαλληλικό που προκαλεί αυτή την αντίληψη» (ΕΔ1), αλλά και «είναι πολύ δύσκολο για τους εκπαιδευτικούς κατά μόνας τα κάνουν κάτι, γιατί υπερισχύει η θέση του διευθυντή, αν ας πούμε ο διευθυντής δε δίνει σημασία, δημιουργείται ένα τεράστιο θέμα με την αξιοπιστία των καθηγητών και μετά οι μαθητές δεν τους σέβονται» (ΕΔ2).

Η λύση θα ήταν «αν ευαισθητοποιηθούν οι εκπαιδευτικοί να εμπλακούν σε ομάδα διαχείρισης, παίζει ρόλο και η ατομική ευθύνη» (ΕΔ1), «αν σε ένα σχολείο ο διευθυντής και ο σύλλογος έχει σταθερή άποψη και θέση, τότε και ο κάθε καθηγητής θα γνωρίζει καλά τις αρμοδιότητές του και πώς πρέπει να φερθεί σε κάθε μαθητή, ώστε να προλάβει κρίσεις, αλλιώς φτάνει να συμβαίνουν

αυτά που συμβαίνουν και να ερχόμαστε εκ των υστέρων να δώσουμε τιμωρία και όχι να κάνουμε πρόβλεψη» (ΕΔ2).

Ρόλο, επίσης, παίζει «να έχουν οι καθηγητές εκπαίδευση, κάποιες γενικές οδηγίες» (ΕΔ1), «η πρόβλεψη έρχεται με την ενημέρωση, την εκπαίδευση, τη γνώση» (Γ).

Τέταρτη ερώτηση: «Ποιος είναι ο ρόλος των μαθητών της σχολικής μονάδας στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων;»

ΕΔ1: «Εξαρτάται από την ηλικία τους, αλλά και οι μαθητές θα πρέπει να έχουν συγκεκριμένες οδηγίες. Για παράδειγμα, στο θέμα της σχολικής βίας υπάρχει ένα μοντέλο που λέγεται Διαμεσολάβηση, κατά το οποίο οι ίδιοι οι μαθητές εκπαιδεύονται και διαχειρίζονται κάποια περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, διενέξεων, συγκρούσεων μεταξύ των μαθητών, και δε φτάνουν στο γραφείο των καθηγητών. Επιλύονται σε επίπεδο μαθητών. Απλώς θέλει εκπαίδευση. Μπορούμε εμπλέξουμε και να αξιοποιήσουμε κάποιες ικανότητες των παιδιών. Για παράδειγμα, αν κάποια είναι πρόσκοποι, θα μπορούσε σε θέματα εκκένωσης να αξιοποιήσουμε τις δεξιότητές τους. Είναι θέμα προσωπικότητας του παιδιού. Γενικά όμως τα παιδιά είναι εκπαιδύσιμα προς διάφορες κατευθύνσεις. Είναι ευθύνη των παιδιών και η τήρηση του εσωτερικού κανονισμού, γιατί ζούμε σε μια σχολική κοινότητα και είναι κάποια πράγματα που διατρέχουν τη σχολική ζωή και πρέπει να κάνουμε τα παιδιά κοινωνούς. Ανάλογα με την ηλικία τους και την ωριμότητά τους μπορούμε να τα εμπλέξουμε σε κάποια καθήκοντα. Είναι καλό και για τις σχέσεις μαθητών και εκπαιδευτικών ή μαθητών μεταξύ τους.»

ΣΝ: «Οι μαθητές όταν είναι παρόντες σε μια κρίση θα πρέπει να καλούν άμεσα κάποιον καθηγητή για να επιλυθεί το ζήτημα και να μην προσπαθήσουν οι ίδιοι να το λύσουν. Και φυσικά οι ίδιοι αν δέχονται κάποια μορφή bullying ή κάτι που θα προκαλέσει κρίση θα πρέπει να το πουν και να το σταματήσουν έγκαιρα. Δεν πρέπει να παρασυρθούν σε φασαρία και να είναι σε θέση να ελέγξουν τον εαυτό τους. Εφόσον τηρούν και τους κανόνες του σχολείου, είναι περισσότερο πειθαρχημένοι και οι πιθανότητες να δημιουργηθούν κρίσεις μειώνονται επίσης.»

ΣΦ: «Οι μαθητές θα πρέπει να είναι πειθαρχημένοι, πρέπει να υπακούν στους κανόνες και να έχουν καλή θέληση ώστε να μπορούν να ανταπεξέλθουν. Να ακούν και να υπακούν ουσιαστικά τους καθηγητές και τον διευθυντή, όσο μπορούν.»

Μ: «Πρέπει οι μαθητές να διατηρούμε την ψυχραιμία μας. Σε περίπτωση που δεν μπορούμε να λύσουμε μόνοι μας το πρόβλημα, να απευθυνόμαστε στους καθηγητές και μεταξύ των μαθητών να υπάρχει πνεύμα συνεργασίας και εμπιστοσύνης, να καλλιεργούν τις σχέσεις τους, ώστε να δημιουργούνται όσο το δυνατόν λιγότερες κρίσεις. Τα παιδιά θα πρέπει να είναι πειθαρχημένα και να τηρούν τους κανόνες που βάζει ο υπεύθυνος της τάξης και γενικά ο διευθυντής, για να λειτουργεί η τάξη και το σχολείο με σωστό τρόπο και οι μαθητές να χαίρονται την ύπαρξή τους στο σχολείο. Συνήθως στα σχολεία υπάρχουν αναρτημένοι οι κανόνες, συνήθως στις μικρότερες τάξεις. Οι περισσότεροι μαθητές είναι πειθαρχημένοι και τηρούν τους κανόνες, ωστόσο υπάρχουν και κάποιες εξαιρέσεις, για παράδειγμα κοπάνα από το σχολείο.»

ΔΔ: «Πολύ σημαντικός ο ρόλος τους και κυρίως των θεσμικών οργάνων των μαθητών, του δεκαπενταμελούς ή των συμβουλίων των τάξεων, γιατί έχοντας προδιαγεγραμμένες αρμοδιότητες σε κάποια ζητήματα μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και πολλές φορές καταλυτικά. Αν πέσει στην αντίληψή τους κάτι θα πρέπει να μιλήσουν τόσο στον διευθυντή όσο και στον υπεύθυνο του τμήματος ή γενικώς στο συμβούλιο του τμήματος. Και ίσως είναι πιο εύκολο πολλές φορές σε προβλήματα που έχουν να κάνουν με την τάξη, να λυθούν μέσα στο επίπεδο αυτό χωρίς την παρέμβαση την άμεση του διευθυντή παρά μόνο την πληροφόρησή του για όσα πρέπει να κατευθύνει σε δεύτερο επίπεδο. Οπωσδήποτε οι μαθητές θα πρέπει να είναι γνώστες του εσωτερικού κανονισμού του σχολείου, είναι απαραίτητο. Η αλήθεια είναι τις πρώτες μέρες της κάθε σχολικής χρονιάς καλό είναι να αφιερώνεται κάποιο χρονικό διάστημα από τον υπεύθυνο καθηγητή του τμήματος έτσι ώστε ο κανονισμός όχι απλά να γνωστοποιείται στους μαθητές αλλά να καταλαβαίνουν ότι είναι μέρος της καθημερινότητάς τους, ότι καθορίζει πολλά πράγματα και από εκεί και πέρα όλες οι συμπεριφορές, επιβραβεύσεις, τιμωρίες είναι αποτέλεσμα αυτής της ύπαρξης του κανονισμού.»

ΕΠα: «Οι μαθητές τηρούν τις οδηγίες που τους δίνουν οι δάσκαλοι, όπως και τώρα με τον COVID φοράνε τις μάσκες τους. Είναι πολύ σημαντικό να τηρούνε τους κανόνες. Τους λέμε ότι αυτή είναι η ζωή, η ζωή έχει τα καλά και τα κακά και πρέπει να μάθουμε να τα διαχειριζόμαστε και δεν παίζει ρόλο αν είμαστε μικροί ή μεγάλοι. Είμαστε όλοι υπεύθυνοι. Και για να τους το κάνω ακόμα πιο όμορφο εγώ, γυρίζω στο τέλος και τους λέω «σας ευχαριστώ πολύ, που και για μένα φοράτε τη μάσκα, γιατί εγώ είμαι μεγάλη και ουσιαστικά προστατεύετε κι εμένα». Τους πιάνεις και στο φιλότιμο. Θα πρέπει σε άλλες περιπτώσεις που δουν κάτι να μην είναι παρατηρητές, να το λένε κατευθείαν στον δάσκαλο. Επειδή έχω κάνει και προγράμματα bullying στα σχολεία, μαθαίνουν ότι πολλές φορές ο παρατηρητής γίνεται θύτης όταν δε λέει το γεγονός στον δάσκαλο ή στον γονιό. Επειδή γίνονται πολλά τέτοια

προγράμματα, τα παιδιά μιλάνε, δηλαδή λένε «κυρία συμβαίνει αυτό». Τους λέμε να μην εμπλέκονται κι αυτά πολύ, τουλάχιστον στην πρωτοβάθμια, για να μη φάνε κι αυτά ξύλο. Να πάνε να το πουν στον δάσκαλο που είναι μεγάλος, για να μπορεί να διευθετήσει την κατάσταση.»

ΥΔ: «Στο σχολείο μας τα παιδιά έχουν ρόλο. Ζώντας καθημερινά καταστάσεις που έπρεπε να τις ελέγξουμε, αναγκαστήκαμε να βρούμε πράγματα για να μπορέσουμε να επιβιώσουμε όλοι και τα παιδιά και εμείς μέσα στο σχολείο. Έχουμε εμπλέξει πάρα πολύ το 15μελές σε διαδικασίες τέτοιες, δηλαδή έχουμε βγάλει έναν κανονισμό για το σχολείο. Σε συνεργασία με το 15μελές περνάνε μια φορά τον μήνα δύο-τρία άτομα από το 15μελές από όλα τα τμήματα και υπενθυμίζουν τους κανόνες του σχολείου. Δηλαδή τα παιδιά με τα παιδιά. Είναι πολύ σημαντικό οι ομόβαθμοι δηλαδή μεταξύ τους. Αλλιώς τους έρχεται όταν κάτι είναι από πάνω, από τη διοίκηση ή από τους ενήλικες εκπαιδευτικούς και αλλιώς όταν τους έρχεται μία πληροφόρηση από το ίδιο επίπεδο που είναι το δικό τους συμβούλιο. Είναι πολύ σημαντικό και έχει πολύ καλά αποτελέσματα. Άρα ο ρόλος των παιδιών είναι πολύ σημαντικός. Τα παιδιά μπορεί να λειτουργήσουν πυροσβεστικά μεταξύ τους. Κι αν το 15μελές που είναι ένα θεσμικό όργανο για τους μαθητές το βάλεις μέσα στο παιχνίδι, το εμπλέξεις μέσα σε διαδικασίες έχει πολύ καλά αποτελέσματα.»

Γ: «Οι μαθητές είναι οι εκπαιδευόμενοι, είναι αυτοί που πρέπει να μάθουν, είναι οι αποδέκτες των επιπτώσεων μιας κρίσης. Η σωστή εκπαίδευσή τους από τους διαχειριστές της αντιμετώπισης κρίσης αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα για την εξάλειψη του κινδύνου. Οι κανόνες που υπάρχουν σε μια σχολική μονάδα βοηθούν στην αποτροπή κάποιων κρίσεων, κάποιων δυσάρεστων καταστάσεων και το κυριότερο είναι αυτό, να μάθουν να υπακούν σε κανόνες, να μάθουν να ζουν σε μια κοινωνία που περιβάλλεται από κανόνες, για να μπορέσουν να συνυπάρξουν με τους υπολοίπους. Για την περίπτωση που κάποιος μαθητής αντιληφθεί μια προβληματική κατάσταση θα έλεγα ότι ένας μαθητής δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ένα πρόβλημα μόνος του. Πάντα χρειάζεται μια ομάδα, ένα σχέδιο, κάποιος υπεύθυνος που θα συντονίζει. Οι καθηγητές ως υπεύθυνοι διαχείρισης κρίσεων, ως εμπειρότεροι, ή ο διευθυντής που έχει τον ρόλο να κινητοποιεί κι άλλους φορείς ή παράγοντες για την αποτροπή μιας κρίσης ή μιας δυσάρεστης κατάστασης είναι απαραίτητο να ενημερώνει τους καθηγητές του, να συζητάει, να έχει το θάρρος να πλησιάζει τους καθηγητές και τους γονείς, να υπάρχει γενικά μια συνεργασία όλων αυτών.»

ΕΠ: «Οι μαθητές έχουν και πρέπει να έχουν έναν ενεργό ρόλο μέσα στο σχολείο. Ειδικότερα και στη δευτεροβάθμια έχουν ενεργό συμμετοχή και μέσω των μαθητικών τους συμβουλίων. Εκεί εντοπίζουν τα προβλήματα, μιλάνε με τους δασκάλους και τον διευθυντή, τους ενημερώνουν σε περίπτωση που αυτοί δεν τα γνωρίζουν, προτείνουν ακόμα και λύσεις και προσπαθούν όλοι μαζί σε συνεργασία να διαχειριστούν το πρόβλημα. Αυτοί οι μαθητές πρέπει να εκπαιδεύονται από τους καθηγητές για το πώς πρέπει να διαχειριστούν τις κρίσεις, κυρίως και σε θέματα που άπτονται της ασφάλειάς τους, όπως για παράδειγμα η άσκηση σεισμού. Πολύ σημαντικό ρόλο παίζει και η εκπαίδευσή τους από ειδικούς, από αστυνομία, από πυροσβεστική. Θα πρέπει να γίνονται κάποια σεμινάρια. Επειδή συχνά υπάρχουν και περιστατικά που μαθητές χάνουν τους γονείς τους είναι πολύ σημαντικό να γίνονται σεμινάρια διαχείρισης πένθους, ή όπως έγινε στο σχολείο μου διαχείρισης προβλημάτων υγείας, όχι μόνο για τα παιδιά που έχουν το πρόβλημα αλλά και για τους συμμαθητές τους, να ενημερώνονται σε θέματα εκφοβισμού, να απευθύνονται στους καθηγητές τους, να μη φοβούνται αν κάτι πέσει στην αντίληψή τους να το πουν. Αυτό βέβαια προϋποθέτει και ένα χτίσιμο εμπιστοσύνης με τον καθηγητή.»

ΕΔ2: «Οι μαθητές σε σχολεία που τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν μέσω των συμβουλίων τους κυρίως αλλά και μέσω της τάξης, συνήθως είναι λογικοί και δίνουν και μόνοι τους λύσεις. Το θέμα είναι ότι πρέπει να τους δίνεται η δυνατότητα να το κάνουν αυτό, γιατί σε πάρα πολλά σχολεία δεν τους δίνεται η δυνατότητα ή θεωρείται η γνώμη τους υποδεέστερη και δε δίνουν σημασία. Είναι πολύ δύσκολο πάντως στους μαθητές να τους εντάξεις μέσα στη διαχείριση των κρίσεων, διότι λόγω φιλίας με άλλους μαθητές, ιδίως για προβλήματα που αφορούν συμπεριφορές ή bullying κ.τ.λ. ή φοβούνται να πουν τη γνώμη τους ή δε θέλουν λόγω φιλικών σχέσεων, οπότε εκεί δύσκολα μπορούν να πάρουν θέση. Οποσδήποτε σε άλλες κρίσεις, όπως σεισμοί κ.τ.λ. εκεί οι μαθητές αν δε συμμετέχουν σωστά και δεν έχουν θέση κι αυτοί και αρμοδιότητες είναι δύσκολο να εφαρμόσεις ένα σχέδιο κρίσης. Στις άλλες περιπτώσεις οι μαθητές είναι δύσκολο να εκπαιδευτούν, γιατί ο μαθητής είναι ανήλικος. Δεν έχει ούτε την ωριμότητα ούτε τη δύναμη για να μπορέσει να αντιδράσει ή να σκεφτεί λογικά. Συνήθως οι μαθητές μπορεί να θέλουν να βοηθήσουν και έχουν και δημοκρατικές απόψεις πολλοί και έχουν αρχές από το σπίτι τους, αλλά επειδή είναι εξάλλου ανήλικοι θεωρώ πως δεν είναι καλό να εντάσσονται στη διαχείριση αυτών των κρίσεων εκτός του να παίρνουμε τη σύμφωνη γνώμη τους για κάποια πράγματα, να τους ακούμε τουλάχιστον. Πρέπει να συμμετέχουν στο επίπεδο του λέω την άποψή μου.»

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Ο ρόλος των μαθητών για την πρόβλεψη και διαχείριση κρίσεων θεωρείται «σημαντικός» (ΔΔ, ΥΔ) και «ενεργός» (ΕΠ) .

Εξαρτάται βέβαια «από την ηλικία τους και την ωριμότητά τους» (ΕΔ).

Επισημαίνεται ότι ο ρόλος ιδίως των μαθητικών συμβουλίων είναι σημαντικός, καθώς «μέσω των θεσμικών τους οργάνων, του 15μελούς και των συμβουλίων των τάξεων, μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και πολλές φορές καταλυτικά» (ΔΔ), «αν το 15μελές που είναι ένα θεσμικό όργανο το βάλεις μέσα στο παιχνίδι, το εμπλέξεις μέσα σε διαδικασίες, έχει πολύ καλά αποτελέσματα» (ΥΔ), «ειδικότερα στη δευτεροβάθμια οι μαθητές έχουν ενεργό συμμετοχή και μέσω των μαθητικών συμβουλίων, εκεί εντοπίζουν τα προβλήματα, μιλάνε με τους δασκάλους και τον διευθυντή, τους ενημερώνουν, προτείνουν ακόμα και λύσεις» (ΕΠ), «σε σχολεία που τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν μέσω των συμβουλίων τους κυρίως αλλά και μέσω της τάξης, συνήθως είναι λογικοί και δίνουν και μόνοι τους λύσεις, πρέπει να τους δίνεται η δυνατότητα να το κάνουν αυτό, γιατί σε πάρα πολλά σχολεία δεν τους δίνεται ή θεωρείται η γνώμη τους υποδεέστερη» (ΕΔ2).

Επίσης, αναφέρεται ότι κάποια προβλήματα μπορούν να λυθούν σε επίπεδο μαθητών, καθώς «εκπαιδούνται να διαχειρίζονται κάποια περιστατικά σχολικού εκφοβισμού και συγκρούσεων και να επιλύονται σε επίπεδο μαθητών» (ΕΔ), «τα παιδιά με τα παιδιά, είναι πολύ σημαντικό οι ομόβαθμοι μεταξύ τους, αλλιώς τους έρχεται όταν κάτι είναι από πάνω και αλλιώς όταν έρχεται μια πληροφόρηση από το ίδιο επίπεδο, τα παιδιά μπορούν να λειτουργήσουν πυροσβεστικά μεταξύ τους» (ΥΔ), «είναι πιο εύκολο πολλές φορές σε προβλήματα που έχουν να κάνουν με την τάξη να λυθούν στο επίπεδο αυτό χωρίς την άμεση παρέμβαση του διευθυντή» (ΔΔ).

Βέβαια υπάρχει και η αντίθετη γνώμη ότι «πολύ δύσκολο πάντως στους μαθητές να τους εντάξεις μέσα στη διαχείριση των κρίσεων, διότι λόγω φιλίας με άλλους μαθητές, ιδίως για προβλήματα που αφορούν συμπεριφορές ή bullying κ.τ.λ. ή φοβούνται να πουν τη γνώμη τους ή δε θέλουν λόγω φιλικών σχέσεων, οπότε εκεί δύσκολα μπορούν να πάρουν θέση» (ΕΔ2).

Για την αποτροπή προβληματικών καταστάσεων «είναι ευθύνη των παιδιών η τήρηση του εσωτερικού κανονισμού» (ΕΔ), «να μην παρασύρονται σε φασαρίες, να είναι σε θέση να ελέγξουν τον εαυτό τους, να τηρούν τους κανόνες του σχολείου, να είναι πειθαρχημένοι» (ΣΝ), «να είναι πειθαρχημένοι, να υπακούν στους κανόνες, να έχουν καλή θέληση να ανταπεξέλθουν» (ΣΦ), «να είναι πειθαρχημένοι, να τηρούν τους κανόνες και να είναι γνώστες του εσωτερικού κανονισμού

του σχολείου» (ΔΔ), «να διατηρούν την ψυχραιμία τους» (Μ), «να μάθουν να υπακούν σε κανόνες» (Γ), «είναι σημαντικό να τηρούν τους κανόνες, να μάθουν να διαχειρίζονται τα καλά και τα κακά της ζωής, να μάθουν ότι όλοι είμαστε υπεύθυνοι» (ΕΠα), «να υπάρχει πνεύμα συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ των μαθητών» (Μ).

Σχετικά με την επικοινωνία και συνεργασία τους με τους καθηγητές «όταν μαθητές είναι παρόντες σε μια κρίση να καλούν κάποιον καθηγητή, για να επιλυθεί το ζήτημα» (ΕΝ), «αν δεν μπορούν να το λύσουν μόνοι τους το πρόβλημα, να απευθύνονται στους καθηγητές» (Μ), «αν πέσει στην αντίληψή τους κάτι, θα πρέπει να μιλήσουν στον υπεύθυνο του τμήματος» (ΔΔ), «να μην είναι παρατηρητές, να το λένε στον δάσκαλο» (ΕΠα), «στην περίπτωση που κάποιος μαθητής αντιληφθεί μια προβληματική κατάσταση θα έλεγα ότι ένας μαθητής δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ένα πρόβλημα μόνος του, πάντα χρειάζεται μια ομάδα, ένα σχέδιο, κάποιος υπεύθυνος που θα συντονίζει, είναι απαραίτητο να ενημερώνει τους καθηγητές του» (Γ). Αυτό προϋποθέτει «να έχει το θάρρος να μιλήσει στους καθηγητές» (Γ), «χτίσιμο εμπιστοσύνης με τους καθηγητές» (ΕΠ).

Σχετικά με την εκπαίδευσή τους για τη διαχείριση κρίσεων, οι μαθητές «πρέπει να έχουν συγκεκριμένες οδηγίες (ΕΔ), «είναι οι εκπαιδευσιμοι, αυτοί που πρέπει να μάθουν» (Γ), «να εκπαιδεύονται από τους καθηγητές για το πώς πρέπει να διαχειρίζονται τις κρίσεις, σημαντικό ρόλο παίζει και η εκπαίδευσή τους από ειδικούς, αστυνομία, πυροσβεστική, να γίνονται κάποια σεμινάρια» (ΕΠ), «να εμπλέξουμε και να αξιοποιήσουμε κάποιες ικανότητες των παιδιών» (ΕΔ). Διαφορετικά «σε κρίσεις όπως σεισμοί κ.τ.λ., οι μαθητές αν δε συμμετέχουν σωστά και δεν έχουν θέση κι αυτοί και αρμοδιότητες, είναι δύσκολο να εφαρμόσεις ένα σχέδιο κρίσης» (ΕΔ2).

Πέμπτη ερώτηση: «Ποιος είναι ο ρόλος των γονέων στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων σε μια σχολική μονάδα;»

Απαντήσεις

ΕΔ1: «Και οι γονείς βεβαίως μπορούν να εμπλακούν. Ένας σύλλογος που είναι κοντά στο σχολείο μπορεί να εμπλακεί σε διάφορα επίπεδα και με τη διαχείριση κρίσεων. Θα έπρεπε να είναι πιο ενεργητικός ο ρόλος τους. Αλλά τώρα με αυτές τις δικλείδες που μπαίνουν ότι τα μέλη των ΔΣ των συλλόγων πρέπει να μην έχουν φορολογικές υποχρεώσεις και δεν τους δίνεται φορολογική ενημερότητα.... Αυτό κάνει κάποιους γονείς διστακτικούς στο να εμπλακούν. Πρέπει να αποδεσμευτούν λίγο και οι σύλλογοι από αυτό το φορολογικό περιβάλλον. Για την

πρόβλεψη οι γονείς μπορούν να εμπλακούν, αν πέσει κάτι στην αντίληψή τους, με το να έχει ένας γονιός τεχνογνωσία και ενδεχομένως να μπορεί να την αξιοποιήσει υπέρ του σχολείου, με το να καλούνται οι εκπρόσωποι του σχολείου σε τακτικές συναντήσεις με τη διοίκηση του σχολείου και κάποιους εκπαιδευτικούς και να συζητάνε θέματα που ανακύπτουν. Με πολλούς τρόπους μπορεί ένας γονέας να εμπλακεί.»

ΣΝ: «Οι γονείς έχουν τον σημαντικότερο ρόλο. Πρέπει να βρίσκονται σε άμεση επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς. Ένα παιδί για να βοηθηθεί, δε βοηθιέται μόνο από το σχολείο ή αποκλειστικά και μόνο από το σπίτι. Πρέπει οι δύο αυτοί παράγοντες θα συνεργάζονται. Αυτό είναι το ιδανικό. Βέβαια, υπάρχουν γονείς που δε θέλουν να έχουν επικοινωνία με το σχολείο. Για παράδειγμα, για ένα παιδί που υποστηρίζω εγώ ως σχολική νοσηλεύτρια, εννοείται ότι πρέπει να έχω την καλύτερη σχέση με τους γονείς του, να γνωρίζω και το ιατρικό ιστορικό του, αλλά και να έχω τη δυνατότητα να επικοινωνώ με τον γονέα, γιατί πέρα από το κομμάτι που έχει να κάνει με την ασθένεια, πρέπει να προστατεύσουμε και την ψυχολογία αυτού του παιδιού.»

ΣΦ: «Είναι σημαντικός ο ρόλος τους. Πρέπει να έχουν πολύ καλή σχέση με τον διευθυντή και με τους καθηγητές, γιατί αυτοί βλέπουν τα παιδιά τους τις ώρες που δεν είναι στο σπίτι. Το παιδί μπορεί αλλιώς να συμπεριφέρεται στο σχολείο και αλλιώς στο σπίτι. Οπότε ο καθηγητής θα πει αυτό που βλέπει, αλλά κάποιοι γονείς αρνούνται να παραδεχτούν κάποια προβληματική συμπεριφορά του παιδιού τους, ότι δεν είναι τόσο πειθαρχημένο ή υπάκουο. Είναι και η εφηβεία που παίζει ρόλο στην ψυχολογία τους. Θα πρέπει να κοιτάζουν την ψυχολογία τους για να αντιμετωπίσουν διάφορες καταστάσεις. Γι' αυτό θα πρέπει ο γονιός να είναι σε συνεργασία με τους καθηγητές. Αν ο γονιός δει στο παιδί του κάτι, θα πρέπει να ενημερώσει τον καθηγητή για να μπορεί και ο καθηγητής να το βοηθήσει το παιδί. Πρέπει άρα να υπάρχει ενημέρωση και επικοινωνία των γονιών με τους καθηγητές και τον διευθυντή.»

Μ: «Οι γονείς θα πρέπει να είναι σε συνεχή επικοινωνία με τους καθηγητές και με τον υπεύθυνο καθηγητή της τάξης, ώστε να γνωρίζει ο καθηγητής αν το παιδί αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα σε σχέση με τη συμπεριφορά του στο σπίτι, για να αποφευχθούν οι άσχημες συμπεριφορές του στην τάξη. Ο Σύλλογος γονέων στο σχολείο μου στηρίζει τις αποφάσεις των μαθητών. Βέβαια, υπάρχουν περιπτώσεις διαφωνιών αλλά τόσο με τους μαθητές όσο και με τους καθηγητές αλλά και τη διεύθυνση του σχολείου έχουν καλές σχέσεις για τη σωστή λειτουργία του σχολείου. Σε περιπτώσεις που το σχολείο αντιμετώπιζε προβλήματα, βγήκαν μπροστά και βοήθησαν να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα.»

ΔΔ: «Ο ρόλος των γονέων είναι το δεύτερο εξίσου σημαντικό κομμάτι της αντιμετώπισης της οποιασδήποτε κρίσης. Τόσο στην πρόληψη όσο και στη διαχείριση της κρίσης. Ωστόσο, ενώ θα έπρεπε να είναι ο ρόλος του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων καταλυτικός και καθοδηγητικός για την επίλυση του κάθε προβλήματος, στην πράξη υπάρχει πρόβλημα με τη λειτουργία του, ιδιαίτερα στα λύκεια, λόγω της ηλικίας των παιδιών σιγά σιγά παίζουν έναν δεύτερο ρόλο θα το λέγαμε, συνεπώς ο σύλλογος ή καθετί το οργανωμένο σε αυτή την περίπτωση δεν παίζει τόσο σημαντικό ρόλο όσο οι γονείς και η απευθείας συνεννόηση του παιδιού ή των παιδιών που εμπλέκονται σε κάποιο θέμα με τον σύλλογο των καθηγητών και τον διευθυντή του σχολείου. Αν αντιληφθούν κάτι οι γονείς και θα πρέπει να ενημερώνουν και να ζητούν τη συμπαράσταση του σχολείου.»

ΕΠα: «Οι γονείς παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο, γιατί οι γονείς πολλές φορές είναι πολύ παρεμβατικοί μέσα στα σχολεία. Πολλές φορές έρχονται και εναντίον του δασκάλου. Για παράδειγμα, πέρυσι μου έλεγαν οι συνάδελφοι πρόσεχε αυτόν τον γονιό γιατί συνέχεια δημιουργεί προβλήματα. Μια μέρα το παιδί του χτύπησε ένα άλλο παιδί και του έκανα παρατήρηση. Ήρθε ο πατέρας του και μου ζήτησε τον λόγο και ότι θα φτάσει μέχρι την πρωτοβάθμια γιατί είδε το παιδί του να βγαίνει κλαμένο από το σχολείο. Όλη τη χρονιά ήταν έξω από τα κάγκελα και τρώμαζε τους εκπαιδευτικούς. Όταν του εξήγησα βέβαια όλα λύθηκαν με τον καλύτερο τρόπο. Θα πρέπει να υπάρχει καλή επικοινωνία μεταξύ των γονέων και των εκπαιδευτικών. Γιατί πολλές φορές νομίζουν ότι θέλουμε το κακό του παιδιού τους και μας κατηγορούν ότι οι εκπαιδευτικοί δε δουλεύουμε, ζητάνε το δικό τους το παιδί να έχει προτεραιότητα. Κανένα παιδί δεν έχει προτεραιότητα, όλα είναι το ίδιο για εμάς. Ο καλύτερος δάσκαλος και ο χειρότερος δάσκαλος προσπαθεί να κάνει το καλύτερο μέσα στην τάξη. Και αυτό ο γονέας θα πρέπει να το καταλάβει. Ο σύλλογος γονέων βοηθάει σε πολλά ζητήματα το σχολείο. Αν χρειάζεται να αγοράσουν κάποια πράγματα και σε συζητήσεις παίρνει μέρος. Αλλά δε θα πρέπει ο σύλλογος να είναι πολύ μέσα στο σχολείο, γιατί ο κάθε ο γονέας το βλέπει συναισθηματικά από τη δική του την πλευρά. Ο δάσκαλος όμως για να είναι εκεί έχει και τις γνώσεις, έχει εκπαιδευτεί. Μέχρι ένα σημείο πρέπει να εμπλέκονται οι γονείς. Πρέπει να σέβονται το έργο του εκπαιδευτικού. Αν το παιδί αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα, ο γονέας πρέπει να έρθει να το πει στο σχολείο. Από κει και πέρα, ο δάσκαλος θα δει τι μπορεί να κάνει. Αλλά αν το παιδί περνάει λόγω εφηβείας κρίση και για παράδειγμα βρίζει και καλείς τον γονέα και συζητάς μαζί του και σου γυρίζει το άσπρο μαύρο, γιατί αυτά ζούμε, δεν είναι λύση. Γι' αυτό θα πρέπει να υπάρχει αλληλοεμπιστοσύνη. Είδαμε τώρα με τις μάσκες και τα περιστατικά με τους γονείς τι έγινε σε κάποια σχολεία.»

ΥΔ: «Και οι γονείς επίσης με τη σειρά τους έχουν έναν σημαντικό ρόλο, γιατί όταν δεν χάνονται οι πληροφορίες και ενημερώνονται... Νομίζω ένα πολύ σημαντικό κομμάτι είναι η ενημέρωση όταν μιλάμε για περιστατικά που αφορούν το σχολείο. Νομίζω η αμεσότητα, η ειλικρίνεια και η εμπλοκή των γονιών και το να μη χάνονται πληροφορίες ή όταν υπάρχουν διαδικασίες που πρέπει να γίνουν, παίρνεται απόφαση από τη διεπιστημονική ομάδα ή από το συμβούλιο τάξης κ.τ.λ., αυτές θα πρέπει να μεταφέρονται στην οικογένεια γιατί ίσως κάποια πράγματα θα πρέπει να γίνονται εκεί. Το παιδί δεν είναι ξεκομμένο ή είναι στο σπίτι ή είναι στο σχολείο. Άρα θα πρέπει να υπάρχει μια συνέχεια της διαχείρισης που έχει αποφασιστεί και στο σπίτι. Δεν μπορούμε εμείς να κάνουμε άλλα και οι γονείς να κάνουν άλλα. Άρα, για κάποια περιστατικά και για κάποια παιδιά είναι σημαντική η συνεργασία με τους γονείς. Έχει δείξει όλα αυτά τα χρόνια ότι όταν οι γονείς είναι συνεργάσιμοι είναι πολύ καλά και τα αποτελέσματα με τα παιδιά τους σε σχέση με γονείς που είναι πιο αντιδραστικοί ή είναι αμέτοχοι και αδιάφοροι.»

Γ: «Θεωρώ ότι οι γονείς πρέπει να έχουν έναν ενεργό ρόλο στη σχολική μονάδα. Μπορούν κι αυτοί να συνδράμουν σε κάθε περίπτωση στον ρόλο των εκπαιδευτικών, φτάνει να υπάρχει κι από αυτούς διάθεση συνεργασίας, να μην κατακρίνουν συνεχώς ούτε το έργο ούτε τον ρόλο των εκπαιδευτικών και γενικά των εργαζόμενων μέσα στη σχολική μονάδα, να ενημερώνονται, να συμμετέχουν στις δράσεις που γίνονται μέσα στο σχολείο, ώστε να μπορούν να είναι κι αυτοί αποτελεσματικοί, να είναι κι αυτοί μέρος της ομάδας, να μην είναι έξω από αυτή. Από προσωπική εμπειρία δεν πρέπει να υπάρχει μεγάλη συμμετοχή των γονέων, να έχουν ενεργό ρόλο οι γονείς στα σχολεία. Για παράδειγμα, όπως ξέρω στο σχολείο των παιδιών μου στο γυμνάσιο 3 φορές χρειάστηκε να γίνει έκκληση από τον διευθυντή για ψηφοφορία για τον σύλλογο γονέων και δεν ανταποκρίθηκε κανένας σχεδόν. Πέρα από αυτό πολλές φορές στους συλλόγους γονέων οι σχέσεις δεν είναι πολύ αρμονικές, υπάρχουν προστριβές μεταξύ τους, πολλές φορές κάποια συμφέροντα τους αποτρέπουν ώστε να δημιουργήσουν συνθήκες ευνοϊκές για τη σχολική μονάδα και να συμμετέχουν σε αυτή με στόχο την αποτροπή ενός προβλήματος ή μιας κρίσης. Ο γονέας έχει τη μεγαλύτερη εξουσία πάνω στα δικά του παιδιά, αυτός γνωρίζει τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να τα καθοδηγήσει, αυτός έχει διαπαιδαγωγήσει το παιδί του από την αρχή της ζωής του. Πιστεύω πως παίζει τον κυριότερο παράγοντα και μπορεί να επηρεάσει και την ψυχολογία και την κρίση των παιδιών σε μεγάλο βαθμό, οπότε είναι κι αυτός που θα μπορέσει να κινητοποιήσει κάποιους παράγοντες, κάποιους φορείς για την αντιμετώπιση μιας κρίσης που σχετίζεται με το δικό του το παιδί. Είναι σημαντικό να

υπάρχει επικοινωνία των γονέων με τους εκπαιδευτικούς, γιατί μόνο έτσι μπορεί να υπάρξει κοινή δράση και κοινός στόχος για την αντιμετώπιση κάποιων προβλημάτων.»

ΕΠ: «Οι γονείς παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο. Γενικά έχοντας τα παιδιά τους τόσες ώρες στο σχολείο δε θα πρέπει να είναι αμέτοχοι. Θα πρέπει κι αυτοί να αναλαμβάνουν δράσεις για την εκπαίδευση και των εκπαιδευτικών και των παιδιών τους. Δηλαδή, μπορούν να διοργανώνουν ενημερωτικές συναντήσεις, να διοργανώνουν σεμινάρια σχολές γονέων, σχέδια δράσης μέσω του Συλλόγου Γονέων. Για παράδειγμα στο δικό μας σχολείο ο σύλλογος γονέων ανέλαβε πρωτοβουλία και κάλεσε και πυροσβεστική για περίπτωση σεισμού να κάνει κάποιο σεμινάριο σε εκπαιδευτικούς φέρνοντας μαζί και ένα από τα ειδικά εκπαιδευμένα σκυλιά και ήρθε η αστυνομία να κάνει σεμινάριο ειδικότερα για το cyber bullying. Οπότε φυσικά και οι γονείς πρέπει να έχουν έναν ενεργό ρόλο παρόλο που δεν βρίσκονται μέσα στη σχολική μονάδα. Βέβαια η αλήθεια είναι σε ελάχιστα σχολεία έχω δει οι γονείς να έχουν τέτοιο ενεργό ρόλο. Δυστυχώς οι σύγχρονοι ρυθμοί ζωής δεν επιτρέπουν τους γονείς να ασχοληθούν τόσο ενεργά με το σχολείο. Οι περισσότεροι σύλλογοι γονέων στέκονται στα βασικά, στις φωτογραφίες των παιδιών, στη διοργάνωση της τελικής γιορτής, σε κάποια δωράκια στα παιδιά...Και μεμονωμένα οι γονείς θα πρέπει να βρίσκονται σε επικοινωνία με το σχολείο για την αντιμετώπιση προβλημάτων αλλά διαφωνώ με τη συνεχή παρουσία των γονέων στο σχολείο, γιατί καταντάει κουραστικό για τον εκπαιδευτικό. Βέβαια αν υπάρχει πρόβλημα και ο ίδιος ο εκπαιδευτικός θα ζητήσει τον γονιό. Θα πρέπει να υπάρξει η χρυσή τομή. Ούτε οι γονείς να είναι εντελώς αμέτοχοι ούτε να είναι καθημερινά στο σχολείο. Γιατί είχαμε τέτοιες περιπτώσεις και στο τέλος παρακωλύουν το διδακτικό έργο. Βέβαια οποιαδήποτε αλλαγή συμβαίνει στην οικογένεια είτε στο ίδιο το παιδί, ο δάσκαλος θα πρέπει να είναι ο πρώτος που θα το μάθει για να μπορέσει να βοηθήσει το παιδί. Διαφορετικά θα υπάρξει σίγουρα δυσκολία στη διαχείριση του παιδιού.»

ΕΔ2: «Οι γονείς συμμετέχουν συνήθως στις κρίσεις και στο σχολείο το δικό μου μέσω κυρίως του συλλόγου γονέων και λένε την άποψή τους. Σε εμάς και την κατάληψη που είχε γίνει ήταν πάντα εκεί ο σύλλογος γονέων και συζητούσε με τους καθηγητές και με τους μαθητές και ό τι πρόβλημα υπήρχε με κάποιον μαθητή που ήταν σοβαρό ή με το σχολείο εν γένει, καλούσε ο διευθυντής και ο σύλλογος και τους γονείς, τους ενημέρωναν, γιατί είναι σημαντικό οι γονείς να παίρνουν θέση αφού αφορά τα παιδιά τους. Και οι γονείς μπορούν να επηρεάσουν πιο πολύ τα παιδιά απ' ό τι οι καθηγητές ή να διορθώσουν κάποιο πρόβλημα. Από εκεί και πέρα όμως, επειδή είναι εκτός της σχολικής μονάδας, για κάποια πράγματα δεν μπορούν να πάρουν θέση εύκολα, γιατί δε γνωρίζουν τα της νομοθεσίας και της σχολικής μονάδας. Θα ήταν καλό βέβαια,

κατά την άποψή μου, οι γονείς να είχαν πιο ενεργό ρόλο γενικότερα στο σχολείο, αλλά απ' ό τι βλέπουμε δεν πηγαίνουν καν στις εκλογές και δε συμμετέχουν στο συλλογικό τους όργανο. Υπάρχει δηλαδή μια μεγάλη αδιαφορία από τους γονείς. Δε συμμετέχουν. Αυτό συμβαίνει εδώ και πάρα πολλά χρόνια από τότε που ήμουν κι εγώ μαθητής. Θυμάμαι ότι ο πατέρας μου πήγαινε στον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων στις εκλογές, εφόσον κάνανε 3 φορές επειδή δεν είχε απαρτία, την επόμενη φορά ήταν πέντε άτομα και κάνανε μεταξύ τους το συμβούλιο. Είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Εγώ το θεωρώ κοινωνικό φαινόμενο, δε θεωρώ ότι έχει να κάνει με μια σχολική μονάδα, υπάρχει καθολικά. Είναι ένα φαινόμενο που παρουσιάζεται σε όλη την Ελλάδα, σε όσα σχολεία κι αν πέρασα και θεωρώ ότι αυτή η αδιαφορία είναι γιατί οι γονείς θεωρούν ότι ξεμπερδεύουν με το ότι στέλνουν το παιδί τους στο σχολείο και έχουν τις δικές τους δουλειές και ότι οι καθηγητές έχουν τον ρόλο αυτό να κάνουν και ότι αυτοί δεν έχουν κάποιο ρόλο στο σχολείο ή είναι θέμα αδιαφορίας. Γενικά, δεν είναι ένα θετικό στοιχείο αυτό για τη λειτουργία του σχολείου».

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Ο ρόλος των γονέων χαρακτηρίζεται ως «σημαντικός» ή «πολύ σημαντικός» (**ΣΦ, ΥΔ, ΕΠ**), «έχουν τον σημαντικότερο ρόλο» (**ΣΝ**), «είναι το 2^ο εξίσου σημαντικό κομμάτι της αντιμετώπισης οποιασδήποτε κρίσης» (**ΔΔ**), «παίζει τον κυριότερο παράγοντα, αφού αυτός γνωρίζει τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να τα καθοδηγήσει, αυτός έχει διαπαιδαγωγήσει το παιδί του από την αρχή της ζωής του» (**Γ**), «είναι σημαντικό οι γονείς να παίρνουν θέση αφού αφορά τα παιδιά τους, μπορούν να επηρεάσουν πιο πολύ τα παιδιά απ' ό τι οι καθηγητές ή να διορθώσουν κάποιο πρόβλημα» (**ΕΔ2**).

Ως προς το αν συμμετέχουν ενεργά οι γονείς αναφέρεται ότι «υπάρχουν γονείς που δε θέλουν να έχουν επικοινωνία με το σχολείο» (**ΣΝ**), «στα λύκεια υπάρχει πρόβλημα με τη λειτουργία του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων, λόγω ηλικίας των παιδιών» (**ΔΔ**), «από προσωπική εμπειρία δεν πρέπει να υπάρχει μεγάλη συμμετοχή των γονέων, να έχουν ενεργό ρόλο οι γονείς στα σχολεία» (**Γ**), «το φορολογικό περιβάλλον κάνει κάποιους γονείς διστακτικούς να εμπλακούν στον σύλλογο γονέων» (**ΕΔ1**), «σε ελάχιστα σχολεία έχω δει οι γονείς να έχουν ενεργό ρόλο, δυστυχώς οι σύγχρονοι ρυθμοί ζωής δεν το επιτρέπουν, οι περισσότεροι σύλλογοι γονέων στέκονται στα βασικά» (**ΕΠ**), «υπάρχει μεγάλη αδιαφορία από τους γονείς, αυτό συμβαίνει εδώ και πάρα πολλά χρόνια, το θεωρώ κοινωνικό φαινόμενο, υπάρχει καθολικά, η αδιαφορία είναι

γιατί οι γονείς θεωρούν ότι ξεμπερδεύουν με το ότι στέλνουν το παιδί τους στο σχολείο και έχουν τις δικές τους δουλειές και ότι αυτοί δεν έχουν κάποιο ρόλο στο σχολείο» (ΕΔ2).

Γι' αυτό προτείνεται «ο ρόλος τους να είναι πιο ενεργητικός» (ΕΔ1), «να είναι ο ρόλος του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων καταλυτικός και καθοδηγητικός για την επίλυση κάθε προβλήματος» (ΔΔ).

Από την άλλη, δύο από τους ερωτώμενους ανέφεραν ότι «στο σχολείο μου σε περιπτώσεις που αυτό αντιμετώπισε προβλήματα, ο σύλλογος γονέων βγήκε μπροστά και βοήθησε να αντιμετωπιστούν» (Μ), «στο δικό μας σχολείο ο σύλλογος γονέων ανέλαβε πρωτοβουλία και κάλεσε και πυροσβεστική για περίπτωση σεισμού να κάνει κάποιο σεμινάριο σε εκπαιδευτικούς φέρνοντας μαζί και ένα από τα ειδικά εκπαιδευμένα σκυλιά και ήρθε η αστυνομία να κάνει σεμινάριο ειδικότερα για το cyber bullying» (ΕΠ).

Ως προς τον τρόπο εμπλοκής των γονέων οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι «αν πέσει κάτι στην αντίληψή τους, με το να έχει ένας γονιός τεχνογνωσία και ενδεχομένως να μπορεί να την αξιοποιήσει υπέρ του σχολείου, με το συζητάνε με τη διοίκηση του σχολείου και κάποιους εκπαιδευτικούς θέματα που ανακύπτουν» (ΕΔ1), «να βρίσκονται σε άμεση επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς, να συνεργάζονται» (ΣΝ), «να έχουν πολύ καλή σχέση με τον διευθυντή και με τους καθηγητές, πρέπει να υπάρχει ενημέρωση και επικοινωνία μεταξύ τους» (ΣΦ), «να είναι σε συνεχή επικοινωνία με τους καθηγητές και τον υπεύθυνο της τάξης, ώστε να γνωρίζει ο καθηγητής αν το παιδί αντιμετωπίζει προβλήματα» (Μ), «αν αντιληφθούν κάτι οι γονείς να ενημερώνουν και να ζητείται η συμπαράσταση του σχολείου» (ΔΔ), «να υπάρχει καλή επικοινωνία μεταξύ των γονέων και των εκπαιδευτικών, να σέβονται το έργο του εκπαιδευτικού, αν το παιδί αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα, ο γονέας πρέπει να έρθει να το πει στο σχολείο και ο δάσκαλος θα δει τι μπορεί να κάνει, να υπάρχει αλληλοεμπιστοσύνη» (ΕΠα), «η αμεσότητα, η ειλικρίνεια και η εμπλοκή των γονιών και το να μη χάνονται πληροφορίες ή όταν παίρνεται μια απόφαση αυτή θα πρέπει να μεταφέρεται στην οικογένεια γιατί ίσως κάποια πράγματα θα πρέπει να γίνονται και στο σπίτι, είναι σημαντική η συνεργασία με τους γονείς» (ΥΔ), «να συνδράμουν στον ρόλο των εκπαιδευτικών, να υπάρχει διάθεση συνεργασίας, να μην κατακρίνουν συνεχώς ούτε το έργο ούτε τον ρόλο των εκπαιδευτικών, να ενημερώνονται, να συμμετέχουν στις δράσεις που γίνονται μέσα στο σχολείο, να κινητοποιήσουν κάποιους παράγοντες, φορείς για την αντιμετώπιση μιας κρίσης που σχετίζεται με το δικό τους το παιδί, να έχουν επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς, για να υπάρξει κοινή δράση και κοινός στόχος για την αντιμετώπιση κάποιων προβλημάτων» (Γ), «να αναλαμβάνουν δράσεις για την εκπαίδευση και των εκπαιδευτικών και των παιδιών τους, να

διοργανώνουν ενημερωτικές συναντήσεις, σεμινάρια, σχολές γονέων, σχέδια δράσης μέσω του Συλλόγου Γονέων, να βρίσκονται σε επικοινωνία με το σχολείο για την αντιμετώπιση προβλημάτων, οποιαδήποτε αλλαγή συμβαίνει στην οικογένεια είτε στο ίδιο το παιδί, ο δάσκαλος θα πρέπει να είναι ο πρώτος που θα το μάθει» (ΕΠ).

Ως προς την προβληματική πολλές φορές συμμετοχή των γονέων στα ζητήματα του σχολείου «κάποιοι γονείς αρνούνται να δεχτούν την προβληματική συμπεριφορά του παιδιού τους» (ΣΦ), «πολλές φορές είναι πολύ παρεμβατικοί μέσα στο σχολείο, έρχονται πολλές φορές εναντίον του δασκάλου, μας κατηγορούν ότι οι εκπαιδευτικοί δε δουλεύουμε, ζητάνε το δικό τους παιδί να έχει προτεραιότητα» (ΕΠα), «πολλές φορές στους συλλόγους γονέων οι σχέσεις δεν είναι πολύ αρμονικές, υπάρχουν προστριβές μεταξύ τους, πολλές φορές κάποια συμφέροντα τους αποτρέπουν ώστε να δημιουργήσουν συνθήκες ευνοϊκές για τη σχολική μονάδα και να συμμετέχουν σε αυτή με στόχο την αποτροπή ενός προβλήματος ή μιας κρίσης» (Γ), «διαφωνώ με τη συνεχή παρουσία των γονέων στο σχολείο, γιατί καταντάει κουραστικό για τον εκπαιδευτικό και στο τέλος παρακωλύουν το διδακτικό έργο» (ΕΠ).

Έκτη ερώτηση: «Πόσο σημαντική είναι η σωστή επικοινωνία και συνεργασία των εκπαιδευτικών μέσα στη σχολική μονάδα για την πρόληψη και διαχείριση των κρίσεων;»

ΕΔ1: «Πάρα πολύ μεγάλη σημασία έχει γιατί οι εκπαιδευτικοί ανταλλάσσουν πληροφορίες όχι σε επίπεδο κουτσομπολιού, σε ουσιαστικό επίπεδο για τη φοίτηση, για τη διαγωγή του παιδιού, για το παιδί που κινδυνεύει να διαρρεύσει. Είναι πολύ σημαντικό αυτό, να υπάρχει εμπιστοσύνη, να υπάρχει αλληλοσεβασμός, να υπάρχει ελεύθερη επικοινωνία και όλες αυτές οι γνώσεις να αξιοποιούνται και από τους ίδιους και από τη διεύθυνση του σχολείου προληπτικά κυρίως και μετά παρεμβατικά.»

ΣΝ: «Η μεταξύ τους σχέση και συνεργασία έχει μεγάλη σημασία, γιατί από ό τι έχω διαπιστώσει και ως εκπαιδευτικός με την άλλη μου ειδικότητα, οι καθηγητές μεταξύ τους μιλάνε και ένα παιδί που έχει για παράδειγμα προβληματική συμπεριφορά, δεν είναι άγνωστο μέσα στα συμβούλια που γίνονται, τις συγκεντρώσεις των εκπαιδευτικών, αναφέρονται τέτοια προβληματικά επεισόδια και καλό είναι να αναφέρονται. Συνήθως ένα τέτοιο θέμα είναι γνωστό και είναι περίπου το ίδιο σε όλες τις τάξεις πάνω κάτω σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και όταν γνωρίζεις καλύτερα για παράδειγμα το παιδί που δημιουργεί την κρίση βλέπεις

τι είναι αυτό που το ωθεί να τα κάνει όλα αυτά και νομίζω είναι καλό όλο αυτό να γνωστοποιείται, βέβαια χωρίς να θίγεται η προσωπικότητα του παιδιού και να το φέρουμε σε δύσκολη θέση, αλλά έχει τύχει περιπτώσεις να μάθουμε για κάποια παιδιά περισσότερα πράγματα για το τι συμβαίνει στο οικογενειακό του περιβάλλον ή αν έχουν προβλήματα υγείας, τα οποία δεν ήταν πριν γνωστά, και γνωρίζοντάς τα πλέον όλα αυτά να έχει άλλη στάση απέναντι στο παιδί, να μπορείς να το διαχειριστείς καλύτερα. Εγώ βλέπω πως μέχρι στιγμής υπάρχει συνεργασία των καθηγητών, δεν υπάρχουν αδιάφοροι. Οι περισσότεροι από αυτούς που έχω γνωρίσει ενδιαφέρονται και συνεργάζονται μεταξύ τους για το πώς θα συντονιστούν και θα είναι η συμπεριφορά τους απέναντι σε αυτό το παιδί.»

ΣΦ: «Παίζει πάρα πολύ μεγάλο ρόλο, ίσως τον σημαντικότερο ρόλο. Μεταξύ και των εκπαιδευτικών αλλά μεταξύ και των εκπαιδευτικών με τον διευθυντή θα πρέπει να υπάρχει μια καλή συνεργασία, ώστε να υπάρξει αποτελεσματικότητα και άμεση και σωστή αντιμετώπιση του γεγονότος. Στα σχολεία που ήμουν υπήρχε συνεργασία και αυτό έφερε φυσικά αποτέλεσμα. Σωστή συνεργασία για το σωστό αποτέλεσμα.»

Μ: «Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν καλή σχέση αλλά και με τον διευθυντή για να μεταφέρουν αυτό το κλίμα αρμονίας και στους μαθητές και να λειτουργεί το σχολείο καλύτερα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το σχολείο μπορεί να αναδειχτεί και σε άλλες δραστηριότητες, σε συνέδρια κ.τ.λ. ακόμα και στις εκδρομές με διάφορες δραστηριότητες, οι οποίες θα κάνουν το σχολείο ευρύτερα γνωστό.»

ΔΔ: «Αν στην καθημερινότητα της επαφής των παιδιών με τους τους συναδέλφους αλλά και με τον διευθυντή του σχολείου υπάρχει ένα κλίμα συνεργασίας, στήριξης αλληλοσυμπλήρωσης και εμπιστοσύνης από εκεί και πέρα είναι εύκολο να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ομαλή και ήρεμη αντιμετώπιση ενός έκτακτου περιστατικού.»

ΕΠα: «Βέβαια παίζει σημαντικό ρόλο η συνεργασία των εκπαιδευτικών. Αν πηγαίνεις και σε πολλά σχολεία, θα πρέπει να γνωρίζεις όλους τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς και πώς λύνουν τα ζητήματά τους, πρέπει να είσαι φιλικός μαζί τους, για να υπάρχει ένα κοινό μέτωπο. Πρέπει να είμαστε ενωμένοι για να μπορούμε να αντιμετωπίσουμε μια κατάσταση. Έχει τύχει να είμαι σε σχολείο δευτεροβάθμιας, όπου ο σύλλογος ήταν χωρισμένος σε δύο στρατόπεδα. Επειδή το ένα κομμάτι του συλλόγου δεν υποστήριζε το άλλο, θα μπορούσε ο σύλλογος να βγει και εκτεθειμένος. Πρέπει να υπάρχει ενότητα και να συνεργάζονται οι εκπαιδευτικοί για το καλό του σχολείου. Εγώ σαν ειδικότητα θα πρέπει να μπορώ να συνεργαστώ με τον δάσκαλο της τάξης. Θα πρέπει να μαθαίνω και να ενημερώνομαι. Δυστυχώς είναι λίγοι οι δάσκαλοι που

μας ενημερώνουν για παιδιά που μπορεί να έχουν πρόβλημα. Ξεχνάνε ή δεν το θεωρούν απαραίτητο. Υπάρχει δηλαδή έλλειμα επικοινωνίας. Το ζητάω και στις συνεδριάσεις του συλλόγου, να μας ενημερώνουν, να γνωρίζουμε τι συμβαίνει. Όπως συμβαίνει στα ειδικά σχολεία που υπάρχει φάκελοι για τους μαθητές. Αυτό θα ήταν βοηθητικό.»

ΥΔ: «Θα έλεγα ότι έχει τεράστια σημασία, γιατί αν δεν υπάρχει καλή επικοινωνία και καλή μετάδοση της πληροφορίας και χάνονται πληροφορίες είτε από παραλείψεις είτε γιατί κάποιος να είναι μεν παρών σε μια συνάντηση αλλά το μυαλό του να είναι αλλού και να χάνει τις πληροφορίες, δεν μπορεί μετά να ολοκληρωθεί η διαδικασία, θα υπάρχουν κενά. Άρα η επικοινωνία και η ενεργητική παρουσία και συμμετοχή όλων είναι πολύ σημαντική, για να είναι αποτελεσματικό το έργο, αυτό που θέλουμε να βγάλουμε εις πέρας κάθε φορά.»

Γ: «Κανένας δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μόνος του μια κρίση. Πάντα χρειάζεται μια ομάδα. Ένα θετικό κλίμα μεταξύ των εκπαιδευτικών ή μεταξύ του διευθυντή και των εκπαιδευτικών είναι απαραίτητο για την αντιμετώπιση οποιουδήποτε προβλήματος. Μια οργανωμένη ομάδα σαφώς είναι αποτελεσματικότερη στη διαχείριση μιας κρίσης ή ενός προβλήματος απ' ό,τι ο καθένας μεμονωμένα. Όλοι πρέπει να είναι μονάδες ενός οργανωμένου συστήματος, που θα βοηθήσουν στην αντιμετώπιση του προβλήματος.»

ΕΠ: «Φυσικά παίζει πολύ μεγάλο ρόλο η συνεργασία των εκπαιδευτικών. Μόνο όταν υπάρχει συνεργασία, υπάρχει ένα κοινό σχέδιο δράσης, υπάρχει αρμονία μέσα στο σχολείο, ανταλλάσσουν τις απόψεις τους, τις εμπειρίες τους. Ακόμα και σε περίπτωση διαφωνίας δημιουργείται επιθετικό κλίμα, υπάρχει μια γόνιμη συνεργασία. Ο ένας σέβεται τις απόψεις του άλλου. Άλλωστε αυτό είναι που διδάσκουμε στα παιδιά. Πώς γίνεται να διδάσκουμε στα παιδιά τη συνεργασία όταν εμείς οι ίδιοι δεν μπορούμε να την πετύχουμε;»

ΕΔ2: «Όσο καλύτερο είναι το κλίμα μέσα σε έναν σύλλογο τόσο πιο σωστές είναι οι αποφάσεις που παίρνονται, γιατί ακούει ο ένας τον άλλον με σεβασμό και χωρίς προκαταλήψεις κι εκεί ακούγοντας ο ένας τον άλλον και παίρνοντας συλλογικές αποφάσεις, αυτές οι αποφάσεις είναι πιο κοντά σε ένα καλό αποτέλεσμα και σε μια καλή διαχείριση. Όταν μεταξύ τους στον σύλλογο υπάρχει διχόνοια, δεν μπορεί να ακούσει ο ένας τον άλλον κι αυτό είναι το βασικό πρόβλημα. Οπότε ο καθένας εγωιστικά εκφέρει την άποψή του, υπάρχει διάσταση απόψεων και στο τέλος μπορεί η απάντηση που θα δοθεί στην κρίση να είναι ένας συμβιβασμός του συλλόγου κι όχι αυτή που πραγματικά θα έπρεπε να δοθεί στο συγκεκριμένο πρόβλημα. Σε άλλα σχολεία υπάρχει συνεργασία και σε άλλα όχι. Δηλαδή υπάρχουν σύλλογοι εξαιρετικοί, λειτουργούν πάρα πολύ καλά με σεβασμό ο ένας στον άλλον και υπάρχουν σύλλογοι που δεν

μπορεί να αντικρίσει ο ένας καθηγητής τον άλλον. Είναι θέμα προσωπικότητας των ανθρώπων και επειδή πιστεύω πως δεν υπάρχουν σταθερές, κάποιοι θεσμοθετημένοι κανόνες, τότε είναι θέμα της προσωπικότητας του καθενός και τι θα αποφασίσει.»

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Μια σωστή επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών θεωρείται ότι «έχει πάρα πολύ μεγάλη σημασία» (ΕΔ1), «έχει μεγάλη σημασία» (ΣΝ), «παίζει πάρα πολύ μεγάλο ρόλο, ίσως τον σημαντικότερο ρόλο» (ΣΦ), «παίζει σημαντικό ρόλο» (ΕΠα), «έχει τεράστια σημασία» (ΥΔ), «παίζει πολύ μεγάλο ρόλο» (ΕΠ).

Ο λόγος που θεωρούν οι ερωτώμενοι μεγάλη τη σημασία της είναι γιατί «οι εκπαιδευτικοί ανταλλάσσουν πληροφορίες όχι σε επίπεδο κουτσομπολιού, αλλά σε ουσιαστικό επίπεδο» (ΕΔ1), «οι εκπαιδευτικοί μιλάνε, αναφέρονται σε προβληματικά επεισόδια, έτσι μπορούμε να μάθουμε για κάποια παιδιά περισσότερα πράγματα για το τι συμβαίνει στο οικογενειακό τους περιβάλλον ή αν έχουν προβλήματα υγείας, μπορούμε μετά να το διαχειριστούμε καλύτερα» (ΣΝ), «για να υπάρξει αποτελεσματικότητα και άμεση και σωστή αντιμετώπιση του γεγονότος» (ΣΦ), «για να μεταφέρουν αυτό το κλίμα αρμονίας και στους μαθητές και να λειτουργεί το σχολείο καλύτερα, έτσι μπορεί να αναδειχτεί το σχολείο και σε άλλες δραστηριότητες» (Μ), «έτσι είναι εύκολο να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ομαλή και ήρεμη αντιμετώπιση ενός έκτακτου περιστατικού» (ΔΔ), «πρέπει να υπάρχει ενότητα και να συνεργάζονται οι εκπαιδευτικοί για το καλό του σχολείου» (ΕΠα), «αν δεν υπάρχει καλή επικοινωνία και καλή μετάδοση της πληροφορίας, χάνονται πληροφορίες, για να είναι αποτελεσματικό αυτό που θέλουμε να βγάλουμε εις πέρας κάθε φορά» (ΥΔ), «μια οργανωμένη ομάδα σαφώς είναι αποτελεσματικότερη στη διαχείριση μιας κρίσης» (Γ), «μόνο όταν υπάρχει συνεργασία, υπάρχει ένα κοινό σχέδιο δράσης, υπάρχει αρμονία μέσα στο σχολείο, ανταλλάσσουν τις απόψεις τους, τις εμπειρίες τους, ακόμα και σε περίπτωση διαφωνίας δε δημιουργείται επιθετικό κλίμα, υπάρχει μια γόνιμη συνεργασία» (ΕΠ), «όσο καλύτερο είναι το κλίμα μέσα σε έναν σύλλογο τόσο πιο σωστές είναι οι αποφάσεις που παίρνονται, αυτές οι αποφάσεις είναι πιο κοντά σε ένα καλό αποτέλεσμα και σε μια καλή διαχείριση» (ΕΔ2).

Μια σωστή επικοινωνία μεταξύ των καθηγητών προϋποθέτει «να υπάρχει εμπιστοσύνη, αλληλοσεβασμός, ελεύθερη επικοινωνία και όλες αυτές οι γνώσεις να αξιοποιούνται και από τους ίδιους και από τη διεύθυνση του σχολείου προληπτικά κυρίως και μετά παρεμβατικά» (ΕΔ1), «να υπάρχει ένα κλίμα συνεργασίας, στήριξης αλληλοσυμπλήρωσης και εμπιστοσύνης» (ΔΔ),

«πρέπει να είμαστε ενωμένοι για να μπορούμε να αντιμετωπίσουμε μια κατάσταση, να υπάρχει ένα κοινό μέτωπο» (ΕΠα), «να υπάρχει καλή μετάδοση της πληροφορίας, αλλιώς χάνονται πληροφορίες είτε από παραλείψεις είτε γιατί κάποιος να είναι μεν παρών σε μια συνάντηση αλλά το μυαλό του να είναι αλλού» (ΥΔ), «χρειάζεται μια ομάδα, ένα θετικό κλίμα μεταξύ των εκπαιδευτικών ή μεταξύ του διευθυντή και των εκπαιδευτικών» (Γ), «ο ένας σέβεται τις απόψεις του άλλου» (ΕΠ), «ακούει ο ένας τον άλλον με σεβασμό και χωρίς προκαταλήψεις» (ΕΔ2).

Στην περίπτωση που δεν υπάρχει σωστή συνεργασία και επικοινωνία «όταν υπάρχει διχόνοια, δεν μπορεί να ακούσει ο ένας τον άλλον, ο καθένας εγωιστικά εκφέρει την άποψή του, υπάρχει διάσταση απόψεων και στο τέλος μπορεί η απάντηση που θα δοθεί στην κρίση να είναι ένας συμβιβασμός του συλλόγου κι όχι αυτή που πραγματικά θα έπρεπε να δοθεί στο συγκεκριμένο πρόβλημα» (ΕΔ2).

Ως προς το αν πραγματικά υπάρχει ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς σωστή επικοινωνία «οι περισσότεροι από αυτούς που έχω γνωρίσει ενδιαφέρονται και συνεργάζονται μεταξύ τους» (ΣΝ), «στα σχολεία που ήμουν υπήρχε συνεργασία και αυτό έφερε φυσικά αποτέλεσμα» (ΣΦ), «έχει τύχει να είμαι σε σχολείο δευτεροβάθμιας, όπου ο σύλλογος ήταν χωρισμένος σε δύο στρατόπεδα, το ένα κομμάτι του συλλόγου δεν υποστήριζε το άλλο, δυστυχώς είναι λίγοι οι δάσκαλοι που μας ενημερώνουν για παιδιά που μπορεί να έχουν πρόβλημα, ξεχνάνε ή δεν το θεωρούν απαραίτητο, υπάρχει δηλαδή έλλειμα επικοινωνίας.» (ΕΠα), «υπάρχουν σύλλογοι εξαιρετικοί, λειτουργούν πάρα πολύ καλά με σεβασμό ο ένας στον άλλον και υπάρχουν σύλλογοι που δεν μπορεί να αντικρίσει ο ένας καθηγητής τον άλλον, επειδή πιστεύω πως δεν υπάρχουν σταθερές, κάποιοι θεσμοθετημένοι κανόνες, τότε είναι θέμα της προσωπικότητας του καθενός » (ΕΔ2).

Όμως, όπως αναφέρει και ένας ερωτώμενος: «Άλλωστε αυτό είναι που διδάσκουμε στα παιδιά. Πώς γίνεται να διδάσκουμε στα παιδιά τη συνεργασία όταν εμείς οι ίδιοι δεν μπορούμε να την πετύχουμε;» (ΕΠ)

Έβδομη ερώτηση: «Ποιος είναι ο ρόλος του κράτους και πώς μπορεί να βοηθήσει τις σχολικές μονάδες στη διαχείριση των κρίσεων;»

ΕΔ1: «Εφόσον το σύστημά μας είναι γραφειοκρατικό, καλό είναι κάποια πράγματα να απορρέουν από πάνω, από την ηγεσία. Να δίνονται γενικές κατευθύνσεις και μετά το κάθε σχολείο να τις επεξεργάζεται και να τις διαφοροποιεί με βάση τις ιδιαιτερότητές του, όπως

γίνεται με τον εσωτερικό κανονισμό, για να μην πέσουμε σε επίπεδο αυτοσχεδιασμού, γιατί εγκυμονεί πιθανούς κινδύνους. Να γίνει εκπαίδευση διευθυντών/υποδιευθυντών και ίσως κάποιων πολλαπλασιαστών εκπαιδευτικών. Θα μπορούσαν να γίνουν κάποια ταχύρρυθμα σεμινάρια που θα οργανωθούν άνωθεν για θέματα εντοπισμού προβλημάτων και της εμπλοκής των εκπαιδευτικών σε ομάδες διαχείρισης κρίσεων. Θα μπορούσαν να γίνουν μαθήματα πρώτων βοηθειών, αλλά δεν ξέρω αν γίνεται να εμπλέξει τους εκπαιδευτικούς εκτός ωραρίου. Ανάλογα με την ιδιαιτερότητα του κάθε σχολείου να γίνουν επιμορφώσεις πχ από την πυροσβεστική αν το σχολείο βρίσκεται κοντά σε εύφλεκτη ζώνη ή δασική περιοχή. Το σχολείο θα πρέπει να είναι σε συνεργασία με διάφορους φορείς.»

ΣΝ: «Το κράτος πέρα του ότι δίνει κάποιες οδηγίες γενικές, δεν μπορεί να είναι κάθε μέρα στο σχολείο και κάθε σχολική μονάδα έχει τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Το κράτος μέσα από τη νομοθεσία και τις γενικές οδηγίες προς τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης καλύπτει κρίσεις, όπως για τον σεισμό ή τώρα με τον COVID. Αν το κράτος φροντίσει να υπάρχει μέσα σε κάθε σχολείο το κατάλληλο προσωπικό, για να μπορεί να εκτελέσει τις οδηγίες, δηλαδή να υπάρχουν ψυχολόγοι, σχολικοί νοσηλευτές, ενημερωμένοι καθηγητές μέσα από σεμινάρια, ή αν ο κάθε διευθυντής είναι ικανός, τότε και το κράτος έχει κάνει τη δουλειά του. Να υπάρχουν τα κατάλληλα άτομα και από κει και πέρα αυτά θα αντιμετωπίσουν τις κρίσεις.»

ΣΦ: «Από το κράτος έχω οριστεί φύλακας σχολικών κτιρίων, όμως όταν το πρωί λειτουργεί το σχολείο μεριμνώ να μην μπει κανένας εξωσχολικός μέσα στην αυλή για την ασφάλεια των παιδιών και επίσης ό, τι περιστατικό δω, δεν μπορώ να επέμβω αλλά θα πρέπει να ειδοποιήσω τον διευθυντή. Το κράτος θα πρέπει να διοργανώσει περισσότερες επιμορφώσεις και να υπάρξει περισσότερη ενημέρωση για το πώς θα γίνεται καλύτερα, πιο σωστά και πιο αποτελεσματικά η διαχείριση κρίσεων.»

Μ: «Το κράτος πιστεύω ότι πρέπει να κάνει επιμορφώσεις στους καθηγητές και στους διευθυντές, ώστε να τους δώσει οδηγίες για να γνωρίζουν σε περιπτώσεις κρίσεων τι μπορούν να κάνουν.»

ΔΔ: «Ο σχεδιασμός από το κράτος υπάρχει για την αντιμετώπιση κρίσεων. Το αν όμως είναι λειτουργικός αυτό είναι άλλη υπόθεση, η οποία σχετίζεται κάθε φορά με πολλές παραμέτρους επιμέρους. Δηλαδή σε κρατικό επίπεδο η παρέμβαση του κράτους είναι θετική και είναι αρκετά έντονη. Εκεί που υπάρχει το πρόβλημα είναι στις παρεμβάσεις που θα πρέπει να γίνουν από φορείς όπως ο δήμος. Οι αρμοδιότητες των δήμων και δεν είναι ξεκαθαρισμένες αλλά και οι δήμοι είναι απρόθυμοι να παρέμβουν σε πολλά σημεία της σχολικής ζωής. Στις αρμοδιότητες

που άπτονται στον δεύτερο βαθμό, στην αυτοδιοίκηση δηλαδή, εκεί υπάρχει θέμα, ποιες υπηρεσίες θα εμπλακούν σε κάθε περίπτωση, αν αυτές είναι στελεχωμένες έτσι ώστε να μπορούν να στηρίξουν το σχολείο κτλ. Αλλά στον γενικότερο σχεδιασμό από άποψη του κεντρικού κρατικού μηχανισμού εκεί τα πράγματα είναι ικανοποιητικά. Οι προσπάθειες για εκπαίδευση των στελεχών θα πρέπει να γίνονται κεντρικά. Πάντοτε υπάρχει περιθώριο για επιμορφώσεις, πάντα υπάρχει περιθώριο βελτιώσεων και καλό είναι αυτό να το καθορίζει το κράτος, ουσιαστικά το υπουργείο παιδείας.»

ΕΠα: «Δεν μπορώ να ξέρω τι πρέπει να κάνει το κράτος, γιατί δε γνωρίζω με λεπτομέρειες τι κάνει ήδη. Θα μπορούσε να δώσει οδηγίες, όπως τώρα με τον COVID, για να ξέρουμε πώς να διαχειριζόμαστε κάποιες καταστάσεις. Σεμινάρια γίνονται διάφορα μέσα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όπως για παράδειγμα έχει γίνει σεμινάριο διαχείρισης πένθους. Στη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (χ), αναγράφονται αναλυτικά τα σεμινάρια που δίνονται κάθε χρονιά. Βέβαια, θα μπορούσε να διορίσει ψυχολόγους στα σχολεία.»

ΥΔ: «Οι οδηγίες που έρχονται κυρίως από το υπουργείο είναι πολύ γενικές. Επιμόρφωση ιδιαίτερη δεν υπάρχει, λείπει, και θα έπρεπε να υπάρχει για τη διαχείριση των κρίσεων. Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια να βάλουμε κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους μέσω των ΕΔΕΑΥ στα σχολεία, ώστε να υπάρχουν κάποια πρόσωπα που να είναι πιο επαγγελματίες στον συγκεκριμένο χώρο για να μπορέσουν να βοηθήσουν μια σχολική μονάδα να αντιμετωπίσει τέτοια φαινόμενα. Αλλά γενικά κάθε σύλλογος σχολείου μόνος του παλεύει με τα πράγματα στην Ελλάδα προς το παρόν. Θα χρειαζόταν περισσότερο εξειδικευμένο προσωπικό, θα χρειαζόταν περισσότερη επιμόρφωση, θα χρειαζόταν το σχολείο να έχει χώρους συγκεκριμένους, ώστε να μπορούν φιλοξενηθούν ομάδες εργασίας που θα δουλεύουν με τα παιδιά ή με τις οικογένειες που χρειάζεται πολλές φορές. Νομίζω θα μπορούσε κάθε σχολείο να έχει έναν χώρο και ειδικούς για να κάνει συναντήσεις με τις οικογένειες, με παιδιά που έχουν ανάγκη.»

Γ: «Η συμβολή του κράτους για τη διαχείριση κρίσεων πιστεύω είναι να παρέχει τα εφόδια στους διαχειριστές των κρίσεων είτε στο πλαίσιο υλικοτεχνικών υποδομών, να δημιουργούν τις κατάλληλες δομές μέσα στα σχολεία είτε στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, της ενημέρωσης και παροχής οδηγιών για την αντιμετώπιση και την πρόβλεψη μιας κρίσης. Το κράτος έχει τις ανάλογες δομές, έχει τους ανάλογους φορείς που μπορεί να τους χρησιμοποιήσει για να ενημερώνει, να εκπαιδεύει, να παρέχει οδηγίες. Είναι το μόνο το οποίο μπορεί να οργανώσει όλες τις δομές για την αντιμετώπιση τέτοιων περιστατικών.»

ΕΠ: «Ένα από τα πρώτα που κάνει αλλά θα έπρεπε να κάνει περισσότερο το κράτος είναι ότι θα πρέπει να υπάρχει ένα σαφές πλαίσιο για τη διαχείριση των κρίσεων. Υπάρχει το πλαίσιο για τη διαχείριση των φυσικών καταστροφών. Θα πρέπει να υπάρχει και για άλλες περιπτώσεις. Πολύ σημαντικό θα ήταν να υπάρχουν υπεύθυνοι σε κάθε σχολική μονάδα αντιμετώπισης κρίσης οι οποίοι μέσα από σεμινάρια ή ημερίδες θα ενημερώνονται, θα επικαιροποιούν τις γνώσεις τους κι έτσι θα είναι πιο αποτελεσματικοί στη διαχείριση των κρίσεων. Τη διοργάνωση αυτών των σεμιναρίων θα την αναλάβει το κράτος.»

ΕΔ2: «Το βασικό πρόβλημα με το κράτος είναι ότι είναι απόν από παντού. Το κράτος νομοθετεί για να νομοθετεί, δεν έχει επαφή με τη σχολική μονάδα. Αυτή τη στιγμή, ας πούμε, η υπουργός δεν ήταν ποτέ εκπαιδευτικός. Τα τελευταία χρόνια αντιμετωπίζουμε υπουργούς που δεν έχουν περάσει ποτέ από την εκπαίδευση. Αυτό είναι ένα μεγάλο τραγικό λάθος που γίνεται από τις κυβερνήσεις, διότι δεν μπορούν να ξέρουν τι συμβαίνει μέσα στις τάξεις και τι προβλήματα υπάρχουν. Επομένως, πάρα πολλοί από αυτούς σε θεωρητικό επίπεδο νομοθετούν ή βγάζουν αποφάσεις. Αυτό δείχνει μια τεράστια ασυνέπεια και μια τεράστια διαφοροποίηση μεταξύ της πραγματικότητας και της θεωρίας. Είναι ένα πάγιο πρόβλημα που παρουσιάζεται πάρα πολλές δεκαετίες στην Ελλάδα με όλες τις κυβερνήσεις. Το πρώτο και βασικό που θα έπρεπε να κάνει η πολιτεία είναι να ορίζει υπουργό παιδείας πάντα έναν εκπαιδευτικό, έναν μάχιμο πρώην εκπαιδευτικό, ο οποίος σίγουρα να έχει κάνει τουλάχιστον δέκα χρόνια μέσα σε τάξη. Να γνωρίζει τα προβλήματα της τάξης. Γιατί από εκεί και πέρα, όταν γνωρίζεις, μπορείς και να δώσεις και την κατάλληλη σημασία και αξία στα προβλήματα που πρέπει. Άρα, η διαχείριση κρίσεων ξεκινάει από το ότι δεν έχουν εικόνα καθόλου οι υπουργοί για το τι συμβαίνει και περιμένουν να το ακούσουν από τους συμβούλους τους. Δε γίνεται όμως έτσι. Είναι το τραγικότερο λάθος. Από εκεί και πέρα θα μπορούσε να κάνει πάρα πολλά η Πολιτεία, αν είχε τη γνώση, και το βασικό είναι η σωστή νομοθέτηση και το να μην υπάρχει διγλωσσία στις αποφάσεις, γιατί πολλές φορές αυτό που αντιμετωπίζει ο σύλλογος είναι η διγλωσσία από το υπουργείο, από τους νόμους και τις αποφάσεις. Όπως είπα για τους ψυχολόγους, θα πρέπει να υπάρχουν μόνιμες ομάδες ψυχολόγων, οι οποίες θα έχουν συγκεκριμένο ρόλο και να είναι σε κάθε Δευτεροβάθμια.»

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Ως προς τον ήδη υπάρχοντα ρόλο του κράτους σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων στις σχολικές μονάδες «σε κρατικό επίπεδο η παρέμβαση του κράτους είναι θετική και είναι αρκετά έντονη,

εκεί που υπάρχει το πρόβλημα είναι στις παρεμβάσεις που θα πρέπει να γίνουν από φορείς όπως ο δήμος / οι αρμοδιότητες των δήμων και δεν είναι ξεκαθαρισμένες αλλά και οι δήμοι είναι απρόθυμοι να παρέμβουν σε πολλά σημεία της σχολικής ζωής / στην αυτοδιοίκηση δηλαδή, εκεί υπάρχει θέμα, ποιες υπηρεσίες θα εμπλακούν σε κάθε περίπτωση, αν αυτές είναι στελεχωμένες, έτσι ώστε να μπορούν να στηρίζουν το σχολείο κ.τ.λ.» (ΔΔ), «το κράτος μέσα από τη νομοθεσία και τις γενικές οδηγίες προς τις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης καλύπτει κρίσεις» (ΣΝ), «το κράτος είναι ότι είναι απόν από παντού, νομοθετεί για να νομοθετεί, δεν έχει επαφή με τη σχολική μονάδα» (ΕΔ2), «οι οδηγίες που έρχονται κυρίως από το υπουργείο είναι πολύ γενικές, επιμόρφωση ιδιαίτερη δεν υπάρχει, κάθε σύλλογος σχολείου μόνος του παλεύει με τα πράγματα στην Ελλάδα προς το παρόν» (ΥΔ).

Σχετικά με το τι θα πρέπει το κράτος να κάνει «να δίνονται γενικές κατευθύνσεις και μετά το κάθε σχολείο να τις επεξεργάζεται και να τις διαφοροποιεί με βάση τις ιδιαιτερότητές του, να γίνει εκπαίδευση διευθυντών/υποδιευθυντών και ίσως κάποιων πολλαπλασιαστών εκπαιδευτικών, να γίνουν κάποια ταχύρρυθμα σεμινάρια για θέματα εντοπισμού προβλημάτων και της εμπλοκής των εκπαιδευτικών σε ομάδες διαχείρισης κρίσεων, να γίνουν μαθήματα πρώτων βοηθειών» (ΕΠ1), «να φροντίσει να υπάρχει μέσα σε κάθε σχολείο το κατάλληλο προσωπικό, για να μπορεί να εκτελέσει τις οδηγίες, δηλαδή να υπάρχουν ψυχολόγοι, σχολικοί νοσηλευτές, ενημερωμένοι καθηγητές μέσα από σεμινάρια, ή αν ο κάθε διευθυντής είναι ικανός, τότε και το κράτος έχει κάνει τη δουλειά του» (ΣΝ), «να διοργανώσει περισσότερες επιμορφώσεις και να υπάρξει περισσότερη ενημέρωση για το πώς θα γίνεται καλύτερα, πιο σωστά και πιο αποτελεσματικά η διαχείριση κρίσεων» (ΣΦ), «να κάνει επιμορφώσεις στους καθηγητές και στους διευθυντές, ώστε να τους δώσει οδηγίες για να γνωρίζουν σε περιπτώσεις κρίσεων τι μπορούν να κάνουν» (Μ), «πάντοτε υπάρχει περιθώριο για επιμορφώσεις, πάντα υπάρχει περιθώριο βελτιώσεων και καλό είναι αυτό να το καθορίζει το κράτος, ουσιαστικά το υπουργείο παιδείας» (ΔΔ), «να δώσει οδηγίες, όπως τώρα με τον COVID, για να ξέρουμε πώς να διαχειριζόμαστε κάποιες καταστάσεις, να διορίσει ψυχολόγους στα σχολεία» (ΕΠα), «χρειάζεται περισσότερο εξειδικευμένο προσωπικό, περισσότερη επιμόρφωση, χρειάζεται το σχολείο να έχει χώρους συγκεκριμένους, ώστε να μπορούν φιλοξενηθούν ομάδες εργασίας που θα δουλεύουν με τα παιδιά ή με τις οικογένειες που είναι απαραίτητο πολλές φορές» (ΥΔ), «να παρέχει τα εφόδια στους διαχειριστές των κρίσεων είτε στο πλαίσιο υλικοτεχνικών υποδομών, να δημιουργούν τις κατάλληλες δομές μέσα στα σχολεία, είτε στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, της ενημέρωσης και παροχής οδηγιών για την αντιμετώπιση και την πρόβλεψη μιας κρίσης, το κράτος έχει τις ανάλογες δομές, έχει τους ανάλογους φορείς που μπορεί να τους χρησιμοποιήσει για να

ενημερώνει, να εκπαιδεύει, να παρέχει οδηγίες» (Γ), «να υπάρχει ένα σαφές πλαίσιο για τη διαχείριση των κρίσεων και για άλλες περιπτώσεις εκτός από τις φυσικές καταστροφές, να υπάρχουν υπεύθυνοι σε κάθε σχολική μονάδα αντιμετώπισης κρίσης οι οποίοι μέσα από σεμινάρια ή ημερίδες, τη διοργάνωση των οποίων θα την αναλάβει το κράτος, θα ενημερώνονται, θα επικαιροποιούν τις γνώσεις τους κι έτσι θα είναι πιο αποτελεσματικοί στη διαχείριση των κρίσεων» (ΕΠ), «να ορίζει υπουργό παιδείας πάντα έναν εκπαιδευτικό που θα γνωρίζει τα προβλήματα της τάξης, γιατί, όταν γνωρίζεις, μπορείς και να δώσεις την κατάλληλη σημασία και αξία στα προβλήματα που πρέπει, να υπάρχει σωστή νομοθέτηση και το να μην υπάρχει διγλωσσία στις αποφάσεις, να υπάρχουν μόνιμες ομάδες ψυχολόγων, οι οποίες θα έχουν συγκεκριμένο ρόλο και να είναι σε κάθε Δευτεροβάθμια» (ΕΔ2).

Όγδοη ερώτηση: «Ποιος είναι ο ρόλος των ψυχολόγων της σχολικής μονάδας στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κρίσεων μέσα στη σχολική μονάδα;»

ΕΔ1: «Οι ψυχολόγοι έχουν μπει πλέον στα σχολεία. Καταρχάς ξεκίνησαν από τα επαγγελματικά λύκεια στο πλαίσιο κάποιων ΕΣΠΑ. Τώρα το κράτος διορίζει ψυχολόγους πρώτα στα σχολεία ειδικής αγωγής, σε δημοτικά. Πιστεύω ότι είναι θέμα χρόνου να υπάρχει ψυχολόγος προσβάσιμος σε κάθε σχολείο, αν όχι όλες τις ημέρες της εβδομάδας, τουλάχιστον κάποιες μέρες της εβδομάδας. Βεβαίως μπορεί ο ψυχολόγος να βοηθήσει σε επίπεδο σχολικής μονάδας, αλλά ο ψυχολόγος πρέπει να συνεργάζεται με τον διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς, για να παρέμβει σε τάξεις σε επίπεδο ομάδας, για να δει μαθητές, να έχει και την άδεια των γονέων. Ο ψυχολόγος είναι νομιμοποιημένος να μπει σε μια τάξη χωρίς άδεια γονέων, σε ολόκληρη την τάξη, και να κάνει ένα παιχνίδι βιωματικό ή κάτι άλλο. Μέσα από αυτές τις επαφές του τις γενικές, μέσα από το παιχνίδι, μέσα από τη συζήτηση, μέσα από τις βιωματικές δράσεις μπορεί ενδεχομένως να εντοπίσει ένα πρόβλημα, μια τάξη που είναι δυσλειτουργική, μια τάξη που έχει μέσα κλίκες που αντιπαλεύονται, δίνοντας ένα ερωτηματολόγιο ανώνυμο, κάνοντας μια καταγραφή των συμπαθειών-υπάρχει ένα τέτοιο όργανο που μετράει ποιο συμπαθούν ποιους, ποιοι θεωρούνται αδιάφοροι, ποιοι θεωρούνται αρνητικοί για μια ομάδα, κοινωνιόγραμμα λέγεται- με πολλούς τρόπους μπορεί ένας ψυχολόγος να προλάβει καταστάσεις. Και βλέποντας και τις σχέσεις μέσα στον σύλλογο των εκπαιδευτικών, ενδυναμώνοντας τον εκπαιδευτικό στον ρόλο του, κάνοντας ίσως μια συνάντηση να ενδυναμώσει εκπαιδευτικούς μετά το ωράριο. Θα ήταν πολύ χρήσιμος και κατά τη διαχείριση των κρίσεων, ειδικά αν είναι κρίση σχέσεων ή είναι σχολική βία, αλλά και σε φυσικά

φαινόμενα, γιατί κάποια παιδιά μπορεί να πάθουν ένα σοκ από έναν σεισμό, από μια φωτιά, να χρειάζονται ανάγκη συμβουλευτικής στήριξης. Συμβουλευτικά ο ψυχολόγος μπορεί να μπει σε διάφορες καταστάσεις. Καλό είναι να υπάρχει.»

ΣΝ: «Πιστεύω πως η παρουσία σχολικού ψυχολόγου στις σχολικές μονάδες είναι σημαντική. Θα έπρεπε να υπάρχει και η απενοχοποίηση, να μην φοβάται το παιδί, ακόμα και οι εκπαιδευτικοί και όχι μόνο οι μαθητές, να ζητήσουν τη βοήθειά του. Ένας ψυχολόγος θα μπορούσε να προβλέψει κάποιες κρίσεις.»

ΣΦ: «Είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει ψυχολόγος, γιατί τα παιδιά σε αυτή την ηλικία έχουν εξάρσεις, ανεβοκατεβάσματα στη συμπεριφορά τους. Οπότε ο ψυχολόγος μπορεί να βοηθήσει. Όχι μόνο τους μαθητές αλλά και το προσωπικό και τους καθηγητές και τον διευθυντή. Πρέπει να υπάρχει ένας ψυχολόγος στο σχολείο.»

Μ: «Ο ρόλος του ψυχολόγου είναι σημαντικός σε ένα σχολείο, ωστόσο πιστεύω ότι μόνο σε ειδικές περιπτώσεις χρειάζεται να επέμβει, καθώς οι μαθητές σε περίπτωση που δεν μπορούν να λύσουν τα προβλήματα με τους υπεύθυνους καθηγητές των τάξεων και στη συνέχεια με τους καθηγητές εμπιστοσύνης, τότε μπορούν να απευθυνθούν στον ψυχολόγο του σχολείου. Ο ψυχολόγος μπορεί να έχει συγκεκριμένη έδρα στο σχολείο, αλλά πιστεύω ότι δε χρειάζεται να βρίσκεται καθημερινά στο σχολείο, αλλά μόνο σε περιπτώσεις που χρήζουν ειδικής βοήθειας. Στο δικό μου σχολείο υπήρξε περίπτωση μιας τάξης στην οποία χρειάστηκε να επέμβει ψυχολόγος, ώστε με την καίρια επέμβασή του μπόρεσε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα και η τάξη να ξεπεράσει τις δυσκολίες που είχε.»

ΔΔ: «Η προσωπική μου άποψη είναι ότι μάλλον θα προκαλούσαν πρόβλημα και θέμα παρά θα επέλυαν τα προβλήματα που υπάρχουν. Δηλαδή ένας εξειδικευμένος ψυχολόγος αντιμετωπίζει πάντοτε τα πράγματα κάτω από ένα συγκεκριμένο θεωρητικό επίπεδο, κάτω από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία η οποία πολλές φορές στη λειτουργία της σχολικής μονάδας να φέρει αντίθετα αποτελέσματα από τα αναμενόμενα. Στην περίπτωση που υπάρξει η διάγνωση ενός προβλήματος μαθητή από τον σύλλογο διδασκόντων, από τον διευθυντή ή από οποιονδήποτε εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα σε αυτή την υπόθεση εκεί θα πρέπει να υπάρχει συμβουλευτικός σταθμός σε κάθε ομάδα σχολείων ο οποίος να λειτουργεί σε αυτή τη λογική. Αλλά άλλο είναι η έκτακτη περίπτωση και άλλο η τακτική παρουσία των ψυχολόγων στα σχολεία. Εκεί θα δημιουργούσε πρόβλημα.»

ΕΠα: «Πραγματικά όταν υπάρχει ψυχολόγος στο σχολείο, υπάρχει μεγάλη διαφορά. Δηλαδή απευθύνονται κατευθείαν εκεί οι δάσκαλοι, το διαχειρίζεται ο διευθυντής με τον ψυχολόγο

κατευθείαν. Εγώ θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει μόνιμος ψυχολόγος. Γιατί ιδίως και στις εποχές που ζούμε τα παιδιά περνάνε πολλά, ιδίως και με την οικονομική κρίση είδαμε πολλά παιδιά να έρχονται αναστατωμένα ή πολλά παιδιά να μην έχουν τα απαραίτητα υλικά ζωγραφικής και να είναι στεναχωρημένα και πάντα ένας ψυχολόγος βοηθάει αυτή την κατάσταση.»

ΥΔ: «Επειδή τα τελευταία χρόνια αυτές οι κρίσεις είναι πολλές και κοντεύουν να πάρουν συστημική μορφή πλέον, δηλαδή δε νομίζω αυτή τη στιγμή να μην υπάρχει σχολείο που δεν έχει θέμα με ενδοσχολικό εκφοβισμό κ.τ.λ., οι σχολικοί ψυχολόγοι είναι η κατεξοχήν ειδικότητα που θα έπρεπε να καλείται για να αντιμετωπίσει τέτοια φαινόμενα σε συνεργασία με τον σύλλογο διδασκόντων. Οπότε νομίζω ότι σε κάθε σχολείο θα έπρεπε να υπάρχει ψυχολόγος, αν όχι σε μόνιμη βάση, αλλά μπορεί ίσως 2 φορές την εβδομάδα, οπότε οι εκπαιδευτικοί να απευθύνονται εκεί για να λύνονται τα προβλήματα και να μπαίνουν θέματα με την αίσθηση της πρόληψης και όχι μετά να τρέχεις και να λειτουργείς πυροσβεστικά. Εντάξει, θα συμβεί κι αυτό, να συμβεί κάτι και να το αντιμετωπίσεις εκείνη την ώρα, και θα πρέπει όντως να έχεις ένα πρωτόκολλο αντιμετώπισης, αλλά σίγουρα η πρόληψη είναι πάντα καλύτερη. Άρα θα έπρεπε να μούνε μέσα ψυχολόγοι, να κάνουν συγκεκριμένες συναντήσεις, να επιμορφώνουν και τους εκπαιδευτικούς πώς να αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην τάξη, οπότε να προλαμβάνονται πράγματα και να γίνεται δουλειά και με την οικογένεια. Γιατί όταν συνήθως συμβαίνει κάτι ή παιδιά που έχουν παραβατικές συμπεριφορές, προβληματικές, ψυχοσυναισθηματικά προβλήματα από πίσω είναι και η οικογένεια. Δεν είναι μόνο του το παιδί. Άρα, ένας ψυχολόγος ο οποίος είναι εκπαιδευμένος, έχει κάνει σχολική ψυχολογία είναι το καθ' ύλην αρμόδιο άτομο να ασχοληθεί με κάτι τέτοιο.»

Γ: «Σίγουρα ένας ψυχολόγος είναι χρήσιμος και ως προς την πρόβλεψη σε κάποια είδη κρίσης που αφορούν γενικότερα και την ψυχολογία των παιδιών και προβλήματα που σχετίζονται με τα παιδιά ως μεμονωμένα άτομα μέσα στο σχολείο, αλλά και για την ψυχολογική αποκατάσταση κάποιων θυμάτων στο τέλος μιας κρίσης. Δεν ξέρω αν είναι εφικτό να υπάρχει ψυχολόγος σε κάθε σχολική μονάδα σε μόνιμη βάση ή αν είναι απαραίτητο, αλλά όποτε χρειάζεται σίγουρα θα πρέπει να υπάρχει.»

ΕΠ: «Αυτά τα σεμινάρια που έγιναν στο σχολείο μου για τη διαχείριση πένθους κ.τ.λ. εννοείται πως έγιναν από ψυχολόγους του ΚΕΣΥ. Εννοείται αρμόδιοι για την αντιμετώπιση αρκετών περιστατικών κρίσης στα σχολεία είναι οι ψυχολόγοι. Είναι αυτοί που θα βοηθήσουν εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς σε θέματα επιθετικότητας, πένθους, ασθένειας, εκφοβισμού. Οπότε πιστεύω πως είναι απαραίτητοι και ιδίως στη σύγχρονη κοινωνία που δυστυχώς τα

προβλήματα βρίθουν ανάμεσα στους μαθητές. Εννοείται ευχής έργο θα ήταν να υπάρχει σε κάθε σχολείο. Επειδή καταλαβαίνω πως είναι δύσκολο να γίνει, τουλάχιστον έτσι όπως ξεκίνησε να γίνεται σε μια ομάδα σχολείων να μπορεί να υπάρχει υποστήριξη ψυχολόγων. Όμως διαπιστώνω πως τις τελευταίες 1-2 χρονιές δεν έρχονται πλέον πολλοί ψυχολόγοι, αλλά χρειάζονται στα σχολεία.»

ΕΔ2: «Οι σχολικοί ψυχολόγοι θα πρέπει να υπάρχουν, αν όχι σε επίπεδο σχολικής μονάδας, πρέπει να υπάρχουν οπωσδήποτε στα πλαίσια της δευτεροβάθμιας και να αποστέλλονται σε σχολεία όπου υπάρχει πρόβλημα για συμβουλευτική, να περνάνε από το σχολείο να βλέπουν τα παιδιά, να συζητάνε προβλήματα, να βλέπουν πώς λειτουργούν οι σχολικές μονάδες, να κάνουν εκθέσεις, να υπάρχει μια διαρκής υποστήριξη στο έργο αυτό, διότι έχουμε να κάνουμε με ανθρώπους και εν γένει με παιδιά τα οποία είναι ευαίσθητες ψυχές. Γι' αυτό έχουμε πολλά περιστατικά bullying στο σχολείο, έχουμε πολλά παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα και είτε τα προβλήματα αφορούν το σχολείο είτε έρχονται κάποια προβλήματα από το σπίτι, τα οποία και αυτά δεν αντιμετωπίζονται από ειδικούς, γιατί κανένας δεν ενδιαφέρεται. Οι γονείς δεν το αντιμετωπίζουν σε πολλές περιπτώσεις και ο εκπαιδευτικός δεν μπορεί να κάνει αυτή τη δουλειά. Αν και καλούμαστε και την κάνουμε συνέχεια αυτή τη δουλειά, κανονικά θα έπρεπε να έχουμε συμβουλή από τους ειδικούς ή τουλάχιστον να εκπαιδευόμαστε κι εμείς από αυτούς τους ειδικούς, ώστε να μπορούμε να ασκούμε το έργο μας καλύτερα. Κυρίως αυτό που έχω αντιμετωπίσει κι εγώ στα σχολεία είναι ότι πολλές φορές οι ψυχολόγοι που στέλνονται στα σχολεία δεν έχουν την εμπειρία ή τις γνώσεις για να αντιμετωπίσουν όλων των ειδών τις κρίσεις και υπάρχουν κάποια περιστατικά που χρειάζονται εμπειρία. Επομένως, θα ήταν καλύτερο να ήταν ειδικοί οι οποίοι να προσλαμβάνονται στα πλαίσια της Δευτεροβάθμιας και να ήταν μόνιμα και όχι αναπληρωτές ή περιστασιακοί ψυχολόγοι, μόνιμοι ψυχολόγοι που θα είχαν εξειδίκευση πάνω στα σχολικά προβλήματα, έτσι ώστε να τα αντιμετώπιζαν με συγκεκριμένο τρόπο και να έδιναν την βοήθειά τους και στην αντιμετώπιση και στην πρόληψη.»

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Σχετικά με τον ρόλο των ψυχολόγων για την πρόβλεψη και αντιμετώπιση κρίσεων και την παρουσία τους στα σχολεία: *«βεβαίως μπορεί ο ψυχολόγος να βοηθήσει σε επίπεδο σχολικής μονάδας, θα ήταν πολύ χρήσιμος και κατά τη διαχείριση των κρίσεων, καλό είναι να υπάρχει» (ΕΔ1), «η παρουσία σχολικού ψυχολόγου στις σχολικές μονάδες είναι σημαντική» (ΣΝ), «είναι*

πολύ σημαντικό να υπάρχει ψυχολόγος» (ΣΦ), «ο ρόλος του ψυχολόγου είναι σημαντικός σε ένα σχολείο» (Μ), «η προσωπική μου άποψη είναι ότι μάλλον θα προκαλούσαν πρόβλημα και θέμα παρά θα επέλυαν τα προβλήματα που υπάρχουν» (ΔΔ), «πραγματικά όταν υπάρχει ψυχολόγος στο σχολείο, υπάρχει μεγάλη διαφορά» (ΕΠα), «οι σχολικοί ψυχολόγοι είναι η κατεξοχήν ειδικότητα που θα έπρεπε να καλείται για να αντιμετωπίσει φαινόμενα σε συνεργασία με τον σύλλογο διδασκόντων» (ΥΔ), «σίγουρα ένας ψυχολόγος είναι χρήσιμος» (Γ), «πιστεύω πως είναι απαραίτητοι και ιδίως στη σύγχρονη κοινωνία που δυστυχώς τα προβλήματα βρίθουν ανάμεσα στους μαθητές» (ΕΠ), «οι σχολικοί ψυχολόγοι θα πρέπει να υπάρχουν..» (ΕΔ2).

Οι ψυχολόγοι μπορούν να βοηθήσουν με τον εξής τρόπο: «μέσα από αυτές τις επαφές του τις γενικές, από το παιχνίδι, από τη συζήτηση, από τις βιωματικές δράσεις μπορεί ενδεχομένως να εντοπίσει ένα πρόβλημα, μια τάξη που είναι δυσλειτουργική, δίνοντας ένα ερωτηματολόγιο ανώνυμο, κάνοντας μια καταγραφή των συμπαθειών, με πολλούς τρόπους μπορεί ένας ψυχολόγος να προλάβει καταστάσεις. Και βλέποντας και τις σχέσεις μέσα στον σύλλογο των εκπαιδευτικών, ενδυναμώνοντας τον εκπαιδευτικό στον ρόλο του, κάνοντας ίσως μια συνάντηση να ενδυναμώσει εκπαιδευτικούς μετά το ωράριο, και συμβουλευτικά ο ψυχολόγος μπορεί να μπει σε διάφορες καταστάσεις» (ΕΔ2), «θα μπορούσε να προβλέψει κάποιες κρίσεις» (ΣΝ), «τα παιδιά σε αυτή την ηλικία έχουν εξάρσεις, ανεβοκατεβάσματα στη συμπεριφορά τους, οπότε ο ψυχολόγος μπορεί να βοηθήσει, όχι μόνο τους μαθητές αλλά και το προσωπικό και τους καθηγητές και τον διευθυντή» (ΣΦ), «σε ειδικές περιπτώσεις χρειάζεται να επέμβει, καθώς οι μαθητές σε περίπτωση που δεν μπορούν να λύσουν τα προβλήματα με τους υπεύθυνους καθηγητές των τάξεων και στη συνέχεια με τους καθηγητές εμπιστοσύνης, τότε μπορούν να απευθυνθούν στον ψυχολόγο του σχολείου» (Μ), «στην περίπτωση που υπάρξει η διάγνωση ενός προβλήματος μαθητή εκεί θα πρέπει να υπάρχει συμβουλευτικός σταθμός σε κάθε ομάδα σχολείων ο οποίος να λειτουργεί σε αυτή τη λογική» (ΔΔ), «στις εποχές που ζούμε τα παιδιά περνάνε πολλά, ιδίως και με την οικονομική κρίση... και πάντα ένας ψυχολόγος βοηθάει αυτή την κατάσταση» (ΕΠα), «οι εκπαιδευτικοί να απευθύνονται εκεί για να λύνονται τα προβλήματα και να μπαίνουν θέματα με την αίσθηση της πρόληψης και όχι μετά να τρέχεις και να λειτουργείς πυροσβεστικά, να κάνουν συγκεκριμένες συναντήσεις, να επιμορφώνουν και τους εκπαιδευτικούς πώς να αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην τάξη, οπότε να προλαμβάνονται πράγματα και να γίνεται δουλειά και με την οικογένεια» (ΥΔ), «ως προς την πρόβλεψη σε κάποια είδη κρίσης που αφορούν γενικότερα και την ψυχολογία των παιδιών και προβλήματα που σχετίζονται με τα παιδιά, αλλά και για την ψυχολογική αποκατάσταση κάποιων θυμάτων στο τέλος μιας κρίσης» (Γ), «είναι αυτοί που θα βοηθήσουν εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς σε θέματα επιθετικότητας, πένθους, ασθένειας,

εκφοβισμού» (ΕΠ), «να αποστέλλονται σε σχολεία όποτε υπάρχει πρόβλημα για συμβουλευτική, να περνάνε από το σχολείο να βλέπουν τα παιδιά, να συζητάνε προβλήματα, να βλέπουν πώς λειτουργούν οι σχολικές μονάδες, να κάνουν εκθέσεις, να υπάρχει μια διαρκής υποστήριξη στο έργο αυτό, διότι έχουμε να κάνουμε με ανθρώπους και εν γένει με παιδιά τα οποία είναι ευαίσθητες ψυχές» (ΕΔ2).

Προϋπόθεση για την αποτελεσματική παρουσία ενός ψυχολόγου σε μια σχολική μονάδα είναι: «πρέπει να συνεργάζεται με τον διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς, για να παρέμβει σε τάξεις σε επίπεδο ομάδας, για να δει μαθητές, να έχει και την άδεια των γονέων» (ΕΔ1), «να υπάρχει και η απενοχοποίηση, να μην φοβάται το παιδί, ακόμα και οι εκπαιδευτικοί και όχι μόνο οι μαθητές, να ζητήσουν τη βοήθειά του» (ΣΝ), «ένας ψυχολόγος ο οποίος είναι εκπαιδευμένος, έχει κάνει σχολική ψυχολογία είναι το καθ' ην αρμόδιο άτομο να ασχοληθεί με κάτι τέτοιο» (ΥΔ), «θα ήταν καλύτερο να ήταν ειδικοί οι οποίοι να προσλαμβάνονται στα πλαίσια της Δευτεροβάθμιας και να ήταν μόνιμοι ψυχολόγοι που θα είχαν εξειδίκευση πάνω στα σχολικά προβλήματα, έτσι ώστε να τα αντιμετωπίζουν με συγκεκριμένο τρόπο και να έδιναν την βοήθειά τους και στην αντιμετώπιση και στην πρόληψη» (ΕΔ2).

Ως προς το αν θα έπρεπε να υπάρχουν ψυχολόγοι σε μόνιμη βάση σε κάθε σχολική μονάδα: «πιστεύω ότι είναι θέμα χρόνου να υπάρχει ψυχολόγος προσβάσιμος σε κάθε σχολείο, αν όχι όλες τις ημέρες της εβδομάδας, τουλάχιστον κάποιες μέρες της εβδομάδας» (ΕΔ1), «ο ψυχολόγος μπορεί να έχει συγκεκριμένη έδρα στο σχολείο, αλλά πιστεύω ότι δε χρειάζεται να βρίσκεται καθημερινά στο σχολείο, αλλά μόνο σε περιπτώσεις που χρήζουν ειδικής βοήθειας» (Μ), «στην περίπτωση που υπάρξει η διάγνωση ενός προβλήματος μαθητή από τον σύλλογο διδασκόντων, από τον διευθυντή ή από οποιονδήποτε εμπλέκεται άμεσα ή έμμεσα σε αυτή την υπόθεση εκεί θα πρέπει να υπάρχει συμβουλευτικός σταθμός σε κάθε ομάδα σχολείων ο οποίος να λειτουργεί σε αυτή τη λογική. Αλλά άλλο είναι η έκτακτη περίπτωση και άλλο η τακτική παρουσία των ψυχολόγων στα σχολεία» (ΔΔ), «εγώ θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει μόνιμος ψυχολόγος» (ΕΠα), «νομίζω ότι σε κάθε σχολείο θα έπρεπε να υπάρχει ψυχολόγος, αν όχι σε μόνιμη βάση, αλλά μπορεί ίσως 2 φορές την εβδομάδα» (ΥΔ), «δεν ξέρω αν είναι εφικτό να υπάρχει ψυχολόγος σε κάθε σχολική μονάδα σε μόνιμη βάση ή αν είναι απαραίτητο, αλλά όποτε χρειάζεται σίγουρα θα πρέπει να υπάρχει» (Γ), «εννοείται ευχής έργο θα ήταν να υπάρχει σε κάθε σχολείο, επειδή καταλαβαίνω πως είναι δύσκολο να γίνει, τουλάχιστον έτσι όπως ξεκίνησε να γίνεται σε μια ομάδα σχολείων να μπορεί να υπάρχει υποστήριξη ψυχολόγων» (ΕΠ), «αν όχι σε επίπεδο σχολικής μονάδας, πρέπει να υπάρχουν οπωσδήποτε στα πλαίσια της δευτεροβάθμιας και να αποστέλλονται σε σχολεία όποτε υπάρχει πρόβλημα» (ΕΔ2).

Έγυατη ερώτηση: «Ποιος είναι ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαχείριση μιας κρίσης που παρατηρείται σε μια σχολική μονάδα και ποια πρέπει να είναι η στάση του σχολείου;»

ΕΔ1: «Σε αυτά τα θέματα το πρωτόκολλο θα πρέπει να είναι πολύ αυστηρό, γιατί τα ΜΜΕ έχουν πολύ μεγάλη δύναμη και μπορούν μια κατάσταση να την παρουσιάσουν κατά το δοκούν. Επομένως, αν συμβεί κάτι στη σχολική μονάδα πρώτα ο διευθυντής θα πρέπει να ενημερώσει όλους, να τους δώσει έγκυρη ενημέρωση ότι έγινε αυτό, για να μην αναπαράγεται μια φημολογία και υπάρχει παραπληροφόρηση. Να ενημερωθούν τα παιδιά, εδώ είναι και η παρουσία του ψυχολόγου, ας πούμε ότι συνέβη αυτό στον συμμαθητή σας. Και τα παιδιά να μην αναπαράγουν φημολογία. Ενημέρωση στον σύλλογο και μετά στην επαφή με τα ΜΜΕ πολύ προσεκτικά θα αναλαμβάνει ένας από τον σύλλογο να το κάνει, όποιος μπορεί, ο διευθυντής, ο υποδιευθυντής, κάποιος εντεταλμένος εκπαιδευτικός, καλό είναι να είναι ένα πρόσωπο με αυξημένες αρμοδιότητες που θα μιλήσει άπαξ και θα πει συγκεκριμένα πράγματα. Καταρχάς απαγορεύεται να μπουν μέσα στο σχολείο και καλώς. Είναι απαράδεκτο στην επαφή με τα ΜΜΕ να αναπαράγονται φήμες, παραπληροφόρηση, να εντείνεται μία αγωνία, ένας σχολιασμός χωρίς λόγο. Ένας θα είναι υπεύθυνος να μιλήσει από το σχολείο. Από κει και πέρα ας αναλάβει η διεύθυνση, το υπουργείο περεταίρω πληροφορίες και επαφές με τα ΜΜΕ. Καλό είναι τα θέματα διαχείρισης κρίσεων μιας σχολικής μονάδας να επιλύονται σε επίπεδο διεύθυνσης του σχολείου, δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, υπουργείου. Εγώ ως δημόσιος υπάλληλος θα δίσταζα να πάω ένα θέμα στα κανάλια για να το επιλύσω. Θα απευθυνόμουν πρώτα στους συνδικαλιστές μου, αν έβλεπα ότι ένα θέμα κουκουλώνεται και μετά υπάρχει ο εισαγγελέας ανηλίκων. Δε θα πήγαινα στα ΜΜΕ. Δε νομίζω ότι τα ΜΜΕ μπορούν να βοηθήσουν ουσιαστικά, γιατί μπορούν να κάνουν και ζημιά, ειδικά αν εμπλέκονται μικρά παιδιά ανήλικα.»

ΣΝ: «Κατά τη γνώμη μου τα ΜΜΕ δε θα πρέπει να παρευρίσκονται σε τέτοιου είδους κρίσεις, γιατί μόνο που συνήθως κάνουν είναι να παραπληροφορούν, να διογκώνουν το πρόβλημα και να εκθέτουν ανθρώπους. Κάποια πράγματα πρέπει να ανακοινώνονται αλλά δυστυχώς μέχρι στιγμής εγώ διαπιστώνω ότι η ενημέρωση που γίνεται είναι κακή. Γι' αυτό πρέπει από το σχολείο να υπάρχει μια συντονισμένη, έγκυρη ενημέρωση. Και είναι λάθος να υπάρχει έξω από το σχολείο μια κάμερα, ένα μικρόφωνο και να προσπαθεί να πάρει πληροφορίες από τους γονείς, από τους μαθητές ή να ανακοινώνει πράγματα που δεν είναι ακριβή, μόνο κακό κάνουν όλα αυτά.»

ΣΦ: «Τα ΜΜΕ θα πρέπει να είναι πιο διακριτικά και όχι τόσο πειστικά. Θα πρέπει να μιλήσουν πρώτα με τον διευθυντή, να μην βγάζουν τόσο γρήγορα συμπεράσματα. Γιατί κάποιες πληροφορίες τους μπορεί να μην είναι τόσο ακριβείς. Να μεταδίδουν φήμες και ανακρίβειες και να υπάρξει δυσφήμιση του σχολείου. Ο διευθυντής όταν θα το κρίνει θα μιλήσει, θα τους πει πώς ακριβώς είναι τα πράγματα και πώς το έχει διαχειριστεί. Έχει συμβεί στο σχολείο να έρθουν τα ΜΜΕ και ο διευθυντής μίλησε πολύ σωστά και αντικειμενικά, όπως έπρεπε, και τα ΜΜΕ έμειναν ικανοποιημένα από το πώς μίλησε.»

Μ: «Σε άλλες περιπτώσεις νομίζω ότι χρειάζεται ενημέρωση από το σχολείο των μαθητών και των γονέων. Όταν η κατάσταση δείχνει να ξεφεύγει, ο διευθυντής πρέπει να ενημερώσει τους μαθητές προκειμένου να αποφευχθούν τα χειρότερα, ακόμα και σε περιπτώσεις που έχει δημοσιοποιηθεί κάποιο συμβάν που αφορά το σχολείο, πρέπει να υπάρχει κάποιος υπεύθυνος, ο διευθυντής ή κάποιος άλλος καθηγητής, ο οποίος να ενημερώνει έγκυρα τον κόσμο για να μην υπάρξουν παραπληροφορήσεις. Αν εμφανιστούν τα ΜΜΕ πρέπει ο διευθυντής ή κάποιος καθηγητής να εκφράσει την άποψή του επίσημα, ώστε να εξηγήσει με μεγαλύτερη ακρίβεια το γεγονός προκειμένου να μην πάρει μεγάλες διαστάσεις και χωρίς λόγο και για να αποφύγουμε την παραπληροφόρηση. Αλλά μόνο σε περιπτώσεις που έχει ήδη δημοσιοποιηθεί το γεγονός. Γιατί σε διαφορετικές περιπτώσεις που δεν έχει πάρει διαστάσεις για να φτάσει στα ΜΜΕ η είδηση δε χρειάζεται να κάνει κάποια επίσημη δήλωση ο διευθυντής.»

ΔΔ: «Γενικά αλλά και πιο ειδικά στη σχολική ζωή, ο ρόλος των ΜΜΕ θεωρώ ότι είναι μάλλον αρνητικός παρά θετικός, καθώς πολλά πράγματα αλλάζουν διάσταση με τη δημοσιοποίησή τους μέσα από τα ΜΜΕ, καθώς πολλά πράγματα που είναι μέρος της καθημερινότητας της σχολικής ζωής ή είναι δευτερεύοντα για την όλη ζωή του σχολείου κάτω από τον μεγεθυντικό φακό των ΜΜΕ μπορούν να πάρουν εντελώς διαφορετικές διαστάσεις. Μπορούν να δώσουν μια άλλη διάσταση παραπλανητική και να οδηγήσουν στην εμπλοκή παραγόντων οι οποίοι πολύ συχνά λειτουργούν αρνητικά. Καλό θα ήταν τα θέματα των σχολείων να εξετάζονται πολύ προσεκτικά και πάντοτε από ανθρώπους που γνωρίζουν τη σχολική πραγματικότητα, η οποία διαφέρει από την υπόλοιπη καθημερινή μας ζωή. Για να μην υπάρχει η παραπλάνηση θα έπρεπε να υπάρχει ενημέρωση από το σχολείο αλλά κυρίως θα έπρεπε να υπάρχουν – είναι ουτοπία αυτό – εξειδικευμένοι δημοσιογράφοι όπως υπάρχουν για το οικονομικό ρεπορτάζ. Από την πλευρά του σχολείου, νομίζω ότι πάντοτε οι παρεμβάσεις των συναδέλφων εκπαιδευτικών αλλά και των διευθυντών των σχολείων είναι πάντοτε μετρημένες και πάντοτε έχουν στόχο το να δώσουν μια διάσταση σε κάθε πρόβλημα ότι μπορεί να επιλυθεί και ότι μπορεί ουσιαστικά να υπάρχει απάντηση για κάθε θέμα. Αν χρειαστεί να μιλήσει κάποιος στα ΜΜΕ καλύτερα,

από τον ρόλο τους δηλαδή, να είναι οι διευθυντές ή οι υποδιευθυντές των σχολείων οι οποίοι έχουν το κομμάτι της επικοινωνίας στην αρμοδιότητά τους και παράλληλα είναι ο ρόλος τους τέτοιος που μπορούν να διαχειριστούν προσεκτικά κάθε θέμα δίνοντας και τις πληροφορίες που χρειάζεται και να έχουν τη δυνατότητα να μετρήσουν τις αντιδράσεις που μπορεί να προκαλέσουν αυτά που θα πουν σε κάθε περίπτωση. Θεωρώ δηλαδή ότι οι διευθυντές έχουν τη δυνατότητα να πουν πράγματα στα ΜΜΕ στα πλαίσια του κανονισμού που διέπει γενικότερα τη λειτουργία του σχολείου. Καλό είναι ο διευθυντής να ενημερώνει και τη Διεύθυνση εκπαίδευσης και αυτή οφείλει να βγάλει κάποια ενημέρωση. Οι ανακοινώσεις καλό είναι να γίνονται όσο πιο υψηλό το επίπεδο τόσο το καλύτερο. Δηλαδή, η Περιφέρεια ή η Δευτεροβάθμια Διεύθυνση πάντοτε έχει τη δυνατότητα να διαχειριστεί τέτοια προβλήματα καλύτερα από το σχολείο. Το σχολείο έχει έναν πιο περιορισμένο χώρο λειτουργίας και δράσης. Από εκεί και πέρα αν είναι δυνατό να γίνει ενημέρωση των γονέων και των μαθητών καλό είναι να γίνει, γιατί το σχολείο έχει τη δυνατότητα να δώσει την πραγματική διάσταση, την αντικειμενική εικόνα σε κάθε περίπτωση.»

ΕΠα: «Εγώ θεωρώ ένας πρέπει να είναι υπεύθυνος να μιλάει στα ΜΜΕ. Γιατί πολλά δεν πρέπει να βγαίνουν. Ό,τι υπάρχει στο σχολείο, μένει στο σχολείο. Και ξέρετε τι γίνεται με τα ΜΜΕ που παίρνουνε και το αναπλάθουν και το κάνουν μεγαλύτερο και μεγαλύτερο το γεγονός. Ένας θα πρέπει να υπάρχει. Έγινε και ένα περιστατικό σε σχολείο που ήμουν πέρυσι. Ένας έβγαине και μιλούσε και συνήθως η διευθύντρια και ίσως ακόμα ένας συνάδελφος και μιλούσε για το γεγονός, λίγα πράγματα. Γενικώς τα ΜΜΕ ψάχνουν να γεμίσουν και τις ώρες τους. Εύκολα βγάζουν κάποιον φταίχτη. Πρέπει να είναι πιο προσεκτικοί και ιδίως με τους εκπαιδευτικούς ακόμα πιο πολύ.»

ΥΔ: «Στο σχολείο μου έχει γίνει κάποιες φορές να έρθουν τα ΜΜΕ. Επειδή τα παιδιά έρχονται με σχολικά λεωφορεία και αργούν πάρα πολύ να βάλουν τα δρομολόγια, οπότε ουσιαστικά μένουν αποκλεισμένα στο σπίτι τους, οι γονείς για να πιάσουν πολλές φορές φωνάζουν τα κανάλια. Θα μιλήσει η διευθύντρια, μπορεί να μιλήσει η εκπρόσωπος από το 15μελές, αν θέλει κάποιο παιδί να μιλήσει, ενημερώνονται δηλαδή και τα παιδιά, θα μιλήσει η εκπρόσωπος των γονέων.»

Γ: «Τα ΜΜΕ αναλαμβάνουν τη δημοσιοποίηση μιας κρίσης. Είναι αυτά που θα αναδείξουν το πρόβλημα στο γενικότερο κοινωνικό σύνολο και θα βοηθήσουν να μη παραμείνει το πρόβλημα στο στενά πλαίσια της σχολικής μονάδας ή μιας μικρής κοινωνίας. Αυτό πιστεύω βοηθάει το πρόβλημα να γίνει περισσότερο γνωστό και σε περισσότερους φορείς είτε είναι κοινωνικοί

φορείς ή φορείς του κράτους και σίγουρα βοηθάει στην αντιμετώπιση μιας κρίσης σε περίπτωση που θα υπάρξει σε μελλοντικό χρόνο κάτι παρόμοιο και σε άλλες σχολικές μονάδες. Με τη δημοσιοποίηση ευαισθητοποιούνται πιστεύω περισσότερο και ο κόσμος και οι φορείς του κράτους αλλά και ιδιώτες ή σύλλογοι που ασχολούνται με τέτοιου είδους θέματα. Υπάρχει μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και μπορούν να δημιουργηθούν δομές και μηχανισμοί για την καλύτερη αντιμετώπισή τους. Στα πλαίσια της ενημέρωσης θα πρέπει να υπάρχει κάποιος από το σχολείο που θα γνώση όλου του προβλήματος για να μπορεί να δώσει και στο κοινό την καλύτερη και την πιο έγκυρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση. Σε δεύτερο χρόνο, μετά την κρίση, αν ζητηθεί η γνώμη των εκπαιδευτικών ή του οποιουδήποτε που ήταν παρών στην κρίση καλό θα είναι να λέει ο καθένας τη γνώμη του γιατί όσο περισσότερες ιδέες υπάρχουν βοηθάνε στην αντιμετώπιση της κρίσης σε μελλοντικό χρόνο.»

ΕΠ: «Διττός ο ρόλος των ΜΜΕ και θετικός και αρνητικός. Από τη μια είναι χρήσιμη η κάλυψη των κάποιων συμβάντων, που μάλιστα επιβάλλουν και τη δημοσιοποίηση του συμβάντος, όπως για περιπτώσεις κακοποίησης παιδιών ακόμα και από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, περιπτώσεις εξαφάνισης όπως είχαμε πρόσφατα. Μπορούν να αναδείξουν θέματα με τα οποία δεν είχε ασχοληθεί κάποιος και δεν είχαν αντιμετωπιστεί. Όμως πολλές φορές επειδή αυτά τα θέματα είναι ελκυστικά, τραβάνε δηλαδή το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, ταραάζουν την ψυχική ηρεμία και των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Πολλές φορές τα γεγονότα μεγεθύνονται, δίνονται τραγικότερες διαστάσεις κι έτσι κάνουν δυσκολότερα διαχειρίσιμη την κατάσταση. Αν το θέμα είναι πολύ σοβαρό, αυτός που θα έπρεπε να μιλήσει στα ΜΜΕ είναι ο διευθυντής.»

ΕΔ2: «Τα ΜΜΕ κάνουν καταστροφή παντού και πάντα. Κυρίως γιατί είναι γνώστες των πάντων. Δεν μπορείς να δημοσιοποιήσεις τίποτα. Το μόνο που θα μπορούσες να κάνεις στα ΜΜΕ είναι να διαφημίσεις κάτι εναντίον του bullying για παράδειγμα, αλλά κι αυτό δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία η διαφήμιση γιατί τα παιδιά και γενικότερα η κοινωνία έχει συνηθίσει κι έχει πάθει ανοσία σε τέτοιου είδους διαφημίσεις γιατί τις βλέπει παντού. Κυρίως, πιστεύω εγώ προσωπικά, πως τα ΜΜΕ αυτή τη στιγμή, επειδή το βασικό τους στοιχείο είναι το κέρδος, δηλαδή πίσω από τη δουλειά τους κρύβεται το κέρδος, είναι πολύ επικίνδυνο και αντί να κάνουν καλό, να κάνουν τεράστιο κακό και στο σχολείο και στην κοινωνία που είναι και στους γονείς και στα ίδια τα παιδιά. Άρα, καλό θα είναι τα ΜΜΕ να μένουν μακριά από το σχολείο και από αυτού του είδους τα προβλήματα. Ένα συμβάν που είχε συμβεί πέρυσι στο σχολείο μας με την κατάληψη είχε έρθει το τοπικό μέσο και πήρε συνεντεύξεις και ήθελε να βγάλει προς τα έξω τους λόγους των παιδιών κτλ. Επενέβη ο σύλλογος, κάλεσε τον εν λόγο κύριο που

είχε τον σταθμό και του ζήτησε να μην αναφερθεί στα αιτήματα, απλά να αναφερθεί στο συμβάν. Κι αυτό ευτυχώς έγινε κατανοητό από την πλευρά του ανθρώπου αυτού ότι αν έβγαζε τα αιτήματα που τα παιδιά ακόμα είναι ανώριμα και στα πλαίσια του σχολείου έχουν κάποια προβλήματα τα οποία η κοινωνία δεν καταλαβαίνει, θα δημιουργείτο ένα τεράστιο θέμα έξω και δεν υπήρχε λόγος να εκτεθούν τα παιδιά. Κι εκεί έμεινε έτσι. Δε χρειάστηκε να πάρουμε θέση. Αν όμως παρ' ελπίδα αυτός ο οποιοσδήποτε κύριος των μέσων έγραφε κάτι και εξέθετε τα παιδιά, τότε το σχολείο θα έπρεπε να πάρει θέση, όχι στο να απαντάει και να μπαίνει σε διάλογο για να εκθέσει τα εσωτερικά προβλήματα προς τα έξω. Μόνο απλά σε αυτές τις περιπτώσεις εγώ πιστεύω θα πρέπει να δίνεται μια απάντηση ότι τα προβλήματα του σχολείου είναι εσωτερικά προβλήματα και αφορούν τους γονείς, τα παιδιά, τους καθηγητές και θα λυθούν εκεί μέσα και δεν είναι αντικείμενο εκμετάλλευσης των μέσων.»

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Όσον αφορά τον ρόλο των ΜΜΕ για τη διαχείριση μιας κρίσης «*Δε νομίζω ότι τα ΜΜΕ μπορούν να βοηθήσουν ουσιαστικά, γιατί μπορούν να κάνουν και ζημιά, ειδικά αν εμπλέκονται μικρά παιδιά ανήλικα, τα ΜΜΕ έχουν πολύ μεγάλη δύναμη, μπορούν να παρουσιάσουν μια κατάσταση κατά το δοκούν» (ΕΔ1), «τα ΜΜΕ δε θα πρέπει να παρευρίσκονται σε τέτοιου είδους κρίσεις, γιατί μόνο που συνήθως κάνουν είναι να παραπληροφορούν, να διογκώνουν το πρόβλημα και να εκθέτουν ανθρώπους» (ΣΝ), «κάποιες πληροφορίες τους μπορεί να μην είναι τόσο ακριβείς, να μεταδίδουν φήμες και ανακρίβειες και να υπάρξει δυσφήμιση του σχολείου» (ΣΦ), «ο ρόλος των ΜΜΕ θεωρώ ότι είναι μάλλον αρνητικός παρά θετικός, καθώς πολλά πράγματα αλλάζουν διάσταση με τη δημοσιοποίησή τους μέσα από τα ΜΜΕ, μπορούν να δώσουν μια άλλη διάσταση παραπλανητική και να οδηγήσουν στην εμπλοκή παραγόντων οι οποίοι πολύ συχνά λειτουργούν αρνητικά» (ΔΔ), «τα ΜΜΕ παίρνουνε και το αναπλάθουν και το κάνουν μεγαλύτερο και μεγαλύτερο το γεγονός» (ΕΠα), «στο σχολείο μου έχει γίνει κάποιες φορές να έρθουν τα ΜΜΕ, οι γονείς για να πιέσουν πολλές φορές φωνάζουν τα κανάλια» (ΥΔ), «τα ΜΜΕ θα αναδείξουν το πρόβλημα στο γενικότερο κοινωνικό σύνολο και θα βοηθήσουν να μη παραμείνει το πρόβλημα στο στενά πλαίσια της σχολικής μονάδας ή μιας μικρής κοινωνίας, αυτό βοηθάει το πρόβλημα να γίνει περισσότερο γνωστό και σε περισσότερους φορείς είτε είναι κοινωνικοί φορείς ή φορείς του κράτους και σίγουρα βοηθάει στην αντιμετώπιση» (Γ), «διττός ο ρόλος των ΜΜΕ και θετικός και αρνητικός, από τη μια είναι χρήσιμη η κάλυψη των κάποιων συμβάντων, που μάλιστα επιβάλλουν και τη δημοσιοποίηση του συμβάντος (κακοποίηση,*

εξαφάνιση), μπορούν να αναδείξουν θέματα με τα οποία δεν είχε ασχοληθεί κάποιος και δεν είχαν αντιμετωπιστεί. Όμως πολλές φορές επειδή αυτά τα θέματα είναι ελκυστικά, τραβάνε δηλαδή το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, ταραάζουν την ψυχική ηρεμία και των εκπαιδευτικών και των μαθητών, πολλές φορές τα γεγονότα μεγεθύνονται και κάνουν δυσκολότερα διαχειρίσιμη την κατάσταση» **(ΕΠ)**, «τα ΜΜΕ κάνουν καταστροφή παντού και πάντα, το βασικό τους στοιχείο είναι το κέρδος, είναι πολύ επικίνδυνο και αντί να κάνουν καλό, να κάνουν τεράστιο κακό, καλό θα είναι τα ΜΜΕ να μένουν μακριά από το σχολείο, το μόνο που θα μπορούσες να κάνεις στα ΜΜΕ είναι να διαφημίσεις κάτι εναντίον του bullying για παράδειγμα» **(ΕΔ2)**.

Προτείνεται τα ΜΜΕ «να είναι προσεκτικά» **(ΕΠα)**, «να υπάρχουν εξειδικευμένοι δημοσιογράφοι, που θα γνωρίζουν τα εκπαιδευτικά θέματα» **(ΔΔ)**.

Ως προς τη διαχείριση των ΜΜΕ από τη σχολική μονάδα «στην επαφή με τα ΜΜΕ πολύ προσεκτικά θα αναλαμβάνει ένας από τον σύλλογο να το κάνει, καλό είναι να είναι ένα πρόσωπο με αυξημένες αρμοδιότητες που θα μιλήσει άπαξ, από κει και πέρα ας αναλάβει η διεύθυνση, το υπουργείο περειαίρω επαφές με τα ΜΜΕ» **(ΕΔ1)**, «πρέπει από το σχολείο να υπάρχει μια συντονισμένη, έγκυρη ενημέρωση» **(ΣΝ)**, «ο διευθυντής, όταν θα το κρίνει θα μιλήσει, θα τους πει πώς ακριβώς είναι τα πράγματα και πώς το έχει διαχειριστεί» **(ΣΦ)**, «για τα ΜΜΕ πρέπει ο διευθυντής ή κάποιος καθηγητής να εκφράσει την άποψή του επίσημα, ώστε να εξηγήσει με μεγαλύτερη ακρίβεια το γεγονός προκειμένου να μην πάρει μεγάλες διαστάσεις και χωρίς λόγο και για να αποφύγουμε την παραπληροφόρηση» **(Μ)**, «αν χρειαστεί να μιλήσει κάποιος στα ΜΜΕ καλύτερα είναι να μιλήσουν οι διευθυντές ή οι υποδιευθυντές των σχολείων οι οποίοι έχουν το κομμάτι της επικοινωνίας στην αρμοδιότητά τους και παράλληλα είναι ο ρόλος τους τέτοιος που μπορούν να διαχειριστούν προσεκτικά κάθε θέμα δίνοντας και τις πληροφορίες που χρειάζεται και να έχουν τη δυνατότητα να μετρήσουν τις αντιδράσεις για να μην υπάρχει η παραπλάνηση / καλό είναι ο διευθυντής να ενημερώνει και τη Διεύθυνση εκπαίδευσης και αυτή οφείλει να βγάλει κάποια ενημέρωση» **(ΔΔ)**, «ένας πρέπει να είναι υπεύθυνος να μιλάει στα ΜΜΕ, γιατί πολλά δεν πρέπει να βγαίνουν» **(ΕΠα)**, «θα μιλήσει η διευθύντρια, μπορεί να μιλήσει η εκπρόσωπος από το 15μελές, αν θέλει κάποιο παιδί να μιλήσει, ενημερώνονται δηλαδή και τα παιδιά, θα μιλήσει η εκπρόσωπος των γονέων» **(ΥΔ)**, «να υπάρχει κάποιος από το σχολείο που θα γνώση όλου του προβλήματος, για να μπορεί να δώσει και στο κοινό την καλύτερη και την πιο έγκυρη και ολοκληρωμένη ενημέρωση / Σε δεύτερο χρόνο, αν ζητηθεί η γνώμη των εκπαιδευτικών ή του οποιουδήποτε που ήταν παρών στην κρίση καλό θα είναι να λέει ο καθένας τη γνώμη του, γιατί όσο περισσότερες ιδέες υπάρχουν βοηθάνε στην αντιμετώπιση της κρίσης σε μελλοντικό χρόνο» **(Γ)**, «αυτός που θα έπρεπε να μιλήσει στα ΜΜΕ είναι ο διευθυντής» **(ΕΠ)**.

Σχετικά με την ενημέρωση των μελών του σχολείου για ένα συμβάν που έχει προκαλέσει κρίση «θα έπρεπε να υπάρχει ενημέρωση από το σχολείο, αν είναι δυνατό να γίνει ενημέρωση των γονέων και των μαθητών καλό είναι να γίνει, γιατί το σχολείο έχει τη δυνατότητα να δώσει την πραγματική διάσταση, την αντικειμενική εικόνα σε κάθε περίπτωση» (ΔΔ), «όταν η κατάσταση δείχνει να ξεφεύγει, ο διευθυντής πρέπει να ενημερώσει τους μαθητές προκειμένου να αποφευχθούν τα χειρότερα» (Μ), «πρώτα ο διευθυντής θα πρέπει να ενημερώσει όλους έγκυρα, για να μην αναπαράγεται μια φημολογία και υπάρχει παραπληροφόρηση» (ΕΔ1).

Δέκατη ερώτηση: «**Να αφηγηθείτε ένα περιστατικό κρίσης που συνέβη στη σχολική σας μονάδα και να πείτε πώς το διαχειρίστηκε.**»

ΕΔ1: «Όχι πολλά χρόνια πριν ήμουν σε ένα επαγγελματικό λύκειο και μια μέρα πήραν τηλέφωνο γονείς και όχι μόνο ένας αλλά 3 γονείς της Α΄ ΕΠΑΛ, οι οποίοι μιλούσαν με τα παιδιά τους και είχαν ίσως και πρόσβαση στο Facebook των παιδιών τους και μας είπαν ότι στο Facebook από την προηγούμενη νύχτα κυκλοφορούσε μια φημολογία ότι θα πέσει ξύλο στο σχολείο μεταξύ των 2 συστεγαζόμενων σχολείων, γιατί με κοινή αυλή είχαμε 3 ημερήσια συστεγαζόμενα σχολεία. Κι όλα αυτά με αφορμή ένα περιστατικό. Την ώρα που έκαναν μαζί γυμναστική με 2 διαφορετικούς γυμναστές στην αυλή ελλείψει χώρου, που έφυγε η μπάλα από το ένα σχολείο, την πήρανε από το άλλο. Δεν ήθελε πολύ για να γίνει καβγάς, έφηβοι αυτοί 15-16 χρονών. Ξέσπασε καβγάς, ανταλλάχθηκαν ύβρεις, απειλές και το πράγμα δεν ήθελε πολύ να φουντώσει. Δεδομένου ότι πολλά παιδιά στα επαγγελματικά λύκεια, στο δικό μας τουλάχιστον, είναι και μέλη σε θύρες οργανωμένων φιλάθλων που σημαίνει ότι έχουν εμπλοκή με σιδηρογροθιές, με δοκάρια.. Και άρα αν όντως έπεφτε ξύλο από ομάδες των 20-30 ατόμων θα γινόταν κανονική σύρραξη, θα είχαμε ασθενοφόρα, θα είχαμε τραυματισμούς. Ενημερώνουν εκείνο το πρωί οι γονείς «κύριε διευθυντά προσέξτε» και ενημερώνουν και τον διευθυντή του άλλου σχολείου. Και γίνεται ένα κλιμάκιο από διευθυντές, υποδιευθυντές, καθηγητές να ψάχνουν μέσα στο κτίριο να βρουν τις καβάτζες που είχαν και βρήκαν δοκάρια, ξύλα κρυμμένα που είχαν τα παιδιά σε περίπτωση που έπεφτε ξύλο, όπως πέφτει στους συνδέσμους, ραντεβού για ξύλο κάποια ώρα προς το τέλος του ωραρίου που είναι και η φύλαξη πιο χαλαρή. Κινητοποιήθηκαν από το πρωί οι καθηγητές, κάποιοι γονείς άρχισαν να μαζεύονται έξω από το σχολείο να θέλουν να πάρουν τα παιδιά τους να σχολάσουν πιο νωρίς, έγινε δηλαδή ένα σούσουρο, μια φημολογία. Τελικά δεν αποφύγαμε τη συμπλοκή. Έγινε σε σημείο που δεν το περίμεναν, ευτυχώς με λιγότερα παιδιά. Έγινε ένας τραυματισμός, σπάσανε

τα δόντια ενός παιδιού εντός σχολείου. Το σχολείο αυτό έχει πολλούς χώρους, εργαστήρια, υπόγεια, αυλές, είναι λίγο ανεξέλεγκτο. Εδώ μπαίνει και το θέμα της συστηματικής εφημέρευσης και σε αυτό το σχολείο μέχρι και κάμερες έπρεπε να μπου για να υπάρχει επόπτευση όλων των χώρων, πολλοί φύλακες. Τέλος πάντων, με την κινητοποίηση τη μεγάλη αποφύγανε τη μεγάλη σύρραξη, έγινε μια μικρή σύρραξη. Ήταν 2-3 άτομα που εκπροσωπούσαν τα 2 σχολεία. Αυτοί σχόλασαν και παρέμειναν στον χώρο του σχολείου. Δεν τους συνόδευσε κανείς εκτός σχολείου. Παρέμειναν στο σχολείο και έδωσαν το ραντεβουδάκι τους μέσα στο σχολείο. Τα ίδια τα παιδιά που είδαν ότι το πράγμα ξέφυγε, πήγαν και χτύπησαν πόρτες εκπαιδευτικών, κάλεσαν τον διευθυντή, ότι στο τάδε σημείο γίνεται το συμβάν. Έγιναν μηνύσεις. Τα επόμενα χρόνια πήγαιναν οι διευθυντές μάρτυρες στα δικαστήρια. Ο γονιός του ενός παιδιού μήνυσε τον άλλο γονιό. Δηλαδή είχαμε και αστικά θέματα. Μπήκε η αστυνομία. Ωστόσο μπορούσε το θέμα να είναι μεγαλύτερο. Κι εδώ έχουν ευθύνες και οι εκπαιδευτικοί των δύο σχολείων, οι γυμναστές που υποτίμησαν το πρώτο συμβάν. Δηλαδή όταν έγινε η πρώτη φασαρία, «δώσε μου την μπάλα», «δε στη δίνω», έπεσαν βρισιές κ.τ.λ., οι δύο γυμναστές είπαν στους διευθυντές «ναι, μάλωσαν τα παιδιά αλλά μετά τα βρήκαν» και νόμισαν ότι περιστατικό τελείωσε εκεί, δεν το ανέφεραν καν στους διευθυντές τους. Ίσως φοβήθηκαν μην μπλέξουν και οι ίδιοι; Αν και δεν είχαν κάτι να μπλέξουν. Ήταν παρόντες, τα παιδιά έπαιζαν μπάλα, ξέφυγε η μπάλα κι έγινε ένα μπέρδεμα που πήρε μεγάλες διαστάσεις, γιατί τα παιδιά σε αυτή την ηλικία, ειδικά αν έχουν και μια κουλτούρα βίας κ.τ.λ.... Είχαμε κι άλλα. Σε εκείνη τη φάση που πλακώθηκαν, πήραν τηλέφωνο με τα κινητά τους σχολεία σε εξωσχολικούς και μετά τα ασθενοφόρα, κατά την αποχώρηση την 7^η ώρα, υπήρχαν και κάποιοι εξωσχολικοί έξω κι εκεί παρέμεινε η αστυνομία για καμιά ώρα, για να μην έχουμε εκείνη την ώρα έξω από το σχολείο κι άλλο ζύλο. Δε θεωρώ ότι έγινε σωστή διαχείριση. Οι διευθυντές ό τι νόμιζαν έκαναν, δηλαδή θεώρησαν ότι είναι μέτρια διαχείριση τη στιγμή που περιόρισαν το συμβάν, ότι μπήκαν σε τάξεις, ότι προσπάθησαν να απομονώσουν κάποιους συνήθεις ύποπτους, πήραν τηλέφωνο γονείς, προσπάθησαν να βρουν τα όπλα, αλλά τα παιδιά έχουν και πάνω τους εργαλεία, γιατί είναι ηλεκτρολόγοι-μηχανικοί είχαν πάνω τους κατσαβίδια κτλ. Θα μπορούσε να γίνει σοβαρή ζημιά δηλαδή. Θα μπορούσαν να κάνουν περισσότερα πράγματα οι διευθυντές σε επίπεδο πρόληψης. Θα μπορούσαν να μιλάνε περισσότερο με τα πενταμελή και τα δεκαπενταμελή, στο θέμα της φύλαξης του σχολείου θα μπορούσαν να επιμείνουν πιο πολύ, με τον δήμο, με τη Διεύθυνση, αλλά δεν είχαν την ανταπόκριση που πρέπει. Πολλές φορές γίνονται εκκλήσεις για μεγαλύτερο αριθμό φυλάκων, για απομόνωση των σχολείων και άλλα μέτρα αλλά δεν είναι εύκολο για συστεγαζόμενες μονάδες. Αυτό μπορούσαν, αυτό έκαναν. Τιμωρήθηκαν οι μαθητές σε επίπεδο σχολείου, ένας μάλιστα άλλαξε και σχολική μονάδα. Αυτό το συμβάν αποτέλεσε

παράδειγμα για άλλα χρόνια πώς θα μπορούσαν πιο έγκαιρα να κινητοποιούνται και οι γονείς να ενημερώνουν και τα παιδιά. Δηλαδή έχω την πληροφορία, θα πάω να το πω στη διεύθυνση. Δεν μπορώ να αφήνω στο σχολείο μου να συμβαίνουν τέτοια πράγματα. Αυτό χρειάζεται και εκπαίδευση των μαθητών. Έγινε προσπάθεια να κάνουν δουλειά μέσα στην τάξη, λίγο οι ψυχολόγοι που ήρθαν, λίγο οι υπεύθυνοι τμημάτων να μιλάνε στα παιδιά, λίγο μέσα από τις αθλητικές ομάδες να γίνουν καλύτερες οι σχέσεις των μαθητών, γιατί αυτά υποκρύπτουν κακές σχέσεις μεταξύ των μαθητών. Έπρεπε να γίνει πιο συστηματική δουλειά και καλύτερη. Θα πρέπει το κράτος να επεξεργαστεί ένα πιο συγκεκριμένο πρόγραμμα για τα ΕΠΑΛ και να το διαχειριστούν επιμέρους τα επιμέρους σχολεία, γιατί έχουν ωραίο αναλυτικό πρόγραμμα, έχουν ειδικότητες, εργαστήρια καταπληκτικά, καλές επαγγελματικές διεξόδους και μπαίνει αυτό το ζήτημα για τους γονείς, τι θα γίνει αν την πέσουν στο παιδί μου, πώς θα προστατευτεί από εξωσχολικούς. Αυτά τα θέματα είναι αγκάθι σε αυτά τα σχολεία.»

ΣΝ: «Σε ώρα μαθήματος με συνάδελφο, κάνοντας συνδιδασκαλία, ήμουν παρούσα σε μια κατάσταση που μαθητής επιτέθηκε λεκτικά στον συνάδελφό μου. Έπειτα από μία παρατήρηση που έκανε ο συνάδελφος, ο μαθητής θυμωμένος σηκώθηκε από το θρανίο του και η συμπεριφορά του ήταν ανάρμοστη. Επιτέθηκε λεκτικά στον συνάδελφο. Εκείνη την ώρα οδηγήθηκε επί τόπου ο μαθητής στον διευθυντή, του δόθηκε μία αποβολή 2 ημερών, αλλά έτσι δε λύθηκε το πρόβλημα. Το πρόβλημα σιγά σιγά επιλύθηκε εφόσον ο μαθητής κάποια στιγμή ήρθε σε επαφή με τον συνάδελφο, συζήτησε μαζί του, ζήτησε συγνώμη, κατάλαβε το λάθος του και επανεντάχθηκε στην τάξη και έγινε αποδεκτός και από τους συμμαθητές που κατάλαβαν κι αυτοί ότι η στάση του συμμαθητή τους ήταν λάθος απέναντι στον καθηγητή τους. Αλλά είναι αυτό που λέμε ότι όταν εμείς οι υπόλοιποι καθηγητές συζητήσαμε για το συγκεκριμένο θέμα ανακαλύφθηκε ότι είχε πολλά προβλήματα που έφερνε από το σπίτι του. Προβλήματα οικογενειακά που τον έκαναν να είναι επιθετικός. Ήταν τυχερός, μπορώ να πω, και ο μαθητής γιατί οι συνάδελφοι πέρα από τον συγκεκριμένο που έγινε το γεγονός το πλησιάσαμε με καλοσύνη και με διάθεση να το βοηθήσουμε. Και ο διευθυντής επίσης ήταν άνθρωπος που βοήθησε πάνω σε αυτό και ο μαθητής επανεντάχθηκε πάλι στην τάξη και μετά δεν ξαναδημιούργησε αντίστοιχο θέμα, τουλάχιστον τόσο μεγάλο. Έγιναν συντονισμένες ενέργειες. Την άλλη μέρα ήρθε ο πατέρας του, ο οποίος ευτυχώς αποδέχτηκε την όλη κατάσταση χωρίς έχουμε άλλες συγκρούσεις μαζί του. Βοήθησε κι εκείνος στο σπίτι μιλώντας μαζί με το παιδί κι εμείς στο σχολείο, απλά τα θέματα που είχαν στην οικογένειά τους δεν μπορούσαν να λυθούν για να είναι το παιδί ήσυχο από το σπίτι του αλλά από το σχολείο υπήρχε η υπομονή, υπήρχε διάθεση να τον βοηθήσουμε κι αυτό ήταν πολύ καλό. Εξαιτίας της

διαχείρισης αυτής εκτονώθηκε η κρίση. Μπορώ να πω ότι από εκείνο το περιστατικό μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς δε δημιούργησε κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα. Η αντιμετώπιση από τον διευθυντή, από τον καθηγητή και από τους υπόλοιπους καθηγητές ήταν τέτοια ώστε να μην είναι δακτυλοδεικτούμενος και να υπάρχει τιμωρητική διάθεση απέναντί του. Βοήθησε αυτή η διαχείριση ώστε κατά τον ίδιο τρόπο να λυθούν παρόμοια περιστατικά.»

ΣΦ: «Έτυχε ένα περιστατικό με πυρκαγιά. Ήταν πάρα πολύ άμεση η αντιμετώπιση από τον διευθυντή. Έγινε τόσο γρήγορα η εκκένωση του σχολείου. Δεν υπήρξε κανένας τραυματισμός. Το αντιληφθήκαμε όλοι όσοι ήμασταν στην αυλή, ήταν η ώρα που τελείωνε το διάλλειμα και τα παιδιά ετοιμαζόντουσαν να μουν μέσα. Ενημερώθηκε αμέσως ο διευθυντής και αυτός ειδοποίησε άμεσα την πυροσβεστική. Και η πυροσβεστική έφτασε αμέσως. Οι καθηγητές ήταν στις εξόδους και βγήκαν όλοι κατευθείαν. Είχε προηγηθεί άσκηση μόλις ένα μήνα πιο μπροστά και έτσι υπήρξε συντονισμός από όλους. Την επόμενη μέρα ο διευθυντής μίλησε στους μαθητές στην προσευχή πριν μουν στις τάξεις τους και τους είπε ότι ήταν πολύ ευχαριστημένος που ήταν πειθαρχημένα και υπάκουα. Δε διαπίστωσα να υπήρξε κάποια κρίση πανικού από κάποιο παιδί, αλλά οι καθηγητές ήταν τόσο κοντά στα παιδιά, η εκκένωση έγινε με τόσο σωστό τρόπο που δεν υπήρξε συνωστισμός και πανικός. Βρέθηκε η αιτία της πυρκαγιάς και την είχαν βάλει μαθητές αλλά δεν ξέρω τι έγινε, αν δόθηκε τιμωρία ή όχι. Για επιπλήξεις μόνο ξέρω.»

Μ: «Ήταν ένα φυσικό φαινόμενο. Μια μέρα πήγαμε στο σχολείο και είχε υποστεί πλημμύρα. Τόσο το γυμναστήριο όσο και ο επάνω όροφος είχε πλημμυρίσει και ορισμένα θρανία είχαν καταστραφεί και δεν μπορούσαν οι μαθητές να μούνε μέσα στην αίθουσα και έτσι πήρε γρήγορα την απόφαση ο διευθυντής να φύγουμε από το σχολείο και την επόμενη μέρα είχαν ήδη αρχίσει οι εργασίες, γιατί το πρόβλημα υπήρχε στη σκεπή, ώστε να αντιμετωπιστεί, για να μην υπάρξει ξανά άλλο τέτοιο φαινόμενο. Σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει ο διευθυντής να είναι ικανός να αντιμετωπίσει τις κρίσεις, να ενημερώσει τους μαθητές και να υπάρχει κατάλληλος υλικοτεχνικός εξοπλισμός, για να μπορεί να αντιμετωπιστεί μια φυσική καταστροφή. Ο διευθυντής λειτούργησε έστω την τελευταία στιγμή οργανωμένα. Θα μπορούσε να υπάρχει το ενδεχόμενο πλημμύρας, ωστόσο ακόμα και σε αυτή την περίπτωση ο διευθυντής λειτούργησε σωστά, φύγαμε έγκαιρα από το σχολείο, χωρίς να ταλαιπωρηθούμε και από την επόμενη μέρα προσπάθησε φέρνοντας τους ειδικούς να αντιμετωπίσει το πρόβλημα επισκευάζοντας τη σκεπή. Κανονικά πρέπει ο διευθυντής πρέπει να γνωρίζει τα προβλήματα που υπάρχουν στο σχολείο, προκειμένου να λυθούν προτού δημιουργηθούν μεγαλύτερα, αλλά σε αυτή την περίπτωση δεν έγινε κάτι τέτοιο. Ωστόσο αντέδρασε με τον σωστό τρόπο έστω και την τελευταία στιγμή.»

ΔΔ: «Υπάρχουν διάφορα περιστατικά κρίσης. Κατά καιρούς το σχολείο έχει δεχτεί επιθέσεις που αφορούν το πρόσωπο κάποιου εκπαιδευτικού, τη λειτουργία του, την αξιολόγησή του, προκαταλήψεις απέναντι στον εκπαιδευτικό. Είναι φαινόμενα που συχνά συμβαίνουν. Είναι τα πιο εύκολα διαχειρίσιμα. Αυτά που είναι πιο δύσκολα να διαχειριστεί κάποιος είναι αυτά που σχετίζονται με τον εκφοβισμό, γιατί το όριο παρέμβασης των καθηγητών και των διευθυντών είναι αυτό που αφορά τα πλαίσια της καθημερινής του λειτουργίας. Ότι συμβαίνει έξω από την καγκελόπορτα του σχολείου και μέχρι το σπίτι του παιδιού είναι δύσκολο διαχείρισιμο. Ξεκινάει από το σχολείο και διαδραματίζεται εκτός του χώρου του σχολείου, εκεί που δεν μπορούμε να έχουμε άμεση παρέμβαση, δεν είναι δυνατό δηλαδή να υπάρξει παρέμβαση εκεί. Σε αυτή την περίπτωση μαζεύουμε τους γονείς και προσπαθούμε να βρούμε έναν τρόπο, αν αφορά θέμα διαφορών μεταξύ μαθητών του σχολείου να το διευθετήσουμε μαζί με τους γονείς τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, αν αφορά σύγκρουση μαθητών του σχολείου με μαθητές άλλου σχολείου επίσης θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία των δύο σχολείων μεταξύ τους με τέτοιο τρόπο ώστε η προβληματική συμπεριφορά να γίνει κατανοητή στους μαθητές που συμμετέχουν σε αυτή και να βρουν και οι ίδιοι και με την καθοδήγηση των σχολείων λύσεις που να είναι λειτουργικές, πραγματικές και ουσιαστικές. Για παράδειγμα, πέρυσι είχαμε στο σχολείο ένα τέτοιο περιστατικό, διαμάχες των παιδιών του σχολείου με γειτονικό σχολείο το οποίο λύθηκε με απευθείας συνεννόηση των διευθυντών και των συλλόγων και των 15μελών συμβουλίων και των 2 σχολείων όπου βρέθηκε η συμβιβαστική λύση μετά από ανάλυση και των αιτιών του προβλήματος και των επιμέρους συμπεριφορών, οι οποίες και από τους ίδιους τους μαθητές καταδικάστηκαν, οπότε από κει και πέρα ήταν εύκολο να προταθούν διάφορες λύσεις και υιοθετήθηκαν κάποιες από αυτές. Φυσικά η όλη διαχείριση βοήθησε στο να επιλύουμε παρόμοια θέματα γιατί κάθε φορά είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση αλλά πάντοτε η προηγούμενη αντιμετώπιση ενός ανάλογου φαινομένου προσθέτει εμπειρίες.»

ΕΠα: «Πέρυσι στο σχολείο που ήμουν ένα κοριτσάκι απήχθη έξω από το σχολείο. Εγώ τη συγκεκριμένη μέρα δεν ήμουν σε εκείνο το σχολείο, ήμουν σε άλλο σχολείο. Δεν ξέρω τι ειπώθηκε από τη διευθύντρια στον σύλλογο. Σαφώς ειπώθηκαν κάποια πράγματα, αλλά δε βγήκαν προς τα έξω, γιατί υπάρχει εχεμύθεια, είναι προσωπικά δεδομένα που δεν μπορούν να βγουν προς τα έξω. Κάθε δάσκαλος μίλησε στις τάξεις του για το γεγονός. Επίσης, ήρθε η δημοτική αστυνομία να μιλήσει στα παιδιά για το πώς πρέπει να αντιμετωπίζουν τέτοιους κινδύνους, να μην πηγαίνουν κοντά σε αγνώστους και τέτοια διάφορα, μας μοίρασαν και φυλλάδια. Εκτός από αυτό ήρθε και ο προϊστάμενος υγείας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και μίλησε στην αίθουσα με σλάνιτς και ειδικό πρόγραμμα για το πώς τα παιδιά θα πρέπει να

χειρίζονται αυτές τις καταστάσεις. Γενικά υπήρχε μια μεγάλη ενημέρωση. Δε γνωρίζω αν ενημερώθηκαν οι γονείς. Ίσως ενημέρωσε τους γονείς για το ποια παιδιά κάθονται ή δεν κάθονται στο σχολείο, να έχει όλες τις υπεύθυνες δηλώσεις των γονέων για το ποια παιδιά θα φεύγουν μόνα τους. Βέβαια γίνεται αυτό κάθε φορά από την αρχή της σχολικής χρονιάς. Κανένα παιδί δε φεύγει από το σχολείο μόνο του χωρίς υπεύθυνη δήλωση και χωρίς να έχει υπογράψει ο γονέας. Ποτέ, γιατί την ευθύνη την έχει ο εκπαιδευτικός. Οπότε τηρούνται πολύ αυτά τα μέτρα. Οι εκπαιδευτικοί είναι πολύ συνεπείς σε αυτό το κομμάτι. Επίσης, δε δίνουμε τα παιδιά σε όποιον όποιον. Γράφουν οι γονείς από την αρχή της χρονιάς συνήθως ποιος θα παραλαμβάνει το παιδί, ο μπαμπάς ή μαμά, γιατί υπάρχουν και σχέσεις όπου είναι μαλωμένοι οι γονείς λόγω ενός κακού χωρισμού, οπότε υπάρχουν και οι δικαστικές αποφάσεις, δηλαδή ξέρουν ποιος έχει την επιμέλεια του παιδιού. Και πολλές φορές υπάρχουν σχολεία που έχουν γραμμή ότι από τετάρτη δημοτικού και πάνω φεύγουν τα παιδιά μόνα τους ή μπορεί κιόλας να πει δε φεύγουν τα παιδιά, να κοιτάξετε κάποιος από τους γονείς να έρχεται να παίρνει τα παιδιά.»

ΥΔ: «Ένα αρκετά σοβαρό περιστατικό είναι όταν κάποια στιγμή που έφυγε ένα παιδί από το σχολείο και δε γύρισε στο σπίτι του και το ψάχναμε πολλές ώρες με την αστυνομία. Αρχικά δεν το αντιληφθήκαμε και έχει σημασία να το πω αυτό, γιατί η εμπειρία βοηθάει για να προβλεφθούν πράγματα σε κάποιους άλλους. Δίναμε βαθμούς. Εμείς είμαστε οργανωμένοι αναγκαστικά λόγω του ειδικού πλαισίου. Τα παιδιά δε μένουν ποτέ μόνα τους. Έρχονται με τα σχολικά, τα παραλαμβάνουμε, ξαναμπάνουν πάλι στα σχολικά, φεύγουνε, η πόρτα είναι πάντα κλειδωμένη, πάντα υπάρχει εποπτεία, πάντα υπάρχει εφημερεύων στην αυλόπορτα. Εκείνη την ημέρα δίναμε βαθμούς, είχε μείνει η πόρτα ανοιχτή για να μπαινοβγαίνουν οι γονείς, δηλαδή χρειάζεται να υπάρχει μια χωροχρονική συνάθροιση πραγμάτων για να γίνει το κακό... Ένα από τα παιδιά μας, κορίτσι, μεγάλο σχετικά σε ηλικία 17 χρονών, το οποίο ήθελε να φύγει από το σπίτι του, γιατί δεν μπορούσε ποτέ να είναι μόνο του ουσιαστικά, δηλαδή σπίτι, σχολικό, σχολείο, σχολικό, σπίτι, βρήκε την πόρτα ανοιχτή την ώρα που έμπαιναν οι γονείς, ξέφυγε της προσοχής και έφυγε. Μετά από κάποιες ώρες, οι γονείς δεν την παρέλαβαν. Εμείς δεν το καταλάβαμε ότι δεν μπήκε στο σχολικό και δε γύρισε σπίτι. Φωνάξαμε την αστυνομία. Φροντίσαμε να μη μαθευτεί πολύ, γιατί πολλά πράγματα δε χρειάζεται να τα μαθαίνουν για να μη αναστατωθούν. Ενημερώθηκε βέβαια ο σύλλογος γονέων. Μείναμε στο σχολείο 4-5 άτομα. Κάποιοι συνάδελφοι που είχαν μηχανές κάνανε γύρες στην περιοχή. Το παιδί βρέθηκε μετά από 6-7 ώρες σε μια αλάνα χωρίς ευτυχώς να έχει πάθει κάτι. Κρυβόταν εκεί, γιατί δεν ήθελε να γυρίσει σπίτι. Ήταν μια πολύ αγωνιώδης κατάσταση, πολύ μεγάλη η ευθύνη, γιατί

ουσιαστικά η ευθύνη βάραινε το σχολείο. Οι γονείς ήταν συνεργάσιμοι. Αν είχε συμβεί κάτι κακό δεν ξέρω πόσο θα ήταν συνεργάσιμοι. Νομίζω ότι θα μας έκαναν αγωγή, θα διεκδικούσαν κι αυτοί οι άνθρωποι το δίκιο τους, ότι θα έπρεπε να βρούμε τρόπους για να είναι το παιδί ασφαλές στο σχολείο. Μετά από αυτό πήραμε πρόσθετα μέτρα. Είχαμε συνεννοηθεί με τη συνοδό του σχολικού λεωφορείου να την παραδίδει κάθε φορά σε έναν συγκεκριμένο καθηγητή, οι γονείς να παίρνουν τηλέφωνο και να ειδοποιούν ότι το παιδί δε θα έρθει σήμερα, για να ξέρουμε αν το παιδί έχει έρθει στο σχολείο ή όχι. Από κει και πέρα έκανε πολλή δουλειά και με την ψυχολόγο που ήταν υπεύθυνη στο τμήμα της, για να αποτρέψουμε κι άλλη προσπάθειά της να το ξανακάνει. Παρόλο που οι εφημερίες είναι πολύ συγκεκριμένες και η εποπτεία είναι πολύ καλή, είδαμε ότι μπορεί να υπάρξει μία στιγμή που θα σου βγουν τα πράγματα με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει αυτό το άνοιγμα, για να μπορέσει να φύγει. Πλέον όταν δίνουμε βαθμούς έχουμε πάντα έναν άνθρωπο εκεί, ο οποίος έχει πολύ ενεργητική παρουσία, γιατί την έχουμε πάθει...»

Γ: «Θυμάμαι κάποιο περιστατικό όπου ένας μαθητής είχε παραβατική συμπεριφορά, ήταν λίγο ατίθασος και συγκλήθηκε ο σύλλογος των εκπαιδευτικών για να αποφασίσουν αν θα πρέπει να τιμωρηθεί ή όχι και τι τιμωρία θα είχε. Παράλληλα είχαν μαζευτεί οι γονείς κι άλλοι συγγενείς μέσα στο προαύλιο του σχολείου και όταν τελείωσε ο σύλλογος και κατέβηκαν οι εκπαιδευτικοί στο προαύλιο, για να φύγουν οι συγγενείς ρώτησαν ποιος ήταν ο καθηγητής που εισηγήθηκε την τιμωρία του παιδιού και όταν καταλάβανε ποιος ήταν του επιτέθηκαν φραστικά και σωματικά. Τον χτύπησαν και του προκάλεσαν σωματικές βλάβες. Δημιουργήθηκε ένας πανικός στο σχολείο, με αποτέλεσμα να κληθεί η αστυνομία στο σχολείο, για να μπορέσει να διαχειριστεί το περιστατικό. Στο τέλος κατέληξαν στο αστυνομικό τμήμα καθηγητές και γονείς. Από όσο γνωρίζω ο καθηγητής δεν ήθελε για δικούς του λόγους να δώσει συνέχεια ούτε να κάνει μήνυση στους γονείς και πρέπει να επιλύθηκε μέσα στα πλαίσια της συνεργασίας μεταξύ των γονέων και του καθηγητή. Από αυτά που γνωρίζω δεν υπήρξε συνέχεια στο περιστατικό ούτε έγινε κάποια ενημέρωση από τους καθηγητές, αν και αναδείχτηκε στα τοπικά ΜΜΕ. Παρόλα αυτά δεν έγινε καμιά άλλη κίνηση από τους καθηγητές ή από τον διευθυντή με αποτέλεσμα να σταματήσει το περιστατικό εκεί. Νομίζω ότι όταν συμβαίνει μία κρίση σε ένα σχολείο θα πρέπει η αντιμετώπισή της να γίνεται ολοκληρωμένα από την αρχή μέχρι το τέλος. Μέχρι να εξαλειφθούν οι κίνδυνοι, ώστε να μη ξαναγίνει το ίδιο περιστατικό. Νομίζω δεν έγινε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Δεν ξέρω αν το να μιλήσουν οι καθηγητές στους γονείς ή στους μαθητές θα είχε το σωστό αποτέλεσμα ή αν θα έπρεπε να τους μιλήσει κάποιος ψυχολόγος ή αν θα έπρεπε να γίνει κάποια άλλη δράση αλλά σίγουρα δε θα έπρεπε να σταματήσει εκεί.»

ΕΠ: «Θα σας πω για περίπτωση προβληματικών σχέσεων μεταξύ διευθυντού και Συλλόγου Διδασκόντων. Είχαμε έναν διευθυντή που αρχικά είχε την αποδοχή του συλλόγου. Κατά τη διάρκεια όμως της θητείας του άρχισαν να δημιουργούνται πολύ σημαντικά προβλήματα. Προστριβές με τους συναδέλφους, μαλώματα και τσακωμοί σε κάθε διάλειμμα, κλίμα αρνητικό μέσα στο γραφείο των εκπαιδευτικών. Όλο αυτό άρχισε να εμποδίζει και το διδακτικό έργο των δασκάλων οι οποίοι δεν είχαν το ψυχικό σθένος να μπαίνουν μέσα στην τάξη μετά τους τσακωμούς και να κάνουν μάθημα. Ήταν τόσο μεγάλο το πρόβλημα που δημιουργήθηκαν και θέματα υγείας σε κάποιον συνάδελφο. Πώς λύθηκε; Έγινε κάποιο έγγραφο στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης, παρευρέθηκε και ο διευθυντής εκπαίδευσης, έγιναν προσπάθειες συμβιβασμού. Αρχικά το κλίμα έγινε λίγο καλύτερο, μετά όμως τα ίδια πάλι. Δυστυχώς όλη η χρονιά πέρασε με αρνητικό κλίμα, με πολλούς τσακωμούς και όλα έληξαν και επανήλθε η αρμονία και το θετικό κλίμα στο σχολείο μετά το τέλος της σχολικής χρονιάς που η διευθύντρια έφυγε. Δεν υπήρξε ουσιαστικά διαχείριση κρίσης, γιατί το θέμα ήταν με τον ίδιο τον διευθυντή, ο οποίος ήταν η κεφαλή του σχολείου και ο ίδιος δημιουργούσε το πρόβλημα. Το μόνο που μπορούσε να κάνει ο σύλλογος των διδασκόντων ήταν να απευθυνθεί στη διεύθυνση εκπαίδευσης. Δεν απέδωσε η προσπάθεια συμβιβασμού. Ήταν εμφανές πάντως και στους γονείς και στους μαθητές. Αλλά ήταν δύσκολο διαχειρίσιμο.»

ΕΔ2: «Είχαμε έναν μαθητή ο οποίος είχε πάρα πολλά οικογενειακά προβλήματα και δημιουργούσε συνεχώς προβλήματα στο σχολείο. Έκανε σοβαρές ζημιές εκτός σχολικού ωραρίου, βρίσκαμε το σχολείο κλειστό ... Αυτό που έγινε ήταν ότι καλούσε κάθε φορά ο σύλλογος την αστυνομία και ο διευθυντής, γιατί γινόντουσαν υλικές φθορές. Γνωρίζαμε ποιος το έκανε αλλά δεν μπορούσαμε να επέμβουμε, γιατί δεν είχαμε αποδείξεις. Παρόλα αυτά είχαμε και πολλά προβλήματα στο σχολείο. Είχε επιτεθεί σε καθηγητή, τον είχε χτυπήσει, κουβαλούσε μαχαίρια στο σχολείο, είχαμε διάφορα τέτοια προβλήματα και κάθε φορά τον καλούσαμε στον σύλλογο. Ο σύλλογος εξαιτίας θεωρώ του διευθυντή στην παρούσα περίπτωση, ενώ είχαν άλλη άποψη γενικά οι καθηγητές για το πώς έπρεπε να γίνει η διαχείριση, ο διευθυντής με την προσωπικότητά του και τη θέση του λειτουργούσε πιο εκδικητικά απέναντι στον μαθητή με αποτέλεσμα να οξύνεται το πρόβλημα και να μη δίνεται λύση. Μέχρι που φτάσαμε στα δικαστήρια με τους γονείς του παιδιού και κατηγορήθηκε ο σύλλογος εξαιτίας του τρόπου που έγινε η διαχείριση της κρίσης. Ήταν αποτυχημένη κατά την άποψή μου η διαχείριση που έγινε. Έπρεπε να γίνει διαφορετικά. Από την αρχή ο σύλλογος επέμενε να κληθεί ο εισαγγελέας και η πρόνοια και ο διευθυντής δεν ήθελε να βάλει τον εισαγγελέα μέσα στο σχολείο, όπως κάνουν πολλοί διευθυντές. Θέλουν να τον αποφύγουν, γιατί είναι παιδιά κτλ., αλλά πολλές φορές το

τελικό αποτέλεσμα δεν είναι το επιθυμητό. Είναι πολύ επικίνδυνο. Άρα, τα όργανα του κράτους και της κοινωνίας να μη θεωρούνται ότι είναι μόνο για κακό αλλά να επεμβαίνουν κι αυτά όποτε χρειάζεται, όχι για να τιμωρήσουν αλλά για να προλάβουν ή να σώσουν μια κατάσταση, όπως οι ψυχολόγοι κτλ. Άρα η κρίση εκείνη δεν έγινε με σωστή διαχείριση και το παιδί συνέχισε να δημιουργεί προβλήματα και να έχει και το ίδιο προβλήματα και ο σύλλογος να έχει προβλήματα μαζί και το σχολείο ολόκληρο. Το πρόβλημα δεν επιλυόταν, μετακυλιόταν συνεχώς, γινόταν σπασμωδικές προσπάθειες αλλά τελικώς δεν υπήρξε σοβαρή λύση μέχρι που το παιδί έφυγε από το σχολείο, τελείωσε. Κι επειδή έμεινε και μια χρονιά σε μια τάξη φανταστείτε ότι τα προβλήματα παρέμεναν και οξυνόντουσαν. Και ότι τον αφήσαν στην ίδια τάξη ήταν μεγάλο λάθος. Έγινε στον σύλλογο μεγάλη κουβέντα, επιμέναμε οι μισοί καθηγητές να μην το αφήσουμε στην ίδια τάξη, γιατί δεν ήταν κακός μαθητής, απλά είχε διάφορα θέματα, και θεωρήσαμε καλό να μη μείνει στην ίδια τάξη, αλλά κάποιοι καθηγητές αποφάσισαν να τον αφήσουν, γιατί όπως είπαμε ο καθένας αποφασίζει μόνος του. Έτσι και την επόμενη χρονιά οξύνθηκαν περισσότερο τα πράγματα, διότι ο μαθητής λειτουργούσε και εκδικητικά πλέον απέναντι στο σχολείο. Μετά από αυτό το περιστατικό, οι καθηγητές δεν άλλαξαν γνώμη. Οι απόψεις των καθηγητών έμειναν ίδιες.»

Κωδικοποίηση και ταξινόμηση των απαντήσεων

Σχετικά με την επιλογή και περιγραφή ενός περιστατικού κρίσης που κλήθηκε να αντιμετωπίσει το σχολείο τους, οι ερωτώμενοι ανέφεραν ως είδος κρίσης «είχε προγραμματιστεί να πέσει ξύλο στο σχολείο μεταξύ των 2 συστεγαζόμενων σχολείων για ένα περιστατικό που είχε συμβεί την προηγούμενη μέρα στην αυλή με μια μπάλα» (ΕΔ1), «σε ώρα μαθήματος με συνάδελφο, κάνοντας συνδιδασκαλία, ήμουν παρούσα σε μια κατάσταση που μαθητής επιτέθηκε λεκτικά στον συνάδελφό μου» (ΣΝ), «έτυχε ένα περιστατικό με πυρκαγιά» (ΣΦ), «ήταν ένα φυσικό φαινόμενο, μια μέρα πήγαμε στο σχολείο και είχε υποστεί πλημμύρα» (Μ), «πέρυσι είχαμε στο σχολείο ένα περιστατικό, διαμάχες των παιδιών του σχολείου με γειτονικό σχολείο» (ΔΔ), «πέρυσι στο σχολείο που ήμουν ένα κοριτσάκι απήχθη έξω από το σχολείο» (ΕΠα), «ένα αρκετά σοβαρό περιστατικό είναι όταν κάποια στιγμή που έφυγε ένα παιδί από το σχολείο και δε γύρισε στο σπίτι του και το ψάχναμε πολλές ώρες με την αστυνομία» (ΥΔ), «θυμάμαι κάποιο περιστατικό όπου ένας μαθητής είχε παραβατική συμπεριφορά και συγκλήθηκε ο σύλλογος των εκπαιδευτικών, για να αποφασίσουν αν θα πρέπει να τιμωρηθεί ή όχι και τι τιμωρία θα είχε. Όταν τελείωσε ο σύλλογος και κατέβηκαν οι εκπαιδευτικοί στο προαύλιο για να φύγουν οι συγγενείς

ρώτησαν ποιος ήταν ο καθηγητής που εισηγήθηκε την τιμωρία του παιδιού και όταν καταλάβανε ποιος ήταν του επιτέθηκαν φραστικά και σωματικά. Τον χτύπησαν και του προκάλεσαν σωματικές βλάβες» (Γ), «θα σας πω για περίπτωση προβληματικών σχέσεων μεταξύ διευθυντού και Συλλόγου Διδασκόντων, προστριβές με τους συναδέλφους, μαλώματα και τσακωμοί σε κάθε διάλειμμα, κλίμα αρνητικό μέσα στο γραφείο των εκπαιδευτικών, δημιουργήθηκαν και θέματα υγείας σε κάποιον συνάδελφο» (ΕΠ), «είχαμε έναν μαθητή ο οποίος είχε πάρα πολλά οικογενειακά προβλήματα και δημιουργούσε συνεχώς προβλήματα στο σχολείο. Έκανε σοβαρές ζημιές εκτός σχολικού ωραρίου, είχαμε και πολλά προβλήματα στο σχολείο, είχε επιτεθεί σε καθηγητή, τον είχε χτυπήσει, κουβαλούσε μαχαίρια στο σχολείο, είχαμε διάφορα τέτοια προβλήματα» (ΕΔ2).

Ως προς τον τρόπο που διαχειρίστηκε το κάθε σχολείο την κρίση, οι ερωτώμενοι ανέφεραν: «Τελικά δεν αποφύγαμε τη συμπλοκή. Έγινε σε σημείο που δεν το περίμεναν, ευτυχώς με λιγότερα παιδιά. Έγινε ένας τραυματισμός, σπάσανε τα δόντια ενός παιδιού εντός σχολείου, απλώς με την κινητοποίηση τη μεγάλη αποφύγαμε τη μεγάλη σύρραξη. Οι διευθυντές ό τι νόμιζαν έκαναν, δηλαδή θεώρησαν ότι είναι μέτρια διαχείριση τη στιγμή που περιόρισαν το συμβάν, ότι μπήκαν σε τάξεις, ότι προσπάθησαν να απομονώσουν κάποιους συνήθεις ύποπτους, πήραν τηλέφωνο γονείς, προσπάθησαν να βρουν τα όπλα... Τιμωρήθηκαν οι μαθητές σε επίπεδο σχολείου, ένας μάλιστα άλλαξε και σχολική μονάδα» (ΕΔ1), «οδηγήθηκε επί τόπου ο μαθητής στον διευθυντή, του δόθηκε μία αποβολή 2 ημερών, αλλά έτσι δε λύθηκε το πρόβλημα. Το πρόβλημα σιγά σιγά επιλύθηκε εφόσον ο μαθητής κάποια στιγμή ήρθε σε επαφή με τον συνάδελφο, συζήτησε μαζί του, ζήτησε συγνώμη, κατάλαβε το λάθος του και επανεντάχθηκε στην τάξη και έγινε αποδεκτός και από τους συμμαθητές που κατάλαβαν κι αυτοί ότι η στάση του συμμαθητή τους ήταν λάθος απέναντι στον καθηγητή τους, οι συνάδελφοι πέρα από τον συγκεκριμένο που έγινε το γεγονός το πλησιάσαμε με καλοσύνη και με διάθεση να το βοηθήσουμε και ο διευθυντής επίσης ήταν άνθρωπος που βοήθησε, ο πατέρας του ευτυχώς αποδέχτηκε την όλη κατάσταση χωρίς έχουμε άλλες συγκρούσεις μαζί του» (ΣΝ), «ενημερώθηκε αμέσως ο διευθυντής και αυτός ειδοποίησε άμεσα την πυροσβεστική. Και η πυροσβεστική έφτασε αμέσως, οι καθηγητές ήταν στις εξόδους και βγήκαν όλοι κατευθείαν, είχε προηγηθεί άσκηση μόλις ένα μήνα πιο μπροστά, την επόμενη μέρα ο διευθυντής μίλησε στους μαθητές» (ΣΦ), «τόσο το γυμναστήριο όσο και ο επάνω όροφος είχε πλημμυρίσει κι έτσι πήρε γρήγορα την απόφαση ο διευθυντής να φύγουμε από το σχολείο και την επόμενη μέρα είχαν ήδη αρχίσει οι εργασίες, γιατί το πρόβλημα υπήρχε στη σκεπή» (Μ), «λύθηκε με απευθείας συνεννόηση των διευθυντών και των συλλόγων και των 15μελών συμβουλίων και των 2 σχολείων, βρέθηκε η συμβιβαστική λύση μετά από ανάλυση και των

αιτιών του προβλήματος και των επιμέρους συμπεριφορών, οι οποίες και από τους ίδιους τους μαθητές καταδικάστηκαν, οπότε από κει και πέρα ήταν εύκολο να προταθούν διάφορες λύσεις και υιοθετήθηκαν κάποιες από αυτές» (ΔΔ), «κάθε δάσκαλος μίλησε στις τάξεις του για το γεγονός, ήρθε η δημοτική αστυνομία να μιλήσει στα παιδιά για το πώς πρέπει να αντιμετωπίζουν τέτοιους κινδύνους, να μην πηγαίνουν κοντά σε αγνώστους και τέτοια διάφορα, μας μοίρασαν και φυλλάδια, ήρθε και ο προϊστάμενος υγείας της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και μίλησε στην αίθουσα με σλάιντς και ειδικό πρόγραμμα για το πώς τα παιδιά θα πρέπει να χειρίζονται αυτές τις καταστάσεις. Γενικά υπήρχε μια μεγάλη ενημέρωση. Δε γνωρίζω αν ενημερώθηκαν οι γονείς, ίσως ζητήθηκε να μαζευτούν όλες οι υπεύθυνες δηλώσεις των γονέων για το ποια παιδιά θα φεύγουν μόνα τους» (ΕΠα), «αρχικά δεν το αντιληφθήκαμε και έχει σημασία να το πω αυτό, γιατί η εμπειρία βοηθάει για να προβλεφθούν πράγματα σε κάποιους άλλους. Φωνάζαμε την αστυνομία, φροντίσαμε να μη μαθευτεί πολύ, ενημερώθηκε βέβαια ο σύλλογος γονέων. Μείναμε στο σχολείο 4-5 άτομα, κάποιοι συνάδελφοι που είχαν μηχανές κάνανε γύρες στην περιοχή. Το παιδί βρέθηκε μετά από 6-7 ώρες σε μια αλάνα χωρίς ευτυχώς να έχει πάθει κάτι. Από κει και πέρα έκανε πολλή δουλειά και με την ψυχολόγο που ήταν υπεύθυνη στο τμήμα της, για να αποτρέψουμε κι άλλη προσπάθειά της να το ξανακάνει» (ΥΔ), «κλήθηκε η αστυνομία στο σχολείο, κατέληξαν στο αστυνομικό τμήμα καθηγητές και γονείς. Από όσο γνωρίζω ο καθηγητής δεν ήθελε για δικούς του λόγους να δώσει συνέχεια ούτε να κάνει μήνυση στους γονείς και πρέπει να επιλύθηκε μέσα στα πλαίσια της συνεργασίας μεταξύ των γονέων και του καθηγητή, δεν έγινε καμιά άλλη κίνηση από τους καθηγητές ή από τον διευθυντή με αποτέλεσμα να σταματήσει το περιστατικό εκεί» (Γ), «έγινε κάποιο έγγραφο στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης, παρευρέθηκε και ο διευθυντής εκπαίδευσης, έγιναν προσπάθειες συμβιβασμού. Αρχικά το κλίμα έγινε λίγο καλύτερο, μετά όμως τα ίδια πάλι. Δυστυχώς όλη η χρονιά πέρασε με αρνητικό κλίμα, με πολλούς τσακωμούς και όλα έληξαν και επανήλθε η αρμονία και το θετικό κλίμα στο σχολείο μετά το τέλος της σχολικής χρονιάς που η διευθύντρια έφυγε» (ΕΠ), «για τις υλικές φθορές καλούσε κάθε φορά ο σύλλογος την αστυνομία και ο διευθυντής, γνωρίζαμε ποιος το έκανε αλλά δεν μπορούσαμε να επέμβουμε γιατί δεν είχαμε αποδείξεις, ο διευθυντής με την προσωπικότητά του και τη θέση του λειτουργούσε πιο εκδικητικά απέναντι στον μαθητή με αποτέλεσμα να οξύνεται το πρόβλημα και να μη δίνεται λύση, τον αφήσαν και στην ίδια τάξη και ο μαθητής λειτουργούσε και εκδικητικά πλέον απέναντι στο σχολείο» (ΕΔ2).

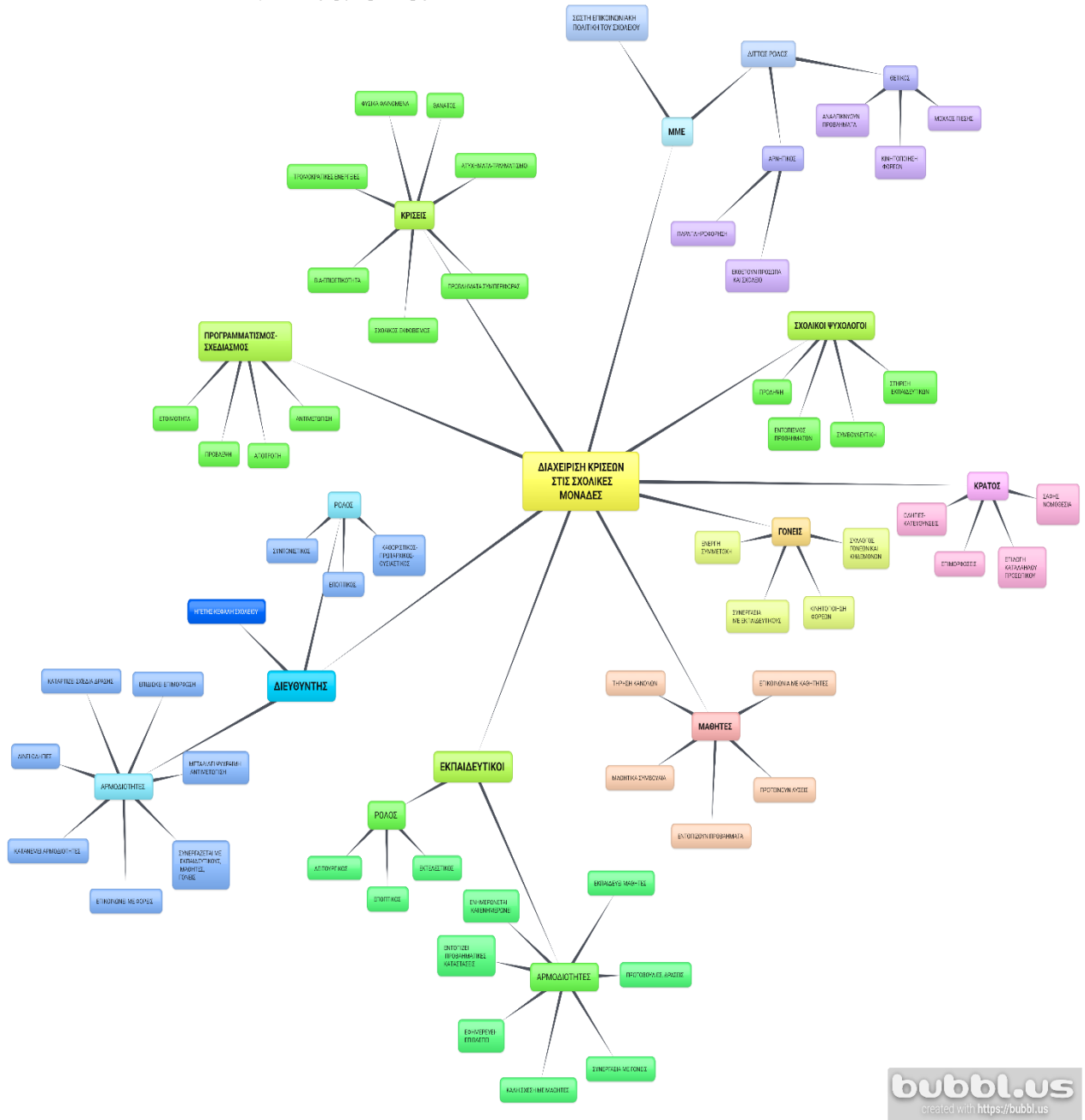
Σχετικά με τις αντιλήψεις των ερωτώμενων για το αν η διαχείριση ήταν ικανοποιητική και για το τι άλλο θα μπορούσε να είχε γίνει: «Δε θεωρώ ότι έγινε σωστή διαχείριση. Θα μπορούσαν να κάνουν περισσότερα πράγματα οι διευθυντές σε επίπεδο πρόληψης, να μιλάνε περισσότερο με τα

πενταμελή και τα δεκαπενταμελή, στο θέμα της φύλαξης του σχολείου θα μπορούσαν να επιμείνουν πιο πολύ, με τον δήμο, με τη Διεύθυνση, αλλά δεν είχαν την ανταπόκριση που πρέπει. Έπρεπε να γίνει πιο συστηματική δουλειά και καλύτερη. Θα πρέπει το κράτος να επεξεργαστεί ένα πιο συγκεκριμένο πρόγραμμα για τα ΕΠΑΛ» (ΕΔ1), «έγιναν συντονισμένες ενέργειες» (ΣΝ), «υπήρξε συντονισμός από όλους, η εκκένωση έγινε με τόσο σωστό τρόπο που δεν υπήρξε συνωστισμός και πανικός» (ΣΦ), «ο διευθυντής λειτούργησε έστω την τελευταία στιγμή οργανωμένα, κανονικά πρέπει ο διευθυντής πρέπει να γνωρίζει τα προβλήματα που υπάρχουν στο σχολείο, προκειμένου να λυθούν προτού δημιουργηθούν μεγαλύτερα, αλλά σε αυτή την περίπτωση δεν έγινε κάτι τέτοιο» (Μ), «μετά από αυτό πήραμε πρόσθετα μέτρα» (ΥΔ), «νομίζω ότι, όταν συμβαίνει μία κρίση σε ένα σχολείο, θα πρέπει η αντιμετώπισή της να γίνεται ολοκληρωμένα από την αρχή μέχρι το τέλος. Μέχρι να εξαλειφθούν οι κίνδυνοι ώστε να ξαναγίνει το ίδιο περιστατικό. Νομίζω δεν έγινε στη συγκεκριμένη περίπτωση» (Γ), «Δεν υπήρξε ουσιαστικά διαχείριση κρίσης γιατί το θέμα ήταν με τον ίδιο τον διευθυντή, ο οποίος ήταν η κεφαλή του σχολείου και ο ίδιος δημιουργούσε το πρόβλημα. Το μόνο που μπορούσε να κάνει ο σύλλογος των διδασκόντων ήταν να απευθυνθεί στη διεύθυνση εκπαίδευσης. Δεν απέδωσε η προσπάθεια συμβιβασμού» (ΕΠ), «Ήταν αποτυχημένη κατά την άποψή μου η διαχείριση που έγινε. Από την αρχή ο σύλλογος επέμενε να κληθεί ο εισαγγελέας και η πρόνοια και ο διευθυντής δεν ήθελε να βάλει τον εισαγγελέα μέσα στο σχολείο. Όμως, τα όργανα του κράτους και της κοινωνίας δεν πρέπει να θεωρούνται ότι είναι μόνο για κακό αλλά να επεμβαίνουν κι αυτά όποτε χρειάζεται, όχι για να τιμωρήσουν αλλά για να προλάβουν ή να σώσουν μια κατάσταση, όπως οι ψυχολόγοι κτλ. Το παιδί συνέχισε να δημιουργεί προβλήματα και να έχει και το ίδιο προβλήματα και ο σύλλογος να έχει προβλήματα μαζί και το σχολείο ολόκληρο. Μέχρι που φτάσαμε στα δικαστήρια με τους γονείς του παιδιού και κατηγορήθηκε ο σύλλογος εξαιτίας του τρόπου που έγινε η διαχείριση της κρίσης. Το πρόβλημα δεν επιλυόταν, μετακλιόταν συνεχώς, γινότουσαν σπασμωδικές προσπάθειες αλλά τελικώς δεν υπήρξε σοβαρή λύση μέχρι που το παιδί έφυγε από το σχολείο» (ΕΔ2).

Αναφορικά με το αν το περιστατικό απέτρεψε παρόμοια περιστατικά στο μέλλον ή βοήθησε ώστε να γίνεται καλύτερη διαχείριση: «Αυτό το συμβάν αποτέλεσε παράδειγμα για άλλα χρόνια πώς θα μπορούσαν πιο έγκαιρα να κινητοποιούνται και οι γονείς να ενημερώνουν και τα παιδιά. Δηλαδή έχω την πληροφορία, θα πάω να το πω στη διεύθυνση. Δεν μπορώ να αφήνω στο σχολείο μου να συμβαίνουν τέτοια πράγματα. Αυτό χρειάζεται και εκπαίδευση των μαθητών. Έγινε προσπάθεια να κάνουν δουλειά μέσα στην τάξη, λίγο οι ψυχολόγοι που ήρθαν, λίγο οι υπεύθυνοι τμημάτων να μιλάνε στα παιδιά, λίγο μέσα από τις αθλητικές ομάδες να γίνουν καλύτερες οι

σχέσεις των μαθητών, γιατί αυτά υποκρύπτουν κακές σχέσεις μεταξύ των μαθητών» (ΕΔ1), «ο μαθητής επανεπεντάχθηκε πάλι στην τάξη και μετά δεν ξαναδημιούργησε αντίστοιχο θέμα, τουλάχιστον τόσο μεγάλο, βοήθησε αυτή η διαχείριση ώστε κατά τον ίδιο τρόπο να λυθούν παρόμοια περιστατικά» (ΣΝ), «φυσικά η όλη διαχείριση βοήθησε στο να επιλύουμε παρόμοια θέματα γιατί κάθε φορά είναι μια ιδιαίτερη περίπτωση αλλά πάντοτε η προηγούμενη αντιμετώπιση ενός ανάλογου φαινομένου προσθέτει εμπειρίες» (ΔΔ), «παρόλο που η εποπτεία είναι πολύ καλή, είδαμε ότι μπορεί να υπάρξει μία στιγμή που μπορεί να σου βγουν τα πράγματα με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχει αυτό το άνοιγμα, πλέον όταν δίνουμε βαθμούς έχουμε πάντα έναν άνθρωπο εκεί, ο οποίος έχει πολύ ενεργητική παρουσία, γιατί την έχουμε πάθει» (ΥΔ), «Μετά από αυτό το περιστατικό, οι καθηγητές δεν άλλαξαν γνώμη» (ΕΔ2).

4.12. Εννοιολογικός χάρτης

Συμπεράσματα και προτάσεις

Η παρούσα έρευνα είχε σκοπό να διερευνήσει τον τρόπο διαχείρισης των κρίσεων στις σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη χώρα μας καταγράφοντας τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις ατόμων που συμμετέχουν με διαφορετικούς ρόλους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, συμμετείχαν ένας Διευθυντής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μία Υποδιευθύντρια Ειδικού Σχολείου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δύο εκπαιδευτικοί δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ένας εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μόνιμος, ένας εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναπληρωτής, ένας μαθητής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ένας γονέας, μία σχολική νοσηλεύτρια και μία σχολική φύλακας.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων προκύπτει ότι στις σχολικές μονάδες που εργάζονται οι ερωτώμενοι ο σχεδιασμός για τη διαχείριση κρίσεων είναι τυπικός και αφορά περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, ενώ τρεις από αυτούς ανέφεραν προγραμματισμό που αφορά τον Covid 19 και τον σχολικό εκφοβισμό και ένας λιποθυμικά επεισόδια. Για τις υπόλοιπες περιπτώσεις κρίσεων αυτοσχεδιάζουν και παίρνουν τις αποφάσεις τη στιγμή που αυτές προκύπτουν. Ως αιτίες για την έλλειψη περαιτέρω προγραμματισμού αναφέρθηκε η επικρατούσα κουλτούρα και η έλλειψη οδηγιών από το κράτος, αλλά και το γεγονός ότι για τις κρίσεις που αφορούν τη συμπεριφορά ατόμων δεν είναι εύκολο να υπάρξει σχεδιασμός, αφού η κάθε περίπτωση είναι διαφορετική. Μόνο σε ένα σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το οποίο είναι Ειδικό, παίρνουν δικές τους πρωτοβουλίες και ορίζουν διαδικασίες, χωρίς να υπάρχουν συγκεκριμένες οδηγίες από το κράτος. Επίσης, έγινε φανερό από δύο συνεντευξιζόμενους η σημασία της ύπαρξης σταθερού μόνιμου προσωπικού που να γνωρίζει τον χώρο και τα άτομα, ενώ στην περίπτωση του έκτακτου προσωπικού (αναπληρωτές εκπαιδευτικοί) συχνά δεν ενημερώνονται για τον όποιο προγραμματισμό υπάρχει στο σχολείο.

Στην ερώτηση που αφορά τον ρόλο του διευθυντή για τον προγραμματισμό και τη διαχείριση κρίσεων προκύπτει από τις απαντήσεις που δόθηκαν ότι ο διευθυντής μιας σχολικής μονάδας θεωρείται ηγέτης και κεφαλή της, ενώ ο ρόλος του είναι καθοριστικός, σημαντικός, ουσιαστικός, πρωταρχικός, εποπτικός και συντονιστικός. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων πιστεύει ότι είναι αυτός ο υπεύθυνος που θα καταρτίσει τα σχέδια δράσης σε περίπτωση κρίσεων, που θα δώσει οδηγίες και θα διανείμει τις αρμοδιότητες στους εκπαιδευτικούς. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να γνωρίζει τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες του σχολείου, να έχει εποπτεία όλων των θεμάτων, ενώ είναι αυτός που έχει επαφές και με άλλους φορείς, όταν

χρειαστεί. Ένας ερωτώμενος μάλιστα επισημαίνει ότι καλό είναι να βρίσκεται σε επικοινωνία και με άλλους διευθυντές και να τους συμβουλευεται για τη διαχείριση διαφόρων συμβάντων, ενώ ένας άλλος ερωτώμενος αναφέρει ότι ο τρόπος διαχείρισης που θα επιλέξει ο διευθυντής εξαρτάται από την προσωπικότητά του και τις γνώσεις του και ότι, επειδή η εξουσία που του δίνεται από το κράτος είναι μεγάλη, συνήθως ο Σύλλογος Διδασκόντων δεν του πηγαίνει κόντρα για πολλούς λόγους, όπως γιατί αξιολογείται από αυτόν. Αναφέρθηκε, επίσης, ότι πρέπει να συνεργάζεται με το προσωπικό, τους μαθητές και τους γονείς, να μεταδίδει την ψύχραιμη αντιμετώπιση αλλά και να επιδιώκει όχι μόνο τη δική του επιμόρφωση αλλά και την επιμόρφωση των καθηγητών.

Σχετικά με τον ρόλο των εκπαιδευτικών τόσο για την πρόβλεψη όσο και για τη διαχείριση κρίσεων προκύπτει από τις αντιλήψεις των συνεντευξιαζόμενων ότι είναι σημαντικός, λειτουργικός, εποπτικός, εκτελεστικός, αφού είναι αυτοί που στην πραγματικότητα θα εφαρμόσουν τον σχεδιασμό. Σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι πιστεύουν ότι ο κάθε εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει και να ενημερώνεται για το ποιος είναι ο ρόλος του κατά τη διαχείριση μιας κρίσης, ενώ ένας από αυτούς προτείνει να ορίζονται οι αρμοδιότητες από το υπουργείο με βάση τα προσόντα και τη θέση του καθενός, για να μη δημιουργούνται διαφωνίες και προστριβές μέσα στον σύλλογο. Επισημαίνεται από τους περισσότερους ότι είναι σημαντικό για την πρόβλεψη προβληματικών καταστάσεων ο εκπαιδευτικός να έχει την ικανότητα να εντοπίζει τα σημάδια, να έχει τα μάτια του ανοιχτά και να ενημερώνει τον διευθυντή και τον σύλλογο. Επίσης, τρεις από τους ερωτώμενους αναφέρουν ότι σημαντικό ρόλο για την αποτροπή κρίσεων παίζει η σωστή εφημέρευση και επίβλεψη των μαθητών, ενώ δύο θεωρούν σημαντικό οι εκπαιδευτικοί να εμπνέουν εμπιστοσύνη στους μαθητές και να είναι «ανοιχτοί», ώστε αυτοί να τους εκμυστηρεύονται ό,τι τους απασχολεί. Δύο ερωτώμενοι θεωρούν σημαντική τη συνεργασία με τους γονείς και επίσης δύο αναφέρουν τον ρόλο που έχουν για την πρόβλεψη διάφορες δράσεις και προγράμματα (projects) που μπορούν να αναλάβουν οι εκπαιδευτικοί. Τέλος, ένας συνεντευξιαζόμενος πιστεύει ότι οι εκπαιδευτικοί δεν παίρνουν εύκολα πρωτοβουλίες για τον προγραμματισμό διαχείρισης κρίσεων ούτε σε περίπτωση που έχουν κάποια προσόντα αυτοπροτείνονται, κι αυτό οφείλεται στις σχέσεις τους με τον σύλλογο, το πόσο επαγγελματίες είναι, πόσο θέλουν να διευρύνουν τον ρόλο τους ή στη γενικότερη δημοσιοϋπαλληλική κουλτούρα που κυριαρχεί. Επομένως, πρέπει να συνειδητοποιήσουν την ατομική τους ευθύνη και να ευαισθητοποιηθούν με το να εμπλακούν σε ομάδα διαχείρισης κρίσεων. Από έναν άλλο ερωτώμενο θεωρείται σημαντική και η στήριξη του διευθυντή στις ενέργειες των εκπαιδευτικών, καθώς και η κοινή γραμμή που θα ακολουθούν για την πρόβλεψη

και αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων. Επίσης, όπως επισημαίνουν δύο συνεντευξιαζόμενοι, μεγάλο ρόλο παίζει η επιμόρφωση και η εκπαίδευσή τους πάνω σε τέτοιους είδους ζητήματα, όπως επίσης ένας τονίζει την ανάγκη να γίνονται προσομοιώσεις περιστατικών και να γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί τη νομοθεσία.

Ως προς τον ρόλο των μαθητών, όλοι οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι και οι μαθητές μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στην πρόβλεψη και διαχείριση κρίσεων ανάλογα βέβαια και με την ηλικία τους. Οι τέσσερις από αυτούς θεωρούν ότι τα μαθητικά συμβούλια μπορούν να έχουν καταλυτικό ρόλο, αφού μέσω αυτών οι μαθητές μπορούν να εμπλακούν στη διαχείριση κρίσεων εντοπίζοντας προβλήματα, συζητώντας τα με τους καθηγητές και τον διευθυντή, προτείνοντας λύσεις αλλά και αναλαμβάνοντας κάποιες φορές την πληροφόρηση των συμμαθητών τους ή την επίλυση προβλημάτων σε επίπεδο μαθητών χωρίς να φτάσουν τα ζητήματα στον σύλλογο διδασκόντων. Μάλιστα, αναφέρεται ότι για την αποτροπή προβληματικών καταστάσεων μπορούν να δράσουν πολλές φορές πυροσβεστικά, αν και ο ένας συνεντευξιαζόμενος θεωρεί πως για προβλήματα που αφορούν συμπεριφορές ή bullying κ.τ.λ. είναι πολύ δύσκολο να εμπλακούν οι μαθητές και να πάρουν θέση, επειδή φοβούνται να πουν τη γνώμη τους ή δε θέλουν λόγω φιλικών σχέσεων. Παράλληλα, τονίζεται από την πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων η ανάγκη να είναι οι μαθητές πειθαρχημένοι και να τηρούν τους κανόνες του σχολείου. Ο ένας μάλιστα από αυτούς θεωρεί σημαντικό να διατηρούν μεταξύ τους σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας, αλλά και να διατηρούν την ψυχραιμία τους. Επιπλέον, οι μισοί έχουν τη γνώμη ότι οι μαθητές πρέπει, όταν αντιληφθούν ένα πρόβλημα, να ενημερώνουν αμέσως τους εκπαιδευτικούς, για να επιλυθεί το ζήτημα. Αυτό προϋποθέτει να υπάρχουν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους καθηγητές τους, ώστε να έχουν το θάρρος να τους μιλήσουν. Τέλος, τρεις ερωτώμενοι επισημαίνουν τον ρόλο που παίζει η σωστή εκπαίδευση των μαθητών πάνω στη διαχείριση κρίσεων είτε από τους καθηγητές είτε από άλλους φορείς, όπως και η αξιοποίηση κάποιων ικανοτήτων των παιδιών. Διαφορετικά, χωρίς τη σωστή συμμετοχή των μαθητών και την τήρηση των αρμοδιοτήτων τους είναι δύσκολο να εφαρμοστεί ένα σχέδιο κρίσης.

Σε ό τι αφορά τον ρόλο των γονέων στην πρόβλεψη και διαχείριση κρίσεων στις σχολικές μονάδες, αυτός θεωρείται από την πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων πολύ σημαντικός. Παρόλα αυτά, οι μισοί από αυτούς επισημαίνουν ότι οι γονείς δε συμμετέχουν συνήθως ενεργά στη σχολική ζωή, αναφέροντας ως παράγοντες τους γρήγορους ρυθμούς ζωής, το ισχύον φορολογικό περιβάλλον που αφορά τους συλλόγους, την ηλικία των μαθητών στην περίπτωση που είναι μεγαλύτερα και φοιτούν σε λύκεια, καθώς οι γονείς θεωρούν ότι μεγάλωσαν και δεν

είναι απαραίτητη η εμπλοκή τους, ή τη γενικότερη αντίληψή τους ότι, από τη στιγμή που στέλνουν τα παιδιά στο σχολείο, πλέον είναι υπεύθυνοι οι εκπαιδευτικοί και δε χρειάζεται να έχουν αυτοί κάποιον ρόλο μέσα στη σχολική μονάδα. Γι' αυτό προτείνεται να είναι ο ρόλος τους πιο ενεργός, πιο καταλυτικός και καθοδηγητικός. Βέβαια, δύο ερωτώμενοι αναφέρουν ότι στο δικό τους σχολείο ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων είναι παρών είτε για την αντιμετώπιση προβλημάτων του σχολείου είτε αναλαμβάνοντας δράσεις για την εκπαίδευση μαθητών και εκπαιδευτικών πάνω στη διαχείριση κρίσεων. Όσον αφορά τους τρόπους με τους οποίους μπορούν οι γονείς να βοηθήσουν στην πρόβλεψη ή διαχείριση κρίσεων, αναφέρθηκε από όλους η σημασία της καλής επικοινωνίας και συνεργασίας των γονέων με τους εκπαιδευτικούς και η αμφίδρομη ενημέρωση για την αποτροπή προβληματικών καταστάσεων ή την επίλυσή τους. Αυτό προϋποθέτει σχέσεις εμπιστοσύνης και σεβασμού. Επίσης, επισημάνθηκε ότι χρήσιμη μπορεί να αποδειχτεί η τεχνογνωσία των γονέων, η συμμετοχή τους σε δράσεις του σχολείου, η κινητοποίηση από μέρους τους κάποιων φορέων όταν χρειαστεί, η διοργάνωση από τους ίδιους δράσεων, ενημερώσεων, σχολών γονέων. Τέλος, τέσσερις από τους ερωτώμενους ανέφεραν την προβληματική κάποιες φορές συμμετοχή των γονέων, όταν οι τελευταίοι αρνούνται να αποδεχτούν την προβληματική συμπεριφορά του παιδιού τους, όταν φέρονται εναντίον των εκπαιδευτικών, όταν παρακωλύουν με τον τρόπο τους το εκπαιδευτικό έργο ή όταν υπάρχουν προστριβές μεταξύ τους.

Σχετικά με τη συνεργασία και επικοινωνία των εκπαιδευτικών μεταξύ τους, κανένας από τους ερωτώμενους δεν αμφισβητεί τη σημασία της κατά τη διαχείριση μιας κρίσης στις σχολικές μονάδες και μάλιστα έξι από αυτούς τονίζουν ότι η σημασία της είναι πολύ σημαντική, τεράστια, και ότι ίσως παίζει τον σημαντικότερο ρόλο για την αντιμετώπιση προβληματικών καταστάσεων. Θεωρούν ότι, όταν υπάρχει σωστή επικοινωνία μεταξύ τους, οι εκπαιδευτικοί είναι σε θέση να ανταλλάσσουν χρήσιμες πληροφορίες σε ουσιαστικό επίπεδο, να συζητάνε προβληματικά επεισόδια και να ενημερώνει ο ένας τον άλλον για τυχόντα προβλήματα που αντιμετωπίζουν κάποιοι μαθητές είτε μέσα στην τάξη είτε στο οικογενειακό τους περιβάλλον, ώστε η διαχείριση δύσκολων καταστάσεων να γίνει με πιο άμεσο και αποτελεσματικό τρόπο. Επίσης, επισημαίνεται ότι με τη σωστή συνεργασία και επικοινωνία δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για μια πιο ομαλή και ήρεμη αντιμετώπιση του προβλήματος, καθώς όταν μια ομάδα είναι οργανωμένη, όταν δε χάνονται πληροφορίες, όταν υπάρχει ένα κοινό σχέδιο δράσης, αρμονία και θετικό κλίμα μέσα στο σχολείο, τόσο πιο σωστές είναι οι αποφάσεις που λαμβάνονται και τόσο αυτές οι αποφάσεις είναι πιο κοντά σε ένα καλό αποτέλεσμα κατά τη διαχείριση κρίσης. Μάλιστα, όταν οι σχέσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών είναι αρμονικές,

μεταφέρεται αυτό το κλίμα και στους μαθητές, ενώ σε περίπτωση διαφωνιών δε δημιουργείται επιθετικό κλίμα, αλλά γίνεται ένας γόνιμος διάλογος και υφίσταται μια γόνιμη συνεργασία. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να λειτουργεί το σχολείο καλύτερα. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια ενός ερωτώμενου, που αναρωτιέται : «Άλλωστε αυτό είναι που διδάσκουμε στα παιδιά. Πώς γίνεται να διδάσκουμε στα παιδιά τη συνεργασία όταν εμείς οι ίδιοι δεν μπορούμε να την πετύχουμε;»

Για να υπάρξει όμως μια σωστή επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών απαραίτητη προϋπόθεση είναι, σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, να υφίσταται εμπιστοσύνη, αλληλοσεβασμός και αλληλοσυμπλήρωση, ελεύθερη επικοινωνία, να αξιοποιούνται όλες αυτές οι πληροφορίες που ανταλλάσσονται και από τους ίδιους τους καθηγητές αλλά και από τη διεύθυνση του σχολείου, να είναι όλοι ενωμένοι σχηματίζοντας ένα κοινό μέτωπο, να υπάρχει καλή μετάδοση της κάθε πληροφορίας, που σημαίνει να είναι όλοι όχι μόνο παρόντες στις συναντήσεις του συλλόγου αλλά και να δίνουν την απαιτούμενη προσοχή, να υπάρχει ένα θετικό κλίμα και μεταξύ των καθηγητών μεταξύ τους αλλά και μεταξύ του διευθυντή και των εκπαιδευτικών, να ακούει ο ένας τον άλλον χωρίς προκαταλήψεις. Διαφορετικά, σύμφωνα με έναν ερωτώμενο, όταν υπάρχει διχόνοια ανάμεσά τους, δεν μπορεί να ακούσει ο ένας τον άλλον και απλώς ο καθένας εκφέρει εγωιστικά τη δική του άποψη. Κατά συνέπεια, παρατηρείται διάσταση απόψεων και η απόφαση που θα ληφθεί στο τέλος για την αντιμετώπιση της κρίσης θα είναι ένας συμβιβασμός και όχι αυτή που πραγματικά θα έπρεπε να δοθεί.

Από τις εμπειρίες τους, επιπλέον, διαπιστώνουν οι ερωτώμενοι ότι υπάρχουν σύλλογοι διδασκόντων που ενδιαφέρονται για τα προβλήματα του σχολείου και υπάρχει σωστή επικοινωνία μεταξύ τους, αλλά υπάρχουν και σύλλογοι που είναι χωρισμένοι σε δύο στρατόπεδα, που δεν υποστηρίζει το ένα το άλλο, που δεν υπάρχει σωστή ενημέρωση και συνεργασία. Αν δεν υπάρχει διαμορφωμένο ένα κλίμα συνεργασίας μέσα στο σχολείο και όταν δεν υπάρχουν θεσμοθετημένοι κανόνες για τη διαχείριση κρίσεων, τότε τονίζεται από έναν ερωτώμενο ότι είναι θέμα προσωπικότητας του καθενός εκπαιδευτικού.

Ως προς τον ήδη υπάρχοντα ρόλο του κράτους σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων στις σχολικές μονάδες παρατηρείται διάσταση απόψεων των συνεντευξιαζόμενων. Δύο από αυτούς θεωρούν ότι το κράτος μέσα από τη νομοθεσία και τις γενικές οδηγίες καλύπτει καταστάσεις κρίσεων και ότι σε κεντρικό επίπεδο η κρατική παρέμβαση για τη διαχείριση κρίσεων είναι θετική, αλλά, όπως επισημαίνει ο ένας από αυτούς, το πρόβλημα εντοπίζεται στην αυτοδιοίκηση,

καθώς οι αρμοδιότητες των δήμων δεν είναι ξεκαθαρισμένες και οι δήμοι συχνά είναι απρόθυμοι να παρέμβουν σε πολλά σημεία της σχολικής ζωής. Επίσης, δεν είναι ξεκαθαρισμένο ποιες υπηρεσίες των δήμων θα εμπλακούν σε κάθε περίπτωση και τίθεται το ζήτημα της σωστής στελέχωσής τους για τη στήριξη του σχολείου. Από την άλλη, δύο ερωτώμενοι επισημαίνουν ότι το κράτος είναι είτε απόν, νομοθετεί για να νομοθετεί χωρίς να έχει πραγματική επαφή με τις σχολικές μονάδες και τα πραγματικά προβλήματά τους, ή ότι το υπουργείο στέλνει οδηγίες στα σχολεία οι οποίες όμως κρίνονται γενικές, ενώ δεν υπάρχει επιμόρφωση, με αποτέλεσμα ο κάθε σύλλογος να προσπαθεί μόνος του να αντιμετωπίσει διάφορες καταστάσεις προβληματικές.

Σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε το κράτος από την πλευρά του να στηρίζει τη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία, συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι οι ερωτώμενοι περιμένουν από το κράτος να δίνει γενικές κατευθύνσεις και για άλλα είδη κρίσεων, εκτός από αυτές που αφορούν τις φυσικές καταστροφές, και το κάθε σχολείο από εκεί και πέρα να τις προσαρμόζει με βάση τις ιδιαιτερότητές του, να προωθεί την εκπαίδευση είτε των διευθυντών είτε των εκπαιδευτικών σε ζητήματα που άπτονται της διαχείρισης κρίσεων διοργανώνοντας επιμορφώσεις και σεμινάρια, να μεριμνήσει ώστε να υπάρχει σε κάθε σχολείο το κατάλληλο προσωπικό, όπως σωστά ενημερωμένοι εκπαιδευτικοί, ικανοί διευθυντές, ψυχολόγοι, σχολικοί νοσηλευτές κ.τ.λ., να φροντίσει ώστε στο κάθε σχολείο να υπάρχουν συγκεκριμένοι χώροι, όπου θα μπορούν να φιλοξενοούνται ομάδες εργασίας που θα δουλεύουν με τα παιδιά ή τις οικογένειες όταν χρειαστεί, να παρέχει εφόδια στους διαχειριστές των κρίσεων όχι μόνο στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, της ενημέρωσης και της παροχής οδηγιών για την αντιμετώπιση και πρόβλεψη κρίσεων, αλλά και στο πλαίσιο των υλικοτεχνικών υποδομών, να νομοθετεί με σωστό τρόπο, ώστε να μην υπάρχει διγλωσσία στις αποφάσεις, να ορίζει κάποιο άτομο σε κάθε σχολική μονάδα που θα είναι υπεύθυνο για τη διαχείριση κρίσεων, το οποίο θα εκπαιδεύεται, θα επικαιροποιεί συχνά τις γνώσεις του και θα γνωρίζει τα προβλήματα του σχολείου.

Αναφορικά με τον ρόλο των ψυχολόγων και τη σημασία που μπορεί να έχει η παρουσία τους στις σχολικές μονάδες για την πρόβλεψη και τη διαχείριση των επιπτώσεων μιας κρίσης, προκύπτει από την πλειοψηφία των απαντήσεων των ερωτώμενων ότι είναι πολύ χρήσιμος και σημαντικός και πλέον απαραίτητος στις μέρες μας, καθώς τα προβλήματα και οι αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στις σύγχρονες κοινωνίες είναι πολλές. Μόνος ένας από τους συνεντευξιαζόμενους θεωρεί πως η παρουσία τους μέσα στη σχολική μονάδα μάλλον θα προκαλούσε μεγαλύτερο πρόβλημα παρά θα επέλυε τα ήδη υπάρχοντα. Κι αυτό γιατί, σύμφωνα με τον ίδιο, οι εξειδικευμένοι ψυχολόγοι αντιμετωπίζουν τις διάφορες καταστάσεις κάτω από

ένα συγκεκριμένο θεωρητικό επίπεδο, το οποίο μέσα στα πλαίσια της σχολικής μονάδας είναι πιθανό να φέρει τα αντίθετα αποτελέσματα.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις αντιλήψεις των ερωτώμενων, οι ψυχολόγοι μπορούν να βοηθήσουν και στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση δυσάρεστων καταστάσεων. Μέσα από τις επαφές τους, τις συζητήσεις και τις βιωματικές δράσεις μπορούν να εντοπίσουν πιθανά προβλήματα και να προβλέψουν κρίσεις. Συζητάνε προβλήματα, βλέπουν πώς λειτουργεί μια σχολική μονάδα και προσφέρουν υποστήριξη. Μπορούν να κάνουν επιμορφωτικές συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς, ώστε να τους δείξουν τρόπους πώς να αντιμετωπίζουν τα παιδιά στην τάξη, ενδυναμώνοντας τον ρόλο τους, ώστε να είναι σε θέση να αποτρέψουν πιθανά μελλοντικά προβλήματα, αλλά και να βοηθήσουν στη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μελών του συλλόγου διδασκόντων, όταν χρειαστεί. Επίσης, για να αντιμετωπιστούν οι αρνητικές επιπτώσεις μιας κρίσης ή για την ψυχολογική αποκατάσταση των θυμάτων μιας κρίσης, μπορούν οι ψυχολόγοι να προσφέρουν συμβουλευτική στήριξη. Γενικότερα, θεωρείται πως είναι αυτοί που θα βοηθήσουν τον διευθυντή, τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές, αλλά και τους γονείς σε θέματα επιθετικότητας, πένθους, ασθένειας, εκφοβισμού κτλ.

Οι προϋποθέσεις που τίθενται από τους συνεντευξιαζόμενους για την αποτελεσματική παρουσία ενός ψυχολόγου σε μια σχολική μονάδα είναι η συνεργασία του με τον διευθυντή και τους εκπαιδευτικούς, η εξασφάλιση της άδειας των γονέων για την ατομική συμβουλευτική ενός μαθητή, η απενοχοποίηση, δηλαδή να μη φοβούνται ούτε οι μαθητές αλλά ούτε και οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς να ζητήσουν τη βοήθειά του, να είναι όχι μόνο εξειδικευμένος στη σχολική ψυχολογία αλλά και να ανήκει στο μόνιμο προσωπικό, που θα γνωρίζει καλύτερα τα προβλήματα που συναντώνται στα σχολεία ευθύνης του και θα μπορεί να τα διαχειρίζεται κατάλληλα και αποτελεσματικά.

Ενώ η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, θεωρεί πολύ σημαντική και χρήσιμη την παρουσία ψυχολόγου στα σχολεία, ένας από αυτούς κρίνει ότι θα πρέπει να βρίσκεται σε μόνιμη βάση στη σχολική μονάδα, ενώ οι περισσότεροι θεωρούν ότι καλό θα ήταν να είχε την έδρα του μόνιμα σε ένα σχολείο, αλλά επειδή ίσως δεν είναι ακόμα εφικτό να γίνει κάτι τέτοιο, θα έπρεπε τουλάχιστον να επισκέπτεται το σχολείο κάποιες μέρες την εβδομάδα. Από την άλλη, δύο ερωτώμενοι πιστεύουν πως ο ψυχολόγος θα πρέπει να καλείται μόνο στην περίπτωση που εντοπίζονται προβληματικές καταστάσεις και μάλιστα ο ένας από αυτούς δηλώνει ότι θα έπρεπε να υπάρχει συμβουλευτικός σταθμός σε κάθε ομάδα σχολείων και όχι να ανήκει ένας ψυχολόγος σε μια σχολική μονάδα.

Αναφορικά με τον ρόλο των ΜΜΕ κατά τη διαχείριση κρίσεων που λαμβάνουν χώρα σε σχολικές μονάδες, η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι τα ΜΜΕ δεν μπορούν να βοηθήσουν, αλλά αντίθετα ο ρόλος τους είναι αρνητικός, καθώς ενδέχεται να κάνουν μεγαλύτερη ζημιά. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι τα ΜΜΕ έχουν μεγάλη δύναμη και επιδίωξή τους είναι το κέρδος, συνήθως διογκώνουν και μεγεθύνουν τα προβλήματα, εκθέτουν ανθρώπους, πολλές φορές παραπληροφορούν ή παρουσιάζουν μια κατάσταση κατά το δοκούν, ενώ μπορεί οι πληροφορίες τους να μη βασίζονται σε ακριβή και εξακριβωμένα δεδομένα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα συχνά να ταραάζουν την ψυχική ηρεμία των μαθητών και των εκπαιδευτικών και να κάνουν πιο δύσκολη τη διαχείριση μιας κρίσης. Τρεις μόνο από τους ερωτώμενους επισημαίνουν και τον θετικό τους ρόλο, καθώς είτε μπορεί να αποβεί χρήσιμη η κάλυψη κάποιων συμβάντων, όπως τέτοιων που αφορούν κακοποίηση ή εξαφάνιση παιδιού, είτε μπορούν να αναδείξουν θέματα που δεν έχουν ακόμα αντιμετωπιστεί ή ακόμα μπορούν να χρησιμεύσουν ως μοχλός πίεσης από μέλη της σχολικής κοινότητας για την εξεύρεση λύσεων και την κινητοποίηση φορέων ή κρατικών παραγόντων. Προτείνεται όμως να είναι ιδιαίτερα προσεκτικά και οι δημοσιογράφοι που θα καλύπτουν συμβάντα που έχουν να κάνουν με την εκπαιδευτική πραγματικότητα να είναι εξειδικευμένοι στο εκπαιδευτικό ρεπορτάζ.

Ως προς τον τρόπο διαχείρισης των ΜΜΕ από τη σχολική μονάδα, από τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων προκύπτει ότι καλό θα ήταν ένα άτομο από το σχολείο πολύ προσεκτικά να αναλαμβάνει τον ρόλο του υπεύθυνου επικοινωνίας, ο οποίος θα δίνει έγκυρη ενημέρωση στα ΜΜΕ για το τι πραγματικά έχει συμβεί και ποια είναι η διαχείριση του συμβάντος από πλευράς σχολείου, ώστε να μειωθεί ο κίνδυνος της παραπληροφόρησης και να μην πάρει μεγαλύτερες διαστάσεις ένας γεγονός από αυτές που πραγματικά έχει. Προτείνεται από την πλειοψηφία των ερωτώμενων το άτομο αυτό να είναι ο διευθυντής κυρίως ή ο υποδιευθυντής, οι οποίοι είναι γνώστες του προβλήματος και της διαχείρισής του και που έχουν έτσι κι αλλιώς το κομμάτι της επικοινωνίας στις αρμοδιότητές τους. Επίσης, δύο από αυτούς αναφέρουν ότι καλό είναι να ενημερωθεί και η Διεύθυνση Εκπαίδευσης, ώστε με τη σειρά της να προβεί κι αυτή σε κάποια ανακοίνωση, αν κριθεί σκόπιμο.

Σχετικά με την ενημέρωση από πλευράς σχολείου και των υπόλοιπων μελών του, όπως των εκπαιδευτικών, των μαθητών ή των γονέων, τρεις συνεντευξιαζόμενοι θεωρούν την ενημέρωσή τους σημαντική, ώστε να γνωρίζουν όλοι τις πραγματικές διαστάσεις της κρίσης και να μην επηρεάζονται από τη φημολογία που ίσως πλανάται.

Όσον αφορά την επιλογή ενός περιστατικού κρίσης που κλήθηκαν οι ερωτώμενοι να αφηγηθούν και που έλαβε χώρα σε σχολείο που αυτοί υπηρετούσαν, έγινε λόγος για συμβάντα που σχετίζονται με συμπλοκή ομάδων μαθητών δύο συστεγαζόμενων σχολείων, απρεπή και προκλητική συμπεριφορά μαθητή προς τον καθηγητή του, πυρκαγιά, πλημμύρα, εξαφάνιση και απαγωγή μαθήτριας κατά την επιστροφή της στο σπίτι, σύγκρουση μαθητών διαφορετικών σχολείων, οικειοθελής εξαφάνιση μαθήτριας από τον χώρο του σχολείου, σύγκρουση και σωματική βία γονέων εναντίον εκπαιδευτικού, συγκρούσεις και προβληματικές σχέσεις μεταξύ διευθύντριας και συλλόγου διδασκόντων, παραβατική και επιθετική συμπεριφορά μαθητή.

Διαπιστώθηκε ερμηνεύοντας τις απαντήσεις που δόθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ότι μόνο στην περίπτωση της πυρκαγιάς η διαχείριση της κρίσης και η εκκένωση του σχολείου είχε σχεδιαστεί και είχε προηγηθεί προσομοίωση μιας αντίστοιχης κατάστασης. Στις υπόλοιπες κρίσεις που αφηγήθηκαν οι ερωτώμενοι ο τρόπος αντίδρασης στο απειλητικό για τη σχολική μονάδα γεγονός αποφασίστηκε τη στιγμή εμφάνισής του είτε με την κοινή απόφαση του συλλόγου διδασκόντων είτε με απόφαση του διευθυντή.

Σχετικά με τις αντιλήψεις των ερωτώμενων για το κατά πόσο θεωρούν ότι η διαχείριση που ακολουθήθηκε κρίνεται ικανοποιητική, αναφέρθηκε από δύο συνεντευξιαζόμενους ότι έγιναν συντονισμένες προσπάθειες αντιμετώπισης, ενώ οι περισσότεροι ανέφεραν ότι η διαχείριση δεν ήταν η σωστή ή ότι ήταν ανεπαρκής. Μάλιστα δόθηκε μεγάλη σημασία και στον τομέα της πρόβλεψης. Στην περίπτωση της πλημμύρας, ο ερωτώμενος επισημαίνει ότι ο διευθυντής μπορούσε να αποτρέψει το συμβάν, αν είχε φροντίσει για την αποκατάσταση της βλάβης στη σκεπή, ενώ στην περίπτωση συμπλοκής ομάδων συστεγαζόμενων σχολείων πως σε επίπεδο πρόληψης έπρεπε να συζητάει ο σύλλογος των διδασκόντων περισσότερο με τα πενταμελή και το δεκαπενταμελές συμβούλιο του σχολείου και να επιμένουν στη σωστή φύλαξη του χώρου, ενώ επισημαίνεται ότι έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή από τους εκπαιδευτικούς και κατά τη διάρκεια του περιστατικού το οποίο υπήρξε η αφορμή της φιλονικίας, αλλά και κατά την ημέρα διαχείρισής του, καθώς κακώς το θεώρησαν ως ένα περιστατικό μέτριας επικινδυνότητας. Επιπλέον, στο περιστατικό με την επίθεση των γονέων και τις σωματικές βλάβες σε καθηγητή, ο ερωτώμενος θεωρεί ότι έπρεπε να γίνει πιο ολοκληρωμένη διαχείριση. Σε δύο περιστατικά, σε αυτό που είχε να κάνει με συγκρούσεις ανάμεσα στη διευθύντρια και τον σύλλογο διδασκόντων καθώς και σε εκείνο που αφορούσε την παραβατική και επιθετική συμπεριφορά μαθητή, ειπώθηκε ότι η διαχείριση που έγινε δεν έφερε κανένα αποτέλεσμα και τελικά σταμάτησε να υφίσταται η προβληματική κατάσταση, όταν έφυγε από το σχολείο και η διευθύντρια και ο μαθητής. Ιδιαίτερη σημασία έχει το συμπέρασμα ότι στις τέσσερις

περιπτώσεις οι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι η διαχείριση του συμβάντος βοήθησε στην καλύτερη αντιμετώπιση παρόμοιων περιστατικών ή τους βοήθησε να πάρουν επιπλέον μέτρα για την αποτροπή τους, λειτούργησε δηλαδή ως παράδειγμα για το μέλλον, ενώ μόνο στη μία περίπτωση οι εκπαιδευτικοί, παρά την αποτυχημένη διαχείρισή της, δεν άλλαξαν γνώμη για τον τρόπο με τον οποίο αυτή έγινε.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι στα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα υπάρχει σχεδιασμός και προσομοίωση καταστάσεων κρίσης κυρίως για τις περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, όπως του σεισμού. Για άλλα συμβάντα που μπορούν να διαταράξουν την ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας ο τρόπος αντιμετώπισής τους αποφασίζεται τη στιγμή της εμφάνισής τους. Ο ρόλος όλων των μελών της σχολικής κοινότητας θεωρείται πολύ σημαντικός και ο καθένας από τη δική του πλευρά μπορεί να συνεισφέρει κυρίως στην πρόβλεψη και αποτροπή απειλητικών καταστάσεων, αλλά και στη σωστή αντιμετώπισή τους, όταν τελικά αυτές προκύψουν. Βασική προϋπόθεση είναι η επικοινωνία και η συνεργασία μεταξύ τους, η αμφίδρομη ενημέρωση, ενώ για τις περιπτώσεις των διευθυντών, των εκπαιδευτικών και των μαθητών παίζει μεγάλο ρόλο η κατάλληλη εκπαίδευσή τους και η γνώση των αρμοδιοτήτων τους, ώστε να ξέρουν τι θα πρέπει να πράξουν πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την κρίση. Η παρουσία, έστω για κάποιες μέρες της εβδομάδας, των σχολικών ψυχολόγων στις σχολικές μονάδες μπορεί να βοηθήσει στην πρόβλεψη και αντιμετώπιση κρίσεων, ενώ σημαντικός κρίνεται και ο ρόλος του κράτους που θα πρέπει να συνδράμει στο έργο των σχολείων διοργανώνοντας σεμινάρια και επιμορφώσεις, κάνοντας σωστή επιλογή εργαζομένων στις σχολικές μονάδες, δίνοντας οδηγίες και κατευθυντήριες γραμμές και για άλλου είδους κρίσεις εκτός από αυτές που αφορούν φυσικές καταστροφές. Τέλος, επισημαίνεται ότι ο ρόλος των ΜΜΕ κυρίως μπορεί να είναι αρνητικός, καθώς μπορεί να υπάρξει παραπληροφόρηση και να εκτεθούν άτομα της σχολικής κοινότητας ή και η ίδια η σχολική μονάδα, αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις που θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα προβάλλοντας ένα γεγονός και ευαισθητοποιώντας διάφορους φορείς. Από εκεί και πέρα το σχολείο πρέπει να ακολουθήσει μια σωστή επικοινωνιακή πολιτική και να προσφέρει όταν χρειάζεται μια έγκυρη και αξιόπιστη ενημέρωση.

Ανακεφαλαιώνοντας, η παρούσα έρευνα στηρίχτηκε στην ποιοτική προσέγγιση, ενώ ο πληθυσμός της αποτελείτο από δέκα άτομα. Βγήκαν χρήσιμα συμπεράσματα που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψιν του κράτους αλλά και των στελεχών εκπαίδευσης, ώστε να γίνει αντιληπτή η αξία ενός σωστού σχεδιασμού και μιας σωστής κατανομής αρμοδιοτήτων για την αποτροπή και την καλύτερη διαχείριση καταστάσεων κρίσης. Γιατί από την έρευνα έχει

διαφανεί ότι τα ελληνικά σχολεία χωλαίνουν στο θέμα του προγραμματισμού και της ετοιμότητας. Σε αυτό μπορεί να συμβάλλει και η ένταξη στο πρόγραμμα σπουδών των Πανεπιστημιακών Σχολών μαθημάτων που να προετοιμάζουν τους μελλοντικούς καθηγητές με τη διδασκαλία μαθημάτων σχολικής ψυχολογίας και την προετοιμασία σχεδίων δράσης σε περιπτώσεις κρίσεων. Επιπλέον, το κράτος θα πρέπει να μεριμνήσει για τη στελέχωση των σχολικών μονάδων με το κατάλληλο και μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό που να γνωρίζει τα προβλήματα της σχολικής μονάδας και να λαμβάνει την κατάλληλη επιμόρφωση. Προτείνεται και η άμεση στελέχωση των σχολείων με μόνιμους σχολικούς ψυχολόγους, αν όχι σε καθημερινή βάση, τουλάχιστον για κάποιες μέρες την εβδομάδα, για την αποτροπή κρίσεων και στήριξη των θυμάτων, όποτε αυτές προκύψουν. Επίσης, προτείνεται να γίνονται συναντήσεις κατά τακτά χρονικά διαστήματα σε επίπεδο περιφέρειας των διευθυντών των σχολικών μονάδων με σκοπό όχι μόνο την επιμόρφωσή τους αλλά και την ανταλλαγή εμπειριών. Σε αυτό θα μπορούσε να βοηθήσει η καταγραφή των περιστατικών και η περιγραφή του τρόπου διαχείρισής τους, ώστε σε μελλοντικό χρόνο να μπορούν να αξιολογηθούν για την αποτελεσματικότητά τους.

Επειδή το ζήτημα της διαχείρισης κρίσεων είναι πολύ σημαντικό για την απρόσκοπτη λειτουργία των σχολικών μονάδων, προτείνεται να διεξαχθούν στο μέλλον κι άλλες ποιοτικές έρευνες με συνεντεύξεις κι άλλων μελών της σχολικής κοινότητας ή θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί άλλο ερευνητικό εργαλείο, όπως η παρατήρηση. Επίσης, χρήσιμο θα ήταν να γίνει συνδυασμός ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας, ώστε να υπάρξει και στατιστική ανάλυση των δεδομένων με μεγαλύτερο πληθυσμό που θα επιτρέπει τη γενίκευση και την εξαγωγή κι άλλων χρήσιμων συμπερασμάτων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Αργυροπούλου, Ε. & Συμεωνίδης, Α. (2017). Η ανάδειξη των προσόντων του αποτελεσματικού Διευθυντή Σχολικής Μονάδας μέσα από τις διαδικασίες επιλογής. Μια εμπειρική μελέτη περίπτωσης. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 6(1), 53-72.

Βασιλειάδου, Δ., & Διερωνίτου, Ε. (2014). Η εφαρμογή της μετασχηματιστικής ηγεσίας στην εκπαίδευση. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών-Επιστημονικών Θεμάτων*, 30, 92-108.

Βασιλόπουλος, Χ. (2017). 5. Ο ρόλος του διευθυντή στις σχολικές μονάδες της Ελλάδας και της Κύπρου-μια συγκριτική προσέγγιση/The role of the director in the school units of Greece and Cyprus-a comparative approach. *Επιστήμες Αγωγής*, 2017(3), 100-111.

Βλαχόπουλος, Λ. Α. (2015). *Οδηγός για ψυχολογικές υπηρεσίες στο σχολείο*. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου, 2020 από: <https://docplayer.gr/23824178-Odigos-gia-psyhologikes-ypiresies-sto-sholeio.html>

Βράκα, Β. Α. (2017). Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί και η διαχείριση κρίσεων που προκύπτουν από περιστατικά σχολικής βίας και μαθητικής παραβατικότητας. Ρόδος: Πανεπιστήμιου Αιγαίου.

Γαλάνης, Π. (2018). Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα. Θεματική ανάλυση. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 35(3). p. 416-421.

Γεροδήμου, Π. (2018). Ο αποτελεσματικός διευθυντής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Γεωργουλοπούλου, Ε. (2005). *Προς έναν επανακαθορισμό της παιδαγωγικής σχέσης: ο διαδραστικός ρόλος του εκπαιδευτικού*. Εισήγηση σε πρωτοδιόριστους καθηγητές Δ/θμιας Εκπ/σης στο 1ο Π.Ε.Κ. Αθήνας. Ανακτήθηκε 2 Αυγούστου, 2020 από: <http://ipeir.pde.sch.gr/educonf/>

Γιαννούλη, Β. (Χ). Διαχείριση κρίσεων. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. (Σημειώσεις). Ανακτήθηκε στις 12 Σεπτεμβρίου, 2020 από: <http://opencourses.uom.gr/assets/site/public/765/615-Sxoliki-Psychologia-07-Gannouli.pdf>

Γλαβάς, Ι. & Καλαματιανού, Κ. (2017). Η συνεργασία ως κύρια μορφή αλληλεπίδρασης. Στα πρακτικά του 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΙΑΚΕ "Ανθρωπιστικές Επιστήμες, Εκπαίδευση, Κοινωνία και Πολιτική Παιδεία", τόμος Β, 563-574, Ηράκλειο 5-7 Μαΐου 2017.

Γωνίδα, Ε. (2015). «Σχολική Ψυχολογία. Ενότητα 6: Διαχείριση κρίσεων στη σχολική κοινότητα» (Σημειώσεις). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε στις 5 Αυγούστου, 2020 από: <http://opencourses.auth.gr/modules/document/index.php?course=O CRS220&openDir=/55b082fbo0kh>

Δασκολιά, Μ. Κ. (2000). *Οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Διδακτορική διατριβή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ).

Ζάχος, Δ.Θ. (2010). Δομή και σημασία της επιστημονικής έρευνας στους τομείς δραστηριότητας των εκπαιδευτικών (Σημειώσεις). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε 29 Αυγούστου, 2020 από: <http://users.auth.gr/dimzachos/semiosis%2010%20final.pdf>

Ζήμερος, Σ. (Χ). Σενάριο διαχείρισης κρίσεων-κινδύνου. (Σημειώσεις). Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ανακτήθηκε 10 Αυγούστου, 2020 από: https://mke.aegean.gr/files/2014/09/3-Meleti_Zimeras.pdf

Ζιάκα, Β. (2014). Ο ρόλος του διευθυντή στην αποτελεσματική λειτουργία μιας σχολικής μονάδας. *Ελληνικό Περιοδικό Διοίκησης Αθλητισμού & Αναψυχής*, 11 (1), 41– 54.

Ζωγόπουλος, Κ., Μπαντούνα Μ. & Κουσάβελος Ν. (2020). Η επίδραση του στυλ ηγεσίας-διοίκησης διευθυντών δημοτικών σχολείων στη διαχείριση κρίσης από τις συγκρούσεις εκπαιδευτικών. *International Journal of Educational Innovation*, 2 (1), 42-54.

Θεοδωροπούλου, Κ. Ε. (2017). Σχεδιασμός και οργάνωση παρεμβάσεων μετά την κρίση σε σχολικό περιβάλλον. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Ανακτήθηκε 27 Αυγούστου, 2020 από: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5826>

Κάλδη, Σ. (Χ). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας (Σημειώσεις). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2020 από: <https://slideplayer.gr/slide/11698898/>

Καμαριανός, Ι. (2007). Τα δομικά αίτια και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της διευθυντικής λειτουργίας στη σύγχρονη σχολική τάξη. *Επιστημονική Επετηρίδα Αρέθας, IV*, 189-201.

Καραβά, Ζ., Μαρκολέφας & Ν. Ρέππα, Γλ. (2020). Ο ρόλος της Σχολικής Συμβουλευτικής στη διαχείριση κρίσεων και προβληματικών καταστάσεων στη σχολική κοινότητα. *Θεωρία και Έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής*, τ.53/2020, 51-71.

Καραγιάννη, Β. (2015), Μεθοδολογία της έρευνας (Σημειώσεις). Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας. Ανακτήθηκε στις 16 Σεπτεμβρίου 2020 από το: <http://www.teiath.gr/userfiles/kodelez/karag117215.pdf>

Καραθάνος, Δ. (2006). Διαχείριση κρίσεων στο σχολικό περιβάλλον. Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Καρατσέκη, Γ. & Γρύλλη, Δ. (2007). Η εσωτερική επικοινωνία στον εργασιακό χώρο. Μεσολόγγι: Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Μεσολογγίου.

Καρολίδου, Σ.Α. (2017). *Όταν η κατάσταση κρίσης «χτυπήσει» την πόρτα του σχολείου*. Επιστημονικό συνέδριο: Έρευνα και καινοτομία στην παιδοψυχολογία και την παιδοψυχιατρική-Διεπιστημονικές προσεγγίσεις και προοπτικές. Θεσσαλονίκη 18-19 Φεβρουαρίου 2017. Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου, 2020 από: <https://sotiriakarolidou.files.wordpress.com/2017/07/cf8ccf84ceb1cebd-ceb7-cebacf81ceafcf83ceb7-cf87cf84cf85cf80ceac-cf84ceb7cebd-cf80cf8ccf81cf84ceb1-cf84cebfcf85-cf83cf87cebfcbbceb5ceaf.pdf>

Κάτου, Α.Α. (2017). *Οργανωσιακή Συμπεριφορά*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.

Κατσαρός, Ι. (2006). Σχολική μονάδα και τοπική αυτοδιοίκηση: ένα νέο πλαίσιο δράσης για το διευθυντή-σύγχρονο ηγέτη (Διδακτορική διατριβή). Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Κατσαρός, Ι. (2008). *Οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Κιρκιγιάννη, Π. Φ. (2009). Η ενσυναίσθηση στην ψυχοθεραπεία και τη συμβουλευτική. *Τα Εκπαιδευτικά*, 89-90, 1-16.

Κόγιος, Θ., & Φράγκου, Μ. (2018). Οι κρίσεις και οι συγκρούσεις στη σχολική μονάδα. Αιγάλεω: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα.

Κοτσώρη, Σ. (2018). Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την ετοιμότητα στην διαχείριση των κρίσεων στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: η περίπτωση των σχολείων του δήμου Τρίπολης. Κόρινθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Κουσάβελος, Ν. (2018). Η επιμόρφωση των στελεχών εκπαίδευσης και η συμβολή της στη διαχείριση κρίσεων ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς. Πάτρα: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Δυτικής Ελλάδας.

Κρανάκη, Μ.Σ. (2016). Διαχείριση συγκρούσεων στο εργασιακό χώρο. Αθήνα: Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά Τεχνολογικού Τομέα.

Κυριάκου, Α. (2016). Ψυχική Ανθεκτικότητα στο Σχολείο. Ψυχολογική στήριξη των παιδιών σε καταστάσεις κρίσης. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2014(2), 498-504.

Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). *Μεθοδολογία της έρευνας στις επιστήμες υγείας*. Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Ανακτήθηκε 29 Αυγούστου, 2020 από το: <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/5356>

Ματζούκας, Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα. Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *Νοσηλευτική*, 46(1), p. 88-98.

Ματσαγγούρας, Η. (2005). *Θεωρία της Διδασκαλίας. Η Προσωπική Θεωρία ως Πλαίσιο Στοχαστικοκριτικής Ανάλυσης*. Αθήνα: Gutenberg.

Μεγαρίτης, Χ. (2015). Τρόποι διαχείρισης εξελικτικών και περιστασιακών κρίσεων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς. Φλώρινα: Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Μπαλιούσης, Ε. (2019). Οι εμπειρίες των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία: η περίπτωση της Ανατολικής Αττικής. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Μπαράλος, Γ., Φωτοπούλου, Χ. (2010). Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών στη σχολική τάξη και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωσή τους. Στο Ν. Γεωργιάδης, Κ. Σαραφίδου, & Π. Δεμίρογλου (Επιμ.), *Ο Εκπαιδευτικός και το Έργο του: Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον* (σ.669-684), Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΤΕΑΔ. Δράμα: Εταιρεία Επιστημών Αγωγής.

Μπιλλήρη, Ε. Α. (2014). Απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με την ανάπτυξη θεμελιωδών επικοινωνιακών δεξιοτήτων στο σχολικό περιβάλλον με αλλοδαπούς μαθητές. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης – Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Μυλωνά, Ζ. (2003). Οργάνωση και διοίκηση σχολικών μονάδων: ο ρόλος του διευθυντή της σχολικής μονάδας στην ανάπτυξη, εφαρμογή και αποτελεσματικότητα της παιδαγωγικής και υπηρεσιακής λειτουργίας στο δημοτικό σχολείο. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ντινίδου, Χ. (2013). Απόψεις και στάσεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και γονέων για τη συνεργασία σχολείου-οικογένειας (Διδακτορική Διατριβή). Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Ντούσκας, Ν. (2007). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στο σύγχρονο σχολείο. *Επιστημονικό Βήμα*, 6, 28-41.

Οδηγός για εκπαιδευτικούς ψυχολόγους. *Πρόληψη και διαχείριση κρίσεων στον χώρο του σχολείου*. Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου. Ανακτήθηκε 4 Αυγούστου, 2020 από:

http://www.moec.gov.cy/dme/programmata/scholiki_paravatikotita/epimorfosi/encheiridia/encheiridio_diacheirisis_krisis_yeps.pdf

Οικονόμου, Α. (2013). Διαχείριση κρίσεων στη σχολική κοινότητα. Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. Ανακτήθηκε 12 Αυγούστου, 2020 από: <http://blogs.sch.gr/gmamakis/files/2014/>

Παναγάκος, Ι. (Χ). Διαχείριση κρίσεων στη σχολική μονάδα (Σημειώσεις). Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής. Ανακτήθηκε 3 Αυγούστου, 2020 από: <https://eclass.uniwa.gr/modules/document/file.php/MSCEDT123/>

Πανδή, Α. (2019). Διαχείριση κρίσεων σε σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Πειραιάς: Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Παπαγεωργάκης, Π. (2013). Σύνδεση σχολείου και τοπικής κοινωνίας: η συνεργασία του διευθυντή του σχολείου με το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων ως παράγοντας αποτελεσματικής λειτουργίας της σχολικής μονάδας (Διδακτορική διατριβή). Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Παπαδαντωνάκης, Χ. (2016). Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τη διαχείριση κρίσεων στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης: Η περίπτωση των νομών Αττικής, Λακωνίας, Λάρισας. Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 4(1), 72-81.

Ρέλλος, Ν. (2003). *Έλεγχος Μάθησης, Αξιολόγηση Μαθητικής Επίδοσης*. Αθήνα: Gutenberg. Παιδαγωγική σειρά.

Πιπερόπουλος, Γ. (2006). Διαχείριση κρίσεων: οι ψυχοκοινωνικές διαστάσεις. *Ιατρικά θέματα*, 10. τ.43, 11-15. Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου, 2020 από: <http://www.isth.gr/images/uploads/02-PIPEROPOYLOS.pdf>

Σαγρή, Θ., & Βουρνούκα, Ι. (2016). Αποτελεσματικός Διευθυντής και ο ρόλος του. Απόψεις εκπαιδευτικών. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2015(2), 1179-1191.

Σαϊτης Χ. (2007). *Ο Διευθυντής στο σύγχρονο σχολείο. Από τη θεωρία...στην πράξη*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Σακελλαρίου, Α. (2018). Απόψεις και πεποιθήσεις του διδακτικού προσωπικού στη διαχείριση κρίσεων σε περιπτώσεις καταστροφών: η περίπτωση του Δήμου Λουτρακίου – Περαχώρας – Αγίων Θεοδώρων. Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Σιδηρόπουλος, Δ. Α. (2016). Εκπαιδευτικές Δράσεις για την Ενίσχυση της Συνεργασίας Μεταξύ Εκπαιδευτικών και Γονέων στη Βάση του Θεωρητικού Μοντέλου της Joyce Epstein. *Επιστήμες Αγωγής*, 2016(3), 77-89.

Σιδηροπούλου, Μ. (2015). *Οι λειτουργίες της εκπαιδευτικής διοίκησης*. Καβάλα: εκδόσεις Σαΐτα.

Σισμάνη Παπακώστα, Ε. (2006). *Διαχείριση κρίσεων στα σχολεία. Διαχειρίζομαι το Πένθος. Επιστρέφω στη ζωή*. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. Ανακτήθηκε 3 Αυγούστου, 2020 από: https://tmedaxi-n-petritsi.weebly.com/uploads/9/9/5/2/99527766/encheiridio_diacheirizomai_penthos.pdf

Σπυροπούλου, Ε. & Ταμπούκου, Ε. (2016). Συγκρουσιακές καταστάσεις στην σχολική τάξη, αντιμετώπιση προβλημάτων συμπεριφοράς και ο ρόλος του διευθυντή του σχολείου. Άργος: Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Στραβάκου, Π. (2018). Αξιακοί προσανατολισμοί Διευθυντών σχολικής μονάδας— Έρευνα. *Παιδαγωγική επιθεώρηση*, 35 (65), 143-159.

Στραβάκου, Π. (2003). *Ο Διευθυντής της σχολικής μονάδας πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης: Θεωρητική ανάλυση και εμπειρική διερεύνηση*. Αθήνα: Αδελφοί Κυριακίδοι.

Σχολική και Κοινωνική Ζωή. Πρόγραμμα σπουδών. (2011). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Υπουργείο Παιδείας και Διά Βίου Μάθησης. Ανακτήθηκε 2 Αυγούστου, 2020 από: <http://ebooks.edu.gr/info/newps/>

Τζωτζου, Μ. & Αναστασόπουλος, Μ. (2013). Νέο Σχολείο: Μορφές Επικοινωνίας και ο Επικοινωνιακός Ρόλος του Διευθυντή Σχολικής Μονάδας. Στο: *Πρακτικά 16ου Διεθνούς Συνεδρίου Διοίκηση της Εκπαίδευσης, Διαπολιτισμικότητα και τα Ελληνικά ως Ξένη Γλώσσα*, Τόμος II, 239-251.

Τρίγκα, Ν. (2018, 11 Δεκεμβρίου). Η κρίση έστειλε τα παιδιά μας στον ψυχίατρο - 400 ψυχολόγοι στα σχολεία. Ανακτήθηκε 7 Αυγούστου, 2020 από: https://www.ethnos.gr/ellada/9653_i-krisi-esteile-ta-paidia-mas-ston-psyhiatro-400-psyhologoi-sta-sholeia

Τσιώλης, Γ., (2014). *Μέθοδοι και Τεχνικές Ανάλυσης στην Ποιοτική Κοινωνική Έρευνα*. Αθήνα: Κριτική ΑΕ.

Φασούλης, Κ. (2001). Η ποιότητα στη διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης: Κριτική προσέγγιση στο σύστημα διοίκηση ολικής ποιότητας. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 4, 186–197.

Φιλολιά, Α. Παπαγεωργίου, Η. & Στεφανάτος, Σ. (2005). *Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Κρίσεων & Ανθρώπινος Παράγοντας*. Αθήνα: Οικονομική Βιβλιοθήκη.

Χατζηχρήστου. Κ. (2020). *Επιστροφή στο σχολείο και ενίσχυση της ψυχικής ανθεκτικότητας μετά από το διάστημα παραμονής στο σπίτι στην περίοδο Covid-19*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τμήμα Ψυχολογίας. Ανακτήθηκε 1 Αυγούστου, 2020 από: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%97%CE%9C_53721_%CE%B7%CE%BB_%CE%B5%CE%BD%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF_Epistofi_sto_Sxoleio_Covid19.pdf

Χατζηχρήστου, Κ., Κατή, Α. & Γεωργουλέας, Γ. (2012). *Ψυχολογική στήριξη των παιδιών σε καταστάσεις κρίσεων*. Συν-φροντίζω. Ανακτήθηκε 1 Αυγούστου, 2020 από:

<http://vaigaiou.pde.sch.gr/2pekes/health/wp-content/uploads/2020/04/>

Ψαρά, Τ. (2018). Διαχείριση κρίσεων σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς: το παράδειγμα των παιδικών σταθμών του Δήμου Ρόδου. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Adams, C. M., & Kritsonis, W. A. (2006). An Analysis of Secondary Schools' Crisis Management Preparedness: National Implications. *Journal for Publishing and Mentoring Doctoral Student Research*, 1(1), 1-7.

Alsaawi, A. (2014). A critical review of qualitative interviews. *European Journal of Business and Social Sciences*, 3(4).

Baldwin, B. A. (1978). A paradigm for the classification of emotional crises: implications for crisis intervention. *American Journal of Orthopsychiatry*, 48(3), 538.

Barnard, W. M. (2004). Parent involvement in elementary school and educational attainment. *Children and youth services review*, 26(1), 39-62.

Boin, A., & Hart, P. T. (2003). Public leadership in times of crisis: mission impossible?. *Public administration review*, 63(5), 544-553.

Celaya, J. R. (2003). Students' and parents' understandings of school safety in relationship to emergency crises. Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου 2020, από:

https://repository.arizona.edu/bitstream/handle/10150/280261/azu_td_3089916_sip1_m.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Coombs, W. T. (2015). The value of communication during a crisis: Insights from strategic communication research. *Business Horizons*, 58(2), 141-148.

Coombs, W. T. (2014). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding*. Sage Publications.

Coombs, W. T., & Holladay, S. J. (Eds.). (2011). *The handbook of crisis communication* (Vol. 22). John Wiley & Sons.

Coombs, W. T. (2007). Protecting organization reputations during a crisis: The development and application of situational crisis communication theory. *Corporate reputation review*, 10(3), 163-176.

- Couvillon, M., Peterson, R. L., Ryan, J. B., Scheuermann, B., & Stegall, J. (2010). A review of crisis intervention training programs for schools. *Teaching Exceptional Children*, 42(5), 6-17.
- Dass-Brailsford, P. (2007). *A practical approach to trauma: Empowering interventions*. Sage.
- Dubrovski, D. (2016). Handling Corporate Crises Based on the Correct Analysis of Its Causes. *Journal of Financial Risk Management*, 5(4), 264-280.
- Eccles, J. S., & Harold, R. D. (1996). Family involvement in children's and adolescents' schooling. Σε Booth A. & Dunn J.F., (Επιμ.). *Family-school links: How do they affect educational outcomes*, 3-34. New York and London: Routledge.
- Erickson, E.H. (1963). *Childhood and Society*. New York: Norton.
- Everard, K. B., Morris, G., & Wilson, I. (2004). *Effective school management*. Sage.
- Fearn-Banks, K. (2016). *Crisis Communications: A Casebook Approach*. Routledge.
- Gagnon, J. C., Barber, B. R., & Soy Turk, I. (2020). Policies and Practices Supporting Positive Behavioral Interventions and Supports (PBIS) Implementation in High-poverty Florida Middle Schools. *Exceptionality*, 1-19.
- Gelo, O., Braakmann, D. & Benetka, G. (2008). Quantitative and qualitative research: Beyond the debate. *Integrative psychological and behavioral science*, 42(3), 266-290.
- Hill, N. E., & Tyson, D. F. (2009). Parental involvement in middle school: a meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental psychology*, 45(3), 740.
- Javed, M. L. & Niazi, H. K. (2015). Crisis Preparedness and Response for Schools: An Analytical Study of Punjab, Pakistan. *Journal of Education and Practice*, 6(22), 40-47.
- Jimerson, S. R., Brock, S. E. & Pletcher, S. W. (2005). An integrated model of school crisis preparedness and intervention: A shared foundation to facilitate international crisis intervention. *School Psychology International*, 26(3), 275-296.
- Johnson, K. (2000). *School crisis management: A hands-on guide to training crisis response teams*. Hunter House.
- Karanikola, Z., Nikos, K. & Panagiotopoulos, G. (2018). The contribution of educational staff training to crisis management among teachers: A case study of the prefecture of ilia. *Br. J. Educ*, 6, 15-23.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage Publications.
- Kvale, S. (2007). *Doing interviews*. Sage Publications.

Lichtenstein, R., Schonfeld, D.J. & Kline, M. (1994). School Crisis Response: Expecting the Unexpected. *Educational Leadership*, 52(3), 79-83.

Low, L. L. (2008). You Don't Know What You Don't Know: Choices for School Administrators When Crisis Hits. *Educational Leadership and Administration: Teaching and Program Development*, 20, 101-108.

Lukaszewski, J. E. (2013). *Lukaszewski on crisis communication: What your CEO needs to know about reputation risk and crisis management*. Rothstein Publishing.

Lukaszewski, J.E. (2010). Metrics of crisis: Building effective plans. Ανακτήθηκε 12 Αυγούστου, 2020 από: <https://prsay.prsa.org/2010/04/23/metrics-of-crisis-building-effective-plans/>

Marra, F. J. (1998). The importance of communication in excellent crisis management. *Australian Journal of Emergency Management, The*, 13(3), 6.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological review*, 50(4), 370.

Maxwell, J. A. (2008). Designing a qualitative study. Στο *The SAGE handbook of applied social research methods*, 2, 214-253.

Metzgar, M. (1994). Preparing schools for crisis management. In Stevenson, R.G. , (Ed.). What will we do? Preparing a school community to cope with crisis. Amityville (N.Y.): Baywood Publishing Company.

Owaduge, S.B., (2005). Crisis Management in Secondary School: The Roles of Stakeholders. Ανακτήθηκε στις 2 Αυγούστου, 2020 από: https://www.academia.edu/33444508/Crisis_Management_in_Secondary_School_The_Roles_of_Stakeholders?email_work_card=view-paper

Patton, M. Q. (2002). Two decades of developments in qualitative inquiry: A personal, experiential perspective. *Qualitative social work*, 1(3), 261-283.

Poal, P. (1990). Introduction to the theory and practice of crisis intervention. *Quaderns de psicologia. International journal of psychology*, 10, 121-140.

Rapoport, L. (1967). Crisis-oriented short-term casework. *Social Service Review*, 41(1), 31-43.

Rapoport, L. (1962). The state of crisis: Some theoretical considerations. *Social Service Review*, 36(2), 211-217.

Ray, N. L. (1992). *Motivation in education*. Washington, DC: U.S. Department of Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED349298).

Rodríguez, H., Diaz, W., Santos, J. M., & Aguirre, B. E. (2007). Communicating risk and uncertainty: science, technology, and disasters at the crossroads. In *Handbook of disaster research* (pp. 476-488). New York: Springer.

Rosenthal, U., & Pijenburg, B. (Eds.). (1991). *Crisis management and decision making: Simulation oriented scenarios*. Springer Science & Business Media.

Rosenthal, U., Boin, A., & Comfort, L. K. (2001). *Managing crises: Threats, dilemmas, opportunities*. Charles C Thomas Publisher.

Sheldon, S. B., & Epstein, J. L. (2002). Improving student behavior and school discipline with family and community involvement. *Education and urban society*, 35(1), 4-26.

Slaikeu, K. A. (1990). *Crisis intervention: A handbook for practice and research*. Allyn & Bacon.

Spillan, J. E. (2003). An Exploratory Model for Evaluating Crisis Events and Managers' Concerns in Non-Profit Organisations. *Journal of contingencies and crisis management*, 11(4), 160-169.

Stein, S. E., & Crow, C. A. (2016). Responding to school crisis: a process for building cultural competency in crisis prevention and preparedness at the district and site levels. Ανακτήθηκε 11 Αυγούστου, 2020 από: <http://csus-dspace.calstate.edu/handle/10211.3/179931>

Young, M. A. (1998). *The community crisis response team training manual*. US Department of Justice.

Μεταφρασμένη βιβλιογραφία στα ελληνικά

Greenberg, J., & Baron, R.A. (2013). *Οργανωσιακή Ψυχολογία και Συμπεριφορά* (Α.Σ. Αντωνίου, μετ.). Αθήνα: Gutenberg.

Brock, S. E., Sandoval, J., & Lewis, S. (2005). *Διαχείριση κρίσεων στο σχολείο: Εγχειρίδιο για τη δημιουργία ομάδων διαχείρισης κρίσεων στο σχολείο*, Επ. Χ. Χατζηχρήστου (Επ.). Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ιστοσελίδες

https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/lexicon/lemma.html?id=134